

ФАКУЛТЕТ ЗА ДИПЛОМАТИЈУ
И БЕЗБЕДНОСТ

ДИПЛОМАТИЈА И БЕЗБЕДНОСТ

ГЕОПОЛИТИЧКИ И
БЕЗБЕДНОСНИ
АСПЕКТИ МОГУЋИХ РЕШЕЊА

СТАТУСА

КОСОВА И
МЕТОХИЈЕ

ФАКУЛТЕТ ЗА ДИПЛОМАТИЈУ
И БЕЗБЕДНОСТ

ДИПЛОМАТИЈА И БЕЗБЕДНОСТ

ISSN 2620-0333 • UDK 341.7/.8 • Година I, vol. 1 • Број 1/2018.

Београд, 2018.

ДИПЛОМАТИЈА И БЕЗБЕДНОСТ

ЗБОРНИК РАДОВА

Издавач:

ФАКУЛТЕТ ЗА ДИПЛОМАТИЈУ И БЕЗБЕДНОСТ
ИНСТИТУТ ЗА СТРАТЕШКЕ СТУДИЈЕ
Травничка 2, Београд, Телефон: +381 11 262 0186
Е-пошта: office@fdb.edu.rs, institut@fdb.edu.rs
www.diplomatija.com

За издавача:

Проф. др Ненад Ђорђевић

ISSN 2620-0333 • UDK 341.7/.8 • Број 1/2018. • Година I • vol. 1

Главни и одговорни уредник:

Проф. др Андреја Савић

Редакција:

Проф. др Бранко Крга
Проф. др Владимир Вугделић
Проф. др Михајло Манић

Проф. др Душан Пророковић
Проф. др Леонас Толваишис
Дипл. инж. Александар Алексић

Секретар:

Бранко Велов

Издавачки савет:

Проф. др Ненад Ђорђевић, председник
Проф. др Смиља Аврамов
Проф. др Дарко Танасковић

Проф. др Сениша Боровић
Проф. др Радослав Гађиновић
Доц. др Данијела Бјеља

Чланови савета из иностранства:

Проф. др Диа Надер де Ел Андари, Венецуела
Проф. др Беатрис Бисио, Бразил
Проф. др Владимир Азаров, Русија
Проф. др Јоргос Кристидис, Грчка

Проф. др Леонас Толваишис, Литванија
Проф. др Стево Иветић, Босна и Херцеговина
Проф. др Миленко Радоман, Црна Гора

Припрема за штампу:

Дипл. инж. Александар Алексић

Корице:

Sargon Creative Media

Лектор, коректор:

Наташа Канкараш

Штампа:

Интерпринт плус, Београд

Тираж:

200 примерака

ЗБОРНИК ИЗЛАЗИ ДВА ПУТА ГОДИШЊЕ

Оцене и мишљења изнесена у чланцима зборника *Дипломатија и безбедност* су ставови аутора и не изражавају мишљење нити уредништва, нити установа у којима су аутори запослени. Објављене радове није дозвољено прештампавати, ни у целини, ни у деловима, уколико не постоји изричита сагласност издавача. Зборник ће излазити периодично, најмање два пута годишње, а након законом предвиђене процедуре прераста у научни часопис.

САДРЖАЈ

Уводник 7-10

Тематски зборник радова:

ГЕОПОЛИТИЧКИ И БЕЗБЕДНОСНИ АСПЕКТИ МОГУЋИХ РЕШЕЊА СТАТУСА КОСОВА И МЕТОХИЈЕ

ТЕОРИЈСКИ И СТРУЧНИ РАДОВИ

Ненад Борђевић

МЕЂУНАРОДНА КОНФЕРЕНЦИЈА О РАСПАДУ
ЈУГОСЛАВИЈЕ И КОНАЧНО РЕШАВАЊЕ КОСОВСКОГ
ПРОБЛЕМА 15-30

Бранко Крга, Данијела Бјеља

ИНТЕГРАЛНИ ПРИСТУП РЕШАВАЊУ
КОСОВСКО-МЕТОХИЈСКЕ КРИЗЕ 31-42

Душан Пророковић

УНУТРАШЊИ ДИЈАЛОГ О КОСОВУ:
ДЕСЕТ ОБЈАШЊЕЊА И ДЕСЕТ ПРЕДЛОГА 43-56

Александар Алексић

КОСОВО И МЕТОХИЈА - СРПСКЕ ОПЦИЈЕ 57-71

Владимир Вугделић

ГЕНЕЗА И РАЗВОЈ КОНФЛИКТА НА
КОСОВУ И МЕТОХИЈИ 73-87

Бранко Надовеза

ГЕНЕЗА КОСОВСКОГ ОТЦЕПЉЕЊА 1944-1990. ГОДИНЕ 89-97

Милорад Ђоковић

УГРОЖЕНОСТ ЕНЕРГЕТСКЕ БЕЗБЕДНОСТИ РЕПУБЛИКЕ
СРБИЈЕ У КОНТЕКСТУ ПРИСВАЈАЊА ЕНЕРГЕТСКИХ
РЕСУРСА НА КОСОВУ И МЕТОХИЈИ 99-117

Андреја Савић

ЈАВНИ ДИСКУРС О НАЦИОНАЛНОМ ДИЈАЛОГУ О
КОСОВУ И МЕТОХИЈИ: ПОЛАЗНЕ ОСНОВЕ У ТРАГАЊУ
ЗА ОДРЖИВИМ РЕШЕЊЕМ 119-144

ИСТРАЖИВАЊА

Катарина Милошевић, Михајло Манић

КВАЛИТЕТ ПОЛИТИЧКОГ КОМУНИЦИРАЊА И ЊЕГОВ
УТИЦАЈ НА ПАРТИЦИПАЦИЈУ СТУДЕНАТА У ЈАВНОМ
ПОЛИТИЧКОМ ЖИВОТУ У КОСОВСКОЈ МИТРОВИЦИ 147-166

Бранко Велов, Станко Дебељаковић

ПРОБЛЕМ КОСОВА И МЕТОХИЈЕ И СТАВОВИ ЈАВНОГ
МЊЕЊА О НАЧИНУ ЊЕГОВОГ РЕШАВАЊА 167-192

САОПШТЕЊА

Владислав Јовановић

ГЕОПОЛИТИЧКИ И БЕЗБЕДНОСНИ АСПЕКТИ МОГУЋИХ
РЕШЕЊА СТАТУСА КОСОВА И МЕТОХИЈЕ 195-199

Живадин Јовановић

ГЕОПОЛИТИЧКИ И БЕЗБЕДНОСНИ АСПЕКТИ МОГУЋИХ
РЕШЕЊА СТАТУСА КОСОВА И МЕТОХИЈЕ 201-208

Зоран Миливојевић

ГЕОПОЛИТИЧКИ И БЕЗБЕДНОСНИ АСПЕКТИ МОГУЋИХ
РЕШЕЊА СТАТУСА КОСОВА И МЕТОХИЈЕ 209-214

Синиша Боровић

КОСОВО И МЕТОХИЈА – СРПСКА СТРАТЕГИЈА 215-241

CONTENTS

Introductory word 7-10

THEMATIC COLLECTION OF PAPERS:
GEOPOLITICAL AND SECURITY ASPECTS OF
POSSIBLE SOLUTIONS OF THE STATUS OF
KOSOVO AND METOHIJA

THEORETICAL AND SCIENCE REVIEW ARTICLES:

Nenad Đorđević

INTERNATIONAL CONFERENCE ON THE
DISINTEGRATION OF YUGOSLAVIA AND
THE FINAL SOLUTION OF THE KOSOVO PROBLEM 15-30

Branko Krga, Danijela Bjelja

INTEGRAL ACCESS TO THE SETTLEMENT OF
THE KOSOVO-METOHIAN CRISIS 31-42

Dušan Proroković

INTERNAL DIALOGUE ON KOSOVO:
TEN EXPLANATIONS AND TEN PROPOSALS 43-56

Aleksandar Aleksić

KOSOVO AND METOHIJA - SERBIAN OPTIONS 57-71

Vladimir Vugdelić

GENESIS AND DEVELOPMENT OF
CONFLICT IN KOSOVO AND METOHIJA 73-87

Branko Nadoveza

GENESIS OF KOSOVO SECESSION 1944-1990 89-97

Milorad Đoković

ENDANGERMENT OF ENERGY SECURITY OF
THE REPUBLIC OF SERBIA IN THE CONTEXT OF ENERGY
RESOURCES USURPATION IN KOSOVO AND METOHIJA 99-117

Andreja Savić

PUBLIC DISCOURSE ON NATIONAL DIALOGUE ON
KOSOVO AND METOHIJA: INITIAL ASSUMPTIONS IN A
SEARCH FOR SUSTAINABLE SOLUTION 119-144

SCIENTIFIC RESEARCH

Katarina Milošević, Mihajlo Manić

QUALITY OF POLITICAL COMMUNICATION AND ITS
IMPACT ON PARTICIPATION OF STUDENTS IN PUBLIC
POLITICAL LIFE IN KOSOVSKA MITROVICA 147-166

Branko Velov, Stanko Debeljaković

THE PROBLEM OF KOSOVO AND METOHIJA AND THE
VIEWS OF PUBLIC OPINION ON
THE MODE OF ITS SOLUTION 167-192

VIEWS

Vladislav Jovanović

GEOPOLITICAL AND SECURITY ASPECTS OF POSSIBLE
SOLUTIONS OF THE STATUS OF KOSOVO AND METOHIJA 195-199

Živadin Jovanović

GEOPOLITICAL AND SECURITY ASPECTS OF POSSIBLE
SOLUTIONS OF THE STATUS OF KOSOVO AND METOHIJA 201-208

Zoran Milivojević

GEOPOLITICAL AND SECURITY ASPECTS OF POSSIBLE
SOLUTIONS OF THE STATUS OF KOSOVO AND METOHIJA 209-214

Siniša Borović

KOSOVO AND METOHIJA – SERBIAN STRATEGY 215-241

УВОДНИК

Зборник радова (тематски број часописа у оснивању „Дипломатија и безбедност“) под насловом „ГЕОПОЛИТИЧКИ И БЕЗБЕДНОСНИ АСПЕКТИ МОГУЋИХ РЕШЕЊА СТАТУСА КОСОВА И МЕТОХИЈЕ“ настао је као резултат реализације два интерна научно-истраживачка пројекта Института за стратешке студије Факултета за дипломатију и безбедност у Београду. Један пројекат се односио на класично истраживање јавног мњења на узорку од 532 испитаника из целе Србије и носи назив „Проблем Косова и Метохије и ставови јавног мњења о његовом решавању“. Други пројекат под називом „Косово и Метохија — српска стратегија“ се односио на истраживање методом за стратегијско предвиђање „ДЕЛФИ“ на узорку од 17 експерата.

Резултати оба истраживања су били основ за одржавање Округлог стола под називом „Геополитички и безбедносни аспекти могућих решења статуса Косова и Метохије“, 19. фебруара 2018. године у Београду. Овај скуп је одржан поводом писма председника Републике Србије о отварању јавне расправе „Унутрашњи дијалог о Косову и Метохији“, у организацији Факултета за дипломатију и безбедност и владине Радне групе за подршку вођењу унутрашњег дијалога о Косову и Метохији.

Јавна дебата, политички иницирана покретањем тзв. „унутрашњег дијалога“ по први пут уводи у јавни дискурс најважније питање у новијој српској историји – косовско питање. Масовно укључење свих релевантних друштвених структура у обиму који до сада никада није био присутан у политичком животу Србије је, вероватно, последица и чињенице да је Косово битан део колективног идентитета српског народа, према коме постоје и различите емоције и различити односи, не само према прошлости и садашњости, него и у трагању за будућим решењима. Стога је овакав национални дијалог не само храбри искорак државне политике, већ и начин да се дође до већинског консензуса у трагању за одрживим решењем вековног проблема Србије.

У тематском броју су у три тематске целине изложени научни и стручни радови, саопштења и резултати истраживачких пројеката посвећених Косову и Метохији – најважнијем државотворном питању Србије у њеној новијој историји. Презентовани радови, саопштења и резултати истраживања су одраз ауторских приступа и резултата добијених применом научне методологије. Они се крећу између два приступа – задржавању status quo стања и настојања да се нађе трајније

решење постизањем таквог споразума у коме би Србија сачувала минимум државних и националних интереса. Идеалног решења, по свој прилици нема, поготову у условима обнове хладноратовске атмосфере у односима Запада и Русије и њихове борбе на пост-југословенском простору за остваривање интересних сфера. То сведочи да досадашње поруке, мишљења и идеје у оквиру оваквог националног дијалога указују на сву комплексност и сложеност косовског питања.

С обзиром на поларизацију у најширој јавности и присуство различитих погледа и опција како се односити према овом питању у блиској будућности, издавач не сматра да је потребно „унифицирати“ изнете ставове, нити заузимати вредносни суд о њима, са добром намером да се преко различитости дође до већинског консензуса у даљем опредељивању државне политике. Чињеница да су учесници овог скупа истакнути научни радници и бивши носиоци највиших државних функција у блиској прошлости, даје нам за право да констатујемо да ће идеје и поруке компетентних аутора бити од доприноса у креирању државне стратегије у решавању овог питања.

Главни и одговорни уредник
Проф. др Андреја Савић

FOREWORD

Collection of papers (the thematic edition of the journal “Diplomacy and Security” under the founding) named “GEOPOLITICAL AND SECURITY ASPECTS OF POSSIBLE SOLUTIONS OF THE STATUS OF KOSOVO AND METOHİJA” was the result of the two internal scientific research projects carried out by the Institute for Strategic Studies at the Faculty of Diplomacy and Security in Belgrade. One project is related to classical public opinion survey on a sample of 532 respondents from all over Serbia and is named “The problem of Kosovo and Metohija and attitudes of the public opinion on its solution”. Another project entitled “Kosovo and Metohija – the Serbian strategy” is related to research by the method of strategic prediction “DELFI” on a sample of 17 experts.

The results of both surveys were the basis for the round table under the name “Geopolitical and Security Aspects of Possible Solutions of the Status of Kosovo and Metohija”, held on 19th of February 2018 in Belgrade. This conference was held on the occasion of the letter of the President of the Republic of Serbia at the opening of a public hearing “Internal Dialogue on Kosovo and Metohija”, organized by the Faculty of Diplomacy and Security and the Government Working Group for support of the internal dialogue in Kosovo and Metohija.

Public debate, politically initiated by the so-called “Internal dialogue” inception, for the first time brings into the public discourse the most important issue in the recent Serbian history - the Kosovo issue. Mass involvement of all relevant social structures to the extent that has never been present in political life in Serbia until now is probably the result of the fact that Kosovo is an important part of the collective identity of the Serbian people, in relation to which there are different emotions and different bonds, not only within the past and the present, but also in the quest for future solutions. Therefore, such a national dialogue is not only a brave step forward in the state policy, but also a way to reach a majority consensus in the search for a sustainable solution of Serbia's problem that lasts for centuries.

In the thematic edition, the three thematic units contain exposed theoretical and science review papers, views and results of research projects dedicated to Kosovo and Metohija - the most important state issue of Serbia in its recent history.

Presented papers, views and research results are a reflection of the authors' approaches and outcomes obtained using scientific methodology. They move between the two approaches - keeping the status quo condition and trying to find a more lasting so-

lution by reaching such an agreement by which Serbia would preserve minimum of its state and national interests. The ideal solution, in all likelihood, does not exist, especially in conditions of the Cold War atmosphere renewal in relations between the West and Russia and their battle for the spheres of interest in the post-Yugoslav expanse. This testifies that the current messages, opinions and ideas within such a national dialogue point to the complexity and complicity of the Kosovo issue.

Given the polarization in the broadest public and the presence of different views and options on how to deal with this issue in the near future, the publisher does not consider it necessary to “unify the expressed views, nor take a value judgment on them, with the good intention of reaching a majority consensus over diversity in further defining state policy. The fact that the participants of this conference are prominent scientists and former holders of the highest state functions in the near past, gives us the right to conclude that the competent authors’ ideas and messages will contribute to creation of a national strategy in solving this issue.

Editor in chief

Prof. Dr. Andreja Savić

ТЕМАТСКИ ЗБОРНИК РАДОВА

**ГЕОПОЛИТИЧКИ И
БЕЗБЕДНОСНИ АСПЕКТИ
МОГУЋИХ РЕШЕЊА СТАТУСА
КОСОВА И МЕТОХИЈЕ**

ТЕОРИЈСКИ И СТРУЧНИ РАДОВИ

Ненад Ђорђевић

Факултет за дипломатију и безбедност, Београд

МЕЂУНАРОДНА КОНФЕРЕНЦИЈА О РАСПАДУ ЈУГОСЛАВИЈЕ И КОНАЧНО РЕШАВАЊЕ КОСОВСКОГ ПРОБЛЕМА

Сажетак

Рад се бави једном од могућих опција у коначном решавању косовског проблема – међународном конференцијом о распаду Југославије, која би била целовитог карактера и која би решила не само питање статуса Косова и Метохије, него и питање граничних демаркација свих постјугословенских држава у региону Западног Балкана. Питање граница и питање сукцесије, нарочито имовинска, финансијска и привредна разграничења, још увек оптерећују постјугословенски простор, а проблеми са којима је суочена Србија на Косову и Метохији не могу се схватити, а ни решити ван целине дезинтеграционих процеса који су захватили просторе бивше Југославије у последњој декади 20. века.

Кратком историјском ретроспективом, аутор долази до констатације да је Србија кроз један перфидни геополитички инжењеринг преведена у статус поражене силе, уз закључак да би, са становишта српских државних и националних интереса ослоњених на фундаменталне норме међународног права, Мировна конференција била најрационалнији и најцеловитији начин решавања проблема бивше Југославије и КиМ посебно. Тако би на најбржи и најједноставнији начин били створени предуслови за трајан мир на Балканском полуострву и могућност бржег учлањења Србије у ЕУ.

Кључне речи: Мировна конференција, граница, сукцесија, статус, међународно право, Југославија, Србија, Косово и Метохија.

1.

Историју Србије посебно одређују период њеног настанка, функционисање у саставу Југославије и период Републике Србије као самосталне државе. Последњих стотину година српски народ је живео „у невремену историје“. Били смо вековна брана исламизацији Европе. У прошлом веку борили смо се против пет највећих сила: Отоманске империје, Аустро-Угарске у Првом светском рату, Немачке и сила Осовине у Другом светском рату, Совјетског Савеза 1948. године, а у последњем рату против НАТО пакта.

На почетку XXI века, плаћамо цехове својих проевропских, светских и прокламованих цивилизацијских циљева. Оно што је Србија, као активни члан међународне заједнице (сукцесор бивше Југославије), оснивач ОУН, ОЕБС-а, и др. изграђивала као вредносне категорије (пре, за време и после распада Југославије) у вредносном је сукобу са процесима глобализације.

Носиоци процеса глобализације сматрали су да ће разбијањем Југославије и основних вредности које је та држава имала, остварити своје геополитичке и геостратешке циљеве. Разбијањем Југославије они су разбили основне вредносне категорије зацртане и правно утемељене од стране сила победница у Првом и Другом светском рату. То је значило деградацију остварених вредности; Србији су негирани ранији остварени резултати, почевши од Балканских ратова, преко Другог светског рата, до данас.

2.

Суштинско питање, које се поставља са становишта међународног права у периоду распада Југославије, јесте питање граница. У савременом свету, након сукоба и ратова, најчешће се организују мировне конференције на којима се, између осталог, расправља и о питању граница. Постоје бројни разлози зашто је данас присутна потреба да се постави питање решавања спорних граница, не само на једном научном скупу, него и на нивоу међународне мировне конференције. Разлози су објективне природе. Разорена је једна европска држава, која је имала свој историјски и међународноправни континуитет и легитимитет, разорена је ван логике времена, простора и нормативних оквира, без обзира да ли се проблем посматра са становишта унутрашњег или међународног права. Процес, међутим, није окончан. Проблем се не може посматрати кроз серију импровизованих компромиса у току рата, или ултиматума са којима су биле суочене стране у сукобу. Просторна димензија некадашње Југославије, односно утврђивање граница, мора се подићи на принципијалну и теоријску раван, у сагледавању историјских, економских, етничких, па и геополитичких чињеница. У XX веку догодиле су се територијалне промене у три

велика таласа, после Првог и Другог светског рата, као и после завршетка Хладног рата. После Првог и Другог светског рата, прекомпозиција света изведена је на бази до тад изграђеног међународног правног система и санкционисања од стране међународне заједнице. Хладни рат окончан је без јасне идеологије и нормативног оквира.

Југославија је створена великим делом на темељу српске државности. Србија је изашла као победник из оба светска рата, као значајан и изузетно цењен савезник. Статус Србије у новим државним границама утврђен је уговорима победничких сила. Велике силе јављају се као гарант ових уговора који су и данас на снази.

У еуфоричној ситуацији створеној падом Берлинског зида, који је слављен као победа над комунизмом, насилно је разрушена Југославија која није припадала ниједном блоку. Да би иронија била већа, након распада Југославије, као поражена страна јавља се само Србија, као део Југославије. То је резултат снажног притиска да се она лиши историјског континуитета и легитимитета стеченог кроз ратове, велике људске и материјалне жртве, и то од стране поражених сила.¹

3.

Ако међународна заједница жели да од Балкана направи оазу мира, онда мора, што пре, да се организује мировна конференција о распаду бивше Југославије. Она би требала бити организована под покровитељством УН. Предлог заглавне арбитрае мировне конференције биле би државе: Русија и Кина (као државе које нису признале Косово), Немачка, као представник ЕУ и САД (као држава која признаје Косово). Такође, учешће би требало подразумевати за Србију и друге државе бивше Југославије.

Мировна конференција би морала да узме у разматрање следећа питања:

1. Питање граница

Можемо набројати више питања граничних спорова између бивших република и покрајина у Југославији:

- а) Превлака – Црна Гора и Хрватска;
- б) Суторина – БиХ и Црна Гора;
- в) Руговска клисура – Црна Гора и Косово;
- г) Пељешац – Хрватска и БиХ;
- д) Штрпци – Црна Гора, БиХ и Србија;
- ђ) Пирански залив – Словенија и Хрватска;
- е) Дунав – Србија и Хрватска;

¹ Види: Ненад Ђорђевић, „Међународноправни узроци отцепљења Косова”, у зборнику: *Косовска криза – српске опције* (приредио: Ненад Ђорђевић), Академија за дипломатију и безбедност, Београд, 2008, стр. 19. и 20.

2. Питање сукцесије

- а) Имовинска разграничења;
- б) Финансијска разграничења;
- в) Привредна разграничења итд.

Ово су само нека од питања о којима можемо да говоримо, а која изузетно оптерећују односе између суседних држава. Надаље се може разговарати, са становишта међународног права, и о територији и имовини, односно о томе шта је ко унео у Југославију. Онда би питања КиМ, Барање и Дубровника била лако решива. Ово напомињем из разлога што су авнојске границе биле административне, а не државне. Код њиховог одређивања није се водило рачуна о етничкој припадности појединих делова, као ни о становништву које живи у тим областима; такође није се водило рачуна о чињеници ко је шта унео приликом стварања Југославије. На међународним скуповима који су покушали да одреде границе новонасталих држава, у процесу делимитације, на картама малих размера границе су се повлачиле дебелим фломастером. Када су се карте увећале, разлика у километрима је била 2-5, понегде и до 7 км. То је било довољно непрецизно да би могло да буде прихватљиво. Било је много опструкција српских политичара, као на пример у првој ДОС-овој власти, опструкција шефа српске дипломатије у чије је време нестало много докумената из строго поверљиве архиве Министарства спољних послова, који су наводно изгорели. То је врло сумњиво, јер је у том пожару изгорела само чајна кухиња на спрату где се налази архива, али не и сама архива. Том приликом, између осталог, нестало је и оригинал Дејтонског споразума. Тако Република Српска ни данас не може да утврди своје границе због дебљине линије исцртане фломастером.

Такав исход Хладног рата у Европи увео је Европу, односно Запад, у интелектуално и морално минско поље, јер на легитимитету на којем је почивала Југославија, управо кроз прошлост Србије, почива и легитимитет Француске, Велике Британије и осталих чланица Савета безбедности. Други, не мање значајан момент, везан за решавање државних граница, јесте околност да је Југославија у прошлом веку три пута разарана: 1941-1945, 1991. и 1999. године. Контекст разарања, идејни профил и епоха су различити, али последице по српски народ су исте. У нацистичкој творевини НДХ извршен је геноцид 1941-1945. године над 700.000 Срба, а 1991-1995. године из Хрватске је протерано око 600.000 Срба. Протерани су уз масовно убијање цивилног становништва. Нацистичко бомбардовање и масовно убијање цивилног становништва 1941. године десили су се искључиво на територији Србије. Србија је доживела и бомбардовање од савезника 1944. године, када су рушени Београд, Лесковац и други градови. Слично се, нажалост, поновило и 1999. године, само у кореографији НАТО пакта.

Хрвати границу између Србије и Хрватске покушавају да реше увидом у

катастарске књиге Аустро-Угарске од пре 150 година, а не како међународно право налаже, да се граница одређује матицом реке. „У погледу пловних река, граница се обично повлачи дуж *талвега* (Thalveg). Талвег је технички термин немачког порекла и у дословном преводу значи низводно.“² Тај њихов став подржан је од држава Запада, јер сматрају да Срби не би требало да имају власништво над обе обале Дунава из геополитичких и геостратегијских разлога. У питању је површина од око 110 км квадратних.

Надаље, питања односа Србије са бившим републикама и покрајинама – авнојским, морају да се ставе у контекст историјских чињеница. КиМ су увек били саставни део Србије. Такође, Србија је од 1958-1964. године припојила скоро 200 километара квадратних КиМ-у, који су постали његов саставни део.

Табела 1. Политичко-територијалне јединице Србије

ГОДИНА ПОПИСА	ГЛАВНЕ ПОЛИТИЧКО-ТЕРИТОРИЈАЛНЕ ЈЕДИНИЦЕ	ПОВРШИНА У km ²
1948.	Србија подручја:	88.361
	- ЦЕНТРАЛНА СРБИЈА	55.897
	- ВОЈВОДИНА	21.774
	- КОСОВО И МЕТОХИЈА	10.690
1961.	Србија подручја:	88.361
	- ЦЕНТРАЛНА СРБИЈА	55.968
	- ВОЈВОДИНА	21.506
	- КОСОВО И МЕТОХИЈА	10.887

Преглед политичко-територијалних јединица Србије³

У прављењу авнојских граница Србија је једина република која је имала аутономне покрајине. „Први Устав ФНРЈ од 31. јануара 1946. одредио је статус косовске аутономне јединице као аутономне области НР Србије, имајући у виду све претходне одлуке. Одлукама Трећег заседања АВНОЈ-а уследио је Закон о установљењу и устројству Аутономне Косовско-метохијске области [АКМО], септембра 1945. На основу савезног Устава, као и закључака Уставотворне скупштине Србије [изабране новембра 1946], статус аутономне области је подробно регулисан и Уставом НР Србије од 17. јануара 1947. године.“⁴

То је било у складу са максимом „Што слабија Србија, то јача Југославија“.

2 Смиља Аврамов, *Међународно јавно право*, Академија за дипломатију и безбедност, Београд, 2011, стр. 266.

3 Душан Врућинић, *Демографски губици Србије проузроковани ратовима у XX веку*, Музеј жртава геноцида, Београд, 2007, стр. 71.

4 Димитрије Богдановић, *Књига о Косову*, САНУ, посебна издања, Књига DLXVI, Београд, 1986, стр. 191.

Авнојске границе су биле административне, а не државне. Територијална промена на простору северног КиМ изведена је 1959. године тако што су се Косовској Митровици припојили срезови Лепосавића и Лешка, где су већином живели Срби. Званично образложење било је да тај део гравитира ка Митровици, због рудника. Стварни разлог био је обезбеђивање довољно гласова за избор Петра Стамболића међу делегате Савезне скупштине. Када је 1959. године донета одлука да у састав КиМ уђе и срез Лепосавић, заправо, то је учињено тако што су срезови Лепосавић и Лешак из Рашког округа припојени Косовској Митровици и посредно унели свој атар у покрајину. То значи да Косово није имало територијалне целовитости, нити је промена територије коју обухвата извршена одлуком о промени границе. Оваква Стамболићева одлука, односно померање граница скупо је коштало Србију, јер тек после тог проширења области, Косово и Метохија уздижу се на ниво АП у Уставу из 1963. године. Две године после Брионског пленума 1968. године, из њеног назива избрисано је Метохија, зато што подсећа на њено порекло – српско црквено имање. Петар Стамболић је попустио да се о имену аутономне покрајине КиМ одлучи у покрајини. Тих дана косметски Шиптари одлучили су да се убудуће зову Албанци.

Тито је 1945-1946. у интервјуима страним медијима отворено говорио да ће аутономна област КиМ бити припојена Албанији. На питање Асошијетед Преса шта ће бити са овим делом Србије, Броз је одговорио: „Зависи какав ће режим бити у Албанији. Ако дођу комунисти на власт, оно може бити припојено Албанији.“⁵ Енвер Хоџа је у својим успоменама навео да му је Тито обећао да ће се Косово и други крајеви Југославије где живе Албанци уступити Албанији, чиме би се створила Балканска федерација. Едвард Кардељ је приликом посете Москви 1947. године најавио Стаљину да ће КиМ бити уступљен Албанији. Тај план није остварен због Резолуције ИБ.

Управо из тих разлога Шиптари одлажу формирање Заједнице српских општина. Будућа Заједница српских општина на Косову имаће све ингеренције просторног планирања и градње и биће брана сваком покушају да власт у Приштини злоупотреби овај део Копаоника за неке своје циљеве. Такође треба нагласити да Копаоник никада није био део Косова, све док Петар Стамболић 1959. године овај део планине, заједно са Лешком, Врачевом и добрим делом општине Лепосавић није припојио Косову. Сви каснији покушаји да се овај део Косова врати Србији остали су без резултата, јер ни у Београду, упркос захтевима из Лепосавића и Лешка, за то није било политичке воље.

Ако се узму у обзир авнојске границе, што је узето као основни принцип у распарчавању Југославије, онда би територију припојених општина било неопходно вратити Србији, тј. ставити под српску јурисдикцију. Потом, треба ући у

⁵ Борис Субашић, „У цртању граница укинули Метохију, а предали Косово“, *Вечерње новости*, 24/09/2013.

4.

Такозвана косовска држава је приватизовала 900 српских предузећа и без сагласности Србије прибавила себи велику материјалну корист и *de facto* опљачкала српску државу. „Према још непотпуним подацима, предузећа из централне Србије имају на Космету 1.232 објекта, при чему само ПТТ има 130, а „Србијашуме“ 45. „Електропривреда Србије“ има 18 објеката, а имовине тих предузећа процењује се на око три милијарде евра. Железница има 55 објеката, међу којима су 33 железничке станице, затим 330 километара пруга, 19 дизел локомотива, 15 дизел моторних возова, 570 теретних и 45 путничких вагона. Књиговодствена вредност Железница Србије на Космету премашује 206 милиона евра. Тржишна вредност ове имовине је вишеструко већа, јер би у реалну цену требало урачунати и новац утрошен у капиталне ремонте пруга и станица деведесетих година прошлог века, али и штету у виду пропуштеног прихода од 1999. године. Те ставке, како су израчунали у Железницама Србије, мере се стотинама милиона евра. С друге стране, Железнице Србије и даље измирују обавезе према страним кредиторима на основу задужења бившег ЖТП Приштина. Реч је о два зајма од 32,2 милиона долара од Светске банке, 4,2 милиона канадских долара од Париског клуба, а ЕУРОФИМИ су до краја 2005. године измирене обавезе од 7,1 милиона швајцарских франака.

Свему овоме треба додати и 24.500 хектара пољопривредног, шумског и грађевинског земљишта, више од 1,4 милиона квадратних метара службених зграда, 145.000 квадрата пословних и 25.000 квадрата стамбених зграда, 4.000 квадрата објеката посебне намене, као и 750.000 квадрата грађевинских објеката. Само овај део државне имовине процењен је на око 220 милиона евра. Не треба заборавити ни војну имовину са њеним непокретностима и земљиштем, укључујући и војни аеродром код Приштине. Само овај део имовине вреди око 95 милиона евра.“⁶

На све те чињенице САД и ЕУ гледале су благонаклоно, чак и подржавале тзв. државу Косово да настави са пљачкањем српске имовине. Тако, на пример, највећи број концесија за рудно богатство, Теленор и друга предузећа, добили су учесници у стварању државе Косово, претежно држављани САД, као накнаду за свој труд и рад. Због тога, западне државе и САД избегавају да уђу у питање објективног решавања косовског проблема, већ врше константан притисак на Србију, па је њен

⁶ Зоран Милинковић, „Косово - Концесија као решење за спор“, *Serbian institute for public diplomacy*, 01/10/2012, Интернет: [http://www.serbianinstitute.org/Agenda-Details.21+M5003026d6d2.0.html?&tx_ttnews\[day\]=01&tx_ttnews\[month\]=10&tx_ttnews\[year\]=2012](http://www.serbianinstitute.org/Agenda-Details.21+M5003026d6d2.0.html?&tx_ttnews[day]=01&tx_ttnews[month]=10&tx_ttnews[year]=2012), 15/02/2018.

улазак у ЕУ условљен решавањем питања граница између КиМ и Србије, као и изналажењем модалитета за пријем Косова у УН и друге међународне организације.

5.

Велике западне силе, укључујући САД, ЕУ, Велику Британију, Немачку и друге, воде своју спољну политику у циљу остварења својих интереса. Стога, може се разумети жеља чланица НАТО-а да се од КиМ направи НАТО држава. То није само политичко питање, већ и економско, геополитичко и геостратегијско. Војна база Бондстил, која је изграђена на КиМ, представља највећу војну базу САД и НАТО ван граница САД, у чијем се саставу налази и највећа војна болница ван територије САД, где су лечени амерички војници рањени у Авганистану, Сирији, Либији итд. Постоје сумње, да су у оквиру Бондстила обављане операције, где су Србима и припадницима других националности из ратом захваћеног подручја узимали људске органе и пресађивали америчким војницима, или продавали на светском тржишту.

Притисак који се врши на Србију од стране западних земаља је очигледан. Тако, на пример, потпредседник немачке државе и министар спољних послова, који је био у посети Београду, а потом у Приштини, изјавио је да ће учинити све – односно да ће извршити притисак на европске државе које нису признале Косово, да га признају. То одудара од политике добрих односа између Немачке и Србије. „Један од предуслова за то биће да ми убедимо пет земаља ЕУ, које до сада не признају Косово, да је једно такво признање разумно, јер Косово никада више неће бити саставни део Србије. Неопходно је то прихватити. За то је најбољи предуслов проналажење решења са Србијом које окончава граничне препирке и признање. Зашто? Зато што је то неопходно за Србију, иначе Србија не може постати чланица ЕУ. То је истовремено у интересу Косова. Верујем да је то заправо win-win ситуација.“⁷

Због тога би Србија морала да има алтернативу. Улазак у ЕУ није императив. Ако смо уцењени, морали бисмо рећи ЕУ да постоје и друге међународне организације које би нас прихватиле без уцена – Евроазијске организације. Такође треба истаћи, због неутралности Србије, ако на њеној територији постоји војна база НАТО-а, да, на пример, можемо понудити Русији или Шангајској организацији простор на Пештерској висоравни – Сјеница, за војну базу. Мислим да би то убрзало решавање косовско-метохијског питања.

Нестанак једне државе са међународне сцене никада у историји није био изолован случај, већ се одвијао у контексту шире међународне политике. Истак-

⁷ Немања Рујевић, „Шта је заправо Габријел рекао?“, *Deutsche Welle*, 16/02/2018, Интернет: <http://www.dw.com/sr/sta-je-gabrijel-zapravo-rekao/a-42612329>, 16/02/2018.

нути амерички политичар Хоровиц умесно је приметио: када етнички спорови прерасту у свој најсуровији вид - у рат, то је зато што једна или обе стране добијају међународну потпору. То је случај са разарањем Југославије. У мрачној позадини тог рата симултано су се испреплетали „осветнички дух“ Немачке и амбиције Ватикана, као и политички експерименти тријумфом опијене једине преостале супер силе - САД. Данас, после безброј неуспелих самита, конференција, тоталне деградације Уједињених нација и губљења кредибилитета у свету, мноштва нерешених проблема од животног значаја за свет као целину, дошао је тренутак да се истини погледа у очи, да се проблеми из ужарене политичке сфере пребаце у хладне воде међународног нормативног система. Охрабрујућа је вест да су Конгрес САД и Парламент Велике Британије имали храброст да пред јавност изнесу лажне извештаје, обмане које су фабриковале разне службе, а које су одвеле ове две земље у страшни рат у Ираку. Надајмо се да то није крај приче и да ће уследити сличан поступак и у односу на збивања у бившој Југославији.

6.

Овај део излагања није позив на обнову и васкрс Југославије. Идеја југословенства је мртва, она је поражена историјски и етнички, али остали су проблеми, међу којима је најважније питање граница. Стога, наведени догађаји морају бити постављени у историјски континуитет и етнички у потпуности осветљени.

Као што историја није била нема када је решавано питање немачког уједињења, не може бити нема ни у односу на српски народ.

Само по себи се разуме да су народи који живе на овом простору у првом реду заинтересовани за решавање граничних проблема, јер су утврђене границе услов за стабилност региона. Међутим, проблем граница је далеко ширег домаћаја, и дотиче једно од најосетљивијих питања - политички идентитет постхладноратовске Европе, њено идејно и политичко опредељење.

Зато, проблеми са којима је суочена Србија на Косову и Метохији не могу се схватити, а ни решити ван целине процеса који су захватили просторе бивше Југославије 1990-1991. године.

Има много индиција да је циљ НАТО пакта, везан за распад Југославије, био освајање три геостратегијске и геополитичке тачке. То су биле три заравни: Голешка, Мајевица и Пљешевица, односно Приштина, Тузла и Бихаћ. То су три висоравни са којих се, малтене, голим оком може видети цела југоисточна Европа, укључујући и део Јадрана. Ту је некадашња ЈНА изградила три радарска центра са пратећим објектима – аеродромима (чија је инвестиција преко тадашњих двадесет милијарди марака). Такође, поред наведених стратегијских циљева, НАТО је желео да створи и базу на Косову, Бондстил, чија је величина 772 хектара, најса-

временију војну базу са хелиодромима, једном од најсавремених војних болница у Европи, која се, узгред речено, према изјавама западних аналитичара, повезује чак и са трговином људским органима. Друга стратешка тачка је Копаоник, где се налази резервни оперативни центар генералштаба некадашње Југославије. Са овим пунктовима, Балкан - укључујући и Косово и Метохију - представља саставни део евроазијских стратегија садашње мегасиле.

Једнострано проглашавање независности Косова, односно његова сецесија, неспорно је противправни акт. Противправност се огледа у чињеници да на Косову, у складу са важећом резолуцијом 1244 Савета безбедности ОУН, не постоје органи Косова, па самим тим они нису могли да донесу одлуке које би имале правну снагу. У вези са тим, можемо констатовати да нелегитимне и неквалификоване одлуке такозваних органа Косова не могу бити основ, заснован на правилима међународног права, за његово признање. Покушај одузимања територије Србије од стране Европске уније и НАТО пакта показује, између осталог, непоштовање институција међународног правног система, које су велике силе победнице у два рата изградиле, те нарочито двоструке стандарде - један се примењује на Србију, а други на бивше републике Југославије. Један се примењује на Каталонију, а други на Косово. У прилог томе, подсетимо се председника Клинтонa и његовог говора од 10. маја 1999. године, пре завршетка бомбардовања, када је обавестио нацију о „великој победи“ над „српским агресором“, о комплетном уништењу „оружане силе противника“, наглашавајући истовремено да Америка неће пружити помоћ Србији за обнову.

Ноам Чомски у тексту „Хуманитарни империјализам - Нова доктрина империјалног права“ (преноси *Печат*, 28/01/2011) сматра да је бомбардовање Србије било генијалан пример „хуманитарне интервенције“ - страдање неколико хиљада Албанаца пре бомбардовања, претходило је великој кампањи етничког чишћења Срба.

Ендрју Бејћевић (Andrew Bacevich) даје још циничнију интерпретацију, одбацујући све хуманитарне мотиве. Како је он тврдио, Клинтоново прибегавање сили у Босни 1995. године и бомбардовање Србије 1999. године није предузето да би се ставила тачка на етничко чишћење, или као одговор на његову савест, већ да се покаже претња и потврди кохезија НАТО-а и кредибилитет америчке моћи.

Намера НАТО бомбардовања била је да све европске земље извуку поуку и да не помисле да су изузетак од правила, после хладноратовске ере коју је успоставио Вашингтон. Оно што је било важно јесте признавање доминантне позиције САД у Европи која је била уједињена, интегрисана и отворена. Од самог почетка, архитекте рата разумеле су да је њихова улога да подрже амерички примат у Европи. Косово није само пример нове ере хуманитарних интервенција, већ и пример како се нове норме развијају у правцу нове улоге Уједињених нација. Са новим

нормама ствара се могућност легитимног напада на било коју државу без овлашћења Савета безбедности.

Кад је бомбардовање завршено, експерти НАТО-а су били запрепашћени оценама штампе да је „југословенска армија остала релативно нетакнута, упркос даноноћном бомбардовању, уз употребу високе технологије, ласерски навођених оружја и другог, а да је само четрнаест тенкова и незнатан број возила уништен. Југословенски систем ваздушне одбране наставио је да функционише“.⁸ Одајући признање југословенској армији, експерти НАТО-а упућени су у Београд како би извукли поуке за своје даље ратне подвиге. Један од водећих америчких теоретичара Самјуел Хантингтон, у престижном часопису “Foreign Affairs” изнео је став „да је Америка пошла погрешним путем и да у очима света представља насилничку суперсилу“.

САД су правдале напад на Србију и сецесију Косова кршењем хуманитарног права од стране Србије на Косову, али су ћутке прешле преко сопствених злочина - агресије на једну суверену земљу, што представља најозбиљније кривично дело на основу Међународног права и Повеље Уједињених нација. САД захтевају кажњавање индивидуалних повреда Женевске конвенције; а шта је са масовним убиствима која су произашла из агресије, упитао се канадски професор Мандел, уз констатацију да САД воде данас „илегалне ратове“ који се не могу оправдати ни са становништва морала, а ни права. Агресија на Србији, по схватању француског аналитичара, представља велику „ваздушну касапницу“ која се, чак, не може упоредити ни са Хитлеровим подвизима. Нацисти су водили реципрочан рат. САД су прешле на једностране масакре и покоље цивила и војника без дискриминације, са висине од десет хиљада метара.⁹ Бомбардовање Србије и Црне Горе вршено је радиоактивним бомбама са осиромашеним уранијумом и касетним бомбама. Центар за политичке студије у Лондону новембра 1999. године оценио је да је „операција савезних снага против Југославије супротна елементарним правилима која се могу назвати базичним правом међународне заједнице“¹⁰. Обе врсте оружја спадају у ред недискриминисаног оружја, што ће рећи оног чијом се употребом не може правити разлика између цивила и војника.

Србија је кроз перфидни друштвени инжењеринг преведена у статус поражене силе. Заборављено је да је распад Југославије започет сецесионистичким активностима Словеније и Хрватске. Кад је Србија изјавила да нема ништа против сецесије, већ да жели да се само границе утврде на бази међународног права и ис-

8 *National Post*, Toronto, 21/11/2002, Интернет, <http://nationalpost.com/category/news/toronto>, 15/02/2018.

9 *Dualpha*, Revue politique Paris, Numero Hors série No 2, јун 1999, стр. 29

10 Mark Littman Q.C., “Do you remember Kosovo?“, *The Centre Policy Studies*, London, новембар 1999, стр. 5

торијских чињеница, убрзани су процеси отцепљења и других република. Стога, статус Србије као „поражене силе“ јесте парадокс који ће бити забележен као срамна страница у историји Европе.

Покушај стварања „независне Републике Косово“ представља гажење не само Устава Србије, него и Повеље Уједињених нација. То је школски пример оружане побуне једне етничке мањине против државе која поседује историјски међународноправни идентитет и легитимитет.

Косовска криза интензивирана је и у тренутку када је доведен у питање кредибилитет НАТО-а и вођства САД у њему. Неспоразуми између европских партнера и САД довели су до понижења НАТО-а у очима света. За Клинтона, алтернативе није било: или заједнички рат, или распад НАТО-а. Клинтонова администрација желела је да „убије довољно Срба и да разори довољно њихову ратну машину, како би решили пораз много слабијих политичких снага, али не толико да побуњенике охрабри да су сами извојевали победу“¹¹. Снаге НАТО-а окупирале су Косово, успоставиле највећу војну базу у Европи, али неспоразуми између савезника нису окончани.

Зато можемо закључити да је нови глобални поредак створен да буде подређен потребама економије САД и субјект америчке политичке контроле у што већој мери.¹²

Планирање САД у то време било је софистицирано и детаљно. Главни пројекат био је реконструисање индустријског света дуж оних линија које би задовољиле потребе пословних интереса. Са економског становништа, Косово остаје значајан терен преко кога је планиран нафтовод који би ишао од Бургаса у Бугарској, према Јужном Јадрану и завршио у луци Бар. Овај нафтовод избио је у први план након што се Кина укључила у битку око каспијске нафте. САД су утицале на две каспијске државе, Азербејџан и Туркменистан, да прихвате изградњу транскаспијског нафтовода који се завршава у Турској. После десетогодишњег рада и милијарди инвестиција, нафтовод је пуштен у погон маја 2005. године. Међутим, Кина је још 1998. године закључила са Азербејџаном војнокономски уговор, на основу кога је Кинеска национална компанија отворила сто нових бушотина нафте у тој земљи, и данас највећи део нафте те земље иде у Кину. САД су биле присиљене да се окрену ка Црном мору и Балкану. Све ове активности, по свој прилици, указују на то да се радило о припреми за давање и подршку сецесији Косова. После петогодишњег присуства НАТО-а на територији Косова и Метохије и протектората УН и ЕУ, у току је наставак планирања процеса и покушај легализације прве НАТО државе у свету на територији једне суверене државе, једног од оснивача Уједињених нација. То је остварено 2008. године.

11 Barton Gellman, "In The End, Allies See No Credible Alternative", *Washington Post*, 23/03/1999.

12 John Ralston Saul, *The Collapse Of Globalism*, Atlantik Books, London, 2005, стр.149.

7.

Проблем легитимитета државе, са становишта општег међународног права и Повеље УН, представља централну тачку у решавању међународних проблема. Следствено томе, проблем Косова и Метохије представља проблем односа државе и једне побуњеничке етничке мањине, у конкретном случају - албанске. Идентитет једне државе утврђује се према већинској нацији, а све остале етничке и националне групе представљају мањине. Једнострано проглашење независности КиМ руши ту централну тачку у решавању конфликтне ситуације.

„У свим цивилизованим државама света проблем мањина решава се на бази реципроцитета. У Албанији је српска мањина подвргнута најгорој тортури и асимилацији, а да то није забринуло светску јавност; нажалост, ни наше политичаре. Ипак, у Албанији је остао добар део српског народа који је очувао свој идентитет и који заслужује заштиту.” Проф. Смиља Аврамов у свом раду, „Међународно-правни вид косовскометохијске кризе”, (представљен на међународном скупу *Срби на Косову и у Метохији* у организацији САНУ у Београду 2006) као предуслов за решење овог проблема види утврђивање тачног броја свих становника на Косову. Нажалост, данас се не зна колико људи живи на Косову и Метохији, будући да је албанска мањина одбијала да узме учешће у попису становништва. Поуздано се може тврдити да је огроман број Албанаца из Албаније данас илегално уселин на Косово, па, према томе, они не могу уживати ни мањинска права. Тај нимало лак проблем треба решити на исти начин на који то решавају САД према Мексику, или Француска у односу на илегалне имигранте са севера Африке.

Косово и Метохија није само територија, то је суштински део бића српског народа, и његово отуђење значило би постепену смрт и ишчезавање српског народа из историје.

„Ослободилачка војска Косова била је одговорна за више страдалих на Косову него што су биле српске власти“¹³ (изјава Џорџа Робинсона 24. марта 1999. године). Такође, Робинсон је објаснио њихов циљ. Заједно са ОВК, циљ је био да убијају Србе, и да изазивају страшну реакцију Срба, која би водила јавној подршци Запада косовским Албанцима, и отворила пут НАТО интервенцији.

Исто тако, министар иностраних послова Велике Британије Робин Кук изјавио је у влади 18. јануара 1999. године да је „ОВК извршила више прекршаја обуставе ватре и да је овог викенда била одговорна за више пострадалих него ЈНА“.

Процењено је да су Срби убили око 500 Албанаца у току бомбардовања, што имплицира да је око 1500 људи било убијено од стране ОВК¹⁴.

13 Noam Chomsky, *Hegemony or survival: Americas Quest For Global Dominance*, Metropolitan /Owl Book, New York, 2004.

14 Исто, 56.

Ни један веродостојни извор није обезбеђен да би се доказала противзаконита активност Војске СРЈ. Ово је био један од покушаја да се обезбеди оправданост НАТО бомбардовања, на основу извештаја који су имали извртнуту хронологију догађаја. Оно што је било битно јесте да се наметне воља НАТО-а и да се сламањем пркоса Срба, прво у Босни, а потом и на Косову и Метохији, путем активности америчке и европске дипломатије, и жељом НАТО-а, остваре хегемонистички циљеви Америке и Западне Европе.¹⁵

8.

Стога, сматрамо да би Мировна конференција била најрационалнији и најцеловитији начин решавања проблема бивше Југославије и КиМ посебно.

Тако би на најбржи и најједноставнији начин били створени предуслови за трајан мир на Балканском полуострву и могућност бржег учлањења Србије у ЕУ.

Србија је увек поштовала правила међународног јавног права. Стога, ако је ЕУ уцеђује за улазак у ЕУ жртвовањем своје територије, неопходно је рећи: Ми имамо алтернативу! Евроазијске интеграције и давање војне базе на југу Србије Русији. То је у складу са принципом реципроцитета у међународном праву. Мислим да би такав приступ помогао изналажењу бржег и ефикаснијег решења. То не значи да Србија одустаје од Мировне конференције као свеобухватног решења проблема.

ЛИТЕРАТУРА

Аврамов Смиља, *Међународно јавно право*, Академија за дипломатију и безбедност, Београд, 2011.

Аврамов Смиља, „Међународноправни вид косовскометохијске кризе”, у зборнику: *Срби на Косову и у Метохији* (приредили: Стеван Карамата и Часлав Оцић), издање САНУ, Београд, 2006, стр 13-35.

Богдановић Димитрије, *Књига о Косову*, САНУ, посебна издања, Књига DLXVI, Београд, 1986.

Врућинић Душан, *Демографски губици Србије проузроковани ратовима у XX веку*, Музеј жртва геноцида, Београд, 2007.

Ђорђевић Ненад, “Међународноправни узроци отцепљења Косова”, у зборнику: *Косовска криза – српске опције* (уредник: Ненад Ђорђевић), Академија за дипломатију и безбедност, Београд, 2008.

Субашић Борис, „У цртању граница укинули Метохију, а предали Косово“, *Вечерње новости*, 24/09/2013.

¹⁵ Види: Ненад Ђорђевић, „Међународноправни узроци отцепљења Косова“, нав. дело, стр. 21-26.

Ненад Борђевић Међународ. конф. о распаду Југославије и кон. реш. за КуМ.

Chomsky Noam, *Hegemony or survival: Americas Quest For Global Dominance*, Metropoliten/OwlBook, New York, 2004.

Dualpha, Revue politique Paris, Numero Hors série No 2, јун 1999.

Gellman Barton, "In The End, Alies See No Credible Alternative", *Washington Post*, 23/03/1999.

Littman Mark Q.C. "Do you remember Kosovo?", *The Centre Policy Studies*, London, 1999.

Saul John Ralston, *The Collapse Of Globalism*, Atlantik Books, London, 2005.

Извори са интернета:

Милинковић Зоран, „Косово – Концесија као решење за спор“, *Serbian institute for public diplomacy*, 01/10/2012, интернет: <http://www.serbianinstitute.org/Agenda>

Рујевић Немања, „Шта је заправо Габријел рекао?“, *Deutsche Welle*, 16/02/2018, интернет: <http://www.dw.com/sr/sta-je-gabrijel-zapravo-rekao/a-42612329>, 16/02/2018.

National Post, Toronto, 21/11/2002, интернет, <http://nationalpost.com/category/news/toronto>, 15/02/2018.

*Nenad Đorđević*¹⁶

INTERNATIONAL CONFERENCE ON THE DISINTEGRATION OF YUGOSLAVIA AND THE FINAL SOLUTION OF THE KOSOVO PROBLEM

Abstract

The paper deals with one of the possible options in the final solution of the Kosovo problem - an international conference on the breakup of Yugoslavia, which would be of a comprehensive character and which would solve not only the issue of the status of Kosovo and Metohija, but also the issue of border demarcations of all post-Yugoslav states in the Western Balkans region. The issue of borders and the issue of succession, especially property, financial and economic demarcation, are still burdening the post-Yugoslav expanse, and the problems that Serbia faces in Kosovo and Metohija cannot be understood and resolved out of the comprehensive context of the disintegration processes that affected the former Yugoslavia expanse in the last decade of the 20th century.

With the brief historical retrospective, the author states that Serbia through a perfidious geopolitical engineering has been assigned the status of a defeated force, concluding that, from a standpoint of Serbian state and national interests relying on the fundamental norms of international law, the Peace Conference would be the most rational and most integral way of solving the problem of the former Yugoslavia and KiM in particular. Thus, the preconditions for lasting peace on the Balkan Peninsula and the possibility of faster membership of Serbia in the EU would be created in the fastest and simplest way.

Key words: Peace Conference, border, succession, status, International Law, Yugoslavia, Serbia, Kosovo and Metohija.

¹⁶ Prof. Dr. Nenad Đorđević, Dean of the Faculty of Diplomacy and Security, Belgrade, nenad.djordjevic@fdb.edu.rs

Бранко Крга

Факултет за дипломатију и безбедност, Београд

Данијела Бјеља

Факултет за дипломатију и безбедност, Београд

ИНТЕГРАЛНИ ПРИСТУП РЕШАВАЊУ КОСОВСКО-МЕТОХИЈСКЕ КРИЗЕ

Сажетак

Косовско-метохијска криза већ више деценија, па и векова, оптерећује Србију на различите начине. Било је неколико покушаја да се проблеми превазиђу, али без већег успеха, јер се после извесног побољшања криза опет заопштрала. Овај период српско-албанских односа такође карактеришу изразито супротстављени интереси, при чему Србија настоји да легитимно очува свој територијални интегритет, а Албанци желе да добију верификацију самопроглашене незаконите независности. Међународни фактори су исто тако подељени. Проблем за наше руководство и народ је заиста тежак и добро је да се у покушајима његовог разрешења ангажује што више националног потенцијала. Због тога дијалог, или боље речено, јавна дебата о косовско-метохијској кризи, представља позитивну и квалитативно нову појаву у политичкој пракси Републике Србије. Факултет за дипломатију и безбедност, ослонцем на научно-наставну проблематику којом се бави, приступио је јавној дебати, у најбољој намери да помогне у решавању овог проблема. Из досадашње јавне дебате, као и из нашег истраживања, види се да постоје различити приступи овом проблему, што је било и очекивано. Чини се да би, у том контексту, било оправдано и потребно да се размотри и „ИНТЕГРАЛНИ ПРИСТУП РЕШАВАЊУ КОСОВСКО-МЕТОХИЈСКЕ КРИЗЕ“, кроз следеће целине: (1) Полазне основе за решавање косовско-метохијске кризе; (2) Варијанте решавања косовско-метохијске кризе; (3) Елементи интегралног приступа у решавању косовско-метохијске кризе; и (4) Закључна разматрања.

Кључне речи: Косово и Метохија, криза, полазне основе, варијанте решавања кризе, интегрални приступ, територијални интегритет.

1. ПОЛАЗНЕ ОСНОВЕ ЗА РЕШАВАЊЕ КОСОВСКО-МЕТОХИЈСКЕ КРИЗЕ

Полазне основе могу да имају више аспеката, од којих су најважнији: прво, међународноправни аспекти; друго, унутрашњи политичкоправни и стратегијско-доктринарни аспекти; и треће, реална ситуација на Косову и Метохији и око њега.

1.1. Међународноправни аспекти

Међународноправни аспекти односе се, пре свега, на Резолуцију СБ УН 1244 и на саветодавно мишљење Међународног суда правде.

Резолуција СБ УН 1244, са српске стране, треба да буде једна од најважнијих основа на коју може легитимно да се позива и тражи да се њене одредбе примене у пракси, као важна основа за даље преговоре. Када би та Резолуција одговарала албанској страни и онима коју је подржавају, они би се веома упорно држали тог документа. Ту се, са српске стране, може постављати и питање: какав би смисао имао неки нови правно обавезујући акт, ако се не поштује међународни документ највишег нивоа, каква је Резолуција СБ УН?

Саветодавно мишљење Међународног суда правде из 2010. године није обавезујуће и не може имати већи значај од правно обавезујуће Резолуције, али ни од домаћег законодавства. На међународном научном скупу под насловом „Косово – посебан случај или преседан у међународним односима“, који је одржан 23.3.2018. године у „Палати Србија“, више учесника је изнело да је саветодавно мишљење Међународног суда правде „нерелевантно“ за решавање косовско-метохијске кризе.¹⁷

1.2. Унутрашњи политичкоправни и стратегијско-доктринарни аспекти

Од унутрашњих политичко-правних и стратегијско-доктринарних докумената, најважнији су Устав Републике Србије и Стратегија националне безбедности.

Устав Републике Србије недвосмислено, пре свега у преамбули, члановима 8. и 182, као и у другим деловима, Аутономну Покрајину Косово и Метохија третира као саставни део територије Републике Србије.¹⁸ Очување ове одредбе је највиша политичка обавеза надлежних државних органа. У том смислу је од суштинске важности да сви потези везани за расплет косовско-метохијске кризе, са становишта учесника, карактера и садржаја неких нових докумената, буду

¹⁷ На то је посебно аргументовано указао аустријски професор Ханс Кехлер.

¹⁸ Детаљније: Устав Републике Србије, *Службени гласник РС*, број 98/06.

стриктно у складу са домаћим законодавством. У супрутном, то би могло да изазове унутрашње политичке неспоразуме и сукобе.

Други важан документ јесте **Стратегија националне безбедности Републике Србије**.¹⁹ У том документу се наглашава: „Основна претња безбедности Србије јесте покушај отцепљења Аутономне Покрајине Косово и Метохија“.²⁰ Приликом разматрања изазова, ризика и претњи, дефинише се: „Противправно једнострано проглашена независност Косова представља највећу претњу безбедности Републике Србије“.²¹ Стратегија националне безбедности на више места указује на проблем Косова и Метохије, али и на недвосмислену обавезу да се очува територијални интегритет и суверенитет Републике Србије.²²

Поред постојеће Стратегије националне безбедности, и у нацрту новог документа тог назива, Косово и Метохија се третира на сличан начин.

Према томе, одредбе политичкоправних и стратегијско-доктринарних докумената које су усвојиле легитимне институције Републике Србије, представљају обавезу највишег нивоа за све њене државне представнике, али и грађане.

1.3. Реална ситуација на Косову и Метохији и око њега

У домаћем и страном јавном дискурсу често се може чути оцена да се мора уважавати реално стање на Косову и Метохији. С тим у вези, постоје барем две чињенице које релативизују такав став.

Прво, актуелно стање на Косову и Метохији је резултат аресије снага НАТО из 1999. године. Како је недвосмислена чињеница да је та агресија била нелегитиман чин, то значи да ни последица, односно, резултат таквог поступка (покушаји остваривања независности Косова) не може бити легитиман! Оваквом простом логиком наши представници би требало више да се служе у разним преговорима са албанским и страним преставницима.²³

Друга важна чињеница огледа се у ставу да „реалност“ о којој се толико говори није непроменљива категорија. Уз примерену аргументовану активност наше политике и дипломатије, као и деловањем глобалних и регионалних процеса,

19 Стратегија националне безбедности Републике Србије, *Службени гласник РС*, број 28/2009, Београд, 2009.

20 Исто, стр. 7

21 Исто, стр. 9

22 Детаљније: Бранко Крга, *Стратегија националне безбедности у теорији и пракси*, МЦ „Одбрана“, Београд, 2017.

23 Детаљније о „отимању“ Косова: Радослав Гађиновић, *Отимање Косова и Метохије*, НИЦ „Војска“, Београд, 2004.; Радослав Гађиновић, *Безбедносна функција државе*, ИПС, Београд, 2012. и Група аутора, *Косовска криза – српске опције*, Зборник радова (уредник: Бранко Крга), АДБ, Београд, 2008.

то стање може да се промени и у корист ставова Републике Србије. Да би до тога дошло, поред осталог, треба избегавати наглашавање слабости Србије (демографија и друго), јер то они који подржавају албанске претензије вероватно процењују као своју предност.

У целини, полазне основе у приступу разрешења косовско-метохијске кризе требало би да се заснивају на чињеници да Србија има значајне аргументе, које кроз активан процес преговарања, вештом политиком, треба да појачава и тако ствара услове да се један тежак проблем решава праведно.

2. ВАРИЈАНТЕ РЕШАВАЊА КОСОВСКО-МЕТОХИЈСКЕ КРИЗЕ

У току досадашње расправе и јавног дијалога у оптицају је много варијанти за решавање косовско-метохијске кризе: од тога да се Србија, ослоњем на међународно и домаће право, чврсто бори за очување територијалног интегритета, и да инсистира на повратку суверенитета над покрајином, па до попустљивог става који подразумева признавање садашње реалности, односно, попуштање под притисцима оних који су признали самопроглашену независност Косова. При томе се конкретно помињу: замрзнути конфликт, брзо постизање договора и наставак дуготрајних преговора. Опредељење за **замрзнути конфликт** не би био мудар потез српске стране из више разлога. За **брзо постизање договора** очигледно је да у овом периоду нема ваљаних услова. Потенцијално се помиње и могућност одржавања **међународне конференције** о читавом постјугословенском простору. Према томе, за сада, остаје једина ваљана и реална варијанта, а то је **наставак дуготрајних и тешких преговора**.

Све наведене и друге варијанте у решавању проблема Косова и Метохије могу се у основи поделити на две: повољну и неповољну.

Повољна варијанта има више подваријанти које подразумевају настојање да се оптимално очувају интереси Републике Србије, што значи да се компромисно договоре разни модели аутономије или самосталности Косова и Метохије, без атрибута државности или чланства у кључним међународним институцијама које би асоцирало на пуну државност. До оваквог модела се сигурно неће лако стићи, али уз примерено осмишљено и изуметно активно постављање Србије, резултати су могући.

Неповољна варијанта подразумева да се Србија сагласи да Косово верификује своју државност, кроз евентуално признање или сагласност за чланство у кључним међународним организацијама.

Из истраживања Факултета за дипломатију и безбедност, види се да је од могућих варијанти решавања косовско-метохијске кризе највише подршке добио

замрнути конфликт. Као што је већ наглашено, чини се, ипак, да би у овом периоду било боље да се **конфликт сматра отвореним и да се кроз дуготрајне и тешке преговоре трага за оптималним решењем, уз активну и водећу улогу Србије.**

3. ЕЛЕМЕНТИ ИНТЕГРАЛНОГ ПРИСТУПА У РЕШАВАЊУ КОСОВСКО-МЕТОХИЈСКЕ КРИЗЕ

У решавању косовско-метохијске кризе по повољној варијанти, требало би применити **интегрални приступ**, што подразумева ангажовање политике, дипломатије на највишој и резиденцијалној основи, затим, економије, елемената система националне безбедности, културе, науке, медија и других потенцијала у више фаза. Наиме, вишедимензионални проблем, какав је овај косовско-метохијски, не може се решавати само једном димензијом – на пример, дипломатијом. Зато је и потребан интегрални приступ.

Да би се дошло до оптималног решења, у оквиру интегралног приступа, у овом раду указаће се само на улогу три елемента: дипломатију, елементе система безбедности и науку, и то кроз три фазе: прва, до краја 2019; друга, од 2019. до 2025; и трећа, после 2025. године.

3.1. Улога дипломатије у решавању косовско–метохијске кризе

Дипломатија је и до сада имала значајну улогу у покушају да се нађе решење за сложу косовско-метохијску кризу, али с ограниченим успехом.

Ова делатност треба да буде и даље доминантна у све три наведене фазе. Посебно би у првој фази требало да се усмери на неколико кључних активности.

У наступима према свим спољним чиниоцима, треба још упорније и аргументовано потенцирати да институције СРЈ, односно Србије, нису изазвале сукобе на Косову и Метохији, већ су то учинили албански екстремисти уз страну подршку. Уз то треба аргументовано наглашавати да Србија није вршила етничко чишћење Албанаца. Исто тако, треба истицати да је СРЈ, а пре свега Србија, неправно и непотребно била изложена бруталној агресији 1999. године, како се показало, ради отимања дела територије. Ова три елемента треба стално потенцирати, пре свега због тога што то неки страни фактори, нетачним тумачењем, узимају као аргумент за оправдавање признања Косова.

Посебно би било значајно да се осмисли добар наступ у демантовању тврдњи неких страних фактора о томе да би Косово требало одузети Србији, како би се учинила непотребном подршка, а тиме и развијање добрих односа наше земље са Русијом.

У дипломатској комуникацији требало би се супротставити наизглед доб-

ронамерним покушајима да Србија „не омета“ Косово у приступу међународним организацијама..., као и то да Срби „не ометају“ формирање косовске војске. При томе би требало наглашавати да се овде не ради о бенигном методу политичког деловања, инату, или неком неразумевању, већ у је у питању легитимна заштита суштинских националних интереса.

Заједно са науком, дипломатија би требало да се ангажује на оцени геополитичких трендова на глобалном и регионалном плану, уз иницирање поступка за утврђивање реалног геополитичког кода Републике Србије.

Код најважнијих међународних институција, требало би инсистирати да је на Косову и Метохији нестабилна политичко-безбедносна ситуација, да се перманентно нарушавају све вредности на којима почива савремени свет, да се не поштују одредбе међународног права и донета документа, пре свега Резолуција 1244 и одредбе Завршног акта из Хелсинкија, уз потенцирање да су аспирације за независно Косово само етапа у стварању тзв. Велике Албаније, што може да доведе до озбиљних поремећаја у региону и шире. Овакви поступци компромитују оне међународне факторе који подржавају радикалне албанске аспирације.

Према кључном међународном фактору – САД, који је до сада спонзорисао косовску независност, треба испољити наглашену активност, тим пре што изгледа да у реаговању америчке администрације има неких нових елемената.²⁴ При томе треба избегавати дефетистички приступ да САД неће мењати заузети став. У историји је било више случајева да су и најмоћније земље промениле ставове ако су биле суочене са новим уверљивим чињеницама. У овом случају требало би добро осмислити наступ према званичницима САД, и то тако да се укаже да је и у њиховом интересу да подрже конструктивне ставове Србије.

У односу на Европску унију, деловање треба бити усмерено с циљем да се утврди да ли је решавање проблема везаних за односе Београда и Приштине, заиста кључно за пријем Србије у ту асоцијацију, или ће то бити геополитички споразуми, односно неспоразуми, на релацији Брисел – Вашингтон – Москва, какав је случај био код пријема балтичких држава, па и Румуније и Бугарске. Ту су потенцијално и други услови, као што су недефинисана људска права, борба против корупције и слично. У оквиру тога могло би се размотрити да ли би било целисходно да Србија на одговарајући начин стави до знања да учлањење у ЕУ има алтернативу (поред војне, и политичка неутралност), посебно уколико се и даље буду потезали инструменти са елементима који су у директној супротности са виталним интересима наше земље.

²⁴ *Новости* од 11/2/2018, страна 16, Обрад Кесић истиче: „Косово није Трампов, већ пројекат његових противника, индикатор да су лоше користили војску и ресурсе. Он каже да Косово има радикалне исламисте који ратују у Сирији и Ираку, и да производе терористе, пошто је неколико Албанаца осуђено због тероризма у САД. Трамп се пита – зашто смо ми партнери с њима?“

Требало би наставити примерену и коректну активност према земљама које нису признале независност Косова, као и према онима које се евентуално колебају, при чему неке потезе, као што су они који долазе из Шпаније, не треба тумачити као подршку српској страни, већ принципима међународног права. У оквиру тога, Србија би могла примерено реаговати према оним факторима који врше притисак на пет земаља Европске уније, као и на друге земље, да признају независност Косова.

Активност добрих намера и залагање за мир према суседним земљама, као и мањинама у нашој земљи, треба наставити са још израженијим садржајима, јер се то пре или после увек покаже као добитна комбинација. Међутим, ту би требало размотрити целисходност упућивања дипломатских нота према оним земљама које, на пример, врше утврђивање границе са Косовом.

Циљ наведених и других активности дипломатије требало би да буде да Србија додатно ојача свој међународни положај, да кључни фактори у свету чују и уваже њене аргументе и да је прихвате као конструктивног субјекта у решевању те кризе. То би, нема сумње, погодновало успешнијем исходу овог сложеног процеса.

3.2. Улога елемената система националне безбедности у решавању косовско-метохијске кризе

Од елемената система националне безбедности, посебну улогу имају војска, полиција и обавештајно-безбедносне службе.

Војска је имала најзначајнију улогу у току одбране од агресије 1999. године. У првој фази решавања ове кризе, Војска Србије би требало да има индиректну улогу и да се усмери на неке битне активности.

У том смислу, Војска Србије би требало да настави сарадњу са САД, Руском Федерацијом, НАТО и са суседима у различитим областима. Такође, с обзиром на декларисану војну неутралност, требало би развијати сарадњу и са земљама сличне оријентације и капацитета (Аустрија, Швајцарска, Финска, Шведска и сл).

Веома је значајно да Војска Србије настави да одржава добре контакте са снагама КФОР на Косову и Метохији, наглашено штитећи интересе Србије, и да у тим контактима стално потенцира повратак дефинисаног броја припадника војске и полиције на тај простор.

Без обзира на искрено залагање за мир, неопходно је стално јачање оперативних и функционалних способности Војске Србије, не зато да би се опет ратовало, већ напротив, да земља не буде увучена у неки нови оружани сукоб. Уколико би Војска Србије испољавала неке слабости, то би могло да се негативно одрази

на њену безбедност и у контексту решавања косовско-метохијске кризе.

Потребно је стално наглашавати противљење Србије да самопроглашено Косово формира оружане снаге. Ово је сада веома актуелно, јер се изгледа убрзава процес формирања те оружане силе.

Полиција има значајну улогу у свим фазама решавања ове кризе, а сада се то посебно огледа у неколико области.

Треба још упорније наставити са документовањем злочина који су се годинама догађали на Косову и Метохији, а посебно оних који су се односили на убиства, трговину људима и органима. Без обзира на досадашња негативна искуства, требало би те налазе и даље, поред судских органа, достављати и кључним страним политичким чиниоцима и медијима. У том смислу, Србија би могла да понуди и податке о просторима на Косову и Метохији који су контаминирани осиромашеним уранијом.

И у овој фази решавања косовско-метохијске кризе, веома је значајна ефикасна борба против криминала, корупције и тероризма. Могло би се размотрити да ли би било целисходно да се по тим питањима понуди сарадња са косовском полицијом, посебно на северу покрајине.

Као знак добре воље, могла би се размотрити могућност школовања дела кадра за косовску полицију.

Обавештајно-безбедносне службе су имале значајну улогу у досадашњем периоду, а треба да имају и у свим наредним фазама расплета косовско-метохијске кризе.

У том смислу, оне треба да се ангажују на појачаном прикупљању података који се односе на ову кризу, а посебно када су у питању ставови кључних страних фактора.

Ситуација просто императивно налаже да се настави међусобна коректна сарадња наше три службе, као и она са утицајним страним службама.

Нарочито је важно да те службе достављају квалитетне информације, анализе и процене, неопходне за планирање и предузимање правовремених мера од стране наших надлежних институција.

Основни циљ ангажовања потенцијала система националне безбедности јесте да се подржи дипломатија и политика у целини, али и да се подигне способност за евентуално адекватно реаговање на угрожавање безбедности наше земље и њених грађана.

3.3. Улога науке у решавању косовско-метохијске кризе

Наука, пре свега **историја, политичке и правне науке**, нарочито у овој фази, имају наглашену улогу у томе да разобличе бројне стереотипе и неистине

на којима се умногоме заснива реаговање страних фактора. То се односи на тврдње да су Албанци староседеоци тог простора, а Срби узурпатори; да су у уставно-правном систему Србије Албанци били неравноправни грађани; да се 1999. године радило о етничком чишћењу, због чега је, како се тврди, уследила примена војне силе НАТО.

Историјске чињенице указују да Албанци нису староседеоци Балкана и потомци Илира. Међутим, неки страни фактори прихватају ту албанску тврдњу и показују разумевање за њихове територијалне аспирације. Наша наука, у сарадњи са страним објективним историчарима, етнологима и другима, треба активније да се постави према овом питању, јер оно није само академско, већ има и велики актуелни политички значај.

О албанској пропаганди да су били неравноправни у уставно-правном систему Србије, могу се лако изнети многи деманти (број албанских високих државних функционера, генерала итд). Ово питање такође има велики значај у актуелним процесима решавања косовско-метохијске кризе.

Посебна пажња науке, дипломатије, медија и уопште политике, требало би да буде усмерена на демантовање тврдњи како је рат 1999. године био оправдан, јер је, наводно, вршено етничко чишћење Албанаца. Упориште за оспоравање ових тврдњи налази се у неколико чињеница: Албанце у унутрашњости Србије није нико дирао; на Косову и Метохији није изведена ни једна акција с циљем етничког чишћења, већ искључиво ради обрачуна са терористима и наоружаним екстремистима; наше снаге су током рата позивале Албанце да се врате у своје домове, итд.

Исто тако, важна улога науке са осталим чиниоцима огледа се у томе какав тренд имају геополитичка кретања на глобалном и регионалном плану. Наиме, у току је неколико важних процеса који могу да се одразе (позитивно или негативно) и на решавање косовско-метохијске кризе. У те процесе свакако спадају: супротност очувања једнополарног света и тежња ка мултиполарности; супротности глобализације, регионалних интеграција и суверенизације; супротности атлантизма, континентализма и евроазијства; када је у питању простор југоисточне Европе, сукобљавају се геополитички и геостратегијски интереси Запада, Истока, ислама, а у последње време све је присутнија и Кина.

Ова и друга питања представљају својеврсни изазов за нашу науку и прилику да докаже способност да помогне политици, односно држави у решавању важног проблема од суштинског националног значаја.

Ако наведено ангажовање у оквиру интегралног приступа, не би дало очекиване резултате у прве две фазе, тј. негде до 2023 - 2025. године, могло би се размислити о покретању иницијативе за одржавање међународне конференције о постјугословенском простору, под одређеним условима, тим пре јер је и председ-

ник Европске комисије Јункер на Минхенској конференцији фебруара 2018. године изјавио да на Балкану постоји много граничних спорова. Ако би се ту претходно утврдили јасни критеријуми (етнички, историјски, географски, међународно-правни и други), и ако би Србија успела да придобије подршку кључних међународних фактора, могуће је да би ова варијанта решавања дугогодишње кризе дала неке позитивне резултате.

4. ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Косовско–метохијска криза је заиста озбиљна, али треба полазити од тога да је то и шанса Србије да се покаже као одговорна земља која упорно чува своју територију, дакле, спремна је да кроз разговоре уважи интересе и Албанаца у оквиру међународног права и свог уставног поретка, залаже се за мир и суштински важне елементе стабилности. На евентуалне нове ударе треба реаговати целисходно, тј. смирено, али и одлучно када се оцени да је то потребно.

Без обзира на притиске, не треба прихватити решење којим би Косово било атрибуте суверене државе. Тиме би се избегло да се и Србија сврста у оне факторе који крше међународно право; наша земља не би учинила преседан да се добровољно одрекне дела своје територије; не би тиме изневерила оне државе које нису признале Косово, а представљају већину човечанства; избегла би се евентуална унутрашња превирања; Срби са Косова и Метохије, иако под притиском, вероватно се не би већином исељавали.

Посебно би требало избећи модел „две Немачке“, и то из суштинских политичких, историјских и психолошких разлога; а ако би се трагало за страним моделом, онда би то могао да буде пример Оландских острва.

Без обзира на избор варијанте за решавање ове кризе, ради заштите националних и државних интереса, неопходно је плански и организовано ангажовати све потенцијалне којима земља располаже, чиме би се показало да Република Србија није без шанси, што би сигурно произвело и умерени оптимизам.

И овај дијалог показује да земљи недостаје национална стратегија у којој би се, поред осталог, дефинисале националне вредности, интереси и циљеви, па би и свету и нашим грађанима било сасвим јасно шта то Србија хоће да уради, шта не може, а о чему је спремна да разговара.

На основу искустава из односа Албанаца и неких међународних фактора према усвојеним и правно обавезујућим актима, какви су Повеља УН, Завршни акт из Хелсинкија, Резолуција 1244, па и Бриселски споразум, очигледно је потребно да се приликом евентуалног усвајања неког новог документа наглашено води рачуна о томе да се предвиде механизми како би се он обавезно реализовао. Када се говори о границама, указивати на чињеницу да се то не односи на Србију

и Косово, јер ту нема границе, већ административна линија. Овде се не ради о простом избору језичких појмова, већ о суштинским политичким интересима.

Треба избегавати формулацију да „без договора са Србијом Косово неће добити столицу у УН, односно независност“, јер то асоцира на спремност на извесну нагодбу; зато је боље јасно наглашавати да Србија то никако неће прихватити.

Као знак добре воље, када се Албанцима нешто оспорава (чланство у међународним организацијама), треба размотрити могућност да ли би било целисходно да им се понуди да своје потребе према тим институцијама реализују кроз државне органе Србије.

У јавном дискурсу требало би што је могуће више избегавати међусобно оптуживање представника садашње и бивших власти. Уместо тога, са становишта националних и државних интереса, било би целисходније да се окупи већина бивших председника, премијера, министара и свих других који имају добре намере и могућност да понуде неко оптимално решење за садашње и будуће време.

Могуће је да и поред упорности и добрих намера наше земље, ипак дође до неких неповољних појава у правцу добијања атрибута државности Косова, али то би имало сасвим другу историјску, политичку, па и психолошку конотацију, него да Србија на то добровољно пристане.

ЛИТЕРАТУРА

Гаћиновић Радослав, *Отимање Косова и Метохије*, НИЦ, „Војска“, Београд, 2004.

Гаћиновић Радослав, *Безбедносна функција државе*, ИПС, Београд, 2012.

Група аутора, *Косовска криза – српске опције*, (уредник: Бранко Крга), Академија за дипломатију и безбедност, Београд, 2008.

Крга Бранко, *Стратегија националне безбедности у теорији и пракси*, МЦ „Одбрана“, Београд, 2017.

Савић Дубравка, „Аналитичар из Вашингтона: Трампа руше и преко Ниша“, *Новости*, 11/2/2018.

Стратегија националне безбедности Републике Србије, *Службени гласник РС*, број 28/2009, Београд, 2009.

Устав Републике Србије, *Службени гласник РС*, број 98/06, Београд, 2006.

*Branko Krga*²⁵
*Danijela Bjelja*²⁶

INTEGRAL ACCESS TO THE SETTLEMENT OF THE KOSOVO-METOHIAN CRISIS

Abstract

The Kosovo-Metohian crisis has been burdening Serbia in various ways for decades, even centuries. There have been several attempts to overcome the problems, but without much success, because after some improvement, the crisis has again aggravated. This period of Serbian-Albanian relations is also characterized by extremely conflicting interests, with Serbia striving to legitimately preserve its territorial integrity, and Albanians who want to obtain verification of self-proclaimed unlawful independence. International factors are also divided. The problem for our leadership and the people is really difficult and it is good that in the attempts of its solution, as much of national potential as possible is engaged. Therefore, the dialogue, or rather, the public debate about the Kosovo-Metohian crisis, represents a positive and qualitatively new phenomenon in the political practice of the Republic of Serbia. The Faculty of Diplomacy and Security, based on the scientific and academic issues it deals with, has publicly debated, with the best intention to help solve this problem. From previous public debates, as well as from our research, it can be seen that there are different approaches to this problem, which was expected. It seems that, in this context, it would be justified and necessary to consider the "INTEGRAL ACCESS TO THE SETTLEMENT OF THE KOSOVO-METOHIAN CRISIS" through the following parts: (1) The starting points for resolving the Kosovo-Metohian crisis; (2) Variants of the resolution of the Kosovo- Metohian crisis; (3) Elements of integral approach in solving the Kosovo-Metohian crisis; and (4) Final considerations.

Key words: Kosovo and Metohija, crisis, starting points, variants of crisis resolution, integral approach, territorial integrity

25 Prof. Dr. Branko Krga, General - Colonel in retirement, associate professor at the Faculty of Diplomacy and Security, branko.krga@fdb.edu.rs

26 Doc. Dr. Danijela Bjelja, Faculty of Diplomacy and Security, danijela.martic@yahoo.com

Душан Пророковић

Институт за међународну политику и привреду, Београд

УНУТРАШЊИ ДИЈАЛОГ О КОСОВУ: ДЕСЕТ ОБЈАШЊЕЊА И ДЕСЕТ ПРЕДЛОГА

Сажетак

Током 2017. године почео је „нови круг“ реактуализације „косовског питања“ и својеврсног убеђивања јавности да је неопходно чинити даље уступке према косовско-метохијским Албанцима од стране званичног Београда. Овакви ставови су, најчешће, и од стране бројних иностраних званичника и од стране појединих српских политичара правдани потребом да се убрзају „интеграције Србије у ЕУ“. Отприлике, то је разрада такозваног Ишингеровог плана из 2007. године. Насупрот овим тврдњама, анализа текућих трендова у међународним односима кроз призму не само националне безбедности и националних интереса, већ и регионалну безбедносну динамику, као и сагледавање „косовског питања“ из угла реалистичке школе мишљења, говори нам како Србија мора прекинути са једностраним уступцима и водити комплексну политику која изискује потпуно одбацавање Ишингеровог плана. Рад се састоји из четири дела. У првом је описана потреба да се отвори такозвани „унутрашњи дијалог“ и направљен је критички осврт на тај процес. У другом делу је образложено десет аргумената у прилог одбијања Ишингеровог плана, док је трећи део посвећен изношењу десет предлога како дефинисати нову „косовску политику“ Владе Републике Србије. Четврти део представљају закључна разматрања.

Кључне речи: Косово, Србија, унутрашњи дијалог, Ишингеров план, ЕУ

1. УВОД: ЧЕМУ УНУТРАШЊИ ДИЈАЛОГ?

Код поборника „рационалног избора“ о Косову се често говори као о „терету на леђима“ или „омчи око врата“. Да погледамо из угла реалистичке теорије (или школе мишљења) како стоје ствари по том питању. У компаративној политикологији не може се пронаћи нешто слично процесу који је код нас назван „унутрашњим дијалогом о Косову и Метохији“, мада се могу пронаћи сличности српско-албанског спора са бројним другим територијалним и међуетничким сукобима, како данас, тако и кроз историју²⁷. Народи се не одричу културног наслеђа, идентитетских вертикала и историјског памћења. Када то учине, онда престају да буду народи. Државе се не одричу територије, ресурса и стратегијске дубине. Када то учине, онда престају да буду државе. Ахмет Давутоглу (Ahmet Davutoğlu) објашњава да се, како због унутрашње стабилности државе, тако и због њеног позиционирања у међународним односима, морају узети у обзир „историјска и географска дубина“. При томе, историјска дубина „се заснива на поимању места (простора). Историјска дубина омогућава нам да продремо у дух догађаја, а географска дубина да продремо у слојеве материјалног простора у коме се тај дух отелотворио. Пре свега, покушај да се утврди међународни положај друштва, који је тешко ограничити према географском положају у односу на њихово историјско и актуелно поље утицаја, смешта ову двострану дубину у центар аналитичког и систематског гледишта. Анализа лишена историјске дубине повлачи са собом непрекидани низ појава који је тешко повезати, а анализа лишена географске дубине доводи до површних уопштавања која макро и микро ниво није у стању да повеже“²⁸. Због тога и нема примера других и туђих „унутрашњих дијалога“. Није познато да иједан Јеврејин живи у Гази, нити да иједан Грк живи у Киренији (ова паралела је у контексту неколико пута поновљеног питања: Колико Срба живи у Штимљу?), па „унутрашњег дијалога“ није било нити у Израелу, нити на Кипру²⁹.

Наравно, због низа разлога народ (или шира јавност) мора сагледати одређени историјски тренутак и са критичког становишта. Без сагледавања и разуме-

27 Paul R. Hensel, Gary Goertz, Paul F. Diehl, “The Democratic Peace and Rivalries”, *Journal of Politics*, Vol. 64, 2000, стр. 1173–1188; Simon Tisssdal, “This dangerous new world of self-interested nations”, *The Guardian*, 22 September 2010, Интернет, <https://www.theguardian.com/commentisfree/2010/sep/22/frozen-conflict-spreads-across-globe>, 10/03/2018.

28 Ахмет Давутоглу, *Стратегијска дубина*, Службени гласник, Београд, 2014, стр. 33.

29 За податке о Гази погледати: Neve Gordon, *Israel's Occupation*, University of California Press, Los Angeles, 2008, стр 9-14. О развоју „кипарске кризе“ и пресељавању становништва више у: Hataş Mete, *Beyond Numbers: An Inquiry into the Political Integration of the Turkish 'Settlers' in Northern Cyprus*, PRIO Report, No. 4, PRIO Cyprus Centre, Oslo: Nicosia, 2005.

вања сопствених грешака нема ни одговора, па самим тим ни стратегија за будућност. Исто као што држава (са својим институцијама) непрекидно мора упоређивати потенцијале моћи (политичке, економске и војне) са супарницима и тражити најбезболније путеве за отклањање изазова, ризика и претњи. Али се и једно и друго чине на другачији начин. Не овако како се то у српским политичким круговима радило од 2008. године.

2. ДЕСЕТ АРГУМЕНАТА У ПРИЛОГ ОДБИЈАЊА ИШИНГЕРОВОГ ПЛАНА

Србија је од 2008. године у континуитету чинила уступке албанској страни. Или још тачније: водећим западним државама. Иза пароле „Европа нема алтернативу“ сакрила се политика „пузајућег признавања Косова“, онако како је дефинисано Ишингеровим планом још у децембру 2007. године³⁰. До 2018. године остало је само да лажна држава Косово добије столицу у УН и да процес легитимизације и својеврсне легализације њеног статуса у међународним односима буде заокружен. То што Србија и формално неће признати ту „државу Косову“ никога међу албанским лобистима претерано не брине. Зато се то од српских политичара није ни тражило. Али је зато тражено да се поведе „унутрашњи дијалог“. Јасно је и због чега. Зато што он треба да резултира управо тим решењем. Српске власти су више пута саопштиле да „Косово никада неће признати“, али ће зато новим „свеобухватним споразумом“ (који је обавеза после потписаног првог Бриселског споразума) одустати од „блокирања Косова“ приликом пријема у међународне организације.

Покушаји да се у расправу са међународним факторима уведе идеја поделе Косова и Метохије је доживела фијаско. Контакт група је још 2006. године донела закључак о „будућем статусу Косова“ који се темељи на „три не“ (не враћању на статус из 1999. године, не подели и не припајању Косова другој држави)³¹. Са једне стране, на овој полазној основи је и Ахтисари зидао своју грађевину. А на Ахтисаријевом плану је утемељена цела „уставна конструкција Косова“³². Са друге стране, Контакт група је креирала и бројне друге одлуке током кризе у Југославији и био би велики преседан да одустану од ове. Јер, ако она не важи, поставља се питање важе ли и неке друге. Распакује се цео „југословенски пакет“, а на то у овом тренутку међу „великим играчима“ нико није спреман.

30 Душан Пророковић, *Косово: међуетнички и политички односи*, Геополитика, Београд, 2011, стр. 234-257.

31 Исто, стр. 221-230.

32 Целокупан текст Ахтисаријевог предлога, као и пратећа анализа тада предложених решења може се пронаћи у: Aleksandar Mitić (ED.), “Ahtisaari's Doomed Proposal: Lessons from UN envoy's failed 'supervised independence' plan”, *Kosovo Compromise*, Belgrade, 2008, доступно на: <http://www.kosovocompromise.com/cms/item/charts/en.html?id=16>, приступљено 24/02/2018.

Покушаји да се представи некакво „оригинално решење“ попут реалне уније и сличних којештарија нису вредни ни коментара. У крајњој линији, они могу само послужити да се српској јавности замажу очи, како би „Република Косово“ постала чланица УН. Јер, цео наш унутрашњи дијалог није о „рационалним опцијама“ које имамо, већ о Ишингеровом плану. Да ли ћемо се са тим сагласати или се супротставити? Десет је разлога зашто против тога треба бити:

1. Структура светског политичког система се трансформише. Она већ пола деценије више није једнополарна. Загазили смо у фазу мултиполарности. Легитимизација статуса водећих (великих) сила ће потрајати, вероватно ће донети и нове ратове у неколико региона, али је тај процес неповратан³³. Државе БРИКС-а и бројне регионалне силе, које не само да нису признале „Републику Косово“, већ су подржавале Србију у бројним међународним форумима – добијају сасвим нову улогу. Србијански аутошовинисти подвлаче како је „Милошевић преспавао пад Берлинског зида“. Не бих да пољемишем са овом тезом, већ само да скренем пажњу да се данас дешавају много крупније промене у међународној политици. Ово није „пад једног зида“, већ глобални земљотрес. Дугорочно решење за Косово треба тражити када „земљотрес“ прође.

2. Западни монолитни блок више не постоји. Пре свега две деценије било је другачије. Уз изузетак Грчке, која је невољно (и све су прилике - под притиском) следила НАТО 1999. године, сви остали су кренули у кампању против СР Југославије са пуно елана. НАТО је био јединствен као у време Хладног рата. Данас су пукотине између НАТО и ЕУ све видљивије. Немачка и Француска желе да буду независан пол у мултиполарном свету³⁴. САД им ту тежњу оспоравају. И такво стратешко усмерење ће бити настављено. Да ли ће сукобљавања НАТО и ЕУ бити ниског или високог интензитета, каквим ће се средствима водити и који су могући епизоди, ствари су које немају везе са овим излагањем. Важно је подвући да се за геополитичко позиционирање отвара неки маневарски простор. Притиска какав смо видели 1998-99, па затим 2007-08. године више једноставно не може бити. Најгоре смо прегрмели. И када до сада нисмо посустали, било би и штетно и глупо то чинити у садашње време.

3. „Република Косово“ је скуп и неуспео пројекат. Уколико упитамо било кога из Брисела или Вашингтона: шта сте за десет година урадили на Косову?, добићемо одговор: зауставили смо рат! Рат је завршен 1999. године, а „независност“ проглашена 2008. То није одговор, већ изговор. На Косову само формално постоје институције; корупција цвета, новац нарко-картела

33 О теми мултиполарности и трансформацији структуре светског политичког система више у: Душан Пророковић, *Ера мултиполарности*, Службени гласник, Београд, 2018.

34 Исто

се успешно пере, број цихадиста се повећава геометријском прогресијом, а економски и социјални параметри указују да је то „црна рупа Европе“³⁵. Косовско-метохијски Албанци су прогласили „државу“; признале су је готово све западне земље, делимично су легитимизовали свој статус у међународним односима, а стање је горе него раније. Унутрашња политичка динамика на Косову „иде својим током“, и ништа се у том погледу неће променити ни ако Албанци добију другу чланицу УН. Осим што ће безбедност Србије бити још више угрожена. Тада ће та и таква „Република Косово“ наступати са другачијих позиција, што може да званичном Београдуствара бројне проблеме.

4. Косово није „*sui generis*“. Два последња примера, из ирачког Курдистана и шпанске Каталоније то недвосмислено показују. А биће још оних који ће се позивати на косовски преседан³⁶. Ово је важно за Србију, јер како се буде умножавао број оваквих примера, тако ће се обликовати тенденција у светској политици да се усклади неко свеобухватно решење. Велике силе воле контролисани хаос. Наравно, када га оне саме контролишу. Али је неконтролисани хаос претња и за њих. Зато треба одржавати позицију и стрпљиво чекати тренутак. То што Каталонци покушавају да направе паралелу отвара и простор за наше реаговање према ЕУ. На то Брисел треба стално подсећати. Исто као што Турцима треба предочавати паралелу коју покушавају да повуку Курди.

5. ЕУ је у најдубљој институционалној, политичкој и економској кризи још од оснивања. Велика Британија ју је већ напустила, а нова стратешка сукобљавања се распламсавају. Када ће се и како ова криза превазићи за сада се уопште не назире! Нема никаквог смисла „трампити Косово за ЕУ“. Чак ни када би Србији данас гарантовали пуноправно чланство, а не само пружили обећање о некој 2025. години у оквиру помпезно најављене „Стратегије ЕУ за Западни Балкан“. Улазак у ЕУ је скопчан са неизвесношћу, а не са извесношћу. И да наше интеграције нису условљене „припуштањем Косова у УН“ о томе би требало отворити широку стручну дебату.

6. Актуелизација нових изазова, ризика и претњи, пре свега мигрантске кризе, али и погоршавања политичког и економског амбијента у југоисточној Европи индукованог ескалацијом америчко-руског сукоба, узроковала је зближавање Србије са Румунијом, Бугарском и Грчком (Балканска четворка или Б-4). Овај нови оквир је значајно повољнији за нас од западнобалканског. На њему треба интензивно радити због низа разлога, између осталог и косовског питања. Унутар Б-4 само је Бугарска успоставила дипломатске од-

35 Јелена Георгијевна Пономарјова, *Разбојничка држава*, Evro Book, Београд, 2017, стр. 179-250.

36 Peter Terem, Peter Rosputinský, “Legal and Political Aspects of the Kosovo’s Unilateral Declaration of Independance“, In: Dušan Proroković (Ed.), *Kosovo: sui generis od precedent in international relations*, Institute of International Politics and Economics, Belgrade, 2018, стр. 91-107.

носе са Приштином. На тзв. Западном Балкану, скоро сви (изузимајући Сарајево, а и то захваљујући блокади Бањалуке). Нова субрегионална иницијатива јача положај Србије; у њу треба инвестирати и обликовати је као другу „регионалну столицу“ на којој ћемо седети. Тиме се „регионални притисак“ амортизује, а уцењивачки капацитет косовских Албанаца опада³⁷.

7. Све већа важност нових изазова, ризика и претњи на глобалном нивоу такође уводи у дневни ред међународних организација сасвим нове теме. Илустративно објашњено, данас су приоритетне теме оне које су пре двадесет година биле на десетом месту. Тероризам и религијски фундаментализам, на пример. Процеси који се одигравају на Косову претварају ово подручје у „део проблема“ за међународну заједницу. Косово, онакво какво је данас, је „извозник изазова, ризика и претњи“ за целу Европу. То се неће решити чланством у УН, већ активном политиком и серијским потезима које треба предузимати³⁸. У том погледу, Србија постаје партнер за међународне актере, пре свега за оне велике силе којима је у интересу стабилизација Балкана. Много значајнији смо партнер ако се постојећи статус „Републике Косово“ одржи, без нових уступака.

Такође, о тим новим изазовима, ризицима и претњама треба често говорити у УН. Не (само) током редовних извештаја шефа УНМИК-а на СБ УН, већ сваком приликом када се расправља о тероризму, различитим облицима радикализма, енергетској безбедности итд. Тако се ова питања институционализују у најважнијој међународној организацији и постепено учвршћују аргументи зашто „Република Косово“ никада не треба да постане чланица УН (исто као што су западне и поједине исламске земље темељно поткопавале позицију Србије још од 1992. године институционализацијом приче о „српској кривици“ и чак „геноцидним намерама“, па су бомбардовање седам година касније извеле као „логичан наставак свега“, и још оптужиле Русију и Кину да их ометају у одбрани људских права). Међународне организације имају своју бирократску инерцију и логику рада, и у том контексту је неопходно стално пратити дневни ред и објашњавати шта се дешава на Косову. А дешава се много тога што је претња међународној безбедности.

8. Када већ говоримо о међународним организацијама, а посебно УН, треба обратити пажњу на „фактор Русија“. Када велике силе заузму „спољнопо-

37 О неопходности оваквог приступа писано је подробније у закључним разматрањима монографије: Душан Пророковић, *Геополитика Србије: положај и перспективе на почетку 21. века*, Службени гласник: Геополитика, Београд, 2012.

38 Према: Бориша Лечић, „Актуелне миграције ка Европи и проблем тероризма“, *Култура полиса*, посебно издање, 2017, стр. 95-116; Милован Р. Суботић, „Исламистички екстремизам као парадигма верски фундираног насиља“, у: Љубиша Деспотовић, Веселин Конатар (ур.), *Поља геополитике*, Култура полиса, посебно издање, Нови Сад, 2016, стр. 215-230.

литички курс“, тешко и споро га мењају. Русија је превише инвестирала у „одбрану Косова“ у бројним међународним форумима. Још од октобра 1998, када је спречила први покушај доношења одлуке СБ о интервенцији против СР Југославије. Владимир Путин је инвестиције увећао неколико пута. Од 2007. године поготово. Русија је тада, од јуна до августа, шест пута блокирала покушаје САД да „прогурају амандмане“ на резолуцију 1244 и фактички напишу нову, којом ће бити растумачено како Албанци имају право на референдум³⁹. Даљим попуштањем на Косову, Србија ће ући у проблем са Русијом. Владимир Путин је давно престао да понавља како ће се „Русија сложити са сваким решењем које предложи Србија“. Имајући у виду текућа дешавања у међународној политици и притисак САД на Русију источноевропским вектором, попуштање Србије је изазов за Москву. Не највећи, нити у било ком погледу пресудан, али свакако изазов који им квари рачуницу и дугорочне планове на Балкану.

9. Политичка динамика је већ споменута, а треба још додати да су уочљива жестока превирања међу албанским политичким партијама. Садашњи тренутак је драматичнији од оног средином деведесетих година, када су ликвидирања политичких првака постала уобичајена (због међуалбанског сукоба који је на крају изнедрио терористичку ОВК као најзначајнију политичку снагу). Све чешћа нераумевања Албанаца и међународних фактора, као што је последње о формирању специјалног суда за процесуирање злочина ОВК, узрокују раст тензија и нове конфронтације. Албанци још увек „дувају у једну тикву“ када је у питању њихов однос према Београду, али се радикализацијом њиховог унутрашњег сукоба или сукоба албанских првака са западним службама и то може лако променити. Макар за мало и макар на кратко. И ту ће се отворити простор да радимо на различите начине. Уосталом, не би нам био први пут. Имамо дуго искуство у таквом послу. Не треба очекивати велике резултате, али ово је и један од разлога због чега не треба правити даље уступке.

10. На крају, треба истаћи и да је процес депопулације Косова итекако уочљив. Са једне стране, међу косовско-метохијским Албанцима почиње да преовладава тренд који је пре петнаестак година захватио сународнике из Албаније, а пре 7-8 оне из Македоније. Број новорођених по жени се континуално смањује⁴⁰. Са друге стране, очајан социјално-економски амбијент и

39 Душан Пророковић, *Косово: међуетнички и политички односи*, Геополитика, Београд, 2011, стр. 221-230.

40 Vladimir Nikitović, “The End of Democratic Transition in Kosovo: Does the meaning of the population factor change?“, In: Dušan Proroković (Ed.), *Kosovo: sui generis od precedent in international relations*, Institute of International Politics and Economics, Belgrade, 2018, стр. 299-320.

бесперспективност терају млађи свет у емиграцију. Према различитим подацима који су укрштани претходних месеци, претпоставља се да број становника Косова не прелази 1,1 милион. И њихов број ће се смањивати, као што се смањује у Албанији, земљи са највећим релативним опадањем популације у нашем делу Европе. Нема више популационог притиска који поспешује територијални експанзионизам. Такође, структурне промене у привредном систему показују да се на Косову одиграва прогресивна урбанизација, са свим последицама које такав процес доноси. То већ данас више није оно пољопривредно друштво од пре четврт века, мотивисано ка куповини или отимању нових обрадивих површина и пашњака. Са те стране нема претње за Србију (или је она значајно мања него пре само две деценије), па нема ни разлога за тражење „брзог решења“ и „историјско разграничење“ како се „Албанци не би проширили до Ниша“. Тај аргумент отпада. Или у контексту питања из увода: наставком текућих трендова за две деценије у Штимљу неће живети нико млађи од 40 година! Албански територијални експанзионизам ће се темељити на њиховој потреби да прошире „стратегичку дубину“ сопственог етнопростора, а не да освоје „нови животни простор“. А ту онда долазимо до сасвим другачије калкулације када говоримо о српско-албанским односима.

3. ДЕСЕТ ПРЕДЛОГА ЗА ВОЂЕЊЕ „КОСОВСКЕ ПОЛИТИКЕ“ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

Када све ово имамо у виду, те се сложимо са тезом да на Косову и око Косова више не треба чинити никакве уступке, постаља се питање: какву политику водити? Проблем Косова је мултидимензионалан, па је зато неопходно водити и такву (сложену) политику. Наравно, имајући у виду и све притиске који долазе са Запада (а који су усмерени да се финални споразум потпише до првог квартала 2019. године). Десет је мера које се морају синхронизовано предузимати (опет, имајући у виду реалистичку школу мишљења и до сада преузете обавезе од стране различитих владајућих гарнитуре у Београду, од средине деведесетих од 2017. године):

А. Инсистирати на испуњавању до сада преузетих обавеза. Колико тога треба Албанци да примене, а шта су урадили? Зашто потписивати нове споразуме када се постојећи не примењују? Такође, инсистирати на „српском тумачењу“ до сада договореног. Није у питању, на пример, само формирање ЗСО, већ и то да ова конфигурације не може бити невладина организација. Ова мера подразумева и престанак давања двосмислених изјава, попут констатација председника Вучића да је могуће чланство „Косова у УН“ под од-

ређеним условима. Такви иступи само охрабрују Албанце да неиспуњавају ништа од потписаног.

Б. Фокусирати се на имовинска питања. Од 1999. године и успостављања ПИВ (на чијем челу бејаше Зоран Анђелковић) безброј пута је покушавано са овим, али се увек улазило у бирократске лавиринте и накарадна тумачења сложеног правног оквира на Косову од стране међународних званичника, те су резултати изостали. То се чинило због непостојања политичке воље да се имовинска питањатемељно размотре. Са друге стране, честе промене владајућих гарнитуре у Београду, уз пратећа попуштања на Косову, утицале су да периодично ово питање са листе приоритетних склизне у категорију другоразредних. Имовинска права су неотуђива, било да се ради о приватној, државној или црквеној својини. Снажним притиском у овом смеру се и добија на времену. Даљи преговори (ако их буде) морају бити искључиво о имовинским питањима. Ту брзих решења неће бити, што је за нас добро, јер треба предузимати и остале мере.

В. Конструктивно и добронамерно Албанцима треба понудити да учествују у заједничким инфраструктурним пројектима који ће бити финансирани кроз формат „16+1“, као и у решавању питања енергетске безбедности (уз припајање на Турски ток, најављени Посејдон или обновљени Јужни ток). Уколико то не буду решавали у договору са Београдом, косовско-метохијски Албанци ће остати изоловани. Други начин за сарадњу са Кином и Русијом по овим питањима за њих не постоји. Они, наравно, могу одбити понуду и потврђивати своју лојалност САД, али то треба „држати на столу“, јер нити ће на Косово стићи инвестиције са других страна, нити ће моћи дугорочно да решавају питање енергетске безбедности без припајања на стратешки цевовод који ће пролазити територијом Србије.

Г. Јасно и недвосмислено треба одбацили Ишингеров план. То је угаони камен у постављању Србије. Све док се по кулоарима шпекулише о његовим модификованим верзијама, тема свих наших разговора је како „убацили Косово“ у УН. Експлицитним одбацивањем Ишингеровог плана преговарачки простор се шири и ствара амбијент за дефинисање новог дневног реда.

Д. Непрестано тражити од албанске стране њихов компромисни предлог. По дефиницији, компромис се прихвата када су ставови исувише супротстављени и то као једино могуће решење. Али, компромис је врста решења конфликта код кога обе стране бивају потпуно, делимично или половично задовољне решењем. Истина је да Албанци и не размишљају о компромису. Они могу (привремено) пристати на неке уступке, које ће онда у пракси избегавати да спроведу и њихово извршење пролонгирати унедоглед. Где је код њих „унутрашњи дијалог“? Ни са каквим новим компромисним предло-

гом Београд не треба да излази док га не чује из Приштине.

Ђ. Када је о ЕУ реч, тражити од Брисела „мапу пута“ за чланство Србије у ЕУ без Косова у УН. Не може процес евроинтеграција бити условљен прихватањем Ишингеровог плана. То није био услов ниједној другој држави – кандидату за пријем у ЕУ. На крају, ако Србија јасно одбаци Ишингеров план, ЕУ мора размишљати о новом интеграционом оквиру за Србију. Друга опција је да Србија тражи пријем у ЕУ у својим уставним границама. Јесте, део чланица ЕУ је признао „Републику Косово“, можемо се договарати о деловању Београда и Приштине у институцијама ЕУ, али не и о чланству Косова у УН. У другој варијанти ће бити занимљиво видети постављање Шпаније и Кипра (донекле и Румуније, Грчке и Словачке). Посматрано из ове перспективе, није сигурно да би „паралелни колосек“ Приштине у евроинтеграцијама резултирао и засебном столицом у ЕУ. И ту би се морао тражити оригиналан оквир. Али, у тим околностима би Србија била крајње конструктивна. Чак да буде медијатор у преговорима Приштине са Мадридом и Никозијом. Да ту пронађемо решење, поштујући наше пријатеље из ЕУ чланица и уважавајући интересе комшија Албанаца. Уколико ЕУ не прихвата ниједан од понуђена два модела, Србија остаје на еквидистанци, сарађује са ЕУ у постојећем формату, који још може бити унапређен низом уговора (од Шенгенског, до Даблинског споразума, где бисмо првим нешто добили, другим нешто изгубили, али смо у таквој позицији). Правну основу за такав наступ даје договор Макрон-Ердоган из 2018. године и идеја да Турска добије „специјални статус“ за сарадњу са ЕУ. Ако Турска добија „специјални статус“ као важан чинилац регионалне безбедности у Источном Медитерану, онда га може добити и Србија као незаобилазан фактор регионалне безбедности на Балкану.

Е. Паралелно са предлозима ка ЕУ покренути питање рада ЕУЛЕКС-а. То се пре или касније мора учинити, без обзира на цену коју ћемо (краткорочно) платити у виду притисака и понеке претње. Нереди и брљотине на Косову делимично потичу и од корумпираности и неспособности ЕУЛЕКС-а. Та мисија није испунила своју сврху. Са једне стране, тако се врши латентан притисак на евробирографију у фази разматрања наших предлога. Са друге стране, то је пут ка враћању целог процеса у УН. ЕУЛЕКС је на Косово уведен саопштењем генералног секретара УН. Истим таквим путем се може и укинути. УНМИК је остао присутан. За овај сценарио се релативно лако налазе савезници у УН. Исто као што се за расправу о раду ЕУЛЕКС-а могу наћи управо запослени у овој мисији који су се претходних година свачега нагледали и о томе оставили доказе који су изазвали афере и истраге.

Ж. Покушај враћања целокупног процеса у УН треба такође да прати и

конструктиван предлог о „коначном решењу“ (ма шта се под овим подразумева) у формату међународне конференције. Распад Југославије је дубоко интернационализован процес, а косовска криза се без учешћа великих сила не може решити. Најлогичније је да то буде у формату СБ УН, односно пет сталних чланица. УН се баве Косовом још од почетка деведесетих, имају дугу традицију по том питању. Такође, оријентација ка тражењу компромисног решења на Косову и Метохији је корисна и ради успостављања преседана по ком би се тражила компромисна решења за друге сличне кризе. Како на Балкану, тако и у другим деловима света. То ће за УН структуре деловати прихватљиво, без обзира што ће три сталне чланице СБ у првом тренутку чинити све да овај предлог опструишу. Опструкције последњих пет година им се нису исплатиле. Однос снага у свету се променио.

3. Током вођења вишесмерне политике, неопходно је чинити све како би се број земаља које су признале „Републику Косово“ смањио. Прво, тако се обесхрабрују нови кандидати да Косово признају. Друго, психолошки ефекти повлачења признања су јако важни. Процес успостављања дипломатских веза са Приштином је потезом Суринама постао реверзибилан. Иначе, приликом признавања Косова је било свега и свачега у разним земљама. Албанци су махали неким признањима, али како је до њих дошло остаје дискутабилно и до краја неразјашњено. Зато се сви спорни случајеви (паушална процена је да их има најмање 10) морају испитати, извршити притисак на те државе, а за то затражити и помоћ Русије и Кине. Постоје и случајеви, попут Египта, где је признавање Косова извршено у другачијим околностима, током велике унутрашње кризе и под притиском Муслиманског братства. Данас је у Каиру све другачије, па о признавању Косова треба поново разговарати, и бити упоран у томе.

И. Стално држати могућност организовања статусног референдума Републике Српске отвореним. У Бањалуци ће, све су прилике, још неко време постојати расположење за такав подухват. Ова могућност није уперена против БиХ, нити ми својим понашањем желимо да правимо проблеме, већ се само Србија брани пред могућом одлуком о „уједињењу Косова и Албаније“. Албанци стално прете тим потезом, а нису ретки ни појединци из западних држава који размишљају како им то треба дозволити. То је начин за притискање Београда: ако нећете да „Република Косово“ легитимизује свој статус у међународним односима, пустићемо их да праве Велику Албанију! Па нека онда Срби виде шта ће!? Одговор на такву меру постоји, и без обзира колико се чинио радикалним и опасним, он се мора изнети. Зашто Албанци имају право да се уједињују, а Срби немају? То је начелно питање.

4. ЗАКЉУЧАК

На први поглед, неки предлози ће се чинити неизводљивим или неутемељеним. Да, они могу бити неизводљиви или чак неутемељени, али само због наших слабости. Предложене мере захтевају храбрости, много рада, добру поткованост аргумената, прилично дипломатске креативности и неколико ризика. Да ли смо способни да их изнесемо?

Судећи по стању у нашем институционалном апарату, као и зихерашком понашању оне тихе, конформистичке већине у нашој политичкој класи, уплашене да се заложи за било какав ризичан потез – сумњам. Али, треба имати у виду још две ствари. Прво, да највеће кризе и најтежа искушења порађају најхрабрије потезе. И друго, Срби су народ са дугом народотворном и нешто краћом, али ипак незанемарљивом државотворном традицијом. Претурили смо ми у историји много тога преко главе. Можемо претурити и ово. Ма колико се чинило тешко и опасно. Капацитети за вођење свеобухватније и одлучније политике свакако постоје. Питање је само да ли ће за тако нешто бити храбрости!? Дозвољавање Косову да постане чланица УН ће бити само и искључиво последица наше слабости. А такве одлуке не само да историјски коштају оне који их доносе, већ и уводе друштво у опасне турбуленције. Оне воде ка „политичким преломима“, који су често катастрофални, још чешће трагични, јер узрокују дугорочну унутрашњу дестабилизацију и трајну поларизацију. Треба их избегавати.

ЛИТЕРАТУРА

- Давутоглу Ахмет, *Стратегијска дубина*, Службени гласник, Београд, 2014.
- Лечић Бориша, „Актуелне миграције ка Европи и проблем тероризма“, *Култура полиса*, посебно издање, 2017, стр. 95-116.
- Пономарјова Јелена Георгијевна, *Разбојничка држава*, Evro Book, Београд, 2017.
- Пророковић Душан, *Геополитика Србије: положај и перспективе на почетку 21. века*, Службени гласник: Геополитика, Београд, 2012.
- Пророковић Душан, *Ера мултиполарности*, Службени гласник, Београд, 2018.
- Пророковић Душан, *Косово: међуетнички и политички односи*, Геополитика, Београд, 2011.
- Суботић Милован Р, „Исламистички екстремизам као парадигма верски фондираног насиља“, у: Љубиша Деспотовић, Веселин Конатар (ур.), *Поља геополитике*, Култура полиса, посебно издање, Нови Сад, 2016, стр. 215-230.

Gordon Neve, *Israel's Occupation*, University of California Press, Los Angeles, 2008.

Hensel Paul R., Gary Goertz, Paul F. Diehl, “The Democratic Peace and Rivalries“, *Journal of Politics*, Vol. 64, 2000, стр. 1173–1188.

Meté Hatay, *Beyond Numbers: An Inquiry into the Political Integration of the Turkish 'Settlers' in Northern Cyprus*, PRIO Report, No. 4, PRIO Cyprus Centre, Oslo: Nicosia, 2005.

Mitić Aleksandar (ED.), “Ahtisaari's Doomed Proposal: Lessons from UN envoy's failed 'supervised independence' plan“, *Kosovo Compromise*, Belgrade, 2008, интернет: <http://www.kosovocompromise.com/cms/item/charts/en.html?id=16>

Nikitović Vladimir, “The End of Democratic Transition in Kosovo: Does the meaning of the population factor change?“, In: Dušan Proroković (Ed.), *Kosovo: sui generis od precedent in international relations*, Institute of International Politics and Economics, Belgrade, 2018, стр. 299-320.

Terem Peter, Peter Rosputinský, “Legal and Political Aspects of the Kosovo's Unilateral Declaration of Independence“, In: Dušan Proroković (Ed.), *Kosovo: sui generis od precedent in international relations*, Institute of International Politics and Economics, Belgrade, 2018, стр. 91-107.

Tissdal Simon, “This dangerous new world of self-interested nations“, *The Guardian*, 22 September 2010, интернет: <https://www.theguardian.com/commentis-free/2010/sep/22/frozen-conflict-spreads-across-globe>

*Dušan Proroković*⁴¹

INTERNAL DIALOGUE ON KOSOVO: TEN EXPLANATIONS AND TEN PROPOSALS

Abstract

During 2017, a “new round” of re-activation of the “Kosovo issue” and a kind of conviction to the public that it is necessary to make further concessions to the Albanians from Kosovo and Metohija by the official Belgrade, were initiated. These views are, most often, and by numerous foreign officials, as well as by some Serbian politicians, justified by the need to speed up “Serbia's EU integration”. This is roughly the development of the so-called Ischinger Plan from 2007. Contrary to these statements, the analysis of current trends in international relations through the prism of not only national security and national interests, but also regional security dynamics, as well as the examination of the “Kosovo issue” from the point of view of the realistic school of thought tells us that Serbia must break with unilateral concessions and lead a complex policy that requires a complete rejection of the Ischinger Plan.

The paper consists of four parts. The first one describes the need to open the so-called “internal dialogue” and includes a critical review of this process. The second part explains ten arguments in favor of rejecting the Ischinger Plan, while the third part is dedicated to exposing ten proposals on how to define the new “Kosovo policy” of the Government of the Republic of Serbia. The fourth part includes final considerations.

Key words: Kosovo, Serbia, internal dialogue, Ischinger plan, EU

41 Dr. Dušan Proroković, Scientific Researcher at the Institute for International Politics and Economy, prorokovic@yahoo.co.uk

Александар Алексић

Факултет за дипломатију и безбедност, Београд

КОСОВО И МЕТОХИЈА - СРПСКЕ ОПЦИЈЕ

Сажетак

Аутор у раду указује на најважније појаве у другој половини XX и првим деценијама XXI вијека, које су довеле до тешке преговарачке позиције Србије у односу на коначно рјешење статуса њене јужне покрајине Косова и Метохије. Анализа ставља посебан акценат на геополитичке аспекте међународних односа у којима се налазила Србија у својој савременој историји, са посебним освртом на векторе кључних сила које су утицале на друштвене токове. Циљ рада је да се приближи најоптималнијој одлуци коју треба да донесе државно руководство Србије, изложено снажном притиску међународне заједнице у односу на будућност јужне покрајине Србије. Основни недостатак јавности понуђених опција јесте тај што оне одражавају начело једностраности, кроз жељу неких аутора да пишу у складу са интересом једног центра моћи који најчешће финансира истраживање, као и аутоцензура којом аутори за себе покушавају да изборе добру позицију код владајућег естаблишмента. Коришћене су општенаучне, као и основне аналитичке и синтетичке методе научног мишљења и закључивања. Закључак даје спектар могућих решења, од најповољнијег до најнеповољнијег по територијални интегритет и суверенитет државе Србије.

Кључне ријечи: геополитика, територија, суверенитет, демографија, јавни дуг.

УВОД

Одлика многих кризних жаришта у свијету, и данас, као и раније кроз историју, наматала је палету питања која се, нажалост, са пуним правом могу односити и на Србију. Шта је то територија државе Србије? У рангирању једне земље у свијету као два најважнија чиниоца узимају се - **популација и производња**⁴², али само под претпоставком да територијална цјеловитост земље није упитна. Да ли држава Србија у XXI вијеку има дефинисан било који стратешки документ којим ће одредити циљеве развоја у свим сферама свог постојања, од појединачног до свеобухватног?⁴³ Да ли је могуће такав документ донијети ако претходно није дефинисан територијални оквир на коме се жели реализовати? Да ли држава Србија у својој популацији има капацитета да такав документ опште:

- а. **предложи** свом народу,
- б. **донесе**, и да ли може да га
- ц. **реализује?**

Постоје два важна фактора који Србију спречавају, у последњих 30 година, да такав документ донесе:

1. геополитички;
2. демографски.

Геополитички фактор своју предисторију вуче из претходног државног оквира који је настао формирањем авнојевске Југославије, када је истовремено у Европи Гвозденом завјесом подијељен оквир интересних сфера. За прецизну дефиницију геополитичког фактора неопходно је сагледати унутрашње и спољашње векторе сила. Спољашњи вектори сила су детерминисали све унутрашње векторе сила. Док је Европа била подијељена, по споразуму са Јалте и Берлински зид симболички дијелио интересне сфере, а геостратешке играче и геополитичке стожере држао уздржаним у мјери хладноратовске динамике процеса, до тад су унутрашњи вектори сила у Југославији били ниског интензитета. Унутрашњи вектори сила производили су до тад хомогенизације становништва у републикама и покрајинама у сопствени национални, квазинационални и територијални оквир, а који је као такав додатно био повезан са својим националним заједницама које су расељене диљем свијета. Сви до једног у датом тренутку су активирани са соп-

42 Simon Cox, "The China Bet", *The World in 2018 (The Economist)*, стр. 22, децембар 2017.

43 Милован Матијевић, „ИТ индустрија и државна стратешка документа“, *Sito*, 25/05/2013, Интернет, <http://www.sito.rs/rs/news/detail/77/IT-industrija-i-dravna-strateka-dokumenta>, Посљедњи приступ: 13/03/2018.

ственом територијалном претензијом и жељом за самосталношћу. Тај тренутак се десио управо рушењем Берлинског зида, чиме је уједно срушен Кримски мировни споразум⁴⁴ из фебруара 1945. године, и активирао низ тзв. обојених револуција које су своју најбруталнију манифестацију имале управо у ратовима вођеним на тлу бивше Југославије. Резултат ратова је преко 150 хиљада убијених и више од 4 милиона расељених лица.⁴⁵ Једино је рат у Босни и Херцеговини окончан мировним споразумом у Дејтону.⁴⁶ Сви остали никада свој епилог нису имали кроз неопходну мировну конференцију. Ратови деведесетих на тлу бивше Југославије представљали су најснажнију индукцију унутрашњих вектора сила од стране спољашњих вектора сила. Историографија је данас готово једногласна да су све процесе у бившој Југославији планирали, реализовали и покушавају закључити англоамерички геостратези са циљем приближавања НАТО пакта границама Русије, чије интересе, зарад својих, покушавају истиснути из Европе. Стара англоамеричка геополитичка школа с почетка XX вијека, која по цијену свјетских сукоба какви су били Први и Други свјетски рат, не смије дозволити савез између технологије Западне Европе, прије свих Њемачке, и сировина Русије.⁴⁷ У ту сврху је источна граница НАТО пакта, после рушења Берлинског зида, почела да се помјера ка Истоку. Русија је управо тада ушла у контролисани процес ослобађања баласта великог царства којим више није могла управљати исцрпљена Хладним ратом, трком у наоружању и снажним смањењем броја становништва у другој половини XX вијека.⁴⁸ Циљ Русије био је, да Запад повјерује да осваја лако територије земаља Источне Европе, увлачећи их једну по једну у НАТО. Само језгро Русије и њена безбједносно-обавјештајна заједница за то вријеме се успјела сачувати и реорганизовати.⁴⁹ Из болесног великог царства Русија се трансформисала у здраво – мање царство, али много функционалније, оперативно способно да одбрани своју територију која се протеже у једанаест временских зона. Русија преузима буквално све нуклеарне бојеве главе⁵⁰ са територије комплетног СССР-а, уз заустављање демографског

44 The Editors of Encyclopaedia Britannica, “Yalta Conference”, *Encyclopaedia Britannica*, 26/07/2016., Internet, Интернет, <https://www.britannica.com/event/Yalta-Conference>, 13/01/2018.

45 Горан Опачић, Ивана Видаковић, Бранко Вујадиновић (уредници), *Живот у послератним заједницама*, IAN Међународна мрежа помоћи, Београд, 2005., Интернет, <http://www.ian.org.rs/publikacije/posleratnezajednice/knjiga/cela.pdf>, Последњи приступ: 10/02/2013, стр. 13

46 *Дејтонски мировни споразум*, Интернет, <http://ndcsarajevo.org/Dokumenti/Dejtonski-mirovni-sporazum.pdf>, Последњи приступ: 20/02/2017.

47 Видјети у: Н.Ј. Mackinder, “The Geographical Pivot of History”, *The Geographical Journal*, број 4, април 1904. стр. 434-436.

48 Демографический ежегодник, СССР, 1990, стр. 382.

49 Богдан Ђуровић (Печат), „Ево како је Путин дошао на власт и како је створио моћну Русију”, *Intermagazin*, Интернет, <http://www.intermagazin.rs/evo-kako-je-putin-dosao-na-vlast-i-kako-je-stvo-rio-mocnu-rusiju1/>, 20/02/2018.

50 Max Roser, Mohamed Nagdy, “Nuclear Weapons”, *Our World In Data*, 2018, Internet, <https://our-worldindata.org/nuclear-weapons>, 25/02/2018.

слабљења⁵¹ и коначан почетак опоравка у свим сегментима индустрије и друштва уопште. Паралелно са тим процесима, Русија ствара снажне савезе са земљама БРИКС-а, ослобађа се долара⁵², купује злато⁵³. Данас је недвосмислено свијет поново закорачио у мултиполарност, уз снажно економско раслојављање и слабљење западне цивилизације. Англо-Американци у свим земљама које су освојили након рушења Берлинског зида остављају смрзнуте конфликте које контролишу. Механизми контроле су корупција и организоване криминалне активности локалних политичких естаблишмента. С друге стране, стварају и подржавају њима „лојалну опозицију”⁵⁴, којом пријете непослушним и корумпираним на власти, и тиме их додатно притискају да све спољнополитичке одлуке доносе у складу са интересима Запада, док у својим земљама могу заводити страховладе у свим сферама живота. Посебан удар на суверенитет држава спроводи се кроз друштвену пасивизацију свих оперативно способних кадрова који могу организовати политичке покрете који могу да се супротставе вољи Запада. Пасивизација понекад иде чак до њихове физичке елиминације у Гладио операцијама НАТО пакта.⁵⁵ У бившој Југославији највећи данак ратовима платила је Србија: деиндустријализована, масовно расељена⁵⁶, уништени војно-индустријски капацитети, распродата плодна земља, тешко разједињена, задужена⁵⁷ по принципима економских убица Чикашке школе Милтона Фридмена⁵⁸, са војно окупираном територијом Косова и Метохије од стране НАТО пакта и паравојне формације ОВК формиране од стране НАТО-а⁵⁹.

51 ПРЕДВАРИТЕЛЪНАЯ ОЦЕНКА ЧИСЛЕННОСТИ НАСЕЛЕНИЯ на 1 января 2015 года и в среднем за 2014 год Gks.ru. Internet, http://www.gks.ru/free_doc/new_site/population/demo/prPopul2015.xls, Посљедњи приступ: 25/02/2018.

52 TASS, “Putin: BRICS Ready to Challenge US Dollar as Global Reserve Currency”, *The Event Chronicle*, 05/09/2017, Internet, <http://www.theeventchronicle.com/finanace/putin-brics-ready-challenge-us-dollar-global-reserve-currency/>, 22/03/2018.

53 Russia Gold Reserves 2000-2018, *Trading Economics*, Internet, <https://tradingeconomics.com/russia/gold-reserves>, 11/03/2018.

54 Небојша Поповић, „Колонија ‘Република Титоград’: Америка преузима апсолутну контролу”, *Спутњик*, 02/12/2007, Интернет, <https://rs-lat.sputniknews.com/analize/201712021113656127-kolonija-Crna-Gora-SAD->, 03/12/2017.

55 Daniele Ganser, *NATO's Secret Armies – Operation Gladio and Terrorism in Western Europe*, Frank Cass 2005, New York, стр. 25.

56 Истраживање које је спроведено од стране Централне обавјештајне агенције (ЦИА), америчке Трговинске коморе, америчке Канцеларије за попис становништва и Међународне базе података: *Projected Population Change in European Countries 2017 to 2050*, Internet, <http://global-politics.eu/wp-content/uploads/2017/11/Europopulation-in-2050.jpg>, Посљедњи приступ: 13/03/2018.

57 Милојко Арсић, Саша Ранђеловић, Александра Нојковић, „Утицај фискалне политике на раст привреде Србије” у зборнику: *Економска политика Србије у 2017*. (приредили: Милојко Арсић, Дејан Шошкић), Економски факултет у Београду, 2016, стр. 18.

58 Naomi Klein, *The Shock Doctrine: The Rise of Disaster Capitalism*, Metropolitan Books, New York, 2007, стр. 49.

59 Daniele Ganser, *NATO's Secret Armies – Operation Gladio and Terrorism in Western Europe*, Frank Cass, New York, 2005, стр. 43.

Србија се данас налази у тешкој геополитичкој ситуацији. Владајућа елита нема план за будућност земље и покушава балансирати између блокова у новом мултиполарном свијету, вјерујући да на тај начин може сачекати глобални развој догађаја и постављање нових линија разграничења интересних сфера. Неактиван приступ додатно слаби све ресурсе земље, до тог нивоа да пријети демографско уништење, отварање питања Војводине и Санцака, отварање питања осталих мањина. У односу на мјеру у којој је тешко сачувати остатак земље и народу дати наду за будућност, многоструко је теже размишљати о повратку Косова и Метохије у уставни оквир Републике Србије.

1. СРБИЈА ДАНАС

1. Србија је 2006. године добила Устав који је усвојен на референдуму. За Устав је гласало више од 3,5 милиона гласача. Устав је акламацијом проглашен у Народној скупштини.

2. Устав је на снази, али не производи правно дејство на комплетној територији.

3. Србија не покушава да стави у функцију све уставне компоненте власти како би остварила правно дејство Устава на комплетној територији.

4. Србија је 2008. године потписала нафтно-енергетски споразум са Руском Федерацијом којим је Гаспромнефт купио контролни пакет акција Нафтне индустрије Србије.

5. Владајућа елита води дневну политику без стратешке визије изградње оперативне и одрживе државе и друштва. Владавину остварује кроз изборне процесе на чију нелегитимност и недемократичност⁶⁰ печат стављају посматрачке мисије амбасада Запада, уз мисију ОЕБС-а.

6. Из таквих избора проистичу сви сегменти власти: Предсједник, Влада, парламент, тужилачка организација, судска организација, а што се потпуно аналогно, без одступања, преноси и на локални ниво.

7. У владајућу странку могу да пређу сви функционери других странака без опасности да ће бити процесуирани за било какав кривични прекршај, а

60 Републичка изборна комисија једним те истим рјешењем одлучује о одређивању бирачких мјеста на Косову и Метохији и у иностранству, што је противно Уставу. На овај начин бирачка мјеста у јужној српској покрајини третирају се као и бирачка мјеста у иностранству. Републичка изборна комисија одлучивала је о бирачким мјестима на Косову и Метохији, а да се Радна група за КиМ, која је дио РИК-а, није ниједном састала. Владајућа странка је остварила доминантан утицај у свим електронским медијима са националном фреквенцијом. Председник владајуће странке је злоупотребљавао државну функцију у партијске сврхе активно учествујући као председник свих грађана у кампањама владајуће партије. Према непроцесуираним налазима подносилаца изборних листа људи на терену су уцењивани, директори у јавном сектору уцењивали су запослене да праве спискове сигурних гласова под пријетњом отказа, злоупотребљавани су бирачки спискови уз куповину гласова и заплашивање бирача.

судски процеси за злоупотребу службеног положаја суштински служе да се са починиоцима преговара о њиховој некажњивости.

8. Све политичке странке које су биле способне да Србију оздраве и учине сувереном у суштинском смислу су маргинализоване, подијелене до парламентарног непостојања, или сведене на појединце одбачене од оних који су опозиција „лојална” англоамеричким националним интересима у региону.

9. Број буџетских корисника се стално увећава масовним партијским запошљавањем и ухљебљењем гласачког апарата, док производни капацитети стагнирају.⁶¹

10. Нова англоамеричка стратегија за Балкан (и Србију) дефинише континуитет такве политике, чиме би земља ушла у зону потпуне политичке импотентности и трајног нестајања.

11. Аутономна покрајна Војводина, и мање регионалне цјелине које су иступале са политичким идејама о сопственој недовољној аутономији, политички су стабилне тачно у оној мјери у којој се у Београду остварује интерес Запада.

12. Интерес Запада је да Србија промијени Устав и призна независност Косова и Метохије, или, у најмању руку, не омета приступ Косова и Метохије свјетским организацијама.⁶²

13. Србија према старости становништва спада у пет најстаријих европских земаља. Пројекције упозоравају да ће се процес старења интензивирати, а број становника снажно наставити да се смањује.⁶³

14. Србија је изложена дипломатском притиску да своју спољну политику у потпуности усклади са политиком Запада према Русији, и тиме сруши вјековно пријатељство два народа.

15. Од Србије се тражи да приватизује привреду до краја по моделу који је започет 2000. године. Механизам притиска су додатна задужења и отплате постојећих дугова.

16. Запад жели да Србија постане пуноправном чланицом НАТО пакта⁶⁴ и

61 Милка Домановић, „Смањују број запослених у држави - на папиру?”, *Istinomer*, 23/06/2017., Интернет, <http://www.istinomer.rs/clanak/2024/Smanjuju-broj-zaposlenih-u-drzavi-na-papiru>, 12/01/2018.

62 Институт за студије људских права Универзитета Колумбија, „Извештај америчког универзитета: Србија мора да призна Косово, Путина не занима српски народ”, *Блиц*, Интернет, <https://www.blic.rs/vesti/politika/izvestaj-americkog-univerziteta-srbija-mora-da-prizna-kosovo-putina-ne-zanima-srpski/mvffuqy>, Посљедњи приступ: 02/01/2018.

63 Танјуг, „Становништво Србије међу најстаријим, а старење тек следи“, *Политика – online*, 05/02/2018, Интернет, <http://www.politika.rs/sr/clanak/397817/Stanovnistvo-Srbije-medu-najstarijim-a-starenje-tek-sledi>, 15/02/2018.

64 Бета, „Ворлик: Србији отворена врата за чланство у НАТО”, *Вечерње новости – online*, 05/02/2010, Интернет, <http://www.novosti.rs/vesti/naslovna/politika/aktuelno.289.html:264378-Vorlik-Srbiji-otvorena-vrata-za-clanstvo-u-NATO>, 15/02/2018.

да НАТО тиме преузме у своју оперативну зону дјеловања комплетан Балкан и Југоисточну Европу.

17. Запад ће спријечити сваки покушај у коме би било која земља Балкана са Србијом исказала жељу да формира стратешки савез. Савезе ће дозволити и исти ће бити пожељни, али тек када Србија постане пуноправном чланицом НАТО пакта, након чега би НАТО преузео контролу над свим министарствима силе у региону и формирао савезе којима би лакше управљао укрупњујући територијалне цјелине.

18. Сви елитни официри Војске Србије који су за суверену државу Србију биће, или су већ пензионисани и/или маргинализовани.

19. Интерес Запада је да образовни систем Србије буде на што је могуће нижем нивоу, а у коме би се производили доктори наука чија научна оригиналност не постоји, сем у мјери плагирања туђег научног доприноса.

20. Прокламовани циљ Запада је да Србија никад не изађе из зоне неразвијених држава са бруто националним дохотком до \$1045 по глави становника.⁶⁵

2. ОБНОВА СРБИЈЕ

Обнова Србије треба да буде императив у којем ће сви сегменти друштва бити поново изграђени кроз три паралелна процеса. У првом, Србија треба убрзано да изађе из зоне неразвијених држава. За тај процес је потребна мобилизација комплетног друштва уз строгу примјену *ad hoc* донесених закона по појединим сегментима. Како би тај процес постао могућ, неопходно је зауставити процес придруживања ЕУ, по угледу на Исланд.⁶⁶ У другом сегменту, Србија треба да изађе из зоне лоших кредитних задужења и додатни новац за обнову потражи код банака земаља БРИКС-а у истој мјери у којој је задужена код западних кредитора, чиме би демонстрирала финансијску неутралност. У трећем сегменту, Србија треба да обнови људске ресурсе, отварајући искрену комуникацију са својом великом, способном и образованом дијаспором кроз програме повратка, уз обнову породице у којој се рађају дјеца, у којој се са кољена подиже нова Србија наде. Само таква Србија може реинтегрисати Косово и Метохију у оквире свог Устава, уз гарантовање правне сигурност и статуса националних мањина у складу са стан-

65 НИИ (превео: Никола Живковић), „Вили Вимер: Писмо канцелару Герхарду Шредеру“, *Novinar Online*, 15/03/2008, Интернет, <http://www.novinar.de/2008/03/15/vili-vimer-pismo-kancelaru-gerhardu-srederu.html>, 10/02/2018.

66 Министар спољних послова Исланда Гунар Браги Свеинсон (Gunnar Sveinsson) 12. марта 2015. године саопштио је да је влада партија деснице и центра извијестила Летонију, тада председавајућу ЕУ, и Европску комисију, да је одлучила да повуче кандидатуру. „Исландски интереси ће бити боље заштићени изван Европске уније“, написао је Свеинсон. Сви најважнији економски параметри потврдили су исправност одлуке.

дардима САД и ЕУ. На том путу Србија треба тражити помоћ сила у успону које су вјековни пријатељи Србије, а данас расту у оквиру савеза БРИКС.

1. Србија треба у складу са Уставом институционално одговорити на све једностране правне акте које су донијели органи институција на Косову и Метохији, и исте прогласити правно ништавним.

2. Србија треба увести обавезно служење војног рока као основ за обнову људског потенцијала којим ће јачати своју војну моћ која ће гарантовати неутралност.

3. Србија треба у потпуности испоштовати Уговор са Русијом о формирању Српско-руског хуманитарног центра у Нишу и особљу центра додијелити дипломатски статус у складу са постигнутим договором⁶⁷, чиме ће и симболички потврдити своју неутралност у односу на исти статус који има особље НАТО пакта у Србији⁶⁸.

4. Србија своју војну неутралност треба потврдити обавјештајно-безбједносним уговорима са земљама БРИКС-а, еквивалентним са уговорима који су потписани у оквиру програма Партнерство за мир са НАТО пактом.⁶⁹

5. Србија треба стратешким актима да прецизно поброји све привредне ресурсе којима располаже и одустане од даљњих приватизација великих система.⁷⁰

6. Србија треба да подигне увозне царинске стопе на све производе које српски сељак може да производи и мотивише миграције становништва из градова у села.⁷¹

7. Србија треба да донесе стратешке обавезујуће документе којима ће за-

67 Закон о потврђивању споразума између Владе Републике Србије и Владе Руске Федерације о оснивању Српско-руског хуманитарног центра, *Службени гласник РС - Међународни уговори*, бр. 6/2012.

68 Закон о потврђивању Споразума између Владе Републике Србије и Организације НАТО за подршку и набавку (НСПО) о сарадњи у области логистичке подршке, *Службени гласник РС - Међународни уговори*, бр. 6/2016.

69 Индивидуални акциони план партнерства (ИПАП) Републике Србије и Организације Северноатланског уговора (НАТО), Интернет, http://www.mfa.gov.rs/sr/images/ipap/ipap_srb_05122017.pdf, 21/02/2018.

70 Одбор грађана за праћење Владине намере да прода Телеком сачињавали су: проф. др Млађен Ковачевић, редовни члан Академије економских наука, др Небојша Попов, научни саветник, Славољуб Качаревић, главни уредник Балкан магазина и др Александра Смиљанић, професорка ЕТФа и бивша министарка за телекомуникације и информатичко друштво Србије. Вера Вујошевић, „Последњи апел: Телеком се не сме продати”, *Република*, 08/04/2011, Интернет, <http://www.republika.co.rs/500-503/14.html>, 10/01/2018.

71 Небојша Катић, „Живети са глобализацијом и спасити што се спасити може“, на научном скупу *Националне економије у условима глобализације*, Економски факултет Пале, Универзитет у Источном Сарајеву, 2015.

бранити ГМО сјеме и потпуно реактивирати сопствене ресурсе за производњу сјемена и пољопривредних производа уопште (факултете, институте, локалну заједницу, задруге и сељаке).⁷²

8. Србија треба да донесе стратешке акте еквивалентне актима какви постоје у Америци и Русији о дјеловању НВО и њиховом финансирању.⁷³

9. Србија треба да стимулише репродукцију становништва кроз потпуно нове законске текстове којима би мајке са троје и више дјеце по дјетету постале доживотни буџетски корисници способни да породе нову Србију.

10. Србија треба да успостави директну комуникацију са свим мањинским заједницама које у Србији живе, без посредовања амбасада које преко мањинских заједница додатно притискају руководство и покушавају управљати политичким процесима у Србији.⁷⁴

3. ЗАКЉУЧАК

Пред Србијом се налази неколико опција рјешења статуса Косова и Метохије. Снага Србије да одлучује, велика је онолико колико је велика подршка држава савезница у кључним међународним институцијама, прије свих у Савјету безбједности УН. Од одлука Србије зависиће и одлуке савезника. Србија се у смислу окончања унутрашњег дијалога и доношења одлуке о својој новој политици према јужној покрајини може кретати у дијапазону одлука од најлошије до најбоље. Најлошија и најбоља су мање вјероватне за остварење, зато научни приступ треба да буде тај који ће политици дати ослонац да повуче прави потез у дугорочном интересу Србије као државе.

3.1 Најлошија одлука

Најлошија одлука била би одустајање од сопственог Устава. Директно признање КиМ, улазак у НАТО, престанак рада Српско-руског хуманитарног центра у Нишу, увођење санкција Русији, национализација НИС-а, додатно задуживање код западних кредитора, приватизација свих националних ресурса по рецептима економских убица, позивање српског становништво на КиМ на потпуну лојалност држави КиМ.

⁷² Закон о генетички модификованим организмима, *Службени гласник РС*, бр. 41/2009.

⁷³ Јелена Попадић, „Три светске силе, један однос према НВО“, *Политика – online*, 19/05/2016, Интернет, <http://www.politika.rs/sr/clanak/355386/Drustvo/Tri-svetske-sile-jedan-odnos-prema-NVO>, 23/02/2018.

⁷⁴ Никола Врзић, *Викиликс – Тајне београдских депеша*, Фонд Слободан Јовановић, Београд, 2011, стр. 30-45.

3.2 Једнако лоша одлука, али са лакшим политичким посљедицама по естаблишмент

Једнако лоша, али лакша за „сервирање“ народу била би одлука Србија да одустаје од сопственог Устава на начин да не признаје КиМ, али не спречава приступ КиМ међународним институцијама. Таква одлука значила би испуњење великог броја захтјева Запада. Пројектовала би се на додатно слабљење Војске и приближавње Србије НАТО-у. Српско-руски хуманитарни центар у Нишу не би добио дипломатски статус, задуживање код западних кредитора било би настављено, приватизација свих националних ресурса такође, а српско становништво на КиМ усмјерено на потпуну лојалност држави КиМ.

3.3 Довољно добра одлука

Довољно добра одлука Србије била би свака одлука која у потпуности кореспондира са Уставом као крвним правним актом сваке модерне државе. Она значи непризнавање КиМ, одбијање потписивања било каквог обавезујућег документа за улазак КиМ у међународне институције, потписивање уговора о стратешкој размјени са земљама БРИКС-а у области наоружања, идентичних одлукама које постоје са НАТО, увођење обавезног служења војног рока, мобилисање најквалитетнијих кадрова из обавјештајно-безбједносних служби који су чисти у својим биографијама, али због политичких ставова привремено пензионисани. Ту одлуку требало би да прати одлука о обнављању високе школе одбране и Војне академије, давање пуног дипломатског статуса Српско-руском хуманитарном центру у Нишу, у складу са Уговором. Одустајање од додатног задуживања и тражење начина да се код БРИКС банке повољније рекредитирају кредити са Запада, уз инвестиције у инфраструктуру коју би подизале земље БРИКС савеза. Србија би са тим кредитима имала би историјску шансу за улазак у реиндустријализацију XXI вијека.

3.4 Добра одлука

Добра одлука Србије била би она која мобилише комплетну заједницу да стане уз Устав, не признаје КиМ, тражи поновну интернационализацију питања КиМ у оквиру СБ УН на основу резолуције 1244, у пуној координацији са сталним чланицама СБ из земаља БРИКС, прекида ЕУ интеграције, одустаје од уговора потписаних 2017. са НАТО о сарадњи и размјени, одузима дипломатски статус НАТО особљу у Србији, а исти даје припадницима СР хуманитарног центра у

Нишу, постаје пуноправном чланицом ОДКБ-а, уводи обавезно служење војног рока, мобилише најквалитетније кадрове из обавјештајно-безбједносних служби који су привремено пензионисани, обнавља високе школе одбране и ВА; одустаје од додатног задуживања и тражи од БРИКС банке повољније услове за рекредитирање западних кредита уз инвестиције у инфраструктуру коју би подизале земље БРИКС-а; Србија са тим кредитима улази у реиндустријализацију.

3.5 Најбоља одлука

Најбоља одлука је и најмање вјероватна. Била би то одлука која би произвела огромне промјене на Балкану. Њоме би Србија одустала од војне неутралности и ушла у преговоре о специјалним односима са земљама БРИКС-а. У потпуности би одустала од ЕУ интеграција, и уз помоћ партнера из БРИКС-а на дневни ред СБ УН поново интернационализовала питање КиМ, уз захтјев да Еулекс напусти КиМ. Овај захтјев пратио би и захтјев за затварање НАТО базе Бондстил и понуду Русији стратешког партнерства у рудном басену на КиМ, као и стратешку војну базу, као једини ваљан одговор на америчку базу Бондстил. Одлуку би пратило увођење обавезног служења војног рока, те мобилисање најквалитетнијих кадрова из обавјештајно-безбједносне заједнице који су привремено пензионисани. Као и у претходне двије одлуке, и ова би пратила обнављање високих школе одбране и Војне академије, уз припрему војске за ослобађање КиМ. Одустајање од додатног задуживања и тражење од БРИКС банке повољнијих услова за рекредитирање западних кредита, уз инвестиције у инфраструктуру коју би подизале земље БРИКС-а. Србија са тим кредитима улази у реиндустријализацију.

ЛИТЕРАТУРА

Врзић Никола, *Викиликс - Тајне београдских депеша*, Фонд Слободан Јовановић, Београд, 2011.

Опачић Горан, Видаковић Ивана, Вујадиновић Бранко, *Живот у послератним заједницама*, IAN Међународна мрежа помоћи, Београд, 2005.

Ganser Daniele, *NATO's Secret Armies – Operation Gladio and Terrorism in Western Europe*, Frank Cass, New York, 2005.

Klein Naomi, *The Shock Doctrine: The Rise of Disaster Capitalism*, Metropolitan Books, New York, 2007.

Чланци у часописима, излагања на научним конференцијама, закони, државни уговори:

Арсвић Милојко, Ранђеловић Саша, Нојковић Александра, „Утицај фискалне политике на раст привреде Србије” у зборнику: *Економска политика Србије у 2017.* (приредили: Милојко Арсвић, Дејан Шошкић), Економски факултет у Београду, 2016, стр. 18.

Закон о генетички модификованим организмима, *Службени гласник РС*, бр. 41/2009.

Закон о потврђивању Споразума између Владе Републике Србије и Организације НАТО за подршку и набавку (НСПО) о сарадњи у области логистичке подршке, *Службени гласник РС - Међународни уговори*, бр. 6/2016.

Закон о потврђивању споразума између Владе Републике Србије и Владе Руске Федерације о оснивању Српско-руског хуманитарног центра, *Службени гласник РС - Међународни уговори*, бр. 6/2012.

Катић Небојша, „Живети са глобализацијом и спасити што се спасити може“, на научном скупу *Националне економије у условима глобализације*, Економски факултет Пале, Универзитет у Источном Сарајеву, 2015.

Сох Симон, “The China Bet”, *The World in 2018 (The Economist)*, децембар 2017, стр. 22.

Маскиндер Н.Ј, “The Geographical Pivot of History”, *The Geographical Journal*, број 4, април 1904. стр. 434-436.

Демографический ежегодник, СССР, 1990, страна 382.

Извори са интернета

Бета, „Ворлик: Србији отворена врата за чланство у НАТО”, *Вечерње новости – online*, 05/02/2010, Интернет, <http://www.novosti.rs/vesti/naslovna/politika/aktuelno.289.html:264378-Vorlik-Srbiji-otvorena-vrata-za-clanstvo-u-NATO>, 15/02/2018.

Вујошевић Вера, „Последњи апел: Телеком се не сме продати”, *Република* 08/04/2011, Интернет, <http://www.republika.co.rs/500-503/14.html>, 10/01/2018.

Дејтонски мировни споразум, Интернет, <http://ndcsarajevo.org/Dokumenti/Dejtonski-mirovni-sporazum.pdf>, 20/02/2017.

Домановић Милка, „Смањују број запослених у држави - на папиру?”, *Istinomer*, 23/06/2017, Интернет, <http://www.istinomer.rs/clanak/2024/Smanjuju-broj-zaposlenih-u-drzavi-na-papiru>, 12/01/2018.

Ђуровић Богдан (Печат), „Ево како је Путин дошао на власт и како је створио моћну Русију”, *Intermagazin*, Интернет, <http://www.intermagazin.rs/evo-kako-je-putin-dosao-na-vlast-i-kako-je-stvorio-mocnu-rusiju1/>, 20/02/2018.

Индивидуални акциони план партнерства (ИПАП) Републике Србије и Организације Северно-атланског уговора (НАТО), Интернет, http://www.mfa.gov.rs/sr/images/ipap/ipap_srb_05122017.pdf, 21/02/2018.

Институт за студије људских права Универзитета Колумбија: „Србија мора да призна Косово, Путина не занима српски народ”, *Блиц*, Интернет, <https://www.blic.rs/vesti/politika/izvestaj-americkog-univerziteta-srbija-mora-da-prizna-kosovo-putina-ne-zanima-srpski/mvffyqy>, 08/09/2017.

Ковачевић Млађен, Попов Небојша, Качаревић Славољуб, Смиљанић Александра, „Телеком се не сме продати”, *Република*, Интернет, <http://www.republika.co.rs/500-503/14.html>, 08/04/2011.

Матијевић Милован, „ИТ индустрија и државна стратешка документа”, *Sito*, 25/05/2013, Интернет, <http://www.sito.rs/rs/news/detail/77/IT-industrija-i-dravna-strateka-dokumenta>, 13/03/2018.

НИН (превео: Живковић Никола), „Вимер Вили: Писму канцелару Герхарду Шредеру“, *Novinar online*, 15/03/2008, Интернет, <http://www.novinar.de/2008/03/15/vili-vimer-pismo-kancelaru-gerhardu-srederu.html>, 10/02/2018.

Попадић Јелена, „Три светске силе, један однос према НВО“, *Политика – online*, 19/05/2016, Интернет, <http://www.politika.rs/sr/clanak/355386/Drustvo/Tri-svetske-sile-jedan-odnos-prema-NVO>, 23/02/2018.

Поповић Небојша, „Колонија ‘Република Титоград’: Америка преузима апсолутну контролу”, *Спутњик*, 02/12/2007, Интернет, <https://rs-lat.sputniknews.com/analize/201712021113656127-kolonija-Crna-Gora-SAD->, 03/12/2017.

Таџуг, „Становништво Србије међу најстаријим, а старење тек следи“, *По-*

литика – online, 05/02/2018, Интернет, <http://www.politika.rs/sr/clanak/397817/Stanovnistvo-Srbije-medu-najstarijim-a-starenje-tek-sledi>, 15/02/2018.

Projected Population Change in European Countries 2017 to 2050, Интернет, <http://global-politics.eu/wp-content/uploads/2017/11/Europopulation-in-2050.jpg>, 13/03/2018.

Roser Max, Mohamed Nagdy, “Nuclear Weapons”, *Our World In Data*, 2018, Интернет, <https://ourworldindata.org/nuclear-weapons>, 25/02/2018.

Russia Gold Reserves 2000-2018, *Trading Economics*, Интернет, <https://tradingeconomics.com/russia/gold-reserves>, 11/03/2018.

TASS, „Putin: BRICS Ready to Challenge US Dollar as Global Reserve Currency”, *The Event Chronicle*, 05/09/2017, Интернет, <http://www.theeventchronicle.com/finance/putin-brics-ready-challenge-us-dollar-global-reserve-currency/>, 22/03/2018.

The Editors of Encyclopaedia Britannica, „Yalta Conference“, *Encyclopaedia Britannica*, 26/07/2016, Интернет, <https://www.britannica.com/event/Yalta-Conference>, 13/01/2018.

ПРЕДВАРИТЕЛЬНАЯ ОЦЕНКА ЧИСЛЕННОСТИ НАСЕЛЕНИЯ на 1 января 2015 года и в среднем за 2014 год Гкс.ру. Интернет, http://www.gks.ru/free_doc/new_site/population/demo/prPopul2015.xls, 12/03/2018.

*Aleksandar Aleksić*⁷⁵

KOSOVO AND METOHIJA - SERBIAN OPTIONS

Abstract

The author in the paper points out the most important phenomena in the second half of the XX and the first decades of the XXI century, which led to the difficult negotiating position of Serbia in relation to the final solution of the status of its southern province of Kosovo and Metohija. The analysis puts a special emphasis on the geopolitical aspects of international relations in which Serbia found itself in its contemporary history, with a special focus on key forces vectors that have influenced social trends. The aim of the paper is to approximate the most optimal decision to be taken by the state leadership of Serbia, exposed to the strong pressure of the international community regarding the future of the southern province of Serbia. The fundamental disadvantage of the publicly offered options is that they reflect the principle of one-sidedness through the desire of some authors to write in accordance with the interest of one center of power that most often finances research, as well as self-censorship by which authors attempt to obtain a good position for themselves in the ruling establishment. The general scientific, as well as elementary analytical and synthetic methods of scientific thinking and conclusions were applied.

The conclusion provides a range of possible solutions, from the most favorable to the most unfavorable to the territorial integrity and sovereignty of the state of Serbia.

Key words: geopolitics, territory, sovereignty, demography, public debt.

⁷⁵ Graduate Engineer Aleksandar Aleksić, President of the Council of the Faculty of Diplomacy and Security, aleksic.aleksandar@gmail.com

Владимир Вугделић

Факултет за дипломатију и безбедност, Београд

ГЕНЕЗА И РАЗВОЈ КОНФЛИКТА НА КОСОВУ И МЕТОХИЈИ

Сажетак

У раду се разматрају четири решења за Космет. Једно од решења је војна опција. Војне опције су, најблаже речено, крајња мера. Спровеле би се у ситуацији војног наметања ауторитета НАТО-а, или у случају напада косовских војних снага против Срба на Космету.

Друго решење је одлагано решавање, односно замрзнути сукоб попут онога Грчке и Турске око Кипра. Ова ситуација има добре и лоше стране. У прилог Србији би била промена односа снага у међународној заједници и јачање утицаја српских пријатеља, пре свега Русије и Кине. Лоша страна ове опције су даљи притисци САД. Треће решење је даљи наставак процеса преговарања у Бриселу, који би могли значити неку врсту признања тзв. Републике Косово. Ток преговора би могао уврстити и питање поделе тзв. Косова и дискусије око севера Косова, као и положај енклава. У садашњем тренутку једно од решења је и наставак међусобног дијалога Србије и тзв. Косова, без посредника, као и међусобног дијалога унутар Србије.

Кључне речи: Међусобни дијалог, решење сукоба, покрајина, Космет, Република Србија, Бриселски споразуми.

УВОД

Косово и Метохија представљају историјско, верско и духовно средиште српске државе. Ова област Србији је припојена још за време династије Немањића 1202. године. Ту је формирана краљевина Рашка са својим престоним градом Расом. У граду Пећи је Српска православна црква успоставила своју патријарашкију 1346, да би од 1557-1776. били подигнути манастири изузетне културне вредности. За Албанце Косово је средиште једне целине која је обухватала данашњу

Албанију, а која је прикључена Римском царству, и окупљала је у то време Илире. Међусобна веза Илира и Албанаца историјски није доказана.

Упоредан живот Срба и Албанаца пореметио је долазак Турака, нарочито после Косовске битке 1389. Тада почиње процес исламизације, али и масовнијег доласка Албанаца на простор Косова и Метохије са подручја Албаније. Аустроугарски ратови 1683-1690. и 1717-1737. условили су масован одлазак Срба. Разлоге треба тражити у ратовању Срба на страни Хабсбурговаца, који су у овим ратовима били побеђени. У тим ратовима је око 350.000 Срба са својим патријархом прешло преко Саве и Дунава.

1. РАЗВОЈ СУКОБА У 20. И 21. ВЕКУ

За време Балканских ратова 1912. Косово и Метохија постаје српска покрајина. Следеће године Албанија добија независност. Ови догађаји условили су даље немире и побуне Албанаца у овом подручју. За време Краљевине СХС, Срби из Босне и војних граница се насељавају на ову територију, која се називала „Јужна Србија“. Ипак, Срби и даље представљају мањину у односу на бројније албанско становништво.

За време Другог светског рата 12. августа 1941. Косово и Метохија су прикључени „Великој Албанији“ под италијанским протекторатом. Године 1943. Немачка је преузела власт над Косовом и Метохијом. Сви ти догађаји су условили да су балисти погубили 10.000 Срба за четири ратне године, а да је 80.000 Срба побегло са Косова и Метохије.

После Другог светског рата Албанци у Југославији уставно добијају своју област (Косовско-метохијска област), а касније и своју покрајину (Аутономна покрајина Косово и Метохија). Од 1971. Космет се изједначава у правима са осталим југословенским републикама, да би по Уставу СФРЈ од 1974. имао и свој Устав, законодавне, извршне и судске органе. Ипак, у том периоду расту отпори Албанаца, који у периоду 1971-1975. траже отцепљење Косова и Метохије и македонских области насељених Албанцима, како би се створила „Велика Албанија“. Ови албански притисци утицали су на иселјавање Срба из ове покрајине. Између 40.000 и 50.000 Срба напустило је Косово и Метохију шездесетих и седамдесетих година прошлог века. На тај начин, док су 1961. Срби и Црногорци чинили око 27% становништва, 1981. године било их је око 12,9% на Космету.

Након Титове смрти, марта 1981, подметнути пожар у Пећкој патријаршији означио је почетак новог албанског бунта. У априлу 1981, због сталних побуна, проглашено је ванредно стање и савезна војска је интервенисала на Космету. У периоду април-октобар 1981. неких 10.000 Срба је напустило Космет. Крајем осамдесетих криза југословенске федерације се продубљује, при чему Словенија

и Хрватска пружају подршку свим албанским захтевима. Трећег марта 1989, после штрајка албанских рудара у Старом тргу, и многобројних других манифестација насиља које су претиле грађанским ратом, проглашено је ванредно стање на територији Космета. Србија такође 23. марта 1989. доноси амандмане на Устав Србије, којима одузима Аутономној покрајини Косово и Метохија право вета на уставне промене и смањује овлашћења покрајинског парламента.

Отпори Албанаца на Космету се током 1990. настављају, од насиља до разних врста мирног отпора. Ове отпоре Албанаца подржавају Хрватска и Словенија, али и неке западне државе. Првог јула Србија референдумом одлучује о доношењу новог Устава, а следећег дана албански чланови косовског парламента проглашавају Косово „републиком“. Овај акт је условио распуштање косовске скупштине. Септембра 1990. године Србија доноси свој нови Устав, који сужава права аутономије Космету, посебно она која их изједначавају са југословенским републикама.

Даљи отпори Албанаца на Космету добијају оружане форме, нарочито преко Ослободилачке војске Косова (ОВК). Циљ је стварање независне државе која би окупила све Албанце Југославије, оне на Космету, Црној Гори, на југу Србије и у Македонији. Од 1997. почиње још веће мешање страног фактора, пре свега Француске и Немачке. У писму министара иностраних послова ове две државе Милошевићу 20. новембра 1997. тражи се „отварање дијалога с Албанцима, учешће спољњег посредника и додељивање специјалног статуса Косову“. Ово је већ фаза „интернационализације“ косовског питања. Девог марта 1998. Контакт група у Лондону позива да се заустави насиље. Амерички амбасадор Гелбрајт изјављује да ће САД све учинити да спрече рат на Косову. Упркос томе, ОВК наставља насиље видећи у томе могућност да се Срби оптуже за прекомерну употребу силе против ових оружаних терориста.

Резолуција 1199 Савета безбедности 23. септембра 1998. позива Србе и Албанце на обустављање насиља на Косову. Међутим, НАТО 24. септембра прети бомбардовањем само Србима, уколико наставе с употребом прекомерне силе против ОВК. Затим, 15. јануара 1999. Србија се оптужује за масакр албанских цивила у селу Рачак на Косову. Многи независни страни извори доводе у сумњу ове оптужбе. Након тога, конференција у Рамбујеу марта 1999. представљала је ултиматум САД и западних сила да се испуне захтеви Албанаца и створи протекторат на Косову.

Пошто овај ултиматум Запада није испуњен уследило је 24. марта 1999. бомбардовање Југославије од стране НАТО алијансе. Срби су тада оптужени да су током бомбардовања организовали етничко чишћење, које је вршила српска војска и полицијске снаге. Ове оптужбе су демантоване бројним подацима из независних извора.

Кумановски споразум потписан 9. јуна 1999. године означио је престанак НАТО бомбардовања, повлачење српских војних и полицијских снага са Космета и заузимање Космета од стране снага под командом НАТО-а и КФОР. Резолуција 1244, донета 10. јуна задржава југословенски суверенитет у овој покрајини, којом ће управљати међународна мисија Уједињених нација за Косово, УНМИК. Такође, УН су овлашћене да покрену политички процес како би се установио будући статус Космета.

Почетак међународне управе на тзв.Косову обележен је преузимањем локалне власти од стране екстремиста ОВК. Ова организација у року од 90 дана врши демилитаризацију и постаје Цивилни заштитни корпус Косова под вођством Агима Чекуа, албанског официра хрватске војске. Утицај ОВК, или њених делова осећа се и на југу Србије и у Македонији. На југу Србије, у демилитаризованој зони Прешева, избијају сукоби у периоду 1999-2001. године. Албански екстремисти су овде основали Ослободилачку војску Прешева, Бујановца и Медвеђе, са циљем припајања ових области тзв. Косову. Ови немири углавном су се сводили на нападе на цивилне циљеве.

Најоштрији насилни немири на Космету избили су 17. марта 2004. године. У овим тродневним сукобима, које су изазвали Албанци, било је 31 мртвих и 500 повређених. Уништено је 110 кућа и 30 цркава, а 3600 Срба и један број Рома остали су без крова над главом. Напади су углавном били на енклаве у пределу Косовске Митровице и Приштине, а циљ је био да се отерају Срби са овог подручја.

Шест година боравка УНМИКА и КФОР-а на Космету нису битније промениле политичку и економску ситуацију. Притисци, убиства и исељавања Срба негирају принцип мултиетичности, а подвојености политичких странака косовских Албанаца се појачавају. Економска ситуација је катастрофална са великим бројем незапослених и индустријом у расулу.

У таквој ситуацији Савет безбедности се сложио крајем 2005. да се крене, због изазова са којим се суочава Косово и Метохија, као и цео регион, у следећу фазу политичког процеса. Током преговора Срба и Албанаца у Бечу фебруара 2006. међународни посредник Марти Ахтисари је представио план о „надзираној независности“. Овај план је српска страна одбила, а албанска прихватила. Након неколико неуспелих покушаја САД и Велике Британије, због противљења Руса, да усвоје нову резолуцију у Савету безбедности о Косову, започели су нови преговори новембра 2007. у Бадену код Беча. Српска страна је предлагала да статус Космета буде сличан статусу Хонг Конга у Кини, или Оландских острва у Финској. Ове предлоге је делегација косовских Албаца одбијала, имајући очигледно друга решења у виду.

То се показало 17. фебруара 2008. када су косовски Албанци, уз подршку

Запада, прогласили независност. Званичан став Србије је био да је Космет саставни део Србије, и да ће овај чин утицати на нестабилност прилика на Балкану. Велике западне силе су одмах признале једнострано проглашену независност тзв. Косова, док су се томе противиле Русија и Кина. И многе друге државе у свету су сматрале да овај чин руши принцип неповредивости граница, и да представља преседан који би могли следити многи други сецесионистички покрети у свету. Државе бивше Југославије су признале независност тзв. Косова (сем БиХ), као и многе суседне земље. Традиционални српски пријатељи, као што су Румунија и Грчка, али и многе друге земље то нису учиниле.

Након чина проглашења независности тзв. Косова уследила је дипломатска офанзива српске дипломатије у свету и у Уједињенима нацијама. Њен резултат је Резолуција Генералне скупштине УН од октобра 2008, којом Међународни суд правде (МСП) у Хагу треба да саветодавно мишљење о томе да ли је једнострано проглашење независности тзв. Косова у складу са међународним правом. Ову Резолуцију су подржале 77 земље, 6 је било против, а 74 су биле уздржане. Представници САД и Велике Британије у УН су изразили противљење српској Резолуцији, сматрајући да она не придоније стабилизацији региона.

Упоредо са овом акцијом српске дипломатије, одвијали су се и преговори око размештања цивилне мисије Европске уније, ЕУЛЕКС, на Космету. Београд је пристао на упућивање ове мисије јер ће она деловати, према одлуци Савета безбедности из новембра 2008, статусно неутрално у складу са Резолуцијом 1244. На основу плана генералног секретара Бан Ки Муна и плана Србије у шест тачака предвиђа се преобликовање УНМИКА, према коме би полиција, царинска служба и правосуђе у српским енклавама били под јурисдикцијом УН, док ће у деловима у којима живе Албанци надлежан бити ЕУЛЕКС. Предвиђена је на целој територији тзв. Косова координација рада УНМИК-а и ЕУЛЕКС-а. Најзад, прихваћено је и отварање девет нових полицијских станица за мањине које ће контролисати међународне снаге, а полицијско руководство именовати УНМИК. Контрола граница остаће у надлежности КФОР-а.

Распоређивање мисије ЕУЛЕКС-а на тзв. Косову наишло је на различите реакције. Званични Београд очекује да се ова мисија понаша статусно неутрално, док Приштина истиче да ЕУЛЕКС треба да спроводи план Мартина Ахтисарија о надзираној независности и устав тзв. Косова. Главне опозиционе политичке странке у Србији тада сматрају да је „једини задатак ЕУЛЕКС-а да надзире независност Косова“. Западни политичари су поводом ове мисије инсистирали да је њен циљ обезбеђивање владавине права, и изградња мултиетничког друштва. Остаје у будућности да се види која ће од ових опција превагнути.

2. САВЕТОДАВНО МИШЉЕЊЕ МЕЂУНАРОДНОГ СУДА ПРАВДЕ

Нова ситуација у односима Србије и тзв.Косова настаје после саветодавног мишљења Међународног суда правде од 22. јула 2010. године⁷⁶. Већином од 10 према 4 Међународни суд правде је констатовоа да декларација којом су привремене институције са тзв. Косова 17. фебруара 2008. године прогласиле независност није противна међународном праву. Суд је, како је то саопштио председавајући јапански судија Хисаши Овада, констатовоа да међународне правне норме немају „никакву одредбу којом се ограничавају декларације о независности“. Суд је такође нашао да Резолуција 1244 УН, на коју се Србија позивала бранити своје право на Космет, не забрањује косовским Албанцима да прогласе независност. То мишљење Суд је засновао на оцени да аутори декларације нису биле привремене институције самоуправе на Косову, већ група која је себе дефинисала као „демократски изабране лидере народа Косова“. Аутори декларације и сама декларација, стога су, по мишљењу Суда, деловали ван правног оквира УН установљеног Резолуцијом 1244.

Сврха Резолуције 1244, како је рекао Овада, јесте да се успостави привремена прелазна управа, без намере да се одлучи о коначном статусу Косова. Истовремено, декларација којом је косовски парламент прогласио независност, према мишљењу Суда правде, представља покушај да се одреди статус Косова.

На почетку саопштавања саветодавног мишљења судија Овада нагласио је да се Суд бавио „јасним и конкретним“ питањем које му је стигло из Генералне скупштине УН „да ли је проглашење независности од стране привремених институција у складу са међународним правом“ а да његов посао није био да расправља о праву на самоопредељење или „необходну сецесију“ јер то излази ван оквира питања. Он је признао да питање које му је постављено има како правне, тако и политичке аспекте, али је и поред противљења неких чланова судског већа већином гласова одлучио да је надлежан да се бави правним делом питања.

Образлажући судски став, Овада је рекао да проглашење независности Косова мора да се разматра у оквиру чињеничног стања које је водило ка усвајању декларације у косовском парламенту. Суд је почео да разматра ситуацију од марта 1998. године, рекао је Овада, и подсетио да је 10. јула 1999. године Савет безбедности донео Резолуцију 1244, која је дозволила успостављање међународног војног присуства КФОР-а и административне мисије. Резолуције је, како је рекао, успоставила правни оквир, а Савет безбедности је добијао од УНМИК-а периодичне извештаје о ситуацији на Косову.

⁷⁶ Павловић Ивица (превео), „Одлука МСП о Косову“, *Пешчаник*, 29/07/2010, Интернет, <https://pescanik.net/odluka-msp-o-kosovu/>, 19/01/2018.

У новембру 2005. године именован је специјални изасланик генералног секретара УН Марти Ахтисари, који је са заинтересованим странама на терену отворио преговоре о статусу тзв. Косова. Савет безбедности је, како је рекао, одобрио именовање Ахтисарија и вођење преговора, уз основне принципе Контакт групе. Ахтисари је, подсетио је Овада, 26. марта 2007. године поднео извештај Савету безбедности у којем је навео да после годину дана преговора и консултација „стране нису способне да дођу до споразума о статусу Косова“. У Ахтисаријевом извештају стајало је да је једино решење независност коју би међународна заједница надзирала. Од августа до децембра 2007. године Београд и Приштина преговарали су под покровитељством ЕУ, Русије и САД. Након што је у децембру 2007. године поново речено да стране нису способне да постигну договор, навео је Овада, 17. фебруара 2008. године донета је декларација о независности Косова. Србија је, како је нагласио Овада, реаговала тиме што је ову декларацију оценила као насилно и једнострано отцепљење, које нема правне последице нити у Србији, нити на међународној сцени.

Након саветодавног мишљења Међународног суда правде од 22. јула 2010. године о легалности проглашења независности, спор прелази са правног на политички терен. Највиши државни органи Србије су тим поводом рекли да је „Међународни суд правде питање Космета препустио Генералној скупштини УН да изведе политички закључак, и да Србија неће признати независност Косова“ (Б. Тадић).

Насупрот државним мишљењима и ставовима тадашњих политичких странака на власти, поједине опозиционе странке су тада сматрале да је погрешно постављено питање МСП и да у вези са стратегијом око Космета није консултована стручна јавност, као ни Народна скупштина Републике Србије. Најзад, поједини правни експерти су истицали да је саветодавно мишљење МСП пуно правних нејасноћа и више је одраз политичких односа у свету, него правних аргумената.

3. БРИСЕЛСКИ СПОРАЗУМИ

Фебруара 2012, након тродневног дијалога у Бриселу, постигнут је споразум Београда и Приштине који омогућује Косову да учествује у регионалним скуповима, потписује споразуме и говори у своје име, док је до сада споразуме у име Косова потписивао УНМИК. Као једину ознаку (за Косово) користиће се Косово*, а у фусноти на коју се позива звезда стајаће „без прејудицирања ставова о статусу и у складу са Резолуцијом 1244 и мишљењем МСП о косовској декларацији о независности“, саопштила је ЕУ. Овим споразумом отклоњена је препрека за добијање статуса кандидата за чланство у ЕУ.

Председник Републике Србије Тадић је том приликом истакао да се постигнутим договором спроводи политика и Европа и Косово, чува национални ин-

терес и показује да је Србија фактор стабилности југоисточне Европе. Део опозиције сматрао је да је „Србија у Бриселу понижена и да ју је ЕУ натерала да буде саучесник у стварању независне државе Косово“. По мишљењу противника овог Споразума из Брисела, овим се излази из уставно-правног система Србије. Наиме, по Преамбули Устава Републике Србије из 2006. Косово и Метохија је дефинисано као „саставни део Србије“ и има „положај суштинске аутономије у оквиру суверене државе Србије“, и да су због тога „обавезе свих државних органа да заступају и штите интересе Србије на Косову и Метохији у свим унутрашњим и спољним политичким односима“. Ипак, бриселски преговори значе фактичко признавање „косовских институција“ од стране Србије. Иако је јавно речено да ово признање не значи и „признавање тзв. Републике Косово“, многи наши аутори сматрају да су органи државе Србије извршили такозвано опозиво признавање тзв. републике Косово.

Представници Србије и тзв. Косова су 19. априла 2013. у Бриселу, уз посредовање ЕУ, парафирали Споразум у вези са управом над северним Косовом. Споразумом од 15 тачака се Србима на северу Косова даје властита полиција и апелациони суд. Тим Споразумом се омогућава удруживање четири српске општине на северу Косова: Северна Митровица, Звечан, Зубин Поток и општина Лепосавић. Оне ће водити економски развој, здравство, образовање и урбанистичко планирање. Службе за спровођење тог закона у тој области биће интегрисане у косовску полицију, али ће заједнице бирати властитог командира полиције. Састав полиције у тој области одражаваће и етнички састав тих заједница.

Противници овог Споразума сматрају да је овим одвојен косовски правни систем, у односу на правни систем Републике Србије. Та два правна система више неће имати никакву везу, јер Споразум предвиђа устав и законе тзв. Косова. Нашим Уставом се предвиђа да је Статут највиши акт Покрајине. Надаље, наводи се да су правне гаранције Заједнице српских општина закони и косовски уставни закон.

Пуна нормализација односа Србије са Косметом била је тема преговора 2014. и 2015. године, као део преговора о Поглављу 35. Приликом посете председника Републике Србије Вучића Бриселу (новембра 2017) истакнуто је да „ЕУ неће дозволити да постанемо пуноправна чланица без правно обавезујућег документа на крају процеса нормализације односа са Приштином“. Ова изјава представнице ЕУ Могерини практично значи да је услов уласка Србије у ЕУ признање тзв. Косова. Истом приликом је истакнуто да је у процесу дијалога Београда и Приштине потребна имплементација договора о формирању Заједнице српских општина (ЗСО) и договора о енергетици.

Одлукама Гвинеје Бисао и Суринама да повуку признање косовске независности јачају се позиције Београда пред предстојећу фазу преговора о норма-

лизацији односа с Приштином. Наравно, ова признања не значе да ће то утицати на поједине велике силе да промене своје ставове о тзв. Косову.

4. ЧЕТИРИ РЕШЕЊА ЗА КОСМЕТ

У овој ситуацији постоји неколико решења питања тзв. Косова. Једно од решења је *војна опција*. Недавно је (25.07.2017) српски патријарх Иринеј изјавио: „Апелујемо на наше државнике да не смеју никада да дају своју сагласност на отуђење Косова и Метохије, јер оно што се силом узме, то се и врати, оно што се поклони некоме, то је за свагда изгубљено, а то Срби и Србија не смеју дозволити“⁷⁷. Војне опције су, најблаже речено, крајња мера. Спровеле би се у ситуацији војног „наметања“ ауторитета НАТО-а или у случају напада косовских војних снага против Срба на Космету. Српске мере⁷⁸ би подразумевале позивање резервиста, формирање српских „паравојних“ формација ван контроле било које централне власти, војне вежбе близу административне контролне линије са Косметом, као и присуство српске полиције, нарочито у енклавама.

Ако садашње генерације не могу вратити Космет у уставно-правни систем Републике Србије, то не значи да то не могу учинити будућа поколења. Уосталом, током историје се то дешавало и Космет је враћан Србији. Тога су очигледно свесне западне силе и Албанци, који журе са решавањем „косовског питања“.

Друго решење је одлагање решавања, односно *замрзнути сукоб* попут онога Грчке и Турске око Кипра. Примера замрзнутих сукоба у свету има још. У тим конфликтима свака страна се труди да оствари неки добитак, а евентуални уступци условљени су конкретним или следственим користима. Такви примери присутни су око Нагорно Карабаха, Приднестровља, Доњецке и Луганске области, где заинтересоване државе не признају губитак ниједног дела територије.

„Стратегија не дати покрајину“ заснива се на међународноправним документима: Повељи УН (1945), Завршном акту из Хелсинкија (1975), Резолуцији СБ УН 1244 (1999) и домаћим правним актима, пре свега на Уставу Србије (2006)⁷⁹. Ове акте Запад и Албанци, али и поједини домаћи чиниоци, игноришу. Наводно, пракса их је превазишла, и на реалном терену не делују. Једини правно обавезујући међународни споразум, по тим мишљењима, јесте између „Србије и Косова“ о свеобухватној нормализацији односа. Ово Србија, наравно, не може да прихвати.

77 Види: Бета, „АПЕЛ ПАТРИЈАРХА СРПСКОГ ИРИНЕЈА: Државници, никада не смеће отуђити Косово“, *Курир*, 25/07/2017., Интернет, <https://www.kurir.rs/vesti/drustvo/2886039/apel-patrijarha-srpskog-irineja-drzavnici-nikada-ne-smete-otudjiti-kosovo>, 20/01/2018.

78 Види: Џејмс Цорц Цатрас, „Алтернативе Београда у блиској будућности“, у зборнику: *Косовска криза-српске опције*, (уредник: Бранко Крга), Академија за дипломатију и безбедност, Београд, 2008.

79 Устав Републике Србије, *Службени гласник РС*, бр. 98/2006, Београд, 2006.

У таквој ситуацији, у току преговора и после њиховог завршетка између две стране, управљање Косовом и Метохијом морало би се заснивати на одредбама Резолуције СБ УН о цивилној и војној мисији, и орочено на најмање десет година. Међународна заједница, коју представљају УН и ОЕБС, била би присутна у покрајини као гарант споразума. После тога би се приступило оцени постигнутог и приступило преговорима о коначном решењу. Мада ову стратегију Србије о замрзнутом конфликту западне силе не прихватају, од ње не треба одустати. Овај план има и добре и лоше стране. У прилог Србији би била промена односа снага у међународној заједници и јачање утицаја српских пријатеља, пре свега, Русије и Кине. У међународној заједници осећа се већ неко време опадање моћи Сједињених Америчких Држава. Недавно је (19/01/2018) шеф Пентагона Џејмс Матис изјавио⁸⁰ поводом америчке војне доктрине, да предност САД у ваздуху, на копну, на мору, у космосу и сајбер-простору постепено нестаје. Уздизање Кине и Русије⁸¹ има позитиван утицај на неповољну геополитичку ситуацију Србије. Руска федерација већ неко време штити српске интересе у Савету безбедности, и без те заштите српска позиција била би далеко тежа. Руски вето стоји као препрека уласку тзв. Косова у Уједињене нације, али и у неке друге међународне организације. Истовремено, кинески продор у Европу, а посебно на Западни Балкан има позитиван утицај на стабилност у региону, а и у Србији. Овај утицај ће се са растом кинеских инвестиција код нас само повећавати. Кини је Србија привлачна због геостратешког положаја и војне неутралности.

Јачање Евроазије и опадање моћи Запада крије и опасности за Србију. Криза америчког друштва условљава напетост Вашингтона, који појачава притисак на многе земље, укључујући и Србију. Ти притисци имају и имаће многе форме, од психолошких, економских до војних. Суштина је да се натера Србија да уведе санкције Русији, уђе у НАТО и да призна тзв. Косово, односно да оно уђе у УН. Даљи притисци САД, као пријатеља Приштине, значе и удаљавање од учлањења у ЕУ. Ти притисци значили би и отварање процеса у Прешевској долини, у Рашкој, а касније и у Војводини. Могле би се очекивати и неке форме „обојене револуције“, већ примењене у Србији, Египту, Тунису, Украјини, Либији. Треће решење је *даљи наставак процеса преговарања у Бриселу*, који би могли значити признање тзв. Републике Косово. Ток преговора би могао уврстити и питање поделе Косова и дискусије око севера Косова, као и положај енклава. Све те дискусије имале би своје историјске, политичке, економске и геополитичке последице. Инсистирало би се на имовини физичких и правних лица, и уопште на пи-

80 Давид Б. Глесон (David B. Gleason), „Нова америчка војна стратегија – замењен редослед главних непријатеља“, *Спутник*, 19/01/2018., Интернет, <https://sptnkne.ws/g5Ef>, 21/01/2018

81 Види: Јелена Вукоичић, „Унутрашњи дијалог о Косову и Метохији у светлу промена на међународној политичкој сцени“, *Безбедносни форум*, бр. 2/2017, Београд, 2017.

тањима својине и статуса државних система у које је Србија улагала, као и повратку расељених и прогнаних лица. Такође, у овој опцији је битан и карактер веза Републике Србије и тзв. Републике Косово.

Ипак, треба имати у виду како су текли Бриселски преговори, нарочито у периоду 2008-2012. година, и шта су њихове последице. Политика нове владе, која је образована у лето 2008. била је „и Косова и ЕУ“. То је практично значило да се губитак јужне српске покрајине може компензовати чланством у ЕУ. Први корак у том правцу је замена мисије УНМИК мисијом ЕУЛЕКС. Пошто то није било довољно за чланство у ЕУ, Влада је (у ствари Председник Републике) почела преговоре са непризнатом владом тзв. Косова. Резултат тих преговора су Споразум о интегрисаном управљању границом, о признавању учешћа представника тзв. Косова у регионалним организацијама, о прекограничном кретању, о међусобном признавању диплома и др. Истина, да се не би схватило да су то међународни споразуми, они су ступили на снагу уредбама Владе.

Европска унија нас је за ове уступке „наградила“ статусом кандидата за чланство (марта 2012. године). То је требало да значи убрзано признавање тзв. Косова и успорени пут ка чланству у ЕУ. Бриселски споразуми из априла 2013. године, у којима се Србија не спомиње, кажу да оно што следи после прве тачке има се спровести по уставу и законима Косова. Као „награду“ ЕУ је исте године донела одлуку о отпочињању приступних преговора са Косовом. У Преговарачком оквиру ЕУ (21. јануара 2014. године), у тачки 23. истиче се обавеза државних органа да једним правним актом изврше признање Косова.

Иако ЕУ не говори о признању, то се подразумева термином „правно обавезујући споразум“ (међународни споразум). А то даље значи улазак тзв. Косова у УН, УНЕСКО, ИНТЕРПОЛ... Значи, треба признати тзв. Косово за наше будуће чланство у ЕУ око 2025. Мада, тренутно се не зна како ће тада изгледати ЕУ, и да ли ће уопште постојати.

Најзад, долазимо до кључне тачке намера САД и ЕУ: да Србија призна тзв. Косово као независну и суверену државу. То даље значи успостављање билатералних дипломатских односа и *de jure* признавање тзв. Косова од стране институција ЕУ. Овим актом би се угрозио српски геополитички положај, а посебно у Прешевској долини, Рашкој, а касније и у Војводини⁸². У Прешевској долини расле би тежње за припајањем тзв. Косову, а у Рашкој би се истицале идеје о „угрожениости муслимана“ и формирању Санцака као аутономне области. У Војводини би се развијао процес удаљавања Војводине од Србије, путем формирања „војвођанске нације“ и „војвођанског језика“. Актуелизовале би се идеје о „зеленој трансверзали“ и повезивање Истанбула са Сарајевом. Већи део српског становништва

82 Види: Душан Пророковић, *Геополитика Србије*, Службени гласник и Геополитика, Београд, 2012, стр. 735.

на Космету би почео исељавање, нарочито они са севера Космета. Ова опција о признавању тзв. Косова нема значајнију подршку у Србији, сем у круговима албанске мањине, међу невладиним организацијама, појединим медијима, као и у пословним круговима везаним за Запад.

У склопу идеје о признавању тзв. Косова, поново се јавља и стара идеја о подели Космета. Ову идеју је изнео шездесетих година и академик Добрица Ћосић⁸³; она је подразумевала поделу Космета на српски и албански део. У новије време о разграничењу је говорио и политичар Ивица Дачић (08/10/2014)⁸⁴, не наводећи шта под тим прецизно мисли. Ипак, ова идеја наилази на отпор грађана Србије, мада би можда имала и неке рационалне елементе.

Као резултат притиска САД за коначно решење статуса тзв. Косова, реално је очекивати и укључивање представника САД, као део њихове нове стратегије за Западни Балкан. Ако се у дијалог укључи и Америка, то би значило мењање формата дијалога, што би Приштини, наравно, одговарало. У том случају, морало би се тражити да и Русија буде медијатор, као противтежа албанским захтевима.

У садашњем тренутку једно од решења је и наставак *међусобног дијалога Србије и тзв. Косова, без посредника*. Наравно, није реално у садашњем тренутку очекивати дијалог о Космету без посредника. Међутим, досадашњи посредници Немачка и Француска, САД, Мартин Ахтисари, ЕУ, били су на страни косовских Албанаца и за стварање тзв. Републике Косово. То није био дијалог, већ наметање решења.

У будућности, са променама односа снага у међународној заједници, није немогуће очекивати сусрет представника Србије и косовских Албанаца без посредника. Посредници увек гледају и сопствену корист, док би међусобни дијалог могао довести до одређених уступака обе стране. Јер, циљ је међусобна сарадња два народа, који морају живети или заједно или као суседи.

Тренутно, притисци на Србију се појачавају од стране САД и ЕУ. Није тајна да се Америкацима жури да остваре своје стратешке интересе широм света, па и на Западном Балкану, због нове улоге Русије и Кине. Иницијатива Дијалога о Косову и Метохији у том смислу могла би смањити те спољне тензије, јер би показала да постоји консенсус у погледу решавања питања Космета. Такође, овај дијалог у коме учествују представници Универзитета, Српске академије наука, Српске православне цркве, медија, невладиних организација, института, државних органа, могао би допринети и стварању Националне стратегије Републике Србије. Самим тим, било би мање лутања, а више ослањања на проверена решења.

83 Види: Бета, „Ћосић: Подела Косова једино решење”, *Б92*, 29/05/2011, Интернет, https://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2011&mm=05&dd=29&nav_id=515183, 22/01/2018.

84 Види: Срна, „Дачић: Подела Косова једно од бољих решења”, *Блиц*, 08/10/2014, Интернет, <https://www.blic.rs/vesti/politika/dacic-podela-kosova-jedno-od-boljih-resenja/nh2y5y>, 22/01/2018.

5. ЗАКЉУЧАК

• Историјат сукоба показује историјске, верске, етничке, геополитичке, економске последице односа Срба и Албанаца. Након доласка Османлија јавља се процес исламизације међу Албанцима, а тиме и почетак верских сукоба. Касније сукоб добија и своје етничке, економске и геополитичке форме.

• Албанци су у том сукобу били предмет интереса Великих сила, Отоманске империје, Аустроугарске, Велике Британије, Италије, Немачке, Русије, и сада, САД.

• Процес исељавања Срба датира од 1683, и непрестано се повећава. То се посебно односи на период Другог светског рата, преко периода 1971-1975, марта 1981, марта 1989, после штрајка косовских рудара у Старом тргу, и проглашења тзв. Косовске независности 2008. године.

• Утицај страног фактора посебно је изражен од 1977, укључивањем Француске и Немачке, које траже од Србије дијалог с Албанцима уз страног посредника. Конференција у Рамбујеу марта 1999. представља ултиматум САД и западних сила да се испуне захтеви Албанаца и створи протекторат на Космету. Бомбардовање Југославије од марта 1999. је даљи притисак НАТО алијансе. Кумановски споразуми од 9. јуна 1999. значили су заузимање тзв. Косова од стране снага под командом НАТО-а.

• У нормативној области Албанци своја права остварују Уставом ФНРЈ од 1946, преко Косовско-метохијске области, Уставним амандманима из 1971. и Устава СФРЈ из 1974⁸⁵. У овим процесима Словенија и Хрватска подупиру захтеве Косова, руководећи се лажном паролом „Слаба Србија, јака Југославија“.

• Међународна управа на тзв. Косову УНМИК почев од 10. јуна 1999, обежеана је заузимањем локалне власти од стране екстремиста ОВК. То доводи и до насилних немира од 17. марта 2004. године са 31 мртвим, уништавањем кућа, цркава и друге имовине.

• Преговори у Бечу фебруара 2006, и у Бадену код Беча 2007, иако неуспешни, довели су до једностраног проглашења косовске независности 17. фебруара 2008.

• Пребацивање спора са УН на ЕУ, односно замена мисије УНМИК-а ЕУЛЕКС-ом 2008. није дало резулате. Претворило се у „задатак ЕУЛЕКСа да надзире независност тзв. Косова“. Ово је такође показало нејединство власти и опозиције у Србији око решавања статуса Космета. Оно се манифестовало и после саветодавног мишљења Међународног суда правде од 22. јула 2010. године. Спорене је постојало и око Бриселских споразума од фебруара 2012. и априла 2013. године.

• Иако је Србија и 2014. и 2015. године покушавала да путем преговора

⁸⁵ Видети у: Ратко Марковић, *Уставно право и политичке институције*, Службени гласник, Београд, 2008.

нормализује односе на Космету, новембра 2017. године представница ЕУ Могерини тражила је „правно обавезујући документ са Косовом“. Ова изјава је притисак да се призна тзв. република Косово. То онда није процес дијалога, већ наметања решења.

• Повлачење признања косовске независности од стране Гвинеје Бисао и Суринама слаби преговарачку позицију тзв. републике Косово, али не значи да ће западне земље, пре свега, САД и Велика Британија, повући то признање, већ да ће наставити притисак на Србију.

ЛИТЕРАТУРА

Вукоичић Јелена, „Унутрашњи дијалог о Косову и Метохији у светлости промена на међународној политичкој сцени“, *Безбедносни форум*, научно-теоријски часопис, год.2, бр.2 (2017), Београд, 2017.

Марковић Ратко, *Уставно право и политичке институције*, Службени гласник, Београд, 2008.

Пророковић Душан, *Геополитика Србије*, Службени гласник и Геополитика, Београд, 2012.

Цатрас Џорџ Џејмс, „Алтернативе Београда у блиској будућности“, у зборнику: *Косовска криза-српске опције*, (уредник: Бранко Крга), Академија за дипломатију и безбедност, Београд, 2008.

Устав Републике Србије, *Службени гласник РС*, бр. 98/2006., Београд, 2006

Извори са интернета

Бета, „АПЕЛ ПАТРИЈАРХА СРПСКОГ ИРИНЕЈА: Државници, никада не смете отуђити Косово“, *Курир*, 25/07/2017, Интернет, <https://www.kurir.rs/vesti/drustvo/2886039/apel-patrijarha-srpskog-irineja-drzavnici-nikada-ne-smete-otudjiti-kosovo>, 20/01/2018.

Бета, „Ћосић: Подела Косова једино решење“, *Б92*, 29/05/2011, Интернет, https://www.b92.net/info/vesti/index.php?уууу=2011&mm=05&dd=29&nav_id=515183, 22/01/2018.

Глесон Б. Давид (Gleason В. David), „Нова америчка војна стратегија – замењен редослед главних непријатеља“, *Спутник*, 19/01/2018, Интернет, <https://sptnkne.ws/g5Ef>, 21/01/2018.

Павловић Ивица (превео), „Одлука МСП о Косову“, *Пешчаник*, 29/07/2010, Интернет, <https://pescanik.net/odluka-msp-o-kosovu/>, 19/01/2018.

Срна, „Дачић: Подела Косова једно од бољих решења“, *Блиц*, 08/10/2014, Интернет, <https://www.blic.rs/vesti/politika/dacic-podela-kosova-jedno-od-boljih-resenja/nhz2y5у>, 22/01/2018.

*Vladimir Vugdelić*⁸⁶

GENESIS AND DEVELOPMENT OF CONFLICT IN KOSOVO AND METOHIJA

Abstract

The paper deals with four solutions for Kosmet. One of the solutions is a military option. Military options are, euphemistically spoken, extreme measures. They would be conducted in a situation of military imposing of NATO authority, or in the case of an attack by Kosovo military forces against Serbs in Kosmet. The second solution is delayed solution, or frozen conflict like that one between Greece and Turkey over Cyprus. This situation has good and bad sides. A change in the balance of the forces in the international community and the strengthening of the influence of Serbian friends, primarily Russia and China, would be in favor of Serbia. The weak side of this option is further pressure by the United States. The third solution is a further continuation of the negotiation process in Brussels, which could mean some sort of recognition of the so-called Republic of Kosovo. The course of negotiations could include the issue of the division of the so-called Kosovo and the discussions on northern Kosovo, as well as the situation of the enclaves. At the present moment, one of the solutions is the continuation of the mutual dialogue of Serbia and so-called Kosovo, without intermediaries, as well as mutual dialogue within Serbia.

Key words: mutual dialogue, conflict resolution, provinces, Kosmet, Republic of Serbia, Brussels agreements.

86 Prof. Dr. Vladimir Vugdelić, associate professor at the Faculty of Diplomacy and Security, vladimir.vugdelic@fdb.edu.rs

Бранко Надовеза

Факултет за дипломатију и безбедност, Београд

ГЕНЕЗА КОСОВСКОГ ОТЦЕПЉЕЊА 1944-1990. ГОДИНЕ

Сажетак

Проблем Косова фактички постоји од 1944, када комунистичко руководство почиње његово издвајање кроз аутономију из већ осакаћене Србије и српског народа. Даље се то урушава припајањем делова тзв. Централне Србије и правно-државним ингеренцијама Косова уместо аутономије, посебно Уставом из 1974. Српско руководство марта 1989. поништава државне ингеренције Косова, али тада долази до распада Југославије, сепаратистичких тенденција на Косову, које су кулминирале интервенцијом НАТО 1999. године и насилним издвајањем Косова из Србије, са још увек нејасним последицама тог питања.

Кључне речи: Косово, Југославија, Србија, Метохија, 1944, 1990, КПЈ, СКЈ, аутономија, сепаратизам, федерација.

Косово је као српски ентитет поново присаједињено Србији Балканским ратом 1912. године. Поставило се тада питање уређења Косова; да ли аутоматски укључити Косово у уставноправни систем Србије или владати посебним законима на територији Јужне и Старе Србије. „Проблем устројства нових крајева подвукао се под скуп свих основних државним поставки, отварајући могућност њиховог преиспитивања.“⁸⁷ Међутим, избијање Другог балканског рата 1913. и убрзо Великог рата 1914-1918. одложили су проблем Косова.

У периоду Краљевине СХС, Косово није имало никакве политичке и културне самосталности, већ је било у административној управи на основу Видовданског устава из 1921. године. Политичка странка Ђемијет са својих осам посланика помогла је да се донесе Видовдански устав. Касније је Косово у Краљевини Југославији на основу Октроисаног устава из 1931. године било подељено на бановине, а од споразума Цветковић-Мачек августа 1939. године припало је у целости српској

⁸⁷ Дубравка Стојановић, *Искушавање начела*, Timit Book, Београд 1994, стр. 84.

бановини „Српске земље“, где је Скопље требало да буде главни град.

У одлукама Другог заседања АВНОЈ-а не говори се о Косову као посебној јединици. Али, завршетком рата крајем 1944. године српски комунисти почињу даље цепање Србије. Стварање Аутономне покрајине Косово и Метохија дело је српских комуниста, а на њих нико није вршио велики притисак да од федералне Србије створе аутономије Косова и Војводине.

Од 1944. године почиње агитација у КПЈ и партизанском покрету за особеност Косова и формира се посебно тело у оквиру КПЈ „За Косово и Дукађин“, где је назначено да дате „одлуке обезбеђују равноправност свим народима, да оне омогућују право на самоопредељење. Оне су уперене против хегемониста који хоће да стварају разне велико-националне државе.“⁸⁸

Користећи побуну балиста и албанских сепаратиста крајем 1944. и почетком 1945. године, Тито наређује да се створи посебна команда војне управе на Косову, а за команданта је постављен Саво Дрљевић. У првој тачки наредбе стоји „да се у Косову и Метохији заведе и успостави војна управа, која ће бити орган војно-државне власти у поменутој области.“⁸⁹ – та одлука је донесена 8. фебруара 1945. године.

„Ни на Великој антифашистичкој скупштини Србије питање Косова није помињано, нити су делегати из те области учествовали у њеном раду. Тек на заседању АСНОС-а 7. априла 1945. Усвојена је изјава да народи Косова и Метохије желе да се присаједине федералној братској Србији. Делегати Обласног НОО Косова и Метохије дали су изјаве да се Косово и Метохија сматра саставним делом федералне Србије. Обласна народна скупштина Косова и Метохије (било је то прво редовно заседање Обласног НОО Косовскометохијске области), усвојила је 9 - 10. јула 1945. у Призрену Резолуцију у којој је изражена жеља делегата да се те области прикључе федералној Србији као њен саставни део. У Резолуцији је наведено да је народ Косова и Метохије уверен да ће у влади Србије наћи пуну заштиту, да ће од власти Југославије бити свесрдно помогнут у свом политичком, националном, економском и културном успону, те да ће представници области у Народној скупштини Србије и АВНОЈ-у допринети изградњи демократске Србије иДФЈ. На седници Председништва АВНОЈ-а 23. јула 1945. примљена је к знању Резолуција Обласног НОО о прикључењу Косова и Метохије Србији, да би на Трећем заседању АВНОЈ-а 7. августа 1945. била одобрена Резолуција Обласног НОО о решавању положаја косовскометохијске области.“⁹⁰

88 Бранко Петрановић, Момчило Зечевић, *Југословенски федерализам: идеје и стварност 2*, Просвета, Београд 1987, стр. 100.

89 Исто, стр. 149.

90 Ненад Антонијевић, *Косово и Метохија 1941-1945. година - Ратни злочини*, Музеј жртва геноцида, Београд 2017, стр. 533.

Санцак није постао посебна федерална јединица само захваљујући похлепности тадашњих црногорских комуниста и власти. Они су хтели што већу Црну Гору и тако припојили Беране, Пљевља, Бијело Поље и још неке чисто просрпске, односно српске крајеве.

„Коначни територијални облик Србија је добила средином 1945. године. Тада су Антифашистичка скупштина народног ослобођења Србије и АВНОЈ прихватили одлуку Главног НОО Војводине о прикључењу те области Србији из јула те године, као и резолуцију Обласне народне скупштине Косова и Метохије о прикључењу Србији, такође из јула 1945. Војводина је у Србији постала аутономна покрајина, а Косово је добило нижи степен аутономије, тзв. Обласну аутономију, и за разлику од Војводине није имало Врховни суд и још неке органе. Косову су управну и административну, касније и територијалну посебност, омогућили југословенски комунисти, преуређујући земљу после освајања власти у складу са својом предратном националном политиком. Истицањем да се Косово и Метохија прикључе Србији наметала се нетачна чињеница да те територије никада нису биле у саставу Србије. КПЈ је подручје Косова и Метохије непосредно после рата прогласило за аутономну област и низом мера спречавала успостављање предратног стања. Иако су се Албанци побунили против нове власти на крају рата и иако је највећи број њих (90%) у рату био на страни сила Осовине, за КПЈ главни проблем није био у масовној албанској подршци фашизму, већ у тзв. великосрпском угњетавању Албанаца.“⁹¹

Но, на томе се није зауставило. Да би се додворило албанском руководству на Косову, српско руководство је наставило даље цепање Србије. Опозиција није била довољно снажна да заустави тај процес. Милан Грол је био против федералног статуса Македоније и Црне Горе, сматрајући да нема ни један разлог за то. Сматрао је да „немају обележја посебне нације“ и да се „пре свега има на уму када се подвлачи недељивост линије Мораве и Вардара“.⁹²

„Према Службеном гласнику НР Србије од 12. децембра 1959, АКМО је територијално проширена образовањем политичко-административне општине Лепосавић, са средиштем Народног одбора (НО) општине у Лепосавићу, а која је обухватала 20 катастраских општина: Белуће, Бербериште, Бистрица, Баре, Бело Брдо, Борова, Врачево, Гувниште, Доњи Крњин, Земаница, Исево, Лешак, Миоковиће, Остраће, Постење, Поткомње, Рватска, Требиће, Ћирковићи и Црнатово. Службени гласник НРС од 24. априла 1947. открива да је испрва постојао Месни народни одбор Лепосавић, са седиштем у Лепосавићу, који је припадао Звечанском срезу са седиштем Среског НО у Косовској Митровици. Према Службеном гласнику од 22. априла 1952. Лепосавић је био општина, са седиштем НО општине

91 Исто, стр. 534.

92 *Демократија*, бр. 1, 27. септембар 1945.

у Лепосавићу, која је припадала Звечанском срезу. Међутим, побројане катастарске општине, чијим спајањем је од 1. јануара 1960. практично заживела политичко-административна општина Лепосавић у оквиру АКМО, нису раније припадале територији Косова и Метохије, односно од 1947. године су биле у саставу Дежевског, Копаоничког и Студеничког среза који су се налазили у централној Србији. Тако је територијално заокруживање Косова и Метохије извршено на рачун централне Србије од које је изузето 190 km² простора и поклоњено АКМО. Званично образложење овакве државне одлуке било је да становништво овог краја гравитира према Косовској Митровици због запослења у рудницима и индустријским предузећима. Постоје, међутим, индиције да је корекција границе извршена на захтев П. Стамболића како би му се на изборима осигурала убедљива победа, будући да је већина становништва новоприпојеног подручја била српске националности.⁹³

„У Уставу Југославије је правно и политички вечна категорија, отцепљење федералних јединица није могуће. Ипак све до Устава 1974. настављено је рушење Југославије. Иза свих тих аката стоји личност Јосипа Броза Тита. Његов први акт је био проглашење Косова као посебне војне области а последњи потписивање Устава из 1974.

Чак и такав остатак Србије је вешто уништаван, пример је разграничење неких мањих општина.

Новом реорганизацијом 1952. године, МНО Лепосавић и МНО Слатина добијају називе Народни одбори општине, а на територији среза студеничког формира се општина Лешак (Лешак, Врачево, Бело Брдо и Бистрица).

Данашња општина Лепосавић формирана је крајем 1959. и почетком 1960. године спајањем три општине: Лепосавић, Ибарска Слатина и Лешак (општина Рашка, срез Краљево). Овом коректуром границе АП Косово и Метохија дубоко је зашла низ Ибар, односно проширена на север, низ Ибарску долину. На овај начин сва насељена места око средњег тока реке Ибар прикључена су територији АП Косово и Метохија. Данас овај клин који се дубоко завукао низ Ибар, политичари и новинари често називају Северно Косово, што је географском смислу нетачно.⁹⁴

„Тако је добар део ибарско-копаоничког краја припао покрајини Косово са каснијим тешким последицама по Србију и српски народ.

Ибарско-копаонички крај обухвата слив реке Ибра и Копаоник, једну од највећих планина Србије. Међутим, како су делови слива Ибра обухваћени другим географским целинама, *Ибарско-копаонички крај у ужем смислу обухвата долину*

⁹³ Миомир Гаталовић, *Косово и Метохија у државној политици Југославије 1958-1965*, ИСИ, Београд 2016, стр. 82.

⁹⁴ Благоје Павловић, *Насеље и миграција становништва општине Лепосавић*, Лепосавић 2003, стр.16.

Ибра низводно од Косовске Митровице и западне падине Копаоника. Ибарска долина и Копаоник јужним деловима припадају АП Косову и Метохији. Новијом коректуром границе, Косову је прикључен и Лепосавић са околином, чиме је граница овог краја дубоко зашла низ Ибар.

Изворишни део Ибра припада крају Црногорског брда и површи, део Ибра од ушћа и његове леве притоке Видрењака (односно републичке српско-црногорске границе) до Косовске Митровице припада Старовлашко-рашкој висији, а део Ибра непосредно узводно и низводно од Косовске Митровице и притоке Ситница и Лаб припадају Косову. *Ибарско-копаонички крај у ужем смислу на западу је ограничен Рашком, а на северу западним Поморављем, на североистоку Александровачком жупом, односно Расином, а на истоку Јужним Поморављем. Ибарско-копаонички крај представља северни продужетак Косова, односно источно долинско-планински наставак Старовлашке-рашке висије* а подељен је између уже Србије и АП Косово и Метохија.

Површина Ибарско-копаоничког краја износи 1780 км²⁹⁵

„Мада се причало да је још током рата Тито Косово обећао Албанији. У листу Зери и Популит је писало да је Тито рекао Енвер Хоци по завршетку рата 'Косово и други албански региони припадају Албанији и ми ћемо вам их вратити, али не сада, јер великосрпска реакција не би прихватила тако нешто.“⁹⁶

Тако је заокружена територијална целовитост косовске аутономије, захваљујући пре свега српском руководству, оптерећеним још Дрезденским конгресом КПЈ и фаталном Петом земаљском седницом КПЈ 1940. у Загребу.

„Чину укључивања Косовско-метохијске области, са аутономним статусом, у федералну Србију био је потребан још један конститутиван чин прихватања од стране највише југословенске институције власти АВНОЈ-а, заступника свих југословенских народа. Тај последњи акт није имао само строго формални карактер већ је и суштински био неопходан да би статус области, као и покрајине Војводине, био прихваћен од стране југословенског већа.“⁹⁷

Тиме тада руководство није водило рачуна о последицама, о будућности. Нису водили рачуна о томе да ће на Косову временом Албанци мајоризовати Србе, да ће угрозити и остатак Србије, да ће тиме угрозити развој привреде Србије, довести у опасност природне ресурсе на Косову и Метохији. Хтели су само да сачувају своје личне интересе, да се додворе личности Јосипа Броза Тита.

„Ова Област је, за разлику од Војводине, током НОР-а, те и у лето 1945. била територијално углавном одређена, мада не и прецизно утврђена. Захватајући пре свега Косово и Метохију она није била ограничена на ове две котлине. У њен

95 Јован Марковић, *Географске области СФРЈ*, Београд 1966, стр. 408.

96 *Зери и Популит*, 17. мај 1981.

97 Драгољуб Петровић, *Конституисање федералне Србије*, Нова књига, Београд, 1988, стр. 131.

територијални оквир улазе равни али и висински предели између Копаоника, Скопске Црне Горе, Шаре, Проклетије, Мокре, Хајле и Жљеба. Она захвата котлину Биначке Мораве, без моравичког слива са прешевским срезом, а на северу скоро читаво поибарје, источни део Старог Колашина а на југу шарпланинску Гору. Тек крајем лета донети Закон о установљењу и устројству Аутономне Косовско-метохијске области прецизније је изразио територијални оквир Области и њену административну поделу.⁹⁸

Са разградњом Југословенске федерације почело је и косовско издвајање из Србије. Такозвани Брионски пленум и Шеста седница СКЈ и обрачун с Ранковићем били су даље политичко осамостаљивање Косова. „У извештају Покрајинског комитета за Косово и Метохију констатује се да су тамо деформације и злоупотребе ове службе биле изразито тешке, нарочито у неким општинама и да су стварале и оставиле крупне политичке проблеме.“⁹⁹

Касније су албански сепаратисти у оквиру партије и ван ње почели добијати све што су хтели, посебно амандманима на устав из 1963. године и самим Уставом СФРЈ из 1974. године. Узалуд су се појединци супротстављали том процесу. Демографска структура на Косову и Метохији се битно изменила у корист Албанаца.

„Иако су албански функционери осудили демонстрације, искористили су прилику да изнесу што више захтева у корист остварења шире аутономије у односу на Србију. Само месец дана касније, брише се „Метохија“ из службеног назива Покрајине, заставе суседне Албаније почињу да се вијоре широм Косова, укида се назив 'Шиптари' и уводи јединствено име 'Албанци'. Уставни амандмани из 1971. године били су преломан корак у конституисању покрајине са овлашћењима републике. Пошто је Србија и даље посматрана као 'потенцијално унитаристичка снага', њене две покрајине добијају много ширу аутономију: извршну, законодавну и судску власт; све се отвореније говори да су покрајине 'конститутивни елемент југословенског федерализма'. Тако почиње 'златна деценија' (1971-1981) косовских Албанаца која је за последицу имала нагли и убрзани наставак смањења српске популације.“¹⁰⁰

Касније измене уставности Србије и одузимање државних правних поставки Косову и свођење на правну аутономију под руководством Слободана Милошевића, није наишло на разумевање ван Србије, а нажалост ни међу неким Србима.

„После усвајања уставних амандмана (27. марта 1989), на реду је била

98 Исто.

99 Бранко Петрановић, Момчило Зечевић, *Југославија 1918-1988*, тематска збирка докумената, Рад, Београд 1988, стр. 1111.

100 Коста Николић, *Нико не сме да вас бије*, ИСИ, 2006, стр. 20.

битка за Југославију. Она је симболично најављена на прослави шест векова Косовске битке (28. јуна 1989) на Газиместану, када је Милошевић и званично 'крунисан' за вођу свих Срба. Он је тада отклонио и све резерве према религији како би ојачао своју националну оријентацију. Тада је посегао и за најснажнијим елементом националне традиције – косовским митом, његовим етосом и са њим повезаним скупом симбола набијених емоцијама. Када је Милошевић рекао да је спреман на рат како би сви Срби живели у једној држави, више није било никакве дилеме око његовог статуса.¹⁰¹

Такозвана Осма седница СК касније је погрешно тумачена као политикантска борба у троуглу Слободан Милошевић, Иван Стамболић и Драгиша Павловић, где је Милошевић изашао као победник, али не у смислу укидања државних ингеренција покрајина и свођење на аутономију.

„Милошевић се вешто преселио на националистичку страну у јесен 1987, али с каквим убеђењем и даље није познато. Када је његов наследник на месту партијског шефа Београда на пленуму Централног комитета у септембру напао експлицитно 'националистичких медија', Милошевић је уграбио прилику. Мобилисао је довољну подршку да га примора да оде, а тиме и имплицитно осудио и Стамболића.“¹⁰²

Дакле, Слободан Милошевић је проглашен за националисту и великосрбина, што никада није било тачно. Постоји читав низ написа који доказују да су САД и западне силе и до 1990. године подржавале Албанце на Косову у насиљу, сепаратизму и побуни против српске државе.

101 Коста Николић, „Политички портрет Слободана Милошевића 1988-1991“, *Токови историје* 1/2013, ИНИС, Београд 2013, стр. 266-267.

102 Џон Лемпи, *Југославија као историја*, Дан Граф, Београд 2004, стр. 309.

ЛИТЕРАТУРА

- Антонијевић Ненад, *Косово и Метохија 1941-1945. година - Ратни злочини*, Музеј жртава геноцида, Београд, 2017.
- Гаталовић Миомир, *Косово и Метохија у државној политици Југославије 1958-1965*, ИСИ, Београд, 2016.
- Лемпи Џон, *Југославија као историја*, Дан Граф, Београд 2004.
- Марковић Јован, *Географске области СФРЈ*, Београд, 1966.
- Николић Коста, *Нико не сме да вас бије*, ИСИ, 2006.
- Николић Коста, „Политички портрет Слободана Милошевића 1988-1991“, *Токови историје 1/2013*, ИНИС, Београд 2013, стр. 266-267.
- Петрановић Бранко и Зечевић Момчило, *Југословенски федерализам: идеје и стварност 2*, Просвета, Београд, 1987.
- Павловић Благоје, *Насеље и миграција становништва општине Лепосавић*, Лепосавић, 2003.
- Петровић Драгољуб, *Конституисање федералне Србије*, Нова књига, Београд, 1988.
- Петрановић Бранко, Момчило Зечевић, *Југославија 1918-1988*, тематска збирка докумената, Рад, Београд, 1988.
- Стојановић Дубравка, *Искушавање начела*, Timit Book, Београд, 1994.

Остали извори:

- Демократија*, бр. 1, 27. септембар 1945.
- Зери и популит*, 17. мај 1981.

*Branko Nadoveza*¹⁰³

GENESIS OF KOSOVO SECESSION 1944-1990

Abstract

The problem of Kosovo has been in fact in existence since 1944, when the communist leaders began to isolate it through autonomy from already dismayed Serbia and the Serbian people. Further, this is disrupted by the merging of the parts of so-called Central Serbia and by legal state powers of Kosovo instead of autonomy, in particular in the 1974 Constitution. The Serbian leadership repealed Kosovo's state powers in March 1989, but then the breakup of Yugoslavia happened, as well as the separatist tendencies in Kosovo, which culminated in NATO intervention in 1999 and the violent separation of Kosovo from Serbia with the still unclear consequences of this issue.

Key words: Kosovo, Yugoslavia, Serbia, Metohija, 1944, 1990, KPJ, SKJ, autonomy, separatism, federation.

103 Prof. Dr. Branko Nadoveza, Scientific Advisor at the Institute for Recent History of Serbia, nadoveza.branko@yahoo.co.uk

Милорад Ђоковић

Факултет за дипломатију и безбедност, Београд

УГРОЖЕНОСТ ЕНЕРГЕТСКЕ БЕЗБЕДНОСТИ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ У КОНТЕКСТУ ПРИСВАЈАЊА ЕНЕРГЕТСКИХ РЕСУРСА НА КОСОВУ И МЕТОХИЈИ

Сажетак

У раду се полази од тезе да је узурпацијом и присвајањем енергетских и минералних потенцијала на Косову и Метохији озбиљно угрожена енергетска безбедност Републике Србије и њена геоенергетска позиција на Западном Балкану.

После Другог светског рата, педесетих година прошлог века, отварањем површинских копова угља, стратегија енергетског привредног развоја Југославије и Србије базирала се на експанзији Косовског, Колубарског и Костолачког угљеног басена, с обзиром да је лигнит био и остао најважнији домаћи енергент. Од укупних резерви угља Републике Србије, 76 одсто се налази на Косовско-метохијском басену, 14 одсто на Колубарском басену и 3,3 одсто на Костолачком басену. Мање количине, око три процента резерви угља обухватају Сјенички и Ковински басен.

Своју дугорочну енергетску безбедност Србија је постизала одржавањем постојећих и отварањем нових копова из чијег се угља у термоелектранама производило око 60 одсто електричне енергије потребне за привреду и домаћинства, а остатак из хидроелектрана и осталих извора.

Агресијом на СР Југославију, САД и НАТО, противно међународном праву омогућили су насилно отцепљење Косова и Метохије од Републике Србије, упркос Резолуцији Савета безбедности УН 1244 која јој је гарантовала суверенитет земље. Од 9. јуна 1999. године Србија је изгубила суверену надлежност и право управљања над Косовско-метохијским басеном, као и другим минералним и природним ресурсима, што је довело до далекосежних негативних последица по енергетску и националну безбедност Србије.

Кључне речи: Косово и Метохија, Косовски басен, ресурси, лигнит, енергетска безбедност, енергетска политика, сувереност.

1. УВОД

У процесу разбијања суверене државе Социјалистичке Федеративне Републике Југославије, која је распад и нове политичке димензије доживела после Титове смрти – највећи политички, економски, демографски и геостратешки пораз у Европи доживео је српски народ и Република Србија која је у свом саставу имала две аутономне покрајине. За разлику од Словеније, Хрватске, Босне и Херцеговине, Црне Горе и Македоније, чији је територијални интегритет и суверенитет међународно признат у оквиру постојећих административних граница социјалистичке Југославије, једино је код Републике Србије дошло до ампутације дела њене територије, Аутономне покрајине Косова и Метохије, чија површина са око 11.000 квадратних километара износи око 15 одсто укупне државне територије. Стратешки циљ идеологије албанског сепаратизма није био остварење већег степена демократије и људских права, што су говорили домаћи и инострани политички експоненти, већ да уз масовну подршку свог народа и западних центара моћи, протера српско становништво са Косова и Метохије, обезбеди албански хомогенизовани етнички простор и заузимање дела територије државе Србије.

Српски народ је настојао да сачува тековине југословенске државе, чијем стварању су допринели најумнији интелектуалци и државници свога времена, дајући у два светска рата огромне жртве, правећи компромисе на своју штету, да би живео у заједничкој држави. Очувати Југославију српски народ није успео услед промене геополитичких односа у свету, реваншизма држава поражених у оба светска рата и настојања појединих југословенских народа да први пут у историји, не бирајући средства, створе своју државу.

У завршници распада СФРЈ, противно међународном праву, без одлуке Савета безбедности УН, 24. марта 1999. године започета је војна агресија НАТО пакта на СР Југославију¹⁰⁴, која је правдана наводном „хуманитарном трагедијом” албанског народа на Косову и Метохији, а за повод је узет извештај Вокерове комисије о наводном масакру српске полиције над албанским цивилима у селу Рачак.

Завршетком војне агресије на СР Југославију, применом свих облика медијске сатанизације српског народа и ефекта ехо-коморе¹⁰⁵, ударом по виталним војним и цивилним објектима, после 78 дана бомбардовања на аеродрому у Ку-

104 Бројни извори обавештајних служби више земаља убедљиво објашњавају да је одлука о употреби силе била донета неколико година раније, само је чекан погодан тренутак да се она и реализује, како би се читавом свету демонстрирала сила и апсолутна доминација САД и НАТО пакта после распада Совјетског Савеза.

105 Ефекат ехо-коморе или ехо-собе у медијском дискурсу подразумева пласирање одређене непроверене информације која се често понавља, све док је већина људи не прихвати у њеном екстремном облику.

манову 9. јуна 1999. године потписан је Војно-технички споразум између Међународних безбедносних снага (КФОР-а) и влада СР Југославије и Републике Србије, којим је предвиђено да се са територије јужне покрајине повуче српска војска и примене друге рестриктивне мере. У Резолуцији Савета безбедности УН 1244 о Косову¹⁰⁶ од 10. јуна 1999. године установљено је размештање међународних цивилних и безбедносних снага¹⁰⁷, уз гаранцију суверенитета и територијалног интегритета Савезне Републике Југославије. Заједно са српском војском која се повукла са Косова и Метохије дошло је до новог егзодуса и протеривања око 245.000 грађана српске и других националности, убистава, отмица и масовног присвајања српске имовине.

Рушењем Милошевићевог режима 5. октобра 2000. године, као епилог масовног незадовољства грађана изазваног дубоком економском и политичком кризом у земљи, али и уз обилату медијску и логистичку подршку Запада, применом хибридног рата дошло је до промене власти. Процене прозападног руководства и предводника Демократске опозиције Србије (ДОС) биле су да је „случај Косово“ превасходно „демократско питање“ које ће бити решено демократским дијалогом, на обострано задовољство два народа. Уместо уважавања минималних српских интереса, један за другим следили су једнострани потези САД и Европске уније, праћени изостанком заштите српског народа пред мартовским погромом 2004. године, који су 17. фебруара 2008. године довели до једностраног проглашења независности Косова и Метохије, урушавањем суверенитета Србије и стварањем бесперспективности, инфериорности и безнађа међу српским народом.¹⁰⁸

106 Назив Косово се од тада користи у свим званичним међународним документима, иако је једино исправно име Косово и Метохија.

107 На Косову и Метохији су тренутно присутне три међународне мисије – Уједињених нација (УНМИК), НАТО савеза (КФОР), а од 16. фебруара 2008. године ЕУЛЕКС, мисија полиције и администрације ЕУ.

108 Током бомбардовања СР Југославије све до данас, амерички пропагандни штабови и глобални медији, као и политички естаблишмент у својим изјавама, књигама и публицистици су створили лажну слику о масовним злочинима и геноциду српске војске над албанским цивилима, наводећи да се ради о стотинама хиљада убијених и рањених. Ова медијска слика поново је лансирана у америчкој и европској јавности и филмовима у време проглашења косовске независности, како би се овај чин оправдао у светској јавности. Међутим, илустрације ради, према истраживањима Фонда за хуманитарно право из Београда објављеним 2009. године на Косову је од 1998. до 2000. године настрадало или се води као нестало 13.421 особа. Од укупног броја жртава 10.533 су Албанци, 2.238 Срби, 126 су Роми, 100 Бошњаци, 40 Црногорци и остали. Међу жртвама неалбанцима има највише цивила – 1.390, а међу њима је и 309 жена. С друге стране, по признању З. Бжежинског САД избегавају да саопште број жртава у Ираку који је био велика геополитичка несрећа: „Док је број мртвих Американаца (близу 3.000) и осакаћених (преко 20.000) брижљиво регистрован, број убијених Ирачана остаје смишљено скривен. Јасно је да се он мери десетинама и десетинама хиљада, да не помињемо рањене, а многи њихови рођаци окривљују Америку за њихове патње“. Збигњев Бжежински, *Друга шанса Америке*, Службени гласник, Београд, 2009, стр. 86.

Од стране Владе Србије коју предводи СНС од 2012. године започет је нови процес преговора између Београда и Приштине, тј. Републике Србије и самопроглашене Републике Косово, уз посредништво Европске уније, који је завршен Бриселским споразумом потписаним 19. априла 2013. године у Бриселу. Споразум предвиђа формирање Заједнице српских општина на северу Косова и Метохије и укидање паралелних српских органа власти које су инкорпорирани у институције Косова, али до његове примене због опструкције косовских власти још увек није дошло, иако је прошло скоро пет година.

2. СТРАТЕГИЈА РАЗВОЈА ЕНЕРГЕТИКЕ СРБИЈЕ

У сенци оправдане бриге државе Србије за српско становништво у северном делу Косова и Метохије и јужно од Ибра, све иницијативе да се постави питање присвајања енергетских ресурса у које је Република Србија деценијама улагала огромна средства – до сада су остале узалудне.

Стратегија развоја енергетике Србије до 2025. године са пројекцијама до 2030. године, коју је Народна скупштина Републике Србије усвојила 4. децембра 2015. године, полази од гледишта да енергетски развој и технолошка модернизација енергетике морају бити у функцији привредног развоја и општег напретка становништва. Стратегија је конципирана узимајући у обзир енергетске ресурсе и потенцијале, постојећу структуру енергетског сектора, пројекцију привредног развоја и демографских кретања, уважавањем свих обавеза које проистичу из Уговора о енергетској заједници, потписаном 2005. године. Енергетска политика Србије треба да обезбеди адекватну социјалну и економску политику, заштиту животне средине, са што нижим степеном загађења, одржив енергетски систем, ефикаснију економију и веће друштвено благостање. Три основна стратешка правца развоја енергетике Србије су:

- Обезбеђивање енергетске безбедности која се односи на сигурно и поздано снабдевање енергијом и енергентима;
- Развој националног и регионалног тржишта енергије на начелима јавности и транспарентности кроз конкурентност на тржишту и повезивање са јединственим тржиштем енергије Европске уније;
- Одрживост енергетике која у условима транзиције треба да омогући коришћење обновљивих извора енергије, повећање енергетске ефикасности и заштита животне средине.

Основни предуслов за извршење стратешких циљева у развоју енергетике Србије је успостављање баланса између производње енергије и доступних извора, у складу са реалним инвестицијама, пројектима и плановима који морају одговорати бројним изазовима. Уз оцену да се привреда и друштво Републике Србије

налазе у веома дубокој општедруштвеној кризи и продуженој економској рецесији, у Стратегији развоја енергетике Србије се наглашава: „Стратешко преиспитивање и позиционирање националне енергетике би требало да омогући да се из актуелне кризе изађе са мањим трошковима по енергетику и привреду Србије, али и да се заузму боље стартне позиције за будући динамичнији и квалитетан раст економије и одржив привредни развој“.¹⁰⁹

Производња угља неопходна за снабдевање електричном енергијом привреде и домаћинства Србије одвија се на два басена, Колубарском и Костолачком који производе око 40 милиона тона угља годишње. Из колубарског лигнита се производи половина струје, а из костолачког 17 одсто струје у Србији.

Рударски басен „Колубара“ производи годишње око 30 милиона тона угља, а просечна топлотна вредност угља за рад електрана је 7.700 kJ/kg. Костолачки угљени басен производи годишње око девет милиона тона угља, а његова топлотна вредност је 8.300 kJ/kg.

Колубарски басен се налази у западном делу Шумадије, између места Рудовци, Коцељева, Степојевца и Словца, и захвата површину од око 600 квадратних километара.

Површински копови Колубарског басена производе око 75 одсто лигнита у Србији. Угаљ се откопава на више активних копова: Поље „Б“, Поље „Д“, „Тамнава – Западно поље“, „Велики Црљени“ и Поље „Г“¹¹⁰, са различитим односом јаловине и угља. Површински копови се простиру на површини од око 100 квадратних километара, на подручју општина Лазаревац, Лајковац, Уб и Аранђеловац, чинећи једну технолошку и производну целину. У току је отварање копова, Поља „Е“ и „Радјева“.

Лежиште „Дрмно“ налази се у источном делу Костолачког угљеног басена, источно од реке Млаве на површини од око 50 квадратних километара. Угљени басен се налази у непосредној близини термоелектрана „Костолац А“ и „Костолац Б“.

Огранак ТЕ „Никола Тесла“ је највећи произвођач електричне енергије у Југоисточној Европи. Има 14 блокова чија је укупна инсталисана снага 3.288 MW, што је једна трећина инсталисаних капацитета „Електропривреде Србије“. Из колубарског лигнита ТЕНТ годишње произведе више од 50 одсто електричне енергије у Србији. Највећи блокови се налазе у ТЕ „Никола Тесла Б“, блокови „Б1“ и „Б2“, са по 580 MW расположиве снаге. У термоелектранама „Колубара“, „Морава“ и „Панонске термоелектране-топлане“ произведено је 1.183 GWh, што чини три одсто

109 Види: *Стратегија развоја енергетике Републике Србије до 2025. године са пројекцијама до 2030. године*, Интернет, http://www.parlament.gov.rs/upload/archive/files/lat/pdf/akta_procedura/2014/113-14Lat.pdf, 08/02/2018.

110 Површински коп Поље „Г“ је отворен крајем 2017. године као природни наставак копа „Велики Црљени“.

производње ЕПС-а. У саставу ТЕ „Костолац“ су ТЕ „Костолац А“ и ТЕ „Костолац Б“. ТЕ „Костолац“ годишње произведу 5.989 GWh, што чини 17 одсто производње електричне енергије ЕПС-а, а све то је омогућено инсталисаном снагом од 921 MW.¹¹¹

3. ЛИГНИТ - ОСНОВНИ ЕНЕРГЕНТ СРБИЈЕ

У Србији постоје 52 лежишта угља, 15 каменог и 37 мрког угља различитог степена истражености. Енергетски стратешку сировину Републике Србије представља меки мрки угаљ, познатији под именом лигнит, који се експлоатише у Косовско-метохијском басену, Колубарском басену и Костолачком басену. Поред незнатних количина које се користе за топлане, индустрију и широку потрошњу, ова врста угља се у 95 процената примењује у производњи електричне енергије у термоелектранама. Више стручњака из области рударства, међу којима је и Д. Животић, наглашавају да на садашњем нивоу истражености ресурса угља „Србија нема јасну слику о стварном енергетском потенцијалу“¹¹², иако бројне домаће и иностране студије убедљиво доказују о изузетно високим геолошким резервама угља на Косову и Метохији.

Постоје резерве угља са високим степеном истражености које се по рентабилности деле на класу билансних резерви исплативих за експлоатацију и ванбилансних резерви које нису рентабилне за експлоатацију.¹¹³ Процене су да су укупни ресурси лигнита Републике Србије почетком 2010. године износили преко 14 ми-

¹¹¹ Види: Електропривреда Србије, „Термоелектране“, *ЕПС*, <http://eps.rs/Poslovanje-EE/Pages/Termoelektrane.aspx>, 11/01/2018.

¹¹² Драгана Животић, „Ресурси угљева Србије – стање и перспективе“, у монографији: *Минерално сировински комплекс Србије данас: изазови и раскрића*, (уредио: Слободан Вујић), Академија инжењерских наука Србије, Београд, 2010.стр. 211.

¹¹³ У свету су општеприхваћене две класификације ресурса и резерви чврстих минералних сировина: Оквирна класификација Уједињених нација (United Nations Framework Classification – UNFC, 2009) и класификација из Међународног обрасца за јавно извештавање о резултатима истраживања, минералним ресурсима и минералним резервама Здруженог комитета за међународне стандарде у извештавању о минералним резервама (International Template for the Public Reporting of Exploration Results, Mineral Resources and Mineral Reserves og the Combined Mineral Reserves International Reporting Standards Committee – CRIRSCO Template, 200&) и групе са њом тесно повезаних и међусобно усаглашених класификација из кодекса чланова тзв. „CRIRSCO фамилије“. „CRIRSCO фамилији“ иначе припадају: за нас нарочито значајан Паневропски кодекс за извештавање о резултатима истраживања, минералним ресурсима и резервама (Pan-European Code for Reporting of Exploration Results, Mineral Resources and Reserves – PERC Code 2008), а, потом, аустралијски JORC Code (2004), канадски CIM Definition Standards (2005), SME (2007) из САД, јужноафрички SAMREC Code (2009) и други национални кодекси.

Види: Група аутора, „Корелација ресурса и резерви чврстих минералних сировина кодификованих у оквирној класификацији Уједињених нација и у законској регулативи Србије“, *Угаљ 2013* (шеста међународна конференција), Југословенски комитет за површинску експлоатацију, Београд, 2013, стр. 68.

лијарди тона угља. Према „Билансу геолошких резерви и ресурса минералних сировина Републике Србије“ билансне резерве угља износе око 4,7 милијарди тона, ванбилансне резерве 1,4 милијарде и потенцијални прогнозирани ресурси око осам милијарди тона. У Колубарском, Костолачком и Ковинском басену билансне резерве лигнита су преко три милијарде 127 милиона тона угља.

Косовски басен угља се простире у централном делу Косова и Метохије на простору уздужне осе у правцу север–северозапад, југ–југоисток, почев од Косовске Митровице на северу до Качаника на југу. Дужина овог угљеног басена износи 85 километара, а ширина 10 километара, са површином од 850 квадратних километара, од чега продуктивном делу припада 300 квадратних километара. Експлоатација угља на Косову и Метохији започета је 1922. године у јамским окнима, да би 1958. године дошло до површинске експлоатације на копу „Мираш“, а од 1969. на копу „Белаћевац“. Косовски басен је имао активне површинске копове: „Мираш“, „Добро село“, „Белаћевац“ и „Ситнички ревер“ који су исцрпљени.

Процене о резервама лигнита на Косову и Метохији крећу се од осам до петнаест милијарди тона лигнита. У Стратегији развоја енергетике Републике Србије до 2025. године са пројекцијама до 2030. године се наводи да су геолошке резерве лигнита на КиМ 15,7 милијарди тона.

Према подацима Независне европске комисије за руднике и минерале УНМИК (Independent Commission for Mines and Minerals, European Union, УНМИК) из 2006. године, ресурси угља на Косову износе око 10,7 милијарди тона. Према студији, на три угљена басена, Косовском, Метохијском и Дреничком коју је урадио Институт Инокс Универзитета у Приштини 2007. Године, установљено је да постоје геолошке резерве од 12,4 милијарде тона угља, са билансним резервама од 10,9 милијарди и ванбилансним резервама од 1,5 милијарди тона угља. Наведени податак се званично користи и у документу Стратегија за рударство Републике Косово који је објављен у Приштини 2012. године. Стручњаци Рударско-геолошког факултета и фирма „Текон-техноконсалтинг“ су у Београду априла 2007. године саопштили да на Косову има око 12 милијарди тона лигнита, што одговара тонама еквивалентне нафте у вредности од око 500 милијарди долара.

Од 1958. године до краја 2011. године у Косовском угљеном басену ископано је преко 308 милиона тона лигнита који је искоришћен за производњу струје у косовско-метохијским термоелектранама. Од 9. јуна 1999. године рудници су у надлежности Уједињених нација, УНМИК-а и КЕК-а (Косовске енергетске корпорације). Тренутно је активан површински коп „Сибовац“ са годишњом производњом од осам милиона тона угља којим се снабдевају ТЕ „Косово А“ и ТЕ „Косово Б“. Резерве лигнита на овом копу су 1,1 милијарде тона.

На површинским коповима Косова може се обезбедити економична производња са мањим улагањима по тони лигнита у односу на остала два угљена ба-

сена у Србији. Угаљ се откопава на дубини од 50 до 70 метара, са највећим дубинским слојем до 120 метара, што је знатно повољније него у Колубарском угљеном басену, водећем произвођачу угља у Србији. Однос јаловине и угља у Косовском басену је 1,7:1¹¹⁴, а стручњаци са Рударско-геолошког факултета у Београду процењују да је на већем делу басена однос јаловине и угља 1:1, што се може сматрати изузетно повољним. Просечни трошкови експлоатације угља процењују се на 7,8 до 11 евра по тони угља, тако да је економичност експлоатације лигнита примамљива за нове инвеститоре. Поступцима експропријације и расељавање насеља на подручју где се налазе резерве косовског лигнита, била би обухваћена према просторним плановима површина од око 45 квадратних километара. На овом простору развијена друмска и саобраћајна инфраструктура представља предност због приступа угљу и могућностима његовог транспорта као грева за индустрију и широку потрошњу.

До сада је на коповима Косовског басена експлоатисано само око два процента од укупних резерви угља, за разлику од Колубарског басена где тај проценат износи око 30 одсто укупних резерви. У Колубарском басену од 1896. године, када је почела подземна експлоатација угља у јами „Звиздар“ код Уба, а касније на површинским коповима од 1952. године, закључно са 2017. годином, произведено је преко једне милијарде и сто милиона тона лигнита. Отежавајућа околност за развој нових копова је та што се они налазе у зони насеља, фабрика, саобраћајница Ибарске магистрале и пруге Београд-Бар. Свако измештање објеката са подручја где се налази угаљ захтева вишегодишње планирање и огромна средства.¹¹⁵

У рударском и енергетском сектору Косова од 1999. године, када су делови енергетике присилно издвојени из система Електропривреде Србије, дошло је до стагнације и пада производње угља и електричне енергије. Многа постројења су уништена и девастирана, јер не постоје рударске институције, стручни кадрови и инвестиције које би овој делатности дале приоритетни значај.

4. ХРОНИКА УГРОЖАВАЊА ЕНЕРГЕТСКЕ БЕЗБЕДНОСТИ СРБИЈЕ

За време Другог светског рата сукобљене армије су имале специјалне службе које су анализирале стање резерви својих и туђих енергетских потенцијала, од чега је често зависила успешност војних операција. Блоковска подела света на НАТО пакт и Варшавски уговор довела је до будног надзора енергетских капацитета других држава, при чему је Совјетски Савез делимично прикривао информа-

¹¹⁴ То значи да треба ископати 1,7 кубика земље да би се произвела једна тона угља, док је у „Костолцу“ тај однос јаловине и угља далеко неповољнији (4:1).

¹¹⁵ За исељавање и експропријацију насеља Вреоци са око 3.100 домаћинстава издвојено је око 120 милиона евра, а за отварање једног копа треба издвојити између 300 и 500 милиона евра.

ције о енергетским резервама, сматрајући их државном тајном чије би откривање могло нанети штету националној безбедности државе. Први пут се свет суочио са проблемом енергетске безбедности седамдесетих година прошлог века, када је дошло до нафтне кризе изазване скоком цена нафте и немогућношћу многих држава да се суоче са овим изазовом.

Појава глобализације довела је до стварања света међузависности, планетарног приближавања на информационом, политичком, економском, технолошком и енергетском нивоу, света у коме се државе не могу самостално развијати без ослоња на међународне организације и свога доприноса новом глобалном економском поретку.

Питање енергетске политике за сваку земљу све више је обојено идејним и политичким инструментима „меке моћи“, а снага сваке државе почива на спремности да се одупре енергетским изазовима. Енергетска политика садржи спектар мера и активности које треба да обезбеде сигурност снабдевања и транзит енергије, конкурентност и одрживост са становишта потрошње енергије и утицаја на животну средину. У западној политикологији постоје школе учења које заступају гледиште да је Руска федерација извозом енергената, пре свега гаса, постала озбиљна геоенергетска претња националним интересима САД¹¹⁶ и Европске уније (чија је увозна зависност енергената 53 одсто), уз оцену да је енергетска супериорност израз економских интереса, али и фактор „хибридног рата“, тако да Русе треба по сваку цену избацити са енергетског тржишта Европе.¹¹⁷

Да би се потенцирао значај енергетике у вођењу независне унутрашње и спољне политике у теорији и политичкој пракси, конципирају се нови појмови, као што су геоенергетика, енергетска дипломатија¹¹⁸, геоекономија, а све чешће се износе опсервације да се у ХХИ веку уместо класичних ратова воде ратови за енергетске ресурсе.¹¹⁹

САД и НАТО, као продужена рука интереса мултинационалних компанија знатно пре других држава изузетну пажњу придају развоју и унапређењу сопствене енергетске безбедности, битном чиниоцу националне безбедности, бавећи

116 Павел Захаров Владимирович, „Енергетическая политика США на современном этапе“, *Проблемы национальной стратегии*, Но 4 (31) 2015, Москва, 2015.

117 Види: Збигњев Бжежински, *Друга шанса Америке*, Службени гласник, Београд, 2009.

118 У делу *Ера руског гаса – Гас и глобална безбедност*, Службени гласник, Београд, 2016, аутор Срећко Ђукић детаљно објашњава појмове енергетске безбедности, геоенергетике, енергетске дипломатије.

119 Види: Зоран Петровић Пироћанац, *Геополитика енергије*, Институт за политичке студије, Београд, 2010.

В. А. Лисичкин и Л. А. Шелепин тврде да је у агресији НАТО-пакта против СР Југославије један од циљева био ставити под контролу богата налазишта мангана на Косову. Види: Владимир. А. Лисичкин и Леонид. А. Шелепин, *Глобална империја зла – Нова геополитичка расподела снага*, Библиотека Социус, Бања Лука, 2014, стр. 142.

се анализом енергетске безбедности и прогнозама све до 2050. године. Стратегијом националне безбедности САД која је публикована крајем 2017. године, доласком Доналда Трампа на чело најмоћније државе света, у оквиру националне безбедности наглашава се заштита америчког народа, територије и америчког начина живота. Међу приоритетима националне безбедности истиче се енергетска безбедност, за коју се каже да ће Америка први пут у својој историји „бити енергетски доминантна нација“.¹²⁰

У објављеним списима са којих је ЦИА скинула ознаку тајности види се да је америчка амбасада у Београду, после Другог светског рата редовно слала информације о развојним пројектима рударства и енергетике у Југославији, са детаљним подацима о новим објектима и улагањима у руднике и енергетске капацитете.¹²¹ У контексту енергетске безбедности Србије, окосницу привреде и економског развоја, последњи бастион суверености државе чини енергетика, која још увек, у условима глобализације, транзиције и недовршене приватизације трага за најбољим решењима одрживог развоја.¹²² Борећи се да сачува своју државност и право српског народа ван матице на физички опстанак, Србија је изложена угрожавању националне безбедности, односно енергетске безбедности као њеног дела.

У мирнодопским условима, као део СФРЈ, Србија је била највећи произвођач угља и електричне енергије коју је у условима социјалистичке договорне економије испоручивала Словенији и Хрватској као јефтини енергент, тако да је долазило до „преливања дохотка“ из Србије у развијене републике.¹²³

120 Божидар Форца, „Ексклузивно-приказ најновије стратегије националне безбедности Сједињених америчких држава“, 25/12/2017, *Одбрана и безбедност*, Интернет, <https://magazin.istrzivackicentarob.com/2017/12/25/prikaz-najnovije-strategije-nacionalne-bezbednosti-sjedin%D1%98enih-americkih-drzava-prof-dr-bozidar-forca/>, 01/02/2018.

121 У депеши од 23. фебруара 1951. године даје се дневна информација у којој се детаљно описује стање рударских постројења и њихова спремност да повећају капацитете у „Колубари“, „Костолцу“, „Креки“ и „Велењу“, уз констатацију: „Укупна југословенска производња лигнита биће скоро удвостручена у периоду од три године“, што ће се показати тачним. Уз информацију стоји упозорење: „Овај документ садржи информацију која утиче на систем националне одбране САД у склопу закона о шпијунажу Конгреса САД број 31 и 32 као амандмана. Пренос или објављивање ове информације у било којој форми некој неовлашћеној особи је забрањено по закону. Репродукција овог текста је забрањена“. Тако раде велике државе које имају своје националне интересе широм света и начине како да их остваре, за разлику од Србије чије обавештајне службе немају специјализована одељења која се баве енергетском безбедношћу. Види: <https://www.cia.gov/library/readingroom/search/site/>, 09/02/2018.

122 Види: Милорад Ђоковић, „Трагање за оптималним концептом стратегије енергетске безбедности Србије“, у зборнику: *Стратешки правци развоја и утврђивање положаја Србије у савременим међународним односима*, (приредили: Марко Николић и Драгољуб Тодић), Институт за међународну политику и привреду, Београд, 2013., стр. 983-997

123 Словенија је седамдесетих година прошлог века јефтино „купљену“ струју из Србије извозила у Европу по знатно вишим ценама, стичући екстра профит.

У време првих демонстрација на Косову и Метохији 1968. године, а посебно априла 1981. године, рударски објекти и енергетска постројења су били изложени различитим облицима саботаже, прекида редовне производње, све до политичких штрајкова албанских сепаратиста.¹²⁴

Енергетски систем Србије је у различитим друштвеним околностима у последње три деценије озбиљно деродирани и урушавани, све са циљем да се заустави производња угља и електричне енергије и угрози енергетска безбедност државе:

1. Рудари косовских копова „Белаћевац“ и „Добро село“ су све од 1991. године штрајковали и вршили друге облике саботаже у производњи угља и преносу електричне енергије. Руководство електропривреде Србије је донело одлуку да производњу угља и одржавање рударске опреме врше стручњаци из „Колубаре“ и „Костолца“, да би обезбедили електричну енергију за јужну покрајину.

2. Економске санкције према СР Југославији уведене 30. маја 1992. године резолуцијом Савета безбедности УН бр. 757 практично су трајале око једне деценије, све до 10. септембра 2001. године. У оквиру економских санкција, најтеже су биле енергетске санкције које су довеле до прекида рада болнице, школа, фабрика, а многи људи су умрли од њених последица. Свим иностраним партнерима са којима је електропривреда Србије сарађивала било је забрањено пословно партнерство и рад на заједничким пројектима у производњи и одржавању рударске опреме, иако су их потписани уговори на то обавезивали.¹²⁵ Забрањен је увоз рударске и енергетске опреме и сл. Рестрикције електричне енергије биле су редовна појава, јер Србији није био дозвољен увоз струје и других енергената.

3. У кампањи Запада „Енергија за демократију“ донирани су енергенти градовима у Србији у којима је на власти била опозиција Милошевићевом режиму, користећи енергетску учину као облик рушења непослушних влада.

4. Бомбардовањем и војном агресијом НАТО алијансе 1999. године на СР Југославију енергетска и преносна постројења Електропривреде Србије претрпела су огромну штету и прекиде у снабдевању струјом.¹²⁶

¹²⁴ У време демонстрација априла 1981. године, ношене су пароле са натписима: „Трепча ради, Београд се гради“. Рудари „Старог трга“ и рудари „Трепче“ су организовали у фебруару 1989. године политичку побуну против Србије, симулирајући и наводно етничко тровање. Види: М. Ђоковић, *Косметски досије*, ДОСИЈЕ, Београд, 1990.

¹²⁵ Милорад Ђоковић, *Време метала*, Колубара-Метал, Вреоци, 2008, стр. 53.

¹²⁶ У току 78 ратних дана енергетски објекти, посебно термоелектране, трафои и преносни системи су ракетирани разорним пројектилима и тзв. „графитним бомбама“, како би енергетски систем Србије доживео распад. Претила је еколошка катастрофа великих размера. Било је много примера када су енергетска постројења и људски животи били озбиљно угрожени. Са три разорна пројектила 22. маја у два сата и 21 минут погођено је трафо-постројење ТЕ „Колубара“ у Великим Црљенима. Дванаест радника је лакше и теже повређено. У сваком трансформатору је горело по 30.000 литара уља, а у тренутку детонације напон је био 110.000 волти. У центру трафо-постројења настала су три огромна кратера. Разарању овог енергетског постројења претходило је неколико-

5. Катастрофалне поплаве незабележене у Србији у мају 2014. године зауставиле су производњу угља у Колубарском и Костолачком басену. Огромно језеро површине 20 квадратних километара и дубине до 60 метара прекрило је копове „Тамнава – Западно поље“ и „Велики Црљени“, а делимично Поље „Б“ и Поље „Д“.¹²⁷ После неколико месеци великим напорима менаџмента ЕПС-а и делова компаније поново су исушени копови и оспособљени рударски капацитети.

5. ЧИЈИ СУ СРПСКИ РЕСУРСИ НА КОСОВУ И МЕТОХИЈИ – АКЦЕНАТ НА ЕНЕРГЕТИЦИ

Транзиција и друштвене промене на Западном Балкану крајем XX и почетком XXI века створиле су нову архитектуру геополитичких односа у којима је српски народ протеран са вековних етничких простора, а Србија постала недорвршена држава, економски неразвијена, са slabим институцијама, политички опредељена да постане чланица Европске уније.¹²⁸

Привредни развој Републике Србије базира се на природним ресурсима који укључују пољопривредно и шумско земљиште, воде и водно земљиште, минералне сировине, рудна богатства и заштићена подручја, али са наведеним ресурсима не располаже на подручју јужне покрајине. На Косову и Метохији се налазе значајни природни ресурси који нису адекватно искоришћени од косовских власти, нити су постали замајац економског развоја и већег стандарда албанског и српског становништва.

У класификацији приоритета угрожености различитих интереса Републике Србије на Косову и Метохији, на првом месту је егзистенцијални и политичко-

дана раније онеспособљавање преноса електричне енергије „графитним бомбама“. У току 2. и 7. маја касетним бомбама са високопроводним влакнима нападнуто је разводно постројење у близини ТЕНТ „А“, најпре 220 kV, а затим 400 kV на истој локацији. Оба дела постројења су погођена пројектилама, први пут, 23. маја са једном, касније, 31. маја са четири ракете велике разорне моћи. Широм Србије су срушени бројни високонапонски стубови како би се прекинуо пренос електричне енергије, али су кварови натчовечанским напорима релативно брзо отклањани. Нису били поштеђени ни површински копови у Колубарском басену. Због прекида струје, у мају су копови стајали четири пута, а од 22. до 25. мајадневно је према ТЕ „Никола Тесла“ слато само 1.500 тона угља. За време ратних дејстава просечна дневна производња лигнита са копова износила је 18.300 тона уместо уобичајених 85.000 тона. У ноћи 11. маја око 22.30 сати авион НАТО-а је избацио ракету на обод Првог „Б“ јаловинског система Поља „Д“ у Вреоцима. Натчовечанским напорима радници „Електропривреде Србије“ и „Електромреже Србије“, од производње угља, термоелектрана и преносних система су успели да одрже производњу.

127 Види: Часопис *Колубара*, бр. 1118, 31/05/2014, Лазаревац.

128 Милорад Ђоковић, „Србија у транзицији – трагање за новим идентитетом“, у зборнику: *Србија, регион и Европска унија*, (приредили: Драган Ђукановић, Јазић Александар и Јончић Милош), Институт за међународну политику и привреду, Београд, 2015, стр. 135-144

економски положај српског народа, на другом месту је заштита културно-историјског и духовног наслеђа српског народа и Српске православне цркве, а на трећем месту су рудна богатства, најдрагоценији ресурси Републике Србије. Питање коришћења и власништва енергетских ресурса на Косову и Метохији није само геоекономско, већ оно представља витално питање угрожавања енергетске безбедности и суверенитета¹²⁹ државе Србије. Од јуна 1999. године на КиМ је сувереност подељена између више актера, локалних органа власти, покрајинских органа и међународних институција, чије су надлежности често сукобљене, недовољно јасно дефинисане и примењиване од случаја до случаја.

За привредни развој и енергетску безбедност Србије међу минералним ресурсима, највећи значај има лигнит, чије геолошке резерве од 15 милијарди тона заузимају пето место у свету. Од 1999. године, а то је настављено и касније оснивањем Косовске електроенергетске корпорације (КЕК) 2005. године, узурпирани су рударски енергетски ресурси и објекти које је градила Република Србија. Више од 7.000 радника српске националности изложено отмицама, претњама и убиствима, напустило је своја радна места, а један мањи број радника наставио је да ради у другим деловима Електропривреде Србије. Прогнаним радницима није дозвољен повратак на посао, а на преговарачки сто између Београда и Приштине упорно се одбија стављање на дневни ред имовинских односа и својине. Друштвена својина је била основни облик власништва у време самоуправног социјализма у коме је друштво врховни титулар, а уведена је после Другог светског рата у процесу национализације. Таква имовина је прво постала државна, да би се касније трансформисала у друштвену својину. У бившој СФРЈ концепт имовине у друштвеној својини био је заснован на принципу да имовина припада друштву, а не приватним лицима и држави. То је значило да друштвена својина „јесте – односно треба да буде својина друштва, односно заједничка својина свих становника дате друштвене заједнице – по правилу читаве заједнице, али делимично и републике, покрајине, региона, општине и слично“.¹³⁰

Према званичној катастарској евиденцији, у власништву Србије је 58 одсто територије Косова и Метохије, иако су приштинске власти 2002. године донеле Закон о регистру непокретности, покушавајући да фалсификују документацију. Бројни извори потврђују да је за три деценије Србија у Косово и Метохију уложила око 17,6 милијарди долара, а вредност 1.358 предузећа која се приватизују, а при-

129 Сувереност се најчешће дефинише као „формално обележје модерне државе које се огледа у њеној надређености свим осталим властима на њеној територији – сувереност као супрематија, и у њеној равноправности да другим државама, на међународном нивоу – сувереност као независност“, Бошко Мијатовић, Илија Вујачић и Танасије Маринковић, *Појмовник либералне демократије*, Службени гласник, Београд, 2008, стр. 183.

130 Бранислав Шошкић, „Друштвена својина и модели њене трансформације“, *Луца*, XII/1-2, 1995, стр. 92.

падају српским предузећима, износи око 1,5 милијарди долара. Поштујући међународне уговоре Србија још увек враћа дуг Косова од 858 милиона евра. У јужну српску покрајину која је 1956. године проглашена за неразвијено подручје преко Фонда за подстицање бржег развоја неразвијених до 1990. године уложено је око 4,4 милијарде долара, од чега је учешће Србије износило 1,75 милијарди долара.

Косовска агенција за имовину установљена уредбом УНМИК 2006. године као независно административно тело са задатком да решава имовинске захтеве приватне непокретне имовине, успела је да реши незнатан број предмета за лица српске националности.¹³¹

У Стратегији одрживог опстанка и повратка на Косово и Метохију коју је донела Влада Србије 2010. године се констатује да је заштита имовинских права спора и селективна и да Република Србија не може да користи своја природна богатства на територији Косова и Метохије.¹³² Оснивачи друштвених предузећа у бившој СФРЈ били су југословенски и републички органи, а правни наследници тих предузећа после распада Југославије постају републике, на основу Споразума о питањима сукцесије који је потписан 29. јуна 2001. године у Бечу. Неспорно је да „на основу решења и споразума о питањима сукцесије СФР Југославије, поделом имовине по територијалном принципу сва предузећа друштвеног и државног карактера јасно припадају Србији“¹³³, али се ово тумачење не валоризује у конкретним случајевима, већ се предузећа приватизују без поштовања сукцесије и међународног права о својини. Међународне институције на Косову, уместо да штите имовину приватних лица и државних предузећа, углавном су саучесници у отимању и обезвређивању имовине Србије.

Постојећа Електропривреда Србије је настала из енергетског система који је 27. децембра 1989. године¹³⁴ проглашен за државну имовину, а то значи да сва имовина рударска, енергетска, укључујући и резерве лигнита на Косову и Метохији, припада Србији као једином власнику.¹³⁵ У Закону о средствима у својини Ре-

¹³¹ То и није за чуђење када се зна да припадници КФОР неовлашћено и без накнаде користе око 30 станова у Призрену чији су власници Срби.

¹³² Види: *Стратегија одрживог опстанка и повратка на Косово и Метохију*, <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/reg/viewAct/1bcfaa71-d37c-407e-b0d0-d500a1c6b41c>, 10/02/2018.

¹³³ Сандра Давидовић, „Модел приватизације друштвених предузећа на Косову и Метохији под окриљем УНМИК администрације“, *Политичка ревија*, бр. 4/2016, Институт за политичке студије, Београд, 2016, стр. 119.

¹³⁴ На основу одлуке број 307 Скупштине Социјалистичке Републике Србије формирано је Јавно предузеће за производњу угља и електричне енергије „Електропривреда“ – Београд

¹³⁵ У *Закону о потврђивању споразума о питањима сукцесије*, у прилогу А који се односи на покретну и непокретну имовину, у чл. 2 стоји: „(1) Непокретна државна имовина која се налазила на територији СФРЈ преноси се Држави сукцесору на чијој се територији та имовина налазила“. Види: <http://www.mgsi.gov.rs/sites/default/files/ZAKON%20O%20POTVR%20C4%90IVANJU%20SPO-RAZUMA%20O%20PITANJIMA%20SUKCESIJE.pdf>, 09/02/2018.

публике Србије, Закону о јавној својини и другим актима се штити имовина Србије.

УМНИК и привремене институције на Косову нису успеле да ревитализују рударски и енергетски сектор и да велики потенцијал искористе за општи друштвени напредак. Рекордна производња угља која је остварена 1988. године од 10,6 милиона тона, када су косовски капацитети били део Здружене електропривреде Србије никада није достигнута, напротив, копови су деградирани, угрожени великим клизиштима, небригом о заштити животне околине и неспособношћу косовских власти да на модеран начин организују руковођење енергетским сектором који има потенцијал да постане „мотор раста уместо да буде сметња и трошак јавним приходима“¹³⁶, каже се у извештају Светске банке „Косово – економски меморандум“.

У наведеном документу се на више места истиче значај лигнита у циљу производње електричне енергије, а да би се ова питања решила, неопходно је побољшати оперативно и финансијско пословање Косовске енергетске корпорације и унапредити аранжмане за уговарање увоза електричне енергије. Указујући на бројне слабости енергетског сектора у извештају се набраја слабо руковођење КЕК-а, мањак професионалних кадрова, зависност од менаџерског кадра који финансира ЕУ. У анализи се, као ограничавајући фактор будућег енергетског развоја, потенцира недостатак јасно дефинисаног власништва имовине и нерешен правни статус Косова.

Светска банка у свом извештају упозорава косовске власти на бројне ограничавајуће факторе у стратегији развоја енергетике:

1. Недостатак средстава за изградњу производних капацитета;
2. Ризик да се у програм приватизације укључе шпекуланти;
3. Неизвесна политичка клима и слабост институција;
4. Социјална питања, заштита животне средине и правна несигурност;
5. Неусаглашеност кључних фактора око стратегије опоравка рударског сектора.

Ове оцене које су изнете 2004. године сликовито говоре о неспособности тзв. самопроглашене Републике Косово да одговори сложеним питањима у области тактике и стратегије развоја рударства и енергетике. Наведене изазове од пројектовања, експропријације – свих фаза производње угља и електричне енергије, у складу са највишим европским стандардима заштите животне средине, успешно може да реализује Јавно предузеће Електропривреда Србије, чији је оснивач Република Србија, а права Оснивача остварује Влада Србије. ЈП ЕПС је вертикално организована компанија која има оснивачка права у два зависна привредна друштва и три јавна предузећа на Косову и Метохији, над којима нема ингеренције од јуна 1999. године.

Република Србија је без Косова и Метохије енергетски сиромашна земља,

¹³⁶ Види: Светска банка, *Косово - економски меморандум*, Извештај број 28023 – КОС, Интернет, <http://siteresources.worldbank.org/INTKOSOVO/Data%20and%20Reference/20243666/Kosovo%20Ekonomski%20Memorandum.pdf>, 11/02/2018.

и по конвенционалним изворима енергије испод европског просека, а квалитет и услови експлоатације лигнита у Колубарском и Костолачком басену су све неповољнији. Дobar део квалитетних лигнитских резерви је искоришћен, однос јаловине и угља је неповољан, лигнит има висок проценат сумпора и влаге, што смањује његову енергетску вредност, а поскупљује трошкове експлоатације.

Једини излаз који нема алтернативу за очување енергетске безбедности Србије је повратак Косовског басена у Електропривреду Србије, како би се омогућила градња нових копова и електрана и убрзао привредни раст читаве републике. Самовољно проглашење независности Косова, показало је време, није решило његове економске проблеме, већ је и даље најсиромашније подручје у региону са бруто производом од 1.600 долара, високим степеном сиромаштва и незапослености.

6. ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Енергетика је најважнија област у програмима Европске уније, јер њен развој у складу са Поглављем 15 мора бити усаглашен са захтевним домаћим и међународним стандардима, респектовањем више сложених чинилаца. Енергетска политика Републике Србије треба да испуни више циљева, а главни је обезбеђивање довољних количина електричне енергије за привреду и домаћинства на основу лигнита као основног енергента. Република Србија располаже значајним резервама лигнита, али је од 1999. године остала ускраћена потенцијала Косовског басена који је међу највећим угљеним басенима у Европи. Одузимањем права коришћења угља из јужне покрајине која је из суверенитета Србије насилно ампутирана уз помоћ САД и НАТО пакта, озбиљно је угрожена енергетска безбедност Србије.

На подручју Србије угљена лежишта су веома израубована, однос јаловине и угља је неповољан, а нови копови се граде на подручју насеља и инфраструктуре, што захтева њихову експропријацију и измештање, чиме се повећава цена производње угља. На Косовском басену је откопано само око два процента укупних резерви лигнита, за разлику од Рударског басена „Колубара“ где је ископано око 30 одсто резерви угља. На Косову и Метохији се годишње производи око шест милиона тона угља, иако су могућности далеко веће. У РБ „Колубара“ производи се пет пута више угља из кога се сагоревањем у термоелектранама производи половина струје у Србији, али се тиме деградирају најбоље обрадиве површине Шумадије и убрзано троше резерве угља, што је дугорочно посматрано неповољан тренд енергетске безбедности Србије.

Да би се извршила ревитализација и отварање нових копова и електрана на Косову, неопходно је уважавањем домаћег и међународног законодавства повратити отете и узурпиране рударске и енергетске потенцијале у пређашње правно стање у складу са Споразумом о сукцесији који је потписан 29. јуна 2001. године

у Бечу са државама - наследницама бивше СФРЈ. Електропривреда Србије је у власништву државе још од краја 1989. године, а више од пола столећа улаже огромна средства у развој рударства и енергетике Косова. Своја дуговања по различитим основама и даље измирује међународним институцијама, стављајући тиме до знања да је она власник имовине. Интеграцијом свих делова ЕПС-а убрзао би се привредни развој Србије и Косова и побољшао лични и друштвени стандард албанског и српског становништва. Тиме би се створили услови и за бржи повратак српског становништва у своје домове, јер би имали могућност запошљавања.

Неспорно је да једино Република Србија има људске ресурсе, капацитете и знање да унапреди и развија све стандарде из области енергетике који су неопходни за улазак у Европску унију. Обједињавањем и хармонизацијом целокупног рударског и енергетског сектора Србије била би обезбеђена дугорочна и одржива енергетска безбедност са високом производњом, побољшањем енергетске ефикасности, бригом о заштити животне средине и одрживог развоја.

Решавање имовинског статуса и власништва енергетских ресурса на Косову и Метохији је политичко питање, правно питање, геостратешко питање, економско питање и безбедносно питање без кога нема трајног и просперитетног развоја Републике Србије и њене енергетске стабилности.

ЛИТЕРАТУРА

Бжежински Збигњев, *Друга шанса Америке*, Службени гласник, Београд, 2009.

Владимирович Павел Захаров, „Енергетическая политика США на современном этапе“, *Проблемы национальной стратегии*, Но 4 (31) 2015, Москва, 2015.

Давидовић Сандра, „Модел приватизације друштвених предузећа на Косову и Метохији под окриљем УНМИК администрације“, *Политичка ревија*, бр. 4/2016, Институт за политичке студије, Београд, 2016.

Ђоковић Милорад, „Трагање за оптималним концептом стратегије енергетске безбедности Србије“, у зборнику: *Стратешки правци развоја и утврђивање положаја Србије у савременим међународним односима*, (приредили: Марко Николић и Драгољуб Тодић), Институт за међународну политику и привреду, Београд, 2013, стр. 983-997

Ђоковић Милорад, *Косметски досије*, ДОСИЈЕ, Београд, 1990.

Ђоковић Милорад, *Време метала*, Колубара-Метал, Вреоци, 2008.

Ђоковић Милорад, „Србија у транзицији – трагање за новим идентитетом“, у зборнику: *Србија, регион и Европска унија*, (уредили: Драган Ђукановић, Јазиф Александар и Јончић Милош), Институт за међународну политику и привреду, Београд, 2015, стр. 135-144

Ђукић Срећко, *Ера руског гаса – Гас и глобална безбедност*, Службени гласник, Београд, 2016.

Колубара, бр. 1118, 31/05/2014, Лазаревац.

Лисичкин Владимир. А., Шељепин Леонид. А., *Глобална империја зла – Нова геополитичка расподела снага*, Социус, Бања Лука, 2014.

Мијатовић Бошко, Вујачић Илија и Маринковић Танасије, *Појмовник либералне демократије*, Службени гласник, Београд, 2008.

Петровић Зоран Пироћанац, *Геополитика енергије*, Институт за политичке студије, Београд, 2010.

Животић Драгана, „Ресурси угљева Србије – стање и перспективе“, у монографији: *Минерално сировински комплекс Србије данас: изазови и раскрића*, (уредио Слободан Вујић), Академија инжењерских наука Србије, Београд, 2010.

Шошкић Бранислав, „Друштвена својина и модели њене трансформације“, *Луца*, XII/1-2, 1995, стр. 92 - 101.

Илић Милоје, Јеленковић Раде, Вукас Радослав, Бељић Чедомир, „Корелација ресурса и резерви чврстих минералних сировина кодификованих у оквирној класификацији Уједињених нација и у законској регулативи Србије“, *Угаљ 2013* (шеста међународна конференција), Југословенски комитет за површинску експлоатацију, Београд, 2013.

Извори са интернета:

ЦИА, *Депеша ЦИА-е од 23. фебруара 1951. године*, Интернет, <https://www.cia.gov/library/readingroom/search/site/>, 09/02/2018.

Закон о потврђивању споразума о питањима сукцесије, Интернет, <http://www.mgsi.gov.rs/sites/default/files/ZAKON%20O%20POTVR%20C4%90IVANJU%20SPORAZUMA%20O%20PITANJIMA%20SUKCESIJE.pdf>, 09/02/2018.

Светска банка, *Косово - економски меморандум, Извештај број 28023 – КОС*, Интернет, <http://siteresources.worldbank.org/INTKOSOVO/Data%20and%20Reference/20243666/Kosovo%20Ekonomski%20Memorandum.pdf>, 11/02/2018.

Стратегија одрживог опстанка и повратка на Косово и Метохију, Интернет, <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/reg/viewAct/1bcfaa71-d37c-407e-b0d0-d500a1c6b41c>, 10/02/2018.

Стратегија развоја енергетике Републике Србије до 2025. године са пројекцијама до 2030. године, Интернет, http://www.parlament.gov.rs/upload/archive/files/lat/pdf/akta_procedura/2014/113-14Lat.pdf, 08/02/2018.

Електропривреда Србије, „Термоелектране“, *ЕПС*, <http://eps.rs/Poslovanje-EE/Pages/Termoelektrane.aspx>, 11/01/2018.

Форца Божидар, „Ексклузивно-приказ најновије стратегије националне безбедности Сједињених америчких држава“, 25/12/2017., *Одбрана и безбедност*, Интернет, <https://magazin.istravivackicentarob.com/2017/12/25/prikaz-najnovije-strategije-nacionalne-bezbednosti-sjedin%D1%98enih-americkih-drzava-prof-dr-bozidar-forca/>, 01/02/2018.

*Milorad Đoković*¹³⁷

ENDANGERMENT OF ENERGY SECURITY OF THE REPUBLIC OF SERBIA IN THE CONTEXT OF ENERGY RESOURCES USURPATION IN KOSOVO AND METOHİJA

Abstract

The paper starts from the thesis that the energy security of the Republic of Serbia and its geo-energy position in the Western Balkans is seriously endangered by the usurpation and appropriation of energy and mineral potentials in Kosovo and Metohija. After World War II, in the fifties of the last century, with the opening of coal mines, the strategy of energy and economic development of Yugoslavia and Serbia, was based on the expansion of the Kosovo, Kolubara and Kostolac coal basins, since lignite was and remains the most important domestic energy source. Of the total coal reserves of the Republic of Serbia, 76 percent are located in the Kosovo-Metohija basin, 14 percent in the Kolubara basin and 3.3 percent in the Kostolac basin. Smaller quantities, about three percent of coal reserves cover the Sjenica and Kovin Basin. Serbia has achieved its long-term energy security by maintaining existing and opening new mines whose coal produced in thermal power plants about 60 percent of the electricity needed for economy and households, and the rest was obtained from hydroelectric power plants and other sources.

By aggression against FR Yugoslavia, the United States and NATO, contrary to international law, allowed the forcible secession of Kosovo and Metohia from the Republic of Serbia, despite the UN Security Council Resolution 1244 that guaranteed its sovereignty. Since June 9, 1999, Serbia has lost the sovereign authority and right to manage the Kosovo-Metohija basin, as well as other mineral and natural resources, which led to far-reaching negative consequences for Serbia's energy and national security.

Key words: Kosovo and Metohija, Kosovo basin, resources, lignite, energy security, energy policy, sovereignty.

137 Doc. Dr. Milorad Đoković, associate of the Institute for Strategic Studies at the Faculty of Diplomacy and Security, exitla@yahoo.com

Андреја Савић

Факултет за дипломатију и безбедност, Београд

ЈАВНИ ДИСКУРС О НАЦИОНАЛНОМ ДИЈАЛОГУ О КОСОВУ И МЕТОХИЈИ: ПОЛАЗНЕ ОСНОВЕ У ТРАГАЊУ ЗА ОДРЖИВИМ РЕШЕЊЕМ

Сажетак

Од почетка југословенске кризе многа решења за Косово, као најважнијег питања у новијој историји Србије, око којег постоје дијаметрално супротни ставови различитих фактора у друштву, била су у оптицају. С обзиром да је реч о комплексном питању, са изразитим политичким набојем који се рефлектује поларизацијом у српском друштву, рад се заснива на мултидисциплинарном приступу, из угла различитих научних области. У њему су презентоване идеје које су изнете у досадашњем току „унутрашњег дијалога“, при чему је направљена анализа аргумената који иду у прилог, или су против понуђених решења. У уводу је дат приказ досадашњих преговора Београда и Приштине на основу „Бриселског споразума“. У првом делу су разматране импликације од утицаја на ток преговора и налажења одрживог решења (различити аспекти „косовског питања“ - историјски, правни, економски, геополитички и безбедносни). Други део се бави идејама о решавању у оквиру српског корпуса и пре покретања „унутрашњег дијалога“, а посебно током његовог одвијања. Трећи део разрађује моделе из међународне праксе који могу утицати на решење о статусу, четврти се бави алтернативама - варијантама решавања статуса КиМ са аргументима *pro* и *contra*, а у Закључку се резимирају основни ставови који одражавају већински консензус.

Кључне речи: Србија, Косово, Косово и Метохија – КиМ, „унутрашњи дијалог“, „Бриселски споразум“, алтернативе, модел две Немачке, „замрзнути конфликт“, „нормализација без признања“, модел поделе Косова, међународна конференција.

1. УВОД: О ДОСАДАШЊИМ ПРЕГОВОРИМА БЕОГРАДА И ПРИШТИНЕ НА ОСНОВУ „БРИСЕЛСКОГ СПОРАЗУМА“

Београд и Приштина су имали низ преговора у разним форматима посредовања и представљања и пре садашњих, који се одвијају на основу „Бриселског споразума“. Први преговори између страна били су они о нормализацији образовног система, који су одржани 1996. уз међународно посредовање. Као резултат тих преговора, 1. септембра 1996. постигнут је споразум, познат као Споразум Ругова – Милошевић, којег је подржала и Генерална скупштина ОУН-а Резолуцијом 51/111 од 12. децембра 1996, али он није заживео у пракси.

Упркос преговорима у наставку, током готово једне деценије, уз посредовање великих сила и ОУН-а, Србија и КиМ никада нису постигле неки споразум. У фебруару 1999. стране су преговарале у Рамбујеу (Француска), уз посредовање Контакт групе (САД, Русија, Велика Британија, Француска, Немачка и Италија), када је Приштина 15. марта 1999. потписала „Споразум о миру и самоуправи на Косову“, а Београд одбио, што је резултирало интервенцијом НАТО-а која је окончана повлачењем Србије са Косова и успостављањем КФОР-а и Управе ОУН-а на Косову. Кумановски споразум, јуна 1999, којим је окончана НАТО агресија на тадашњу СРЈ, означио је да је Србија морала да напусти Косово са целокупном државном администрацијом, коју је до Бриселског споразума донекле задржала на северу. Две стране су преговарале више од годину дана (фебруар 2006 - март 2007) у Бечу, уз посредовање Специјалног изасланика ОУН-а Марти Ахтисарија, који је израдио нацрт Свеобухватног предлога о решавању статуса Косова (Comprehensive Proposal for Kosovo Status Settlement).¹³⁸ Овај предлог је Приштина прихватила, док је Београд одбио. Преговори у Бечу били су први преговори који су одвијани у стању мира, и у периоду јаке присутности мисије НАТО-а на Косову.

Косово је прогласило независност 17. фебруара 2008, узевши као основу за њено државно уређење предлог бившег изасланика Ахтисарија. Односи између Србије и Косова *de facto* и даље остају на стању „неомогућеног рата“, због наметнутог мира од стране НАТО-а, и без реципрочних мера изградње поверења. Након потврђивања проглашења независности Косова од стране Међународног суда правде, објављеним у јулу 2010. и Резолуцијом Генералне скупштине ОУН од 9. септембра 2010, посредовање решавања спорова између две стране је пребачено из оквира ОУН-а и Контакт групе у оквир Европске уније, а самим тим је Русија

¹³⁸ О „Свеобухватном предлогу за решење статуса Косова“, кога је израдио специјални представник Генералног секретара УН Марти Ахтисари, детаљно у: *Косово и Метохија - од Србије зависи*, Београдски форум за свет равноправних, Београд, едиција свеске-свеска број 23, 2007, прилог стр. 77-160.

изашла из преговарачког процеса, док су се задржале државе чланице ЕУ и САД.

Посредовани дијалог (медијатор ЕУ) је почео 8. марта 2011. најпре као „технички дијалог“, а касније и политички, што је резултирало првим Споразумом о нормализацији односа између Приштине и Београда (19. април 2013), и са више од 15 техничких споразума, од којих већина није спроведена у целини или има велике заостатке. Дијалог је повезан са процесом интеграције у ЕУ обе стране, односно условљавањима над Србијом у Поглављу 35 *Acquis Communautaire* и над Косовом у Споразуму о стабилизацији и придруживању. Условљавања о дијалогу су послужила Бриселу, не само да подржи мирно решење, него и да буде катализатор изградње поверења између страна, упркос тензијама које прате процес преговарања.

Агенда нове Стратегије ЕУ за Западни Балкан (фебруар 2018) предвиђа решавање питања пријема Косова у међународне организације и разграничења-решавање питања међународно признатих граница (уместо административних граница – boundary, међународне границе – border). Правно обавезујући споразум је, из угла ЕУ, кључни документ за нормализацију односа на Западном Балкану, али и битан услов за евроинтеграције Србије.

Постигнути споразуми у Бриселу су први с којима су се сложили Београд и Приштина. Осим што је овим процесом постигнут фрагилни детант између две стране, отворен је процес изградње узајамног поверења, а споразуми се спроводе на основи добре воље страна. Међутим, Бриселски споразум не представља међународни уговор, већ политички документ између централних власти у Србији и привремених институција КиМ под међународним протекторатом на високом нивоу, у аранжману ЕУ.¹³⁹ По том документу, Србија је одустала од јурисдикције над судовима и полицијом општина на северу покрајине, прихватила је да српски народ на КиМ-у целокупну своју посебност заснива на плану Мартија Ахтисарија и заједници општина која нема никаква изворна овлашћења, нити је утемељена у Устав новонасталог албанског Косова. Такође, актуелна политичка власт у Србији ујединила је Србе са КиМ у подршци одржања на власти у Приштини осведочених двеју водећих личности из периода терористичке ОВК (Тачи, Харадинај). Србија је тиме, као суверена држава, испољила максималну кооперативност на плану нормализације односа, испуњавајући до сада све договорене обавезе, што са Приштином није био случај.

¹³⁹ Уставни суд Републике Србије је, децембра 2014, одбацио захтев посланичке групе Демократске странке Србије за оцену уставности Бриселског споразума, квалификујући га као политички, а не међународноправни документ. Извор: Закључак Уставног суда Србије, Iуо-247/2013, *Службени гласник РС*, бр. 13/15 (10. октобра 2014, Одлука, 9). Иако се коначни закључак УСС о природи Бриселског споразума може сматрати исправним, постоје стручна мишљења да је образложење таквог закључка проблематично са становишта међународног права. Извор: Др Владимир Ђерић, Др Татјана Папић, Међународноправни аспекти одлуке Уставног суда Србије о уставности и законитости Бриселског споразума, *Анали Правног факултета у Београду*, година LXIV, 2/2016.

1.1. Импликације од утицаја на ток преговора и налажења одрживог решења

Од 2000. у високој политици Србије постоје индиректна признања реалности, али је питање увек било како несумњиву свест о реалности довести у склад с нормативним стањем, то јест како ту ситуацију „нормализовати“. Јер, сваки нови предлог за Србију је представљао лошије решење у односу на претходни. Тако се од предлога за аутономијом у оквиру Србије, преко Рамбујеа стигло до бомбардовања, а затим и до Ахтисарија и самопроглашене независности. У политичким преговорима свака од страна се позива на принцип који јој у датим околностима иде у прилог. Историјски принцип је често некористан, јер га сматрају мртвим аргументом, а етнички принцип је углавном неправедан, јер оставља могућност тињајућег конфликта у будућности. Зато се у тражењу решења, иако јавност у Србији, као ни на Косову није још увек спремна за коначно решење, морају узети у обзир и сви други елементи, од територијално-политичких, преко културно-историјских до спољнополитичких.

На фону екстремно супротстављених ставова Београда и Приштине неке чињенице су неспорне. С једне стране, Београд је, иницирањем Бриселског споразума и досадашњом реализацијом договореног (имплементација Северног Косова у уставно-правни систем Косова, редуковање снажних институционалних веза са Београдом и др.) показао спремност да разговара са Албанцима са Косова о најширим могућим правима и надлежностима. С друге стране, Приштина - која је фебруара 2018. прославила самопрокламовану независност - не реализује договорено у Бриселу и сматра да су коначно заокружили своју независност којој још формално недостаје пуни међународноправни субјективитет.

При томе се ослањају на трансатлантски став (САД и ЕУ) да до 2019. треба окончати Бриселски процес нормализације закључењем „Правно обавезујућег споразума о нормализацији односа Србије са Косовом“. Овај датум се поклапа са новом стратегијом ЕУ за Западни Балкан (*Q&A: A credible enlargement perspective for and enhanced EU engagement with the Western Balkans, Brussels, 6 February 2018*)¹⁴⁰ и враћањем политике проширења Уније новим чланицама. Србија има, по први пут, формално индикативне датуме приступања (2025), али је 2023. година рок за окончање целог преговарачког процеса затварањем свих 35 поглавља, док би преостали период био резервисан за ратификације на нивоу ЕУ и држава чланица. На том путу је велики број изазова, јер Србија, са крајем 2017, треба да отвори још 23 поглавља и да затвори 33, од којих је суштински најзначајније по-

140 European Commission, *Strategy for the Western Balkans*, Интернет, [https://ec.europa.eu/commission/news/strategy-western-balkans-2018-feb-06_en.](https://ec.europa.eu/commission/news/strategy-western-balkans-2018-feb-06_en), http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-18-562_en.htm, 10/02/2018.

главље 35 које се односи на обавезујући споразум о нормализацији односа Београда и Приштине. Осим овог, важно је и поглавље 31 које се односи на заједничку спољну и безбедносну политику засновану на једногласности држава чланица, која подразумева усвајање заједничких декларација и одлука и доношење мера за њихово спровођење, укључујући и санкције, што упућује на обавезу да Србија прати, на пример, ставове ЕУ према Русији, која је кључни српски савезник у Савету безбедности УН. Све то подразумева сужавање маневарског простора Србије у смислу условљавања придруживања јасно решеним питањем граница, односно постизањем „свеобухватне нормализације односа између Србије и Косова у облику правно обавезујућег споразума“. Закључењем овог споразума до краја ове или следеће године и његовом пуном применом у периоду до пријема Србије у ЕУ (2025), био би јасно дефинисан субјективитет Србије према очекивањима већинског Запада, који на овај начин намеће „немачки модел“, који подразумева приступ Косова УН, без признања од стране Србије.

Решавање статуса КиМ у контексту процеса придруживања Србије у ЕУ отвара и преиспитивање нашег главног спољнополитичког циља након 2000. - чланства Србије у ЕУ: да ли је чланство условљено признавањем независности КиМ; да ли Србија мора да следи спољну политику ЕУ и да ли би ово чланство било у складу са прокламованом политиком војне неутралности? ЕУ је свесна бремена историје и деликатности тог питања и зато иде постепеним путем, уз чврст став да се не прима више у чланство ЕУ ниједна земља која има нерешено територијално питање (попут Кипра - чланице Уније).¹⁴¹ Ако се руководимо преседанима (Ирска је морала да мења свој Устав у тренутку уласка у Европску унију, јер је у њему писало да ће Северна Ирска једног дана бити припојена Републици Ирској), последњи рок за решавање Косова је вероватно датум пријема Србије у ЕУ.

Актуелна политичка власт је у решавање овог проблема ушла са тешком хипотеком прошлости, а нарочито катастрофалних стратешких потеза претходне власти, која је - иако је међународно право на страни Србије, а Резолуција 1244 Савета безбедности УН потврђује наш суверенитет и територијални интегритет на Косову - пристала под притиском да се ово питање премести у надлежност Европске уније. Растућа геополитичка конфронтација САД и Русије последњих година осликава се и у снажној америчкој подршци косовској независности без ослонца у праву и правди и потпуном заобилажењу норми међународног права. Додатну хипотеку представља и неодговоран потез државне политике Србије која је 2011. затражила међународну арбитражу од Међународног суда УН-а о самопрокламованој независности Косова из 2008. Такође, негативне последице глобализације (криза неолибералног економског концепта, мешавина неолибералне

141 О студији случаја Кипра детаљно у: Живорад Симић и Александар Јанковић, *Кипар - историјат уједињења*, Свет књиге, Београд, 2015.

унутрашње политике и интервенционистичке међународне политике, повратак изолационизма у вези са будућношћу међународне трговине и мулилатерализма, поларизација великих сила, обнова „хладноратовске логике“ условљена политиком Запада према Русији, кризна жаришта, миграције и др.) указују да питање Косова и Метохије има вишедимензионални (међународни и домаћи) карактер. Маневарски простор Србије је, у измењеном глобалном контексту у коме се појављују нови центри моћи, сада проширен спољнополитичким иницијативама које надрастају регионални и европски ниво, пре свега на плану економских односа са ЕУ и Кином и, у ситуацији војне неутралности, војно-техничком сарадњом са Русијом и НАТО-м.

У досадашњим политичким активностима неки спољни центри моћи (САД и водеће државе ЕУ) су политиком диктата наметнули Србији инфериорну улогу у остваривању државе Косова као НАТО пројекта, при чему су кључна питања положаја Срба маргинализована: нису реализоване одлуке из Резолуције 1244 о повратку прогнаних и расељених Срба и њихове имовине, као и одлука о повратку дефинисаног броја српских снага безбедности; непостојање правне и економске сигурности, попут својинских права грађана и државе, културног и верског наслеђа, владавине права и функционисања правне државе, као и положаја Српске православне цркве у складу са међународним стандардима.

За КиМ је Резолуцијом 1244 ОУН-а, као обавезујућег међународног правног акта иза кога су стале све сталне чланице Савета безбедности, јасно дефинисана статусна неутралност у формули „суштинске аутономије“, предвиђене и нашим Уставом из 2006. (чланом 182 је предвиђено доношење закона о уставотворном поступку), која предвиђа израду плана реинтеграције КиМ у уставно-правни и економски систем Србије (етничка и регионална заступљеност свих грађана Србије у органима власти на свим нивоима, свеобухватни развој КиМ у области саобраћајне инфраструктуре и другим гранама привреде, домаћи и страни извори финансирања, решавање проблема незапослености, обнова социјалне и здравствене инфраструктуре, повратак прогнаних и споразум са Албанијом о реадмисији илегално досељених и др.).

Уставноправни положај садашњег Косова има обележја протектората са ограниченом независношћу и непотпуним међународноправним субјективитетом. Он фактички постоји као самостална, одвојена политичка заједница у односу на Србију као државу у пуном смислу те речи, или као „држава“ у држави. Постојећи Устав РС у преамбули прокламује да је КиМ саставни део територије Србије, иако „Косово“ има свој Устав, законе и органе власти. С једне стране, Устав Србије је суспендован, а с друге, „Косово“ нема потпуну независност и међународноправни капацитет. Ово стање је могуће правно разрешити уступком српске стране доношењем уставног закона којим би био прецизиран положај ове „државе“ у држави.

У супротном, једини преостали корак је признање независне државе „Косово“, без обзира на формулу (уговор о нормализацији, споразум о спречавању интеграција, правно обавезујући споразум и сл.). Преко одрицања Србије од КиМ (без обзира на формулу), носиоци НАТО агресије 1999. би добили правну и моралну сатисфакцију оправданости напада без одобрења УН-а. Такође, убрзање процеса у тражењу решења за Косово од стране САД и ЕУ води коначном избацавању геополитичких интереса Русије са Балкана и заокруживању западне доминације у којој би се Србија нашла на линији ватре између Вашингтона и Москве.

Неке околности које, такође, могу да утичу на тражење решења, не треба занемарити. Тако, на пример, новије дипломатске акције Београда усмерене против признања Косова показују резултате у броју одустајања држава од ранијег признања, а геополитичка ситуација у свету, која је битно измењена у односу на крај 90-тих и прву декаду 2000-тих, иде на руку Србији да не треба журити са решењем за КиМ, односно пролонгирати status quo. Успорен процес успостављања пуне државности Косова, јер и даље по међународном праву припада Србији, а тиме у процес њених евро-атлантских интеграција који траје од проглашења de facto независности (фебруар 2008), отвара Приштини варијанту (план Б) уједињења са Албанијом, и тиме стварања „велике“ Албаније, што је у пракси решиво, јер постоји консензус у Тирани и Приштини, али нема потпору у међународној заједници и битно би пореметило геополитичку конфигурацију у региону. Такође, економска димензија „косовског чвора“ до сада није била превише присутна у преговорима. На основу свеобухватне базе података српске имовине и инвестиционих улагања (преко 900 фабрика на КиМ-у је отуђено у „пљачкашкој приватизацији“ без надокнаде, инвестициона улагања Београда у прошлости и др.), па то мора бити важан аргумент српске стране.

1.2. Инвентар значајнијих предлога о решењима статуса пре и током „унутрашњег дијалога“

Током дуге историје српско-албанских односа бројна научна истраживања су показала сву комплексност и специфичност косовског питања,¹⁴² али је за тему овог рада најинтересантнији период од Другог светског рата, који показује да су постојала разне идеје о статусу Косова.

Првобитна идеја која је постојала и пре формирања нове, друге југосло-

142 О томе видети интересантну студију која се, на бази валидне историјске литературе, бави генезом косовског питања, од сећања на Косовску битку пре појаве национализма; преко рађања српског националног мита о Косову, затим периода југословенског Косова, до нових верзија српског мита о Косову: Иван Чоловић, „Косовски мит“, *Пешчаник*, <https://pescanik.net/kosovski-mit>, (преузето 18/8/2017).

венске државне творевине, била је везана за крај Другог светског рата, када је на Бујанској конференцији 1944, разматрана могућност уједињења комунистичких покрета у Балканску федерацију. По тој замисли, Косово би се присајединило Албанији, а потом би та нова, комунистичка Албанија ушла у заједничку државу. Ова идеја је, и поред формирања нових комунистичких режима на Балкану под патронатом СССР-а, напуштена када је 1948. дошло до сукоба тадашње Југославије и СССР-а (Тита и Стаљина). После Другог светског рата, нова комунистичка власт је забранила повратак протераних Срба на Косово, а 10. јула 1945. основана је Аутономна Косовско-Метохијска област у оквиру Републике Србије. Територија садашњег Косова проширена је 1959. када су, административном одлуком Београда, северу придодати делови Рашке са доминантним српским становништвом. Нове идеје о разрешењу косовског питања, које је временом све више прерастало у проблем, долазиле су од српских политичара и интелектуалаца до краја прошлог века, да би се након НАТО агресије 1999. питање Косова наметнуло као прворазредан проблем државе Србије.¹⁴³

Један од најзначајнијих српских интелектуалаца и политичара, књижевник Добрица Ћосић, био је први заговорник идеје разграничења и поделе територије, још у периоду владавине Јосипа Броза Тита, због чега је сносио тешке политичке последице и све до 90.-тих година носио епитет „дисидента“. Суштина његовог става је била да треба наћи компромис између „етничког права“ Албанаца који чине већинско становништво на Косову и „историјског права“ Срба на ту средњевековну колевку њихове културе и државности. Његова идеја о подели добила је више простора 90-тих година, када је наступао и као интелектуалац и као политичар (председник СР Југославије).¹⁴⁴

143 Закон о укидању срезова у АКМО, *Службени гласник НРС*, 50, Београд, 1959. Овим законом је територијално заокруживање Косова и Метохије извршено на рачун централне Србије, од које је изузето 190 км² територије и поклоњено АКМО. У образложењу ове одлуке наведени су економски разлози – да становништво овог краја гравитира према Косовској Митровици због запослења у индустријском комплексу рудника „Трепча“, али су постојале и индиције да је корекција извршена на захтев тадашњег српског званичника Петра Стамболића, како би се изменом етничке структуре бирачког тела обезбедила победа владајуће комунистичке странке.

144 Добрица Ћосић, *КОСОВО - 1966-2013*, Вукотић медиа, 2013. Књига обухвата најважније текстове које је Ћосић исписао током пола века, а односе се на Косово. Прво поглавље које носи датум 1968. Посвећено је 14. Пленуму ЦК Србије 29. маја те године, када је Ћосић због излагања о нарушеним односима на Косову и Метохији и прогнозе каква драма може настати, искључен из партије и од тада је „обележен“ као српски националиста. Следе поглавља означена датумима 1981, и реарговања Ћосића на покушај „устанка“ Албанаца на Косову, затим све године од 1984. до 1990, током којих је овај писац и „homo politicus“ показао да је ангажовани интелектуалац који поставља питања, тражи или нуди одговоре. Затим долазе кључне године из декаде деведесетих ('91, '92, '93, '98, '99) а од 2000. Има понекиз апис, говор, забелешка из сваке године све до последњег текста пре смрти, који је анализа по стигнутог Бриселског споразума.

Средином 90-тих година прошлог века у српској јавности је био у оптицају предлог да се направи раздвајање Срба и Албанаца, према којем би Срби контролисали нешто преко трећине територије, претежно на северу и истоку покрајине. Овај предлог је базиран на анализи демографских, економских и географских аспеката Косова.¹⁴⁵

Крајем 90-тих се појавила идеја о кантонизацији. Творац тог пројекта, који датира из 1998. и који је уживао подршку Српске православне цркве, јесте историчар и дипломата Душан Батаковић. Тим планом предлагано је да градови буду под мешовитом албанско-српском управом, а да кантонима буду обухваћена углавном аграрна подручја са српском већином којима би били додати српски манастири с имањима која су имали до рата 1941, односно до коначне експропријације после Другог светског рата. Тај план, поднет пред сам почетак рата 1999, нису прихватили међународни фактори због става да је „кантонизација супротна напорима међународне заједнице у изградњи јединственог Косова“.¹⁴⁶

Након НАТО агресије и Кумановског споразума из јуна 1999. којим је КиМ стављен под међународни протекторат, Београд је стално био изложен поделама између одбране косовских Срба и међународних могућности, док је Приштина ишла ка независности по сваку цену, а од 2008. када је једнострано прокламовала независност, иде полако, али сигурно најпре ка условној независности под међународним старатељством и одговорношћу Европске уније,¹⁴⁷ а са Бриселским споразумом и ка остваривању пуне независности.

Досадашњи ток овог својеврсног националног дијалога показао је сву сложеност и различитост у приступу решавања овог питања:

145 Бранислав Крстић, *Косово пред судом историје*, изд. Б. Крстић, Београд, 2000. Аутор је стара и нова истраживања сложио у нову књигу „Косово пред судом историје“. То је скуп историјских, социјалних, политичких, демографских, миграционих, урбанистичких, дипломатских, међународно-правних чињеница и симулација различитих опција. У складу с новим околностима, поента истраживања унеколико се мења и идеја о два ентитета чини се изоштренијом.

146 Душан Батаковић, *Косово и Метохија - Историја и идеологија*, Београд-Ваљево: Хришћанска мисао 1998. (друго допуњено издање: Београд: Чигоја штампа, 2007.). Предлагано је пет кантона: 1. Ибарски Колашин, у границама садашњих општина Лепосавић, Зубин Поток и Звечан, у којима Срби имају већину становника, 2. простор између Косова Поља и Липљана са низовима српских села: Чаглавица, Грачаница, Лапље Село, итд.; 3. простор између садашњих општина Косовске Каменице, Косовске Витине и Гњилана, 4. Сиринићка жупа са седиштем у Штрпцу, а њој би се по претходном договору прикључила Средачка жупа, као и области Ополе и Гора, насељене претежно словенским становништвом муслиманске вероисповести, 5. српске руралне области од Пећи до Истока и КLINE, где постоје низови српских села и пространа имања манастира Дечана и Пећке патријаршије. На сличан начин, свим другим кантонима била би припојена имања других српских манастира (Грачанице, Девич, Гороч, Св. Архангели, Зочиште, Бањска, Драганац, Соколица...).

147 Детаљније у: Алексис Труд, *Геополитика Србије*, Службени гласник, ФБ БУ, Београд, 2007, стр. 185-190.

- Један од тих приступа односи се на идеју о **реалној унији независних држава Србије и Косова**, (иницијатор проф. др Владан Кутлешић).¹⁴⁸ У свету постоје примери таквих реалних унија. Најближи практични пример је Државна заједнице Србије и Црне Горе, која је опстала три године (2003-2006). Овај предлог полази од тога да подела Косова, која би за Србе вероватно била најприхватљивија, у овом тренутку није реална, затим да суштинска аутономија више није прихватљива за Албанце, јер већ сада имају више од тога, практично Косово има статус „државе минус“, односно државе која је под међународним протекторатом. Овим предлогом они би добили статус државе са пуним међународним капацитетом. Србија би, са друге стране, скинула једно политичко бреме и отворила себи пут у ЕУ. Такође, за Србе би обезбедила више него што би добили Заједницом српских општина (ЗСО), а заштитили би и своју имовину на Косову. Коначно решење би се могло усвојити на међународној конференцији, уз гаранције највећих светских сила – САД и водећих држава ЕУ, с једне и Русије и Кине, с друге стране. Такође, Србија би морала да затражи од Брисела да јој после тако потписаног споразума гарантује чланство у ЕУ. Овај предлог не наслања се ни на једно до сада предложено решење.

- **Предлог о подели или размени територија – (Пчињско округ – „Прешевска долина“ за део северног Косова)**. Идеја о подели или разграничењу постоји још од Добрице Ћосића 60-тих година прошлог века, а у новијем периоду је била присутна у радном предлогу Зорана Ћинђића, а сада Ивице Дачића и Шкељзена Малићија. Један сценарио је био да Србија задржи север Косова, а да заузврат у истом тренутку призна његову независност. Било је и варијанти са разменом територија, слично овоме што је изнео Малићи. Ова идеја није заживела јер је Косово признато у административним границама које су остале након дезинтеграције бивше СФРЈ. У Европи и Америци има различитих мишљења око тога: једни сматрају да је то реалистично решење, други се томе противе страхујући да би промена граница могла да има домино ефекат у Македонији, БИХ (Република Српска) итд. Актуелни приштински премијер Харадинај не верује да су то озбиљне приче, наводећи да су замене територија и игре са границама опасне игре. Присутна су и залагања званичника (Милорад Додик) да се не одваја питање Републике Српске и њеног права на самоопредељење, од питања Косова. Према једном извештају Међународне кризне групе из 2008/9. каже се да истраживања показују да домино ефекта не би било. У Европи и САД не би имали ништа против размене територија или поделе уколико је то директан договор Београда и Приштина. Такво решење је реално уколико обе стране на то пристану, али тај споразум би морао да буде

148 РТС, Танјуг, „Први округли сто у оквиру унутрашњег дијалога о Космету“, РТС, 31/10/2017, Интернет, <http://www.rts.rs/page/stories/ci/story/1/politika/2922882/prvi-okrugli-sto-u-okviru-unutrasnjeg-dijalogao-kosmetu.html>, 15/02/2018.

праћен „кумством“ међународне заједнице и Уједињених нација, Европске уније, САД, Русије, сталних чланица Савета безбедности.

- **Средње решење: „нормализација без признања“** (иницијатор председник Социјалдемократске партије Србије Расим Љајић).¹⁴⁹ По овом предлогу, у трагању за решењем које је најмање неправедно и има шансе за успех уз елемент очувања државних интереса, питање Косова би се решавало у три фазе: прва фаза подразумева отклањање свих баријера за пуну економску и трговинску сарадњу између Србије и Косова, као и слободно кретање, без постојећих административних ограничења људи, роба и капитала. На северу Косова би се формирала слободна економска зона, која би била отворена за улагање и из централне Србије и са Косова (сада се преко административне линије извози преко 400 милиона евра робе годишње, али би то могло бити двоструко више, уколико не би постојале правне и политичке препреке); друга фаза укључује отварање преговора о имовини Србије на Косову, културној баштини и формирању Заједнице српских општина; трећа фаза би отворила преговоре око чланства Косова у свим међународним организацијама изузев УН. За сваку сагласност Србије за пријем Косова у појединачну организацију тражили би се конкретни уступци од ЕУ у реализацији великих инфраструктурних пројеката и убрзанијег пута ка ЕУ, не у смислу повлашћеног статуса у процесу придруживања без испуњења основних критеријума и стандарда, већ у томе да нам се не постављају „непредвиђене“ препреке. Ова фаза укључује и одржавање донаторске конференције којом би се обезбедила средства за различите економске пројекте који би били предложени. Након што би био постигнут договор око ова три питања, потписао би се споразум о нормализацији. Тада би отпочео тзв. прелазни период, који би трајао пет година, у којем би се пратила реализација и имплементација постигнутих договора, а након тога би се одржала међународна конференције о Косову уз учешће ЕУ, САД и Русије, с циљем постизања коначног решења статуса Косова.

- **Стање замрзнутог конфликта.** Без обзира на дијаметрално различите полазне позиције око коначног статуса Косова, извесно је да ово стање не одговара ни једнима ни другима и да представља терет у процесу економског развоја, европских интеграција и модернизације оба друштва. Замрзнути конфликт посебно не одговара Србији из више разлога: а) Уколико бриселски преговори трају унедоглед по моделу крени - стани, имаћемо неку врсту пузајуће независности Косова која се одвија пред нашим очима, а заузврат Србија неће имати никакве бенефите; б) Време није савезник Србије због тога што ће Срба на Косову бити све мање, јер у антагонизираним односима већине и мањине обично страдају ови други зато што

¹⁴⁹ Расим Љајић (Блиц), „Љајић: Од ЕУ тражити уступке да не блокирамо Косово“, *Социјалдемократска партија Србије*, 21/08/2017, Интернет, <http://www.sdpsrbije.rs/vesti/ljajic-od-eu-traziti-ustupke-da-ne-blokiramo-kosovo/>, 15/01/2018.

решење тог спора виде једино у одласку са територије на којој су живели; в) Европске интеграције земље ће бити успорене, јер ће се због поглавља 35 увек моћи наћи разлози за блокирање процеса нашег придруживања; г) Финансијски разлози - само задржавање status quo Србију кошта око 500 милиона евра годишње, без да се улаже у развој и самоодрживи економски опстанак српске заједнице; д) Нерешени конфликт на Косову увек представља потенцијално гориво за распиривање различитих национализама у региону, па самим тим и стварање атмосфере политичке нестабилности, која је препрека за стране инвестиције и већа улагања.

Сви ови разлози не значе да је алтернатива замрзнутом конфликту да се „сад и одмах“ реши коначни статус Косова. У овом тренутку не постоје основне претпоставке, јер јавно мњење и у Србији и на Косову показује неспремност за целовито решење, а глобална геополитичка ситуација подсећа на период Хладног рата.

1.3. Модели из међународне праксе који могу утицати на решење о статусу

Решавање статуса КиМ-а се може ослонити на различите **моделе из међународне праксе**, као што су: Северна Ирска, Јужни Тирол (Аустрија), Оландска острва, модел две Кине (Хонгконг) и модел две Немачке и др. Сваки од њих је настао у различитим друштвеним, верским, економским, географским и временским оквирима, па је питање колико је уопште било који од ових модела сада могуће применити у нашем случају?

А) Северна Ирска: један од најпознатијих етничких и верских проблема у Европи је онај у Великој Британији између протестантске већине и католичке мањине у Северној Ирској. После више деценија преговарања и неуспелих договора, коначно је мировним споразумом из 1998. Северна Ирска добила владу са широком аутономијом, а заузврат католичка парамилитаристичка Ирска републиканска армија (IRA) се одрекла насиља као начина за решавање спорова између католика и протестаната. Споразум је потврђен референдумима у Северној Ирској и Републици Ирској. Током овог дуготрајног конфликта католици су покушавали да припоје Северну Ирску Републици Ирској, а такозвани унионисти, односно протестанти - Енглеској. У Северној Ирској католици чине око 44 одсто становништва, а протестанти, чији је број у константном опадању, око 52 одсто. За нас је овај пример користан, јер представља још једну потврду да је могуће мирним путем и компромисом решити конфликт који је по многим својим карактеристикама тежи и свакако дуготрајнији од српско-албанског.¹⁵⁰

Б) Кипар: један од најпознатијих „замрзнутих конфликата“. Кипар је 1960.

¹⁵⁰ Central Intelligence Agency, *The World Factbook (United Kingdom)*, Интернет, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/uk.html>, 15/01/2018.

у процесу деколонијализације стекао независност споразумима између Кипра, Грчке, Велике Британије и Турске. Велика Британија је задржала суверене војне базе Akrotiri и Dhekeliju, док је управна власт пренета на општине према националним квотама с посебним правом вета турске мањине и 30% учешћа у власти. Први председник је био Макариос III, архиепископ кипарске православне цркве. Од 1963. трају међуетнички сукоби између кипарских Грка и кипарских Турака поводом тежњи већинског становништва ка уједињењу са Грчком и отпора мањинске популације тим тежњама. Турска је 1974. извршила инвазију на север острва и окупирала 2/5 територије, односно 37% је пало у турске руке, а 170.000 кипарских Грка избегло је на југ, да би око 50.000 кипарских Турака пребегло на север. Кипар је 1975. подељен на грчки и турски део између којих је зона под управом УН-а. УН признаје једино грчку владу, док су Турци на северу 1983. прогласили непризнату Турску Републику Северни Кипар (коју признају само Турска и Пакистан). У преговорима о уједињењу Кипра посредују УН и САД, а оптерећују их политички односи између Грчке и Турске. 1993. је грчки део потписао одбрамбени споразум с Грчком, док су кипарски Турци направили једнострану одбрамбени савез с Турском (1994) и Споразум о удруживању са Турском (1996). Након референдума 2004. пропао је УН-ов план уједињења острва. Кипар је након тога ипак ушао у Европску унију 1. маја 2004.¹⁵¹

В) *Јужни Тирол*: проблем је настао након Првог светског рата и одвајања Јужног Тирола од Аустрије и припајања Италији. Након тога дошло је до насилне асимилације немачке мањине. После Другог светског рата Париским споразумом дата су широка права немачкој мањини која су се с временом и новим споразумима под међународним покровитељством увећавала. Тако је уведена равноправност оба језика, настава на матерњем језику у основним и средњим школама, двојезично обележавање топографских назива. У Јужном Тиролу живи око 35 одсто Немаца и око 60 одсто Италијана. Дакле, сасвим другачија етничка структура од оне на Косову. Такође, за разлику од веома пристрасне улоге Албаније, Италија је прилично кооперативно сарађивала с Аустријом и међународном заједницом у формулисању аутономије за становништво које је говорило немачким језиком. С друге, позитивније стране треба рећи да и пример Јужног Тирола показује да се тешки међуетнички конфликти и терористичке акције до којих је долазило 60-тих година могу превладати уз високу аутономију, конструктивну сарадњу заинтересованих држава (у овом случају Италије и Аустрије) и активно учешће међународне заједнице. Иначе, Јужни Тирол је данас

¹⁵¹ Central Intelligence Agency, *The World Factbook (Cyprus)*, Интернет, <https://www.cia.gov/library/publications/resources/the-world-factbook/geos/cy.html>, 15/01/2018.

једна од регија Италије за коју кажу да има најквалитетнији живот.¹⁵²

Г) *Оландска острва*: након рата са Шведском, 1809. године, Русија је Оландска острва припојила Финској. Након проглашења независности Финске 1917, 96% пунолетног становништва на Оландским острвима потписало је петицију за припајање Шведској, која није прихваћена. У парламенту Финске Оландским острвима је 1920. додељена широка аутономија. Лига народа 1921. одлучује да Оландска острва остају под суверенитетом Финске. Острва имају своју владу и парламент, сопствену заставу, пошту и полицију. Међутим, суверенитет припада Финској и упркос широкој аутономији, Оландска острва нису независна. Оландска острва имају око 30.000 становника - 95 % су Швеђани, а Финаца - који су мањина у мањини - има свега око хиљаду. Иако један од најчешће помињаних, модел Оландских острва је тешко применљив изван свог окружења, зато што је везан за ограничену територију (острво) и реализује се у оквирима врло високог животног стандарда и посебних односа који владају међу нордијским земљама.¹⁵³

Д) *Модел две Кине*, односно *Хонгконга*: Хонгконг је 1997. враћен под суверенитет Кине, после 155 година британске власти. Већинско становништво у Хонгконгу чине Кинези (95%). После враћања под суверенитет Кине, Хонгконг је постао посебна управна област, са високим степеном аутономије, осим у спољним и одбрамбеним пословима. Тако Хонгконг има самосталне трговинске, финансијске, монетарне, саобраћајне, комуникационе, туристичке, културне и спортске односе с другим земљама. Поред осталог, Хонгконг има 33 привредна представништва у другим државама. Друге земље су у Хонгконгу представљене до нивоа генералних конзулата. Он има сопствену царину, валуту и централну банку. У области искључиве надлежности има законодавну власт, али Свекинески национални конгрес може укинути законе које доноси Законодавни савет Хонгконга. Такође, Хонгконг има потпуно независан судски систем. Пример Хонгконга је посебно занимљив јер обезбеђује изузетно широку аутономију у области судства, трговине, финансија, па и међународног представљања. Оно што модел чини специфичним јесте то да и у Кини и у Хонг Конгу живи исти народ.¹⁵⁴

152 Central Intelligence Agency, *The World Factbook (Italy)*, Интернет, <https://www.cia.gov/library/publications/resources/world-factbook/geos/it.html>, 15/01/2018.

153 Hannum Hurst, "Agreement between Sweden and Finland Relating to Guarantees in the Law of 7 May 1920 on the Autonomy of the Åland Islands". In: *Basic Documents on Autonomy and Minority Rights*, Martinus Nijhoff Publishers, Dordrecht, 1993, str. 141.

Act on the Autonomy of Åland (1991/1144), Интернет, <https://www.finlex.fi/fi/laki/kaannokset/1991/en19911144.pdf>, 25/01/2018.

154 *Annex III: National Laws to be Applied in the Hong Kong Special Administrative Region*, Интернет, http://www.basiclaw.gov.hk/en/basiclawtext/annex_3.html, 25/01/2018.

Ђ) *Модел две Немачке*: сличан хонгконшком јесте и тзв. модел две немачке државе у којима је живео исти, немачки народ. Источна Немачка, настала проглашењем независности на простору совјетске окупационе зоне 1945, и поред признања од стране Варшавског пакта и других земаља, није имала међународно правни субјективитет, док је Западна Немачка, захваљујући Маршаловом плану интегрисана у атлантско-европски простор, није признавала источног суседа. Иако несагласне око статуса и без формалног признања, Уговором о основама односа из 1972. нормализовани су односи тадашње прозападне Савезне Републике Немачке и проруске Демократске Републике Немачке. Тим уговором је предвиђено да ће две државе развијати добросуседске односе, као и неповредивост међусобних граница, да ће обе стране поштовати независност и самосталност сваке од двеју држава. Овим уговором предвиђено је, такође, да две државе склопе низ споразума ради унапређења односа у областима привредне сарадње, културе, здравства, телекомуникација, спорта и др. Иако се у споразуму нигде изричито не говори о међусобном признавању две државе, чињеница је да он спомиње и неповредивост граница и добросуседске односе и поштовање независности држава, а Западна Немачка је престала да омета пријем Источне Немачке у УН и друге организације и форуме. Ово стање је потрајало до рушења Берлинског зида и краја хладног рата 90-тих година прошлог века, када је дошло до природног уједињења две Немачке. Овај модел се спомињао током српско-албанских преговора 2007. (предлагач немачки дипломата Волфанг Ишингер), због тога што представља пример како две државе могу да нормализују односе упркос свим разликама и међусобном непризнавању. Неспорне су разлике између немачког и косовског случаја, јер је на КиМ-у све различито од Србије (етничка и верска припадност доминантног албанског становништва, језик, обичаји, култура, вековно неповерење према неалбанском становништву, дезинтеграција бивше СФРЈ, грађански рат и страна интервенција, једнострано проглашена независност Косова и др. учинили су готово немогућим уједињење кроз повратак КиМ-а у уставни оквир Србије). Немачки узор показује да има сличности са Бриселским споразумом и преузетим обавезама Србије, као и досадашњим билатералним споразумима за заштиту наших грађана и интереса на територије покрајине, а без амбиције поновног уједињавања.¹⁵⁵

Е) *Модел Палестине*: Палестина је 2012, мимо препоруке Савета безбедности због противљења САД, постала држава нечланица – посматрач, са заставом у седишту УН. Са оваквим статусом, као делимично призната држава,

155 Central Intelligence Agency, *The World Factbook (Germany)*, Интернет, <https://www.cia.gov/library/publications/resources/the-world-factbook/geos/gm.html>, 15/01/2018.

Mary Fulbrook, *A Concise History of Germany*, Cambridge University Press, Cambridge, 1991.

Палестинци су још увек под израелском окупацијом, још од рата 1967. Подељени су у две физички одвојене територије: Газу, у којој влада Хамас који је у многим државама на листи терористичких организација и Западну обалу-Рамали у којој се налази седиште међународно признатих власти Палестинског националног већа које чине чланови Фатаха, de facto наследника и Арафатовог ПЛО. Према предлогу о стварању две државе, Источни Јерусалим би требало да буде главни град будуће палестинске државе, али је одлука САД из фебруара 2018. о проглашењу Јерусалима за главни град Израела, изазвала реакције које могу довести до дестабилизације Блиског истока, иначе светског турског подручја од 1948. После „арапског пролећа“ 2011. и јачања шитског иранског утицаја у региону, променила су се савезништва, тако да се земље Персијског залива (сунитска Саудијска Арабија, Арапски Емирати, Катар, Египат и Јордан) сматрају савезницима САД, тако да су сада, иако су ратовали против Израела (1948, 1956, 1976. и 1973), на страни Израела, при чему је позиција Палестинаца значајно умањена због сунитско-шитског конфликта.¹⁵⁶

2. АЛТЕРНАТИВЕ ЗА КИМ (МОГУЋЕ ВАРИЈАНТЕ РЕШАВАЊА ПРОБЛЕМА)

Досадашња расправа у оквиру „унутрашњег дијалога“ у вези са статусом Косова и Метохије показује поларизацију у српском јавном мњењу на два екстремна пола приступа решавању овог најважнијег државотворног питања у новијој српској историји. Та поларизација се, у одређеној мери, подудара и са поделом на „евроскептике“ и „еврофанатике“ по питању придруживања Србије Европској унији.¹⁵⁷ Односно, своди се, с једне стране, на тзв. модел „замрзнутог стања“ и, с друге стране, на подршку процесу преговорања у оквиру кога се треба одредити за трајно решење применом различитих модела (модел две Немачке, модел поделе и размене територија, међународна конференција) појединачно или у комбинацији.

Не улазећи у одређивање или сврставање за конкретне моделе који су, по већинском консензусу, присутни у српском јавном мњењу, изнећемо аргументе који иду у прилог или су против примене модела. Све то указује на осетљивост и комплексност проблематике у којој, очигледно, нема идеалног решења.

¹⁵⁶ Forbes Andrew and Henley David, *People of Palestine*, Cognoscenti Books, 2012.

¹⁵⁷ Андреја Савић, „Изазови и ограничења безбедности Европске уније“, у зборнику: *Србија између истока и запада*, (уредио: Жељко Симић), Факултет за дипломатију и безбедност, Београд, 2014. стр. 39.

I. Модел „замрзнутог стања“ (задржавање *status quo* стања)

Аргументи про:

- геополитичка ситуација у свету је битно измењена;
- промотери државе Косово нису више једини носиоци силе у међународним односима;
- чекање повољних међународних прилика када би се, под претњом силе, све довело у пређашње стање - јединствене државе са Републиком Србијом и укључивања у политички живот свих грађана КиМ-а,
- актуелна позиција Србије је последњих година знатно ојачана и расте;
- без њене сагласности Косово не може да добије пуни међународни субјективитет;
- непризнавањем државе Косово одражава се став већинског јавног мњења у Србији, подупрт званичним ставом Српске православне цркве („оно што је поклоњено не може се вратити, оно што је отето може се вратити“);
- Апел једне групе јавних личности, подржан једним делом Српске православне цркве подржава овај приступ („Апел за одбрану Косова и Метохије“ је потписало око 200 лица - 12 епископа, 14 академика, водећи српски писци, редитељи, уметници, близу 400 професора универзитета и научних радника, и према изворима из опозиционе Демократске странке Србије која је и била иницијатор ове акције, преко 16.000 грађана).¹⁵⁸ У њему се тражи од српских власти да не журе са одлуком о статусу Косова и да не потписују било какво формално или неформално признање независности Косова.;
- понашање Приштине у испуњавању договореног у оквиру Бриселског споразума није било искрено и стварно, фингирана је активност која је била само у мери да остави утисак кооперативности у међународној заједници;
- тренутно стање у преговорима (политичким и техничким), Приштина доживљава као последњу фазу у процесу признања Косова као државе;
- све своје потезе Приштина је повлачила у договору са својим главним ментором – САД које су кординирале са ЕУ;
- без међународне конференције у којој би узеле учешће сталне чланице СБ ОУН Русија и Кина сваки договор, без обзира на декларативност, значио би унапред изгубљену битку за Србију.
- неке досадашње поруке из унутрашњег дијалога се легитимно залажу за прекид дијалога, остављање конфликта у замрзнутом стању, по цену оду-

¹⁵⁸ Апел за одбрану Косова и Метохије, Интернет, <https://www.neodustajemo.rs/>, 26/03/2018.

стајања Србије од уласка у Европску унију;

- Србија може рачунати на помоћ Русије и Кине – сталних чланица Савета безбедности УН;
- уколико би дошло до поновног предузимања мера санкција и изолације Србије (као 90-тих година прошлог века), постоји могућност преговарања са државама БРИКС-а и уласка у Организацију колективне безбедности (ОДКБ).

Аргументи contra:

- реални живот је умногоме супротан задржавању status quo;
- неке поруке из унутрашњег дијалога се залажу за обострано прихватљиво или подједнако неприхватљиво решење које ће, с једне стране омогућити придруживање Србије Европској унији, а с друге, ослободити будуће генерације бремена које је плод дуготрајних историјских процеса;
- косовски Албанци још од 90.-тих година прошлог века нису Србију доживљавали као своју државу (бојкот државних органа Србије, прослава националних празника државе Албаније, демонстрације, тероризам, ОВК и др.), а камоли тек сада, када не постоје никакве могућности интегрисаности у државни систем;
- држава Србија од 1999. нема ингеренције у покрајини, а Бриселским споразумом су и дотадашње надлежности на Северном Косову у поступном укидању и преношењу на Приштину и актуелне косовске институције;
- Косово има свој Устав и најзначајније атрибуте државне власти;
- Косово је признато од стране најмоћнијих западних држава (САД, ЕУ) са којима настојимо да одржавамо пристојне међудржавне везе, а ЕУ је главни спољно- политички приоритет Србије од 2000. године;
- Србија без решавања овог проблема (поглавље 35) не може рачунати на пријем у ЕУ;
- актуелна политичка власт на Косову сматра да је самопрокламованом независношћу 2008. коју је признало више од 100 држава, на челу са западним силама већ остварило циљ, а да од „државе минус“ до „државе плус“ (члан УН и других међународних институција) може доћи „корак по корак“ (пузајућа независност на коју Србија не може имати утицаја).
- приоритет Приштине је сада сконцентрисан само на обезбеђење признања независности, а основна карактеристика српске политике је блокада таквих настојања (дипломатско лобирање, ангажовање бројних државних органа и значајних материјалних средстава у одржању замрзнутог конфликта);

- Косово је све присутније на регионалном плану – са звездицама или без њих, остварује сарадњу у значајним међународним институцијама (ЈЕ, СЕФТА, Енергетска заједница, Светска и Европска банка, Венецијанска комисија, међународне спортске асоцијације, Берлински процес и др).

II. *Подршка Бриселском споразуму и различити модели решавања*

У оквиру шире јавне подршке процесу преговарања између Београда и Приштине посредством Европске уније, искристалисала су се неколико модела из међународне праксе као могући узор у решавању статуса КиМ-а. Они се појављују у условима када део међународне заједнице предвођен САД-ом и њеним европским савезницима, појединачно или у комбинацији, могу допринети уобличавању коначног решења.

У свим варијантама постоји апсолутни консензус да нема признања Косова по садашњем стању, без обзира на бенефите попут: уласка у ЕУ, са којом Србија остварује 2/3 економске размене; уласка у НАТО алијансу по 'кратком поступку' и реалне шансе да Србија постане предводник пост-југословенских држава у региону Западног Балкана. Аргументи *contra* садрже став да би то било не само у супротности са Резолуцијом 1244, него и: чин издаје националних интереса; напуштање досадашње политике војне неутралности; кидање вековних веза са Русијом у свим аспектима; и политичка одлука мимо већинског јавног мњења, са далекосежним последицама.

A) *Модел две Немачке*

Аргументи про:

- овај модел се спомињао током српско-албанских преговора још 2007. због тога што представља пример како две државе могу да нормализују односе упркос свим разликама и међусобном непризнавању;
- немачки узор показује да има сличности са Бриселским споразумом и преузетим обавезама Србије, као и досадашњим билатералним споразумима за заштиту наших грађана и интереса на територије покрајине, а без амбиције поновног уједињавања;
- Бриселски споразуми су до сада довели до решења не малог броја спорних питања, осим Заједнице српских општина;
- и поред многих разлика између Београда и Приштине, постоје и сличности из вековима дугог суживота и конфликта на том простору (око 120.000 Срба, узајамност многих интереса, привредна, саобраћајна и енергетска

повезаност и растућа робна размена итд);

- уколико протектори Косова, и поред нашег негативног става, успеју да обезбеде чланство у УН, то нужно не мора да значи да Косово неће поштовати правила, вредности и потписане документе на којима почива савремени свет. Такође, и Унеско на основу својих инструмената и уз посебне споразуме између Београда и Приштине, може бити гарант аутономије и безбедности српских културних и историјских споменика, уз слободан приступ и одговарајућа овлашћења државе Србије и Српске православне цркве,

- пошто реалност не можемо да променимо, а суочени са прихваћеном обавезом за постизање правно обавезујућег споразума са Косовом, сви разлози упућују на примену немачког модела (без могућности поновног уједињења), али са што мање штете и што више користи за српску страну, по принципу: да би се нешто дало мора се нешто сразмерно добити;

- одлуке за доношење нису наклоњени нашој страни, али то све више постаје једини начин да Србија обезбеди многе и све значајније економске интересе, очува историјску и културну баштину, економско богатство на КиМ-у, као и напредовање процеса евроинтеграција, очување мира и стабилности у региону;

- иза овог предлога стоји Немачка, водећа сила ЕУ која у замену за то може трасирати пут ка Унији, са свим економским и другим бенефитима за Србију.

Аргументи contra:

- неспорне су разлике између немачког и косовског случаја, јер је на КиМ-у све различито од Србије (етничка и верска припадност доминантног албанског становништва, језик, обичаји, култура, вековно неповерење према неалбанском становништву, дезинтеграција бивше СФРЈ, грађански рат и страна интервенција, једнострано проглашена независност Косова и др.);

- све то је учинило готово немогућим уједињење кроз повратак КиМ-а у уставни оквир Србије и, највероватније, свака држава би ишла својим путем;

- примена овог модела може да продуби поларизацију јавности у Србији на „родољубе“ и „издајнике“ и доведе до политичке нестабилности са несагледивим последицама;

- такође, ово решење носи опасност да, када се затвори косовски чвор, према потребама геополитичке ситуације може доћи до отварања других кризних жаришта у Србији (Рашка област, „Прешевска долина“, Војводина).

Б) Модел поделе и размене територија

Аргументи про:

- Овај модел би у варијанти правичне поделе, уз уважавање битних параметара (концентрација становништва, имовински статус, заштита српске културне баштине, владавина права неалбанског становништва и др.) могао да значи трајно решење вековног проблема између Срба и Албанаца, уз гаранције међународне заједнице;
- Ако би подразумевао обострано корисна решења у виду деобе територија и имовине, могао би да буде најделотворнији у очувању историјске и културне баштине и економског богатства на КиМ-у.

Аргументи contra:

- варијанта размене територија (северни део за „Прешевску долину“), као идеја која је присутна у САД и код неких Албанаца на КиМ-у, није утемељена на историјским чињеницама: територијално заокруживање КиМ, у време заједничке југословенске државе (прикључење општина са доминантним српским становништвом на северу), извршено је политичко-административном одлуком 1959. на рачун централне Србије од које је изузето 190 км² и поклоњено Аутономној Косовско-Метохијској области (данашње општине: Северна Митровица, Звечан, Зубин Поток и Лепосавић);
- уступци које је српска страна учинила последњих година у оквиру Бриселских преговора створили су код Албанаца перцепцију да подела за њих није нужна, јер већ имају битне атрибуте државе, којој недостаје још пуни међународни субјективитет;

В) Међународна конференција

Аргументи про:

- односи и искуства у досадашњим преговорима Београда и Приштине, упркос ЕУ као посреднику, не гарантују трајно решење, поготову због неиспуњавања преузетих обавеза од стране Приштине;
- Србија испуњава преузете обавезе државе према Бриселском споразуму, као путу који је већинска Србија одабрала као начин решавања косовског проблема. Тиме се задржава досадашњи главни спољнополитички циљ –

ЕУ; инсистирање на року од 3-5 година за разраду свих аранжмана у процесу нормализације, уз гаранцију водећих светских сила (осим до сада само САД и њених европских партнера на страни Косова, укључити попут Дејтонског споразума из 1995. Русију и, према потреби Кину);

- предвидети етапе у нормализацији које би се кретале од економске (пуна економска и трговинска сарадња, враћање државне и приватне имовине и др.), преко владавине права према Србима који живе на КиМ-у у пуном смислу те речи, културној баштини српског народа, до коначних политичких преговора у вези са чланством Косова у међународним институцијама, након чега би могао бити потписан обавезујући документ о сарадњи, са прелазним роком, гарантован од стране међународне заједнице (Савета безбедности УН-а).

- ићи на промену формата и повратак на ниво Савета безбедности УН, чиме би се избегла пристрасност и сврставање само на једну страну;

- ниво и степен реализације у пракси би имао не само западну (САД, ЕУ), него глобалну верификацију;

- решење статуса Космета може бити повод да се коначно стави тачка на дезинтеграцију бивше Југославије и успостављање трајног и стабилног мира у региону Западног Балкана који је већ деценијама кризно жариште;

- иницирањем целовите међународне конференције у којој би се, поред ЕУ – посредника у Бриселским преговорима, укључиле и чланице Савета безбедности (САД, В.Британија, Русија и Кина), извршила би се трајна гранична разграничења (између Србије и Хрватске, Србије и БиХ, Србије и Косова, Хрватске и БиХ, Хрватске и Црне Горе, Косова и Црне Горе). Босна и Херцеговина, као и Македонија добиле би гаранције да се на Западном Балкану неће више мењати границе, а Албанија би регулисала и легализовала своје односе са косовским Албанцима, па више не би било стрепње од пројекта „Велике Албаније“;

- максималистички захтеви и очекивања Београда и Приштине нису реални, јер ни једна ни друга страна не могу остварити добитничку win-win варијанту. Компромисни приступи су најцелисходнији у оквиру међународних споразума у коме би гаранти биле највеће силе;

Аргументи contra:

- повратак на период пре престанка Београда да се решавање измести на ниво ЕУ тешко је могућ, јер то не одговара промотерима независности Косова;

- САД-у и њеним водећим партнерима у ЕУ то не одговара због односа са

Русијом и стратешким циљевима о елиминисању руског утицаја у региону Западног Балкана;

- решавање питања Косова, као НАТО пројекта, дешава се у ситуацији када америчка империја, која се налази у трауматичној фази прелаза у неко друго стање (у зрелој фази развоја или на силазној путањи) не прихвата нове реалности у расподели економске и политичке моћи, па може да искористи Косово за креирање поновног кризног жаришта;

- упоређивање са Дејтонском конференцијом носи негативну конотацију, с обзиром да је БиХ – по западном мишљењу неуспели међународни пројекат.

ЗАКЉУЧАК

Садашња ситуација, политички иницирана покретањем тзв. „унутрашњег дијалога“ по први пут уводи у јавни дискурс најважније питање у новијој српској историји – косовско питање. Символички и реални значај решавања овог питања у оквиру јавног дискурса је, по први пут, изродило масовно укључење свих релевантних друштвених структура у обиму који до сада никада није био присутан у политичком животу Србије. То је, вероватно, последица и чињенице да је Косово битан део колективног идентитета Срба, према коме постоје и различите емоције и различити односи не само према прошлости и садашњости, него и у трагању за будућим решењима.

Досадашње поруке, мишљења и идеје у оквиру оваквог националног дијалога указују на сву комплексност и сложеност косовског питања. Постоји значајна поларизација у српском јавном мњењу између два приступа – задржавању status quo стања и настојања да се нађе трајније решење постизањем таквог споразума у коме би Србија сачувала минимум државних и националних интереса. Идеалног решења нема, поготову у условима обнове хладноратовске атмосфере у односима Запада и Русије и њихове борбе на пост-југословенском простору за остваривање интересних сфера.

Стога је овакав национални дијалог не само храбри искорак државне политике, већ и начин да се дође до већинског консензуса у трагању за одрживим решењем вековног проблема Србије, како у оквиру бивших југословенских државних творевина, тако и у оквиру државе Србије.

ЛИТЕРАТУРА

Батаковић Душан, *Косово и Метохија - Историја и идеологија*, Хришћанска мисао, Београд-Ваљево, 1998. (друго допуњено издање: Београд, Чигоја штампа, 2007.)

Ђерић Владимир и Папић Татјана, Међународноправни аспекти одлуке Уставног суда Србије о уставности и законитости Бриселског споразума, *Анали Правног факултета у Београду*, година LXIV, 2/2016.

Крстић Бранислав, *Косово пред судом историје*, Издање аутора, Београд, 2000.

Косово и Метохија - од Србије зависи, едиција свеске-свеска број 23, (уредник: Ратко Марковић), Београдски форум за свет равноправних, Београд, 2007.

Савић Андреја, „Изазови и ограничења безбедности Европске уније“, у зборнику: *Србија између истока и запада* (приредио: Симић Жељко), Факултет за дипломатију и безбедност, Београд, 2014.

Симић Живорад и Јанковић Александар, *Кипар - историјат уједињења*, Свет књиге, Београд, 2015.

Труд Алексис, *Геополитика Србије*, Службени гласник, ФБ БУ, Београд, 2007.

Ћосић Добрица, *КОСОВО - 1966-2013*, Вукотић медиа, Београд, 2013.

Чоловић Иван, „Косовски мит“, *Пешчаник*, Београд, 2017, Интернет: <https://pescanik.net/kosovski-mit> (преузето 18/8/2017).

Закључак о одбацавању предлога за оцену уставности и/или законитости „Први споразум о принципима који регулишу нормализацију односа“ између Владе Републике Србије и Привремених институција самоуправе у Приштини, од 19. априла 2013. године“, *Службени гласник РС*, бр. 13/2015, Београд, 2013.

Закон о укидању срезова у АКМО, *Службени гласник НРС*, бр. 50, Београд, 1959.

Forbes Andrew and Henley David, *People of Palestine*, Cognoscenti Books, 2012.

Fulbrook Mary, *A Concise History of Germany*, Cambridge University Press, Cambridge, 1991.

Hurst Hannum, “Agreement between Sweden and Finland Relating to Guarantees in the Law of 7 May 1920 on the Autonomy of the Aaland Islands”. In: *Basic Documents on Autonomy and Minority Rights*, Martinus Nijhoff Publishers, Dordrecht, 1993.

Jenkin Richard, *Rethinking ethnicity: arguments and explorations*, SAGE Publications, London, 1997.

Извори са интернета:

Апел за одбрану Косова и Метохије, Интернет, <https://www.neodustajemo.rs/>, 26/03/2018.

Расим Љајић (Блиц), „Љајић: Од ЕУ тражити уступке да не блокирамо Косово“, *Социјалдемократска партија Србије*, 21/08/2017, Интернет, <http://www.sdp-srbije.rs/vesti/ljajic-od-eu-traziti-ustupke-da-ne-blokiramo-kosovo/>, 15/01/2018.

РТС, Танјуг, „Први округли сто у оквиру унутрашњег дијалога о Космету“, *РТС*, 31/10/2017, Интернет, <http://www.rts.rs/page/stories/ci/story/1/politika/2922882/prvi-okrugli-sto-u-okviru-unutrasnjeg-dijalogao-kosmetu.html>, 15/02/2018.

Act on the Autonomy of Aland (1991/1144), Интернет, <https://www.finlex.fi/fi/laki/kaannokset/1991/en19911144.pdf>, 25/01/2018.

Annex III: National Laws to be Applied in the Hong Kong Special Administrative Region, Интернет, http://www.basiclaw.gov.hk/en/basiclawtext/annex_3.html, 15/02/2018.

Central Intelligence Agency, *The World Factbook (United Kingdom)*, Интернет, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/uk.html>, 15/01/2018.

Central Intelligence Agency, *The World Factbook (Cyprus)*, Интернет, <https://www.cia.gov/library/publications/resources/the-world-factbook/geos/cy.html>, 15/01/2018.

Central Intelligence Agency, *The World Factbook (Italy)*, Интернет, <https://www.cia.gov/library/publications/resources/the-world-factbook/geos/it.html>, 15/01/2018.

Central Intelligence Agency, *The World Factbook (Germany)*, Интернет, <https://www.cia.gov/library/publications/resources/the-world-factbook/geos/gm.html>, 15/01/2018.

European Commission, *Strategy for the Western Balkans*, Интернет, https://ec.europa.eu/commission/news/strategy-western-balkans-2018-feb-06_en, 10/02/2018.

European Commission, *Q&A: A credible enlargement perspective for and enhanced EU engagement with the Western Balkans*, Интернет, http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-18-562_en.htm, 10/02/2018.

*Andreja Savić*¹⁵⁹

PUBLIC DISCOURSE ON NATIONAL DIALOGUE ON KOSOVO AND METOHİJA: INITIAL ASSUMPTIONS IN A SEARCH FOR SUSTAINABLE SOLUTION

Abstract

Since the beginning of the Yugoslav crisis, many solutions for Kosovo, as the most important issue in the recent history of Serbia, around which there are diametrically opposed views of various factors in society, were in circulation. Given that this is a complex issue, with an explicit political charge reflected by polarization in Serbian society, the work is based on a multidisciplinary approach, from the perspective of various scientific fields. The ideas expressed in the current “internal dialogue“ are presented in it, with an analysis of the arguments that are in favor or opposed to the offered solutions.

The introduction gives an overview of the previous negotiations between Belgrade and Priština based on the “Brussels Agreement“.

In the first part, the implications with the impact on the course of negotiations and finding a sustainable solution are considered (different aspects of the “Kosovo issue“ - historical, legal, economic, geopolitical and security). The second part deals with the idea of resolving it within the Serbian Corps and before starting the “internal dialogue“, and especially during its unfolding. The third part elaborates models from international practice that can influence the status solution, the fourth deals with alternatives - the variants of KiM status solution with pros and cons arguments, and the Conclusion summarizes the basic attitudes that reflect the majority consensus.

Key words: Serbia, Kosovo, Kosovo and Metohija - KiM, “Internal Dialogue“, “Brussels Agreement“, alternative, two-Germany model, “frozen conflict“, “normalization without recognition“, model of Kosovo division, international conference.

159 Prof. Dr. Andreja Savić, full professor at the Faculty of Diplomacy and Security and Director of the Institute for Strategic Studies at this faculty, andreja.savic@fdb.edu.rs

ИСТРАЖИВАЊА

УДК 323.21(497.115)
316.334.3(497.115)

Дипломатија и безбедност
Број 1/2018.
Година I, vol. 1
стр. 147-166.

Оригинални научни рад,
репринт уз сагласност
издавача

Катарина Милошевић

*Филозофски факултет, Универзитет у Приштини са
привременим седиштем у Косовској Митровици*

Михајло Манић

Факултет за дипломатију и безбедност, Београд

КВАЛИТЕТ ПОЛИТИЧКОГ КОМУНИЦИРАЊА И ЊЕГОВ УТИЦАЈ НА ПАРТИЦИПАЦИЈУ СТУДЕНАТА У ЈАВНОМ ПОЛИТИЧКОМ ЖИВОТУ У КОСОВСКОЈ МИТРОВИЦИ¹⁶⁰

Сажетак

Рад је посвећен теоријској анализи: улоге актера политичког комуницирања (политичари, медији и грађани¹⁶¹), емпиријској анализи: степена развијености политичке партиципације на локалном нивоу у Косовској Митровици, утицају актера политичког комуницирања на партиципацију грађана на локалном нивоу (на основу ставова студената о томе), као и анализи ставова студената о квалитету размене политичких садржаја, повратности информација и договора на релацији политичари-медији-грађани (у циљу утврђивања евенуталне зависности између квалитета политичког комуницирања¹⁶² и степена развијености политичке партиципације).

Кључне речи: комуницирање, политичко комуницирање, актери политичког комуницирања, политичка партиципација.

160 Резултати рада објављени у: „Квалитет политичког комуницирања и његов утицај на партиципацију студената у јавном политичком животу у Косовској Митровици“, Културно наслеђе Косова и Метохије. Историјске тековине Србије на Косову и Метохији и изазови будућности, у У. Шуваковић (гл. и одг. ур.), Београд и Косовска Митровица: Канцеларија за Косово и Метохију Владе Републике Србије, Универзитет у Приштини и Филозофски факултет у Приштини, стр. 23-43.

161 Према Мирољубу Радојковићу, политичко комуницирање настаје у напонском пољу између власти и политичке јавности, односно између политичког поља и цивилног сектора друштва. У процесу политичког комуницирања увек учествују три стране: актери власти, медији и грађани, односно политичка јавност. По овом аутору, највећи део видљиве, делотворне политичке комуникације тече унапред датим каналима и уз помоћ, тј. радом посебних друштвених институција које су намењене јавном и масовном комуницирању - медијима масовног комуницирања. Зоран Славујевић такође сматра да политичко комуницирање чине процеси размене различитих политичких садржаја у троуглу: власт-медији-јавно мњење, односно између три групе актера: политичара, новинара и грађана.

162 Под политичким комуницирањем, на основу полазишта М. Радојковића, подразумевамо: размену политичких садржаја, повратност информација и договор на релацији политичари-медији-грађани.

1. ПРИСТУП ПРАВУ УЧЕШЋА ГРАЂАНА НА ЛОКАЛНОМ НИВОУ

У раду полазимо од основне тезе (до које смо дошли на основу досадашњих истраживања) да је партиципација грађана на локалном нивоу (у нашем случају партиципација студенатау Косовској Митровици) на „ниском/незадовољавајућем нивоу“, тј. готово да је нема. Одговорне за топотражили смо међу актерима који учествују у јавном политичком животу града (представници власти, медији и грађани – у нашем случају студенти), као и у процесу размене информација, повратности информација и договора између представника власти и грађана (за које сматрамо да су основни индикатори квалитета политичког комуницирања).

Мишљења смо да би евентуалноутврђивање зависности између квалитета размене информација, повратности информација и договора између представника политичке власти, медија и грађана и слабог друштвеног и политичког ангажмана и активизма грађана, указало на кључну улогу коју комуницирање између локалне и регионалних управа и јавности (посредством медија), има у унапређењу партиципације грађана, у циљу што бољег управљања заједницом.

У раду смо фокусирани на политичку партиципацију на локалном нивоу, јер се *значај и функције локалне самоуправе* на почетку новог миленијума налазе у процесу живог развоја. Стога се све чешће питања положаја и улоге локалне самоуправе налазе на дневном реду многих земаља, а међу таквим питањима све већи значај добија и питање квалитета односа између грађана и локалних власти, односно степена учешћа грађана у политичком процесу одлучивања на локалном нивоу.

Полазни принцип у раду, када је реч о приступу праву учешћа грађана на локалном нивоу, указује да *није реч о праву које грађанима дарује њихова локална самоуправа или државна власт, нити о праву које проистиче из међународних докумената, већ о једном оригинерном праву грађана и темељном принципу демократског уређења*. Мишљења смо да чином избора својих представника у локалне и централне представничке органе, грађани *не смеју да преносе на њих у потпуности* своје суверено право на управљање локалном заједницом и државом, јер би на тај начин могли да створе неодговорну власт, чије би поступке једино могли да санкционишу тек на наредним изборима.

У Србији је 2007. године донет нови *Закон о локалној самоуправи*¹⁶³, који је омогућио спровођење читавог низа реформских опредељења. Ипак, још увек

163 На основу члана 112. став 1. тачка 2. Устава Републике Србије, донет је Указ о проглашењу закона о локалној самоуправи и усвојен Закон о локалној самоуправи, који је донела Народна скупштина Републике Србије, на Осмој седници Другог редовног заседања у Београду, 29. децембра 2007. године; *Закон о локалној самоуправи*, Интернет, https://civilnodrustvo.gov.rs/upload/documents/zakoni/zakon_o_lokalnoj_samoupravi.pdf

не постоји усвојен политички оквир за учешће грађана у управљању на локалном нивоу, у смислу неке врсте *националне стратегије или инструктивних докумената* које би усвојили централни органи, а који би садржали прецизно назначене дужности централних и локалних власти у циљу поспешивања и омогућавања потпунијег развоја непосредног грађанског учешћа у управљању.

Један број општина у Србији направио је прве кораке у правцу даљег развијања односа са грађанима и њиховог активнијег укључивања у процес доношења својих одлука. Мање или више успешни, ови кораци су, углавном, као што је то случај и на републичком нивоу, усмерени ка бољем информисању грађана, а понегде су створени услови и за консултовање: традиционални методи непосредног учешћа грађана, попут референдума, грађанске иницијативе или јавних састанака и скупова, све више се допуњују иновативним методима, као што су отворени web портали, грађански панели, фокус групе или електронске дебате. Све више се, дакле, показује потреба да се у процес управљања укључују актери свих социјалних група, без обзира на пол, расу, религију, политичка и друга одређења.

Ипак, извесно је и то да у самим локалним заједницама, међу грађанима, још увек нема довољно јасног залагања за поменуте кораке и методе.

У документу „Непосредно учешће грађана у јавном животу на локалном нивоу“ (2006) стоји да: „Унапређење непосредног учешћа грађана у локалном јавном животу у Србији изискује стварање стратегије за превазилажење узрока и проблема који отежавају учешће грађана, оснаживање постојећих облика и увођење нових облика грађанске партиципације“.¹⁶⁴

У складу са тим, у документу се дају и предлози за побољшање непосредног учешћа грађана на локалном нивоу (наводимо само одређене, релевантне предлоге за наш рад): *унапређивање свести треба да буде основни део националне политике* и оно захтева проширивање формалног образовања (грађанско васпитање), стварање програма за образовање старије популације кроз семинаре, образовне кампање и друге видове комуникације са грађанима, али и ближу сарадњу са организационим облицима грађанског активизма као што су невладине организације¹⁶⁵; једна од централних тачака националне политике требало би да *буде унапређивање праксе шире афирмације директног учешћа грађана у одлучивању*

164 Издање Сталне коференције градова и општина, 2006, стр. 2-3, Интернет, <http://detelinara.org/wp-content/uploads/2014/03/Neposredno-ucesce-gradjana-u-javnom-zivotu-na-lokalnom-nivou.pdf>

165 Удружења грађана или невладине организације имају велики значај за свеукупан развој друштва, а посебно за непосредно учешће грађана у локалном јавном животу и процесу одлучивања. Невладине организације помажу превенцији пасивности грађана и пружају грађанима прилику да кажу оно што сматрају важним за развој локалне средине. Поред тога, невладине организације су значајне и за ширу едукацију грађана и подизање њихове свести о потреби њиховог учешћа у јавном животу, као и за њихово информисање о важним питањима у локалној заједници. Такође, активним ставом кроз невладине организације грађани могу превладати препреке

путем референдума и грађанске иницијативе; да би више непосредног учешћа грађана значило и више демократије, потребна је развијена и широка пракса, као и различити методи чијим ће коришћењем бити могуће дотакнути став или мишљење највећег дела грађана и већине група или заједница; *унапређење правног и политичког оквира* (остваривање права грађана на учешће у управљању на локалном нивоу требало би да добије потпунији смисао и да буде непосредније подржан у званичним документима: Устав Републике Србије, Статути градова и општина, општински прописи...). Посебан део нове националне политике треба да буде *унапређење правног оквира за постојање и деловање организованих облика грађанског активизма, као што су удружења грађана*. Усвајање правног оквира који би регулисао њихов статус и уредио специфична питања, као што су њихов порески положај или волонтерски рад, чини природан део унапређења правног и политичког оквира за непосредно учешће грађана у локалном јавном животу.

И на крају, али не и мање битно, неодвојиви део националне политике треба да буде и обезбеђивање простора за *даљу децентрализацију и шира права јединица локалне самоуправе, укључујући и њихово право на сопствену имовину*. Административна и финансијска децентрализација, повраћај имовине и већа улога општинских власти јесу основ позитивног развоја свих процеса у локалној заједници. Децентрализација и јачање надлежности општинских власти и њихов јачи финансијски капацитет, требало би да доведу до веће активности и интересовања грађана за јавни живот и процес одлучивања.

Ипак, како данас ствари стоје у нашим локалним самоуправама, појмови као што су: партнерство локалне власти и грађана, транспарентност у раду локалних органа или непосредно грађанско учешће, немају правог одјека међу грађанима. Већина њих није ни подстакнута од својих локалних структура власти да размишља на тај начин и да се активира како би, заједно са тим властима, реша-

везане за затвореност институција. Зато је препознавање потреба и интереса грађана, њихово артикулисање, а затим и јавно заступање кроз њихова удружења, важно за подизање свести о потреби партиципације и корисно за искоришћавање енергије коју свака заједница има. Заједнички интерес треба да омогући превазилажење акутних проблема невладиног сектора, као што су питање одрживог финансирања или недостатка сопственог и уступљеног простора за рад. Питање финансијске стабилности, посебно малих локалних организација, може се решавати успостављањем јасних критеријума репрезентативности и капацитета невладиних организација, утврђивањем буџетских средстава за њихово финансирање у локалној самоуправи, организовањем посебне комисије и транспарентне процедуре за расподелу средстава и закључивањем протокола о међусобној сарадњи. Таква сарадња би могла да омогући учешће невладиних организација у саветодавним телима и комисијама, заједничко организовање различитих манифестација, партнерство у остваривању облика консултовања грађана или ангажовање НВО за остваривање појединих специфичних услуга у локалној заједници. Оваквим приступом локална самоуправа подстакла би локалне невладине организације да на најбољи начин искористе сопствене капацитете и уложено врате заједници.

вала проблеме и учинила да локална заједница на најбољи начин искористи све своје капацитете ради побољшања услова живота. Па тако у свим бившим социјалистичким земљама, у које спада и Србија, грађани имају значајне резерве према неформалним, али и према формалним облицима сопственог учешћа у управљању јавним пословима, будући да у овим земљама наслеђена политичка култура не вреднује позитивно такав вид грађанског ангажмана у јавном животу.¹⁶⁶

Због таквог стања, усвајање јединственог политичког оквира за јачање учешћа грађана на локалном нивоу показује се као крупан и неопходан корак који би могао да мотивише и грађане и локалне власти да заједнички планирају и раде. Грађанско учешће у власти има огроман значај за унапређење демократије у свакој земљи, а посебно у земљама које са налазе у процесу стварања модерног правног, политичког и економског система. Повећање учешћа грађана у процесу креирања, доношења и имплементирања одлука у јавном животу, води ка већој политичкој једнакости грађана и даје већу легитимност одлукама локалних органа.

2. ПАРТИЦИПАТИВНИ ОБЛИК ДРЖАВНЕ УПРАВЕ

Последњих неколико година у свету је нагло порасло интересовање за партиципативне облике државне управе. Овом приликом оставили смо по страни, али не и занемарили, питање да ли је то интересовање настало услед притиска грађана да учествују у одлучивању, или су власти искрено почеле да препознају значај укључивања грађана у изградњу демократије, и фокус је на механизме који могу поспешити партиципацију грађана у јавном политичком животу. Мишљења смо да са партиципацијом грађана расте и вероватноћа да ће јавна политика бити базирана на реалним потребама грађана, те да ће грађани пре подржати оне одлуке у којима су сами учествовали и које су сами доносили, што би могло да буде решење за проблем „демократског дефицита“ који се манифестује у слабом друштвеном и политичком ангажовању грађана, расту неповерења грађана према власти, мањем одзиву бирачког тела, политичкој апатији и скепси према успостављеним вредностима, процедурама и институцијама.

На основу резултата досадашњих истраживања изведених на територији Републике Србије, а која се односе на учешће грађана у јавном животу на националном или локалном нивоу, произилази да партнерство локалне власти и грађана и непосредно грађанско учешће немају право одјека међу грађанима. Део објашњења за претходно налазимо у томе што локалне структуре власти не подстичу довољно грађане да активно, заједно са властима, решавају проблеме и учине да локална заједница на најбољи начин искористи своје капацитете у циљу побољшања њихових услова живота.

¹⁶⁶ Стална коференција градова и општина, стр. 6.

Претпоставка од које у раду полазимо јесте да су пасивизам и незаинтересованост грађана у Косовској Митровици за процесе јавног презентовања интереса и потреба, као и учествовање у политичким расправама у циљу проналажења заједничке мере прихватљивости конкурентних интереса (који у датом историјском тренутку и под датим околностима могу и треба да представљају „општи интерес“), последица: *недовољне информисаности грађана о потреби њиховог укључивања, непознавања законских оквира који омогућавају грађанима да учествују у јавном политичком животу, неповерења грађана у представнике власти и градских институција; неповерења грађана у медије; специфичне исцрпљености грађана (настале услед дугогодишњих политичких превирања), конформизма, монотоније - укључујући и свакодневну журбу обичног човека за стицањем материјалних добара.*

Из наведеног је могуће уочити да информисаност грађана представља битан мотивациони фактор и услов побољшања њиховог учешћа у политичком животу локалне заједнице. Како је информисање важан сегмент комуницирања као такво, сматрамо да учешће грађана у јавном политичком животу зависи и од квалитета комуницирања, тј. у нашем случају - од квалитета политичког комуницирања. Индикаторе политичког комуницирања у раду нећемо мерити (јер политичко комуницирање *per se* није предмет нашег истраживања), али ћемо посветити пажњу квалитетету (на основу ставова грађана о томе) који, последично, зависи од начина размене информација, повратности информација и договора између актера политичког комуницирања. Политичко комуницирање третираћемо искључиво као неизоставан фактор у дефинисању социјалне и политичке партиципације грађана у јавном животу. Такође, током израде рада нисмо се фокусирали на комуницирање на институционалном нивоу (између представника власти - интервјуи, наступи на телевизији...), радном нивоу или на новоу комуницирања у функцији представљања и рекламирања (изборне кампање и сл...), већ на комуницирањекоје се одвија између представника власти и грађана искључиво посредством масовних медија и које се тиче актуелних проблема заједнице.

Везано за медије, у раду полазимо од претпоставке да су управо медији одговорни за повезивање политичке комуникације и политичке јавности у творењу друштвеног процеса – политичког комуницирања. За потребе овог рада, нисмо истраживали заступљеност и квалитет политичког садржаја у медијима (локалним новинама, ТВ станицама или веб сајтовима странака, званичној веб презентацији града и градских институција од јавног значаја), већ нам је намера да на основу ставова грађана о томе, закључимо о квалитетету медијског извештавања о политичкој ситуацији и проблемима у граду. Такође, на основу ставова грађана добили смо резултате о квалитетету размене информација, повратности информација и могућим договорима између представника локалне власти и грађана.

Главни разлог због чега квалитет политичког комуницирања уопште доводимо у везу са политичком партиципацијом грађана јесте тај што сматрамо да би квалитетно информисање и њихово упућивање у права и обавезе као актера политичког комуницирања, подстакло стварање и јачање зреле и одговорне грађанске јавности која би посредовала у решавању проблема градова, општина и државе у којој живе.

Везано уз политичко комуницирање, апострофирамо да свака расправа о политичком комуницирању треба да почне признањем о тешкоћи дефинисања појма. Ипак, опште карактеристике политичког комуницирања помажу нам да лакше схватимо дефиницију политичког комуницирања. Једна таква карактеристика свакако је да се политичко комуницирање, као вид масовног комуницирања, може схватити као „... процес политичког општења који се из малобројних центара усмерава ка великој маси појединаца или као размена информација и политичких садржаја између друштвених група”¹⁶⁷.

Вјекослав Бутиган је дефинисао политичко комуницирање као информативну интеракцију политичких субјеката ради остваривања појединачних и групних интереса помоћу власти, и која као таква прожима читав „политички систем стварајући политичку инфраструктуру за координирано и јединствено деловање политичких субјеката да би политички систем успешно функционисао према утврђеним циљевима и принципима”¹⁶⁸.

Објашњавајући и дефинишући процес политичког комуницирања, Зоран Томић наводи: „Политичка комуникација је међусобни/интерактивни процес размене политичких садржаја између различитих политичких актера, за и у време политичког (изборног) мандата или избора, путем комуникацијских канала (медија), а у сврху постизања одређених учинака”¹⁶⁹.

Брајан Мекнеир (Brian McNair) овај процес дефинише као „... сврховиту комуникацију у политици која укључује све облике комуникације, како ону којом се служе политичари и други политички актери у сврху остваривања специфичних циљева, тако и комуникацију коју према неким актерима усмеравају неполитичари (бирачи и новински колумнисти) и која се проналази у извештајима и другим облицима медијске расправе о политици”¹⁷⁰.

Мареј Јакоб Еделман (Murray Jacob Edelman) схвата политичко комуници-

167 Brian McNair, *An introduction to political communication*, Routledge, London, 2003, стр. 28.

168 Вјекослав Бутиган, 2004. „Утицај модела медијске политике на мултикултурализам на Балкану“, у зборнику дискусија: *Улога масовних медија у развоју демократског мултикултурног друштва и регионалне сарадње* (приредили: Љубиша Митровић, Драгољуб Б. Ђорђевић и Драган Тодоровић), СВЕН, Ниш, 2004, стр. 27.

169 Зоран Томић, *Основе политичког комуницирања*, Пословне комуникације, Мостар, 2005, стр. 53.

170 Brian McNair, *Uvod u političku komunikaciju*, Fakultet političkih znanosti, Sveučilišta u Zagrebu, 2003, стр. 12.

рање као спектакл и као свесну или подсвесну конструкцију „имица“, проблема и супростављања. У књизи „Конструкција политичког спектакла“ наводи: „Спектакл је непрекинуто извештавање о новостима, стално конструисање и реконструисање друштвених проблема, криза, непријатеља и вођа и тиме стварање узастопног низа пријетњи и нада“¹⁷¹.

У вези с наведеним, Франце Врег у тексту „Политичко убеђивање и политички маркетинг“ (У: Зборник радова Политички маркетинг) истиче да је једино научно „да политичку комуникацију по садржају делимо на доминантни дискурс владајуће елите и 'подређени' дискурс мањинских група. Владајући системи уводе различите облике идеолошке доминације на различитим механизмима субординације, идеолошке пресије и нормативне репресије (казнене и друштвене санкције). Ни један ни други дискурс данас не употребљава више класичне моделе политичке пропаганде који су били ефикасни у органицистичким или функционалистичким друштвеним системима, односно у херметичким тоталитарним уређењима“¹⁷².

Закључујемо да поље политичког комуницирања обухвата креирање, слање, примање и обраду политичких порука које потенцијално имају значајан директан или индиректан утицај на саму политику, али и на грађане, и које се најчешће преносе путем медија, тј. средстава масовног комуницирања. Такође, пошиљаоци или примаоци ових порука могу бити политичари, новинари, чланови интересних група или приватна лица, као и грађани који нису организовани као припадници неке групе (симпатизери).

3. МЕТОДОЛОШКИ ОКВИР ИСТРАЖИВАЊА

Основни предмет истраживања у раду је: партиципација студената у јавном политичком животу у Косовској Митровици. Навели смо да је рад посвећен теоријској анализи: улоге актера политичког комуницирања (политичари, медији и грађани), емпиријској анализи: степена развијености политичке партиципације на локалном нивоу у Косовској Митровици, утицају актера политичког комуницирања на партиципацију грађана на локалном нивоу (на основу ставова студената о томе), као и анализи ставова студената о квалитету разменеполитичких садржаја, повратности информација и договора на релацији политичари-медији-грађани (у циљу утврђивања евенуталне зависности између квалитета политичког комуницирања и степена развијености политичке партиципације).

Стога смо се за потребе овог рада одлучили за кванитативан метод истраживања - анкетирање. Испитивање је обављено путем стандардизованог упитника,

171 Јакоб Еделман, *Конструкција политичког спектакла*, Политичка култура, Загреб, 2003, стр. 3.

172 Франце Врег, *Демократско комуницирање*, Факултет политичких наука, Сарајево, 1990, стр. 30.

који садржи, претежно, питања затвореног типа (са понуђеним одговорима). Прикупљање података обављено је почетком априла 2013. године у Косовској Митровици.

За потребе овог микро истраживања, узорак испитаника обухвата популацијски посматрано, студенте у Косовској Митровици. Разлог лимитације и одабира ове популације лежи у томе што на ову тему већ постоје истраживања на територији Србије која обухватају, популацијско посматрано, све пунолетно становништво. Ми смо свој узорак редуковали и прилагодили теми рада.

Квотни критеријуми истраживања биће: полна структура испитаника и образовање испитаника (који факултет похађају и година струдирања на студијама).

Узорак није репрезентативан за општу популацију, али је из одабраног узорка индикован најпре: 1) обим укључених испитаника групе, а потом истраживани 2) корелати њихове укључености и разлози њихове искључености (који објашњавају потенцијалне узроке и последице искључености). Узорком је обухваћен 201 испитаник.

За територијалну јединицу истраживања изабран је град Косовска Митровица. Општина Косовска Митровица налази се у северном делу АП Косово и Метохија. У општини, према проценама УНМИК-а, живи 130.000 становника, са површином од 350 km² и обухвата 49 насељених места. Општина је у стварности подељена на северни и јужни део током реке Ибар. Јужни, албански део има око 110.000 становника и већина су Албанци уз мање заједнице: Бошњака, Турака, Рома, Ашкалија, Египћана и Горанаца. Северни, српски део има око 20.000 становника, од којих су 17.000 Срби (од њих су 5.000-7.000 интерно расељена лица), а 3.000 мањине и највише Албанци, Бошњаци, Роми и остали. Након бомбардовања, Косовска Митровица је успела да одоли суровом етничком чишћењу, захваљујући својим грађанима, али и реци Ибру, која је била природна граница етничке подељености града и пре бомбардовања. Град је постао симбол отпора етничком чишћењу на Косову и Метохији. У јужном делу данас живи око 50.000 Албанаца. Већина од око 6.500 Рома из овог дела је избегла у друге делове Србије. У северном делу града око 10.000 косовских Срба је остало у својим домовима, али је тај број повећан након доласка српских избеглица из других крајева Косова и Метохије. На северној (српској) обали Ибра живи и око 2.000 Албанаца и 1.700 Муслимана словенског порекла, који живе у неколико градских махала. Скоро сви Срби који су живели у јужном делу града избегли су у северни. Специфичност Косовске Митровице је након бомбардовања постала евидентна... Али је постала и жариште етничких сукоба две заједнице. Мост на Ибру који повезује две стране града чувале су наоружане групе да би спречавале продоре са друге стране. Због тако напете ситуације у граду, трупе КФОР-а и УНМИК полиција су заузеле мост да би спречиле даље сукобе. Међутим, насиље и провокације су се наставиле и

данас, тако да су међународне трупе и полицијски контролни пунктови постављени око појединих подручја, чак и испред појединих зграда.

Узорком су обухваћени студенти свих факултета који се налазе у овом граду. Квотни критеријуми истраживања су: полна структура испитаника и старосна структура испитаника(која укључује разврставања студената по годинама студирања).

Навели смо да је основна хипотеза у раду: партиципација студената на локалном нивоу града Косовска Митровица је на „ниском/незадовољавајућем нивоу”, тј. готово да је нема. Такође, одговорне за то смо потражили међу актерима који учествују у јавном политичком животу града (представници власти, медији и грађани), као и у процесу размене информација, повратности информација и договора између представника власти и грађана. Стога, полазећи од основне хипотезе, намера нам је да утврдимо:

1. Процент (не)партиципирања студената у Косовској Митровици у јавном политичком животу града;
 2. Разлоге њиховог недовољног партиципирања;
- Такође, истражили смо и:
3. Предлоге које студенти имају за решавање дате ситуације на нивоу града;
 4. Шта студенти мисле о утицају представника локалних власти и медија који исти имају на степен учешћа, и да ли је тај утицај позитиван или негативан;
 5. На који начин се студенти информишу о политичкој ситуацији у граду;
 6. Уколико у те сврхе користе медије, коју врсту медија користе (штампане или електронске), и да ли користе националне или регионалне/локалне медије, и које;
 7. Најчешће проблеме (по ставовима грађана) од јавног значаја у граду;
 8. Да ли су студенти преузели конкретне иницијативе за решавање њима најбитнијих проблема, и на који начин;
 9. Кога студенти сматрају одговорним за нерешавање проблема у граду;
 10. Разлоге који говоре о одговорности представника локалне политичке власти, медија, грађана или свих заједно, за нерешавање проблема у граду;
 11. Шта студенти мисле о квалитету комуницирања између њих, медија и представника власти;
 12. Кога студенти сматрају одговорним за квалитет комуникације између њих, медија и представника власти;

13. Шта студенти/испитаници мисле о квалитету размене информација између њих и представника власти у граду;
14. Шта студенти/испитаници мисле о повратности информација представника власти у граду;
15. Шта студенти/испитаници мисле о могућим договорима између између њих и представника власти у граду;
16. Кога студенти/испитаници сматрају „одговорним” за квалитет размене информација, повратности информација и договора између њих и представника власти у граду (политичари, медији, грађани, сви заједно);
17. Разлоге који говоре о одговорности представника локалне политичке власти, медија, грађана, или свих заједно за одређени ниво и квалитет размене информација, повратности информација и договора између њих;
18. Предлоге које студенти имају за решење проблема квалитета политичког комуницирања на локалном нивоу.

Анализом добијених података, основно што смо желели да утврдимо јесте интензитет учешћа студената на локалном нивоу у пословима од јавног значаја у граду. Након обрађених података добили смо информације, не само о проценту студената који (не)учествују у политичком животу града, већ и проценат студената који партиципирају у појединачним видовима учествовања у јавном политичком животу града. То нам је био главни показатељ интензитета политичке партиципације у граду (за коју претпостављамо да се налази на ниском нивоу), али он нам је дао и могућност провере претпостављених разлога политичког (не)партиципирања – у циљу евентуалног њиховог успешног отклањања или значајног ублажавања.

Утврђивање зависности између квалитета размене информација, повратности информација и договора између представника политичке власти, медија и грађана (у граду) и слабог друштвеног и политичког ангажмана и активизма студената у Косовској Митровици, указује на кључну улогу коју комуницирање између локалне управе и јавности (посредством медија) има у унапређењу партиципације грађана, у циљу што бољег управљања локалном заједницом.

ИЗВЕШТАЈ

Након обраде података, теренским - емпиријским истраживањем, добили смо следеће податке: укупан број испитаника је 201. Навели смо да је квотни критеријум, који смо „пратили” током истраживања: пол, тип факултета и година студирања. Стога, у извештају крећемо од статистичког приказа поменутог критеријума у табелама:

Табела 1. Пол		
<i>Незаинтересован/а сам за политички живот у граду и не учествујем у њему</i>		
Пол	Фреквенција	Процент
женски	107	53,2
мушки	94	46,8

Табела 2. Факултет студија		
<i>Који факултет студирате?</i>	Фреквенција	Процент
Филозофски факултет	37	18,4
Правни факултет	41	20,4
Медицински факултет	43	21,4
Економски факултет	25	12,4
Природно-математички факултет	24	11,9
Технички факултет	31	15,4
Укупно	201	100,0

Табела 3. Година студија		
<i>Која сте година студија?</i>	Фреквенција	Процент
1	40	19,9
2	40	19,9
3	40	19,9
4	56	27,9
5	9	4,5
6	12	6,0
апсолвент	4	2,0
Укупно	201	100,0

Од укупног броја испитаника, 91% се изјаснило да се о јавном политичком животу у граду информишу посредством медија, преко чланстава у партији 7%, а у синдикатима 0%, на основу чега можемо закључити да ниједан испитаник не припада неком од синдиката или се о томе не жели јавно изјашњавати. На исто питање, а у вези са припадношћу удружењима грађана, НВО и спортским организацијама, највећи број испитаника (94,5%) рекао је да се не информише на тај начин. Такође, 10,4% студената се информише преко неформалних група (студентска дружења на факултету, неформална свакидашња комшијска размена мишљења, дружење у кафићима, рекреативне активности...).

На питање: на који се начин информишу о јавном политичком животу у граду - 99,5% испитаника је потврдило опцију - посредством медија. Од тог укупног броја (дозвољена је могућност заокруживања највише два одговора), 39,8% испитаника прати националне медије, локалне српске медије у те сврхе користе 32,3 %, и њих 4% прати „косовске медије”. Медије међународних снага на КиМ користи 3%, док се највећи број испитаника одлучио за опцију да прати све медије (63,2%).

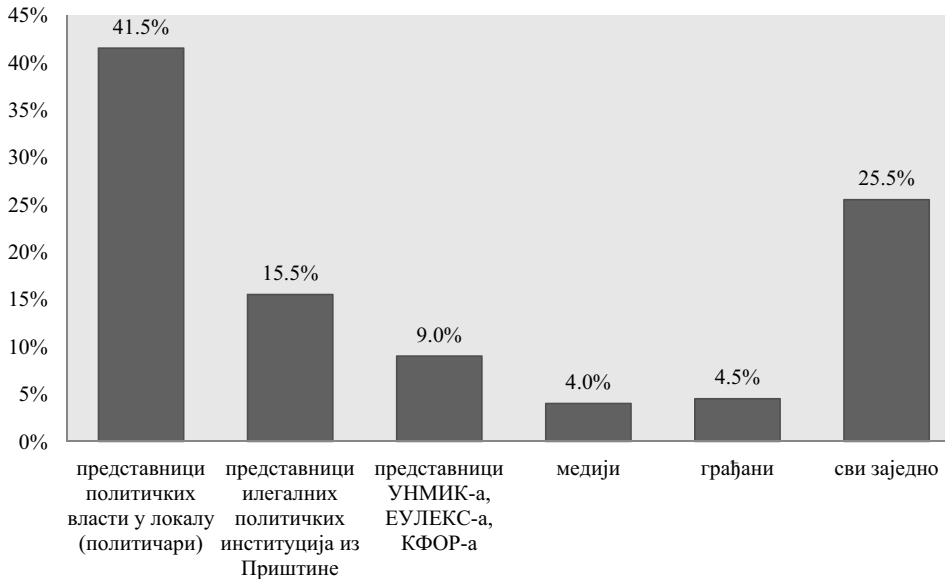
Приликом информисања о политичком животу у граду, већина испитаника (73,1%) користи електронске медије. Они који прате штампане медије (26,9%) највише читају дневне листове (*Блиц*, *Курир*, *Ало*, *Политика*, *Данас*...), док свега 3% користи локални недељник *Јединство*. Од укупно 73,1% испитаника који „конзумирају” електронске медије, њих 40,8 % користи интернет, а нешто мање (32,3%) ТВ.

Када су испитаници наводили који су то најчешће нерешени проблеми у граду, за позицију – лош рад градских институција - одлучило се свега 22,9%, за опцију - несређене градске инфраструктуре - 22,4% док - нерешена комунална инфраструктура - представља проблем за свега 16,9% испитаника. Стопа незапослености и лоша економска и политичка ситуација у граду брине 40,3%, проблем корупције и криминала 33,8% испитаника, док свега 10,4% анкетираних наглашава проблем избегличких и социјално угрожених породица и угрожених људских права.

На питање о томе ко је најодговорнији за неадекватну политичку комуникацију на нивоу града, од понуђених опција: представници политичких власти у локалу (политичари), представници илегалних политичких институција из Приштине, представници Унмика, Еулекса и Кфора, медији, грађани или сви заједно, испитаници су се изјаснили: да су највише одговорни политичари (41,5%), а најмање медији (4%). Свега 4,5% студената сматра да су „криви” грађани, а 25,4% да су одговорни сви заједно (графикон 1).

Графикон 1. Најодговорнији за неадекватну политичку комуникацију на нивоу града

Ко је по Вашем мишљењу најодговорнији за неадекватну политичку комуникацију на нивоу града?

Испитаници који су сматрали да су медији најодговорнији (4%) одлучили су се за опцију: зато што не информишу истинито и објективно (од укупног броја испитаника који су сматрали да су медији најодговорнији, њих 37,5%). Они који су истакли да су управо грађани одговорни, одлучили су се за опцију да је то: а) због тога што грађани нису информисани о потреби њиховог укључивања, као и б) због ниског нивоа свести и знања о правима и слободама грађана (33,3% у оба случаја), в) због тога што немају поверења у рад локалних институција њих 11,1% и г) 22,2% сматра да као појединци не могу ништа да ураде.

На питање *Да ли сте до сада предузели конкретну иницијативу у решавању, по Вашем мишљењу, најбитнијих проблема од значаја за град?* највећи проценат (88,6%) испитаника одлучило се за опцију - НЕ. На питање: *Да ли сте се до сада обратили представницима градске власти, медијима, не/формалним организацијама грађана или некој званичној градској институцији како би Вам помогли у решавању проблема од јавног значаја за град?*, такође велики број испитаника (86,6%) заокружио је модалитет - НЕ. Највећи број испитаника (65,2%) сматра да представници политичке власти могу утицати на учешће грађана у јавним пословима града, док се за утицај медија изјаснило 43,3% студената.

Једно о централних питања у нашем истраживању јесте процентуална вредност партиципације студената у јавном политичком животу у Косовској Мит-

ровици. Након обраде добили смо следеће податке: 30,8% испитаника партиципира у јавном политичком животу на локалном нивоу.

Табела 4. Заинтересованост за политички живот у граду		
<i>Незаинтересован/а сам за политички живот у граду и не учествујем у њему</i>	Фреквенција	Процент
да	62	30,8
не	139	69,2
Укупно	201	100,0

Студенти своје ангажовање у јавном политичком животу виде у могућности да гласају на редовним локалним изборима и референдумима (54,2%), а највише је оних који учествују у изборним кампањама (88,6%). Мањи проценат испитаника активно прати јавне расправе, разговоре о политичким темама са представницима власти (члан политичке партије, синдиката, формалне групе грађана, НВО, неформалне групе) (11,4%) и оних који учествују у грађанским иницијативама – обраћање омбудсману и сличним институцијама, као и упућивање јавне критике органима власти у циљу подношења петиција, предлога и притужби (9%). Значајан проценат испитаника делује преко интересних група, локалних медија или у оквиру група за притисак, удружења грађана – невладиних, хуманитарних, професионалних и других организација (10%), или активно учествује на конгресима, митинзима, демонстрацијама и барикадама (23,9%).

Студенти, њих 10,5%, наводи да не учествују у пословима града јер нису довољно информисани о потреби њиховог укључивања, а 8,5% нема поверења у локалне медије, јер су у спречи са политичарима; разочараних у неиспуњена обећања локалних политичара је 13%. Поверења у представнике власти и градских институција нема - 24,5% анкетираних студената, 21% је оних који су засићени „празним” причама и обећањима. Испитаници су се изјаснили да је њихов глас безвредан (7%), а има и оних који мисле да се у центар пажње истичу проблеми који се не могу решити, како би се избегло решавање животних питања грађана (4,5%). Не изненађује податак да 7% студената указује на исцрпљеност дугогодишњим политичком превирањима, док се свега 2% одлучило за опцију: *већину људи из мог окружења не интересују проблеми у граду, па тако ни мене.*

Најефикасније решење за повећање степена укључености грађана у јавне послове у граду, по мишљењу испитаника, „лежи” у: ојачавању капацитета грађана за учешће у јавним пословима путем квалитетнијег информисања грађана о потреби њиховог укључивања (37,8%); квалитетнијем информисању које би обезбедило да грађани увиде значај свог укључивања у решавање проблема (35,3%);

проналажењу механизма за политичко учешће грађана кроз промоцију учешћа грађана у локалним процесима (12,4%); увођењу и побољшању локалне регулативе (6%); увођењу интерактивних web портала (3,5%); увођењу практичних аранжмана за укључивање грађана у одлучивању (8%). Мали проценат испитаника додаје: смањење криминала, ангажовање паметних људи, прекид прича о Европској унији и неопходна обнова привреде и пољопривреде.

Студенти су потврдили да је комуникација између представника власти, медија и грађана на локалном нивоу - лоша/незадовољавајућа (46,3%), нешто мање је оних који су рекли да је средња/добра (40,3%), свега 4% испитаника сматра да је ова комуникација задовољавајућа/висока, док 9% анкетираних мисли да комуникација не постоји. Према процени студената, одговорни за овакво стање су: политичари (53,8%), медији (6,5%), грађани (3,2%) а више од 1/3 испитаника је одговорило да су одговорни сви заједно (36,6%).

Квалитет политичког комуницирања је у овом раду третиран кроз процес размене информација између грађана и представника власти у граду. У наредној табели, представљамо параметре који указују на одговоре на питање: *Да ли сте задовољни квалитетом размене информација између грађана и представника власти у граду?*:

	Фреквенција	Процент
задовољан/а сам	20	10,0
нисам задовољан/а	97	48,3
не могу да проценим	84	41,8
Укупно	201	100,0

Такође, у наредној табели су приказани проценти и фреквенција одговора студената на веома важно и кључно питање у идентификацији важних инстанци: *Кога сматрате најодговорнијим за незадовољавајући квалитет размене информација између политичара и грађана?*:

	Фреквенција	Процент
власт	54	26,9
медије	8	4,0
грађане	5	2,5
све заједно	32	15,9
Одговорали	99	49,3
Нису одговорали	102	50,7
Укупно	201	100,0

Највећи је проценат испитаника који истичу да је власт одговорна јер није заинтересована да подстакне грађане на учешће у јавним пословима (66,7%), и да није представила грађанима развијену и ефикасну праксу њиховог непосредног учешћа у пословима града (33,3%). Испитаници који сматрају да су медији одговорни за лош квалитет размене информација између представника власти играђана, у највећем проценту (50%) мисле да медији недовољно информишу о потреби укључивања грађана, 33,3% сматра да је су медији у служби политике, а најмањи проценат (16,7%) испитаника каже да медији недовољно информишу о проблемима града и грађана. Податак о процентуалној вредности одговора да су ГРАЂАНИ криви, због његове специфичности и значаја за рад представљамо табеларно:

Табела 7. Грађани најодговорнији за квалитет размене информација		
<i>Због чега су грађани најодговорнији за квалитет размене информација између политичара и грађана?</i>	Фреквенција	Процент
грађани су недовољно информисани о потреби њиховог укључивања	1	0,5
грађани не познају законске оквире који им омогућавају учешће	1	0,5
грађани имају низак ниво знања и свести о њиховим правима и слободама	1	0,5
незаинтересованост грађана за јавни живот проузрокована је тешком материјалном и политичком ситуацијом у којој се грађани налазе	2	1,0
Одговорали	5	2,5
Нису одговорали	196	97,5
Укупно	201	100,0

Испитаници који сматрају да су за поменути ситуацију одговорни СВИ ЗАЈЕДНО (политичари, медији и грађани), у највећем проценту сматрају дане постоји разумевање између представника локалне власти, медија и грађана (45,2%); нешто мање је оних који мисле да не постоји поверење између представника локалне власти, медија и грађана (38,7%), и свега 16,1% испитаника сматра да не постоји сагласност представника локалне власти, медија и грађана око приоритета од јавног значаја за град.

Анкетом смо желели да идентификујемо предлоге које испитаници нуде у жељи да се интензитет и квалитет комуницирања између представника власти,

медија и грађана подигне на виши ниво. Студенти решење проналазе у: јаснијем и тачнијем медијском извештавању грађана о градским проблемима и опотреби њиховог укључивања у решавање (50,7%); конкретнијем и учесталијем позивању грађана на укључивање у процесе решавања проблема у граду (34,8%); спречавању ограничавања преношења информација од политичара до грађана (20,4%); смањењу политичког притиска на уређивачку политику медијске куће (11,4%), раскидивости спреге/договора који постоји између представника власти и медија у локалу (8,4%); док 13,9% сматра да решење лежи у политичком „описмењавању” грађана (организовањем курсева, радионица...). Веома мали број испитаника нуди сопствене предлоге за решавање дате ситуације – да политичари буду отворенији за сарадњу (0,5%), а има и оних који револуцију виде као решење (0,5%).

У раду смо информисаност грађана третирали као један од кључних услова за мотивацију и способност грађана да учествују у политичком животу локалне заједнице. Мишљења смо да прекид комуникације између локалне управе и грађана представља препреку партиципацији грађана у процесима одлучивања на локалном нивоу. Овај прекид најјасније се манифестује кроз мањак континуиране, систематске, институционализоване комуникације, што негативно утиче на ниво знања грађана о механизмима, разлозима и циљевима учешћа на локалном нивоу, те поспешује политичку апатију и неповерење грађана у локалну управу.

Презентована анализа података показује да би за локалну заједницу било од значаја успостављање јасних правила за учешће грађана у одлучивању које може да допринесе изградњи поверења између власти и грађана - што је предуслов за развијање културе учешћа грађана у одлучивању, али и за низ других демократских промена. Указивањем на то да је кроз адекватне промене јавних политика потребно обезбедити стимулативније окружење за форме директне демократије и активније учешће грађана, можемо доћи до дугорочног решења у овом домену - у правцу ревизије закона који имају утицаја на локални ниво и јавни интерес. Разуме се, с циљем да се надлежним органима наметне обавеза укључивања грађана у свим фазама одлучивања, а без слабљења механизма контроле поштовања законских обавеза који већ постоје у овој области.

Овај рад представља још један покушај начињен у том смеру...

ЛИТЕРАТУРА

Арент Хана, *Истина и лаж у политици*, Филип Вишњић, Београд, 1994.

Бутиган Вјекослав, „Утицај модела медијске политике на мултикултурализам на Балкану“, у зборнику дискусија: *Улога масовних медија у развоју демократског мултикултурног друштва и регионалне сарадње* (приредили: Љубиша Митровић, Драгољуб Б. Ђорђевићи Драган Тодоровић), СВЕН, Ниш, 2004.

Врег Франце, *Демократско комуницирање*, Факултет политичких наука, Сарајево, 1990.

Врег Франце, „Политичко убеђивање и политички маркетинг“, у зборнику: *Политички маркетинг*, (приредио: Зоран Ђ. Славујевић), Радничка штампа, Београд, 1990.

Ђорђевић Тома, *Комуникација и власт*, Младост, Београд, 1988.

Еделман Јакоб, *Конструкција политичког спектакла*, Политичка култура, Загреб, 2003.

Радојковић Мирољуб, „Политичка комуникација у Србији - оглед из пројекта Пут Србије ка миру и демократији“, *Република*, Задруга Respublica, Београд, година XV, 2003, стр. 304-305.

Славујевић Зоран, *Савремени политички мит*, Радничка штампа, Београд, 1999.

Томић Зоран, *Основе политичког комуницирања*, Пословне комуникације, Мостар, 2005.

Allen Smith, *Political Communication*, Harcourt Brace Jovanovich, San Diego, 1990.

Dentoni Robert & Woodward Gary, *Political communications in America*, Praeger, New York, 1990.

McNair Brian, *An introduction to political communication*, Routledge, London, 2003.

McNair Brian, *Uvod u političku komunikaciju*, Fakultet političkih znanosti, Sveučilišta u Zagrebu, 2003.

Извори са интернета:

Закон о локалној самоуправи, Интернет, https://civilnodrustvo.gov.rs/upload/documents/zakoni/zakon_o_lokalnoj_samoupravi.pdf

Стална конференција градова и општина, *Непосредно учешће грађана у јавном животу на локалном нивоу*, Интернет, <http://detelinara.org/wp-content/uploads/2014/03/Neposredno-ucesce-gradjana-u-javnom-zivotu-na-lokalnom-nivou.pdf>

*Katarina Milošević*¹⁷³

*Mihajlo Manić*¹⁷⁴

**QUALITY OF POLITICAL COMMUNICATION AND
ITS IMPACT ON PARTICIPATION OF STUDENTS IN
PUBLIC POLITICAL LIFE IN KOSOVSKA MITROVICA**

Abstract

The paper is dedicated to theoretical analysis: of the role of political communication actors (politicians, media and citizens), to empirical analysis: of the degree of development of political participation at the local level in Kosovska Mitrovica, the impact of political communication actors on the participation of citizens at the local level (based on students' attitudes), as well as to the analysis of students' attitudes about the quality of the exchange of political content, the return of information and the agreements within the relation politicians-media-citizens (in order to determine the possible dependence between the quality of political communication and the degree of development of political participation).

Key words: communication, political communication, political communication actors, political participation.

173 Katarina Milošević, PhD candidate, Faculty of Philosophy, University of Prishtina with temporary headquarters in Kosovska Mitrovica, Department of Sociology.

174 Prof. dr Mihajlo Manić, associate professor at the Faculty of Diplomacy and Security, mamihajlo@yahoo.com.

Бранко Велов

Факултет за дипломатију и безбедност, Београд

Станко Дебељаковић

Центар за међународне односе и културну сарадњу, Београд

ПРОБЛЕМ КОСОВА И МЕТОХИЈЕ И СТАВОВИ ЈАВНОГ МЊЕЊА О НАЧИНУ ЊЕГОВОГ РЕШАВАЊА

Сажетак

У првом делу рада проблем Косова и Метохије је обрађен кроз три питања: Генеза проблема, Решавање проблема КиМ и Отварање нових проблема или шанса за напредак и развој Србије. Иако деценијама заузима значајан простор у јавној и политичкој сфери Србије, мишљење грађана о његовом решавању често изостаје, или није довољно видљиво. Други део рада се односи на јавно мњење и има за циљ да се стекне увид у становиште испитаника по питањима која се односе на решавање проблема Косова и Метохије. Анкетно истраживање у форми *online* упитника послужило је за прикупљање одговора испитаника. Узорак је сачињен од 532 испитаника из целе Србије. Статистичком обрадом података добијени су резултати истраживања: испитаници су у великој мери заинтересовани за проналажење адекватног решења за статус Косова и Метохије, али углавном не верују да се такво решење и може пронаћи. Предност дају замрзнутом конфликту, док се не створе повољнији услови за Србију у међународним односима, а најзначајнији фактор за тренутно стање у коме се Србија налази по питању Косова и Метохију је интерес великих сила. Највредније што Србија треба да сачува на Косову и Метохији по сваку цену су српски народ, културно-историјско благо и верски објекти.

Кључне речи: Косово и Метохија, КиМ, проблем, приступ, решење, статус, јавно мњење.

УВОД

Косово и Метохија је проблем који оптерећује Србију деценијама, а са којим се данас Република Србија на драстичан начин суочава. У раду је дата краћа генеза проблема Косова и Метохије, са тежиштем на ставовима јавног мњења о правцима његовог решавања.

1. ПРОБЛЕМ КОСОВА И МЕТОХИЈЕ

Проблем Косова и Метохије обрађен је кроз питања: Генеза проблема, Решавање проблема КиМ и Отварање нових проблема или шанса за напредак и развој Србије.

1.1 Генеза проблема КиМ

Пуни суверенитет над Косовом и Метохијом (у даљем тексту КиМ) Србија остварује у време владавине Стефана Немање, освајањем територија под контролом ослабљене Византије. У свести и сведочанству првих Немањића крајем XII века, Косово је српска земља, а припајањем српској држави, врши се само обнова, реституција српске баштине¹⁷⁵. Распад српске средњовековне државе и продор Отоманске империје донели су културне, верске, етничке и демографске промене, које су оставили трајан ожиљак на српски народ и државу. Проблем КиМ је настао после великих сеоба Срба и масовног досељавања Албанаца, након аустријско-турских ратова. У страху од сурове турске одмазде, због подршке аустријској војсци, Срби су масовно напуштали своју земљу. Да би спречили даљу побуну Срба, Турци су на КиМ насељавали муслиманско становништво из Албаније¹⁷⁶. Етничка структура КиМ радикално се мења у периоду након Велике сеобе Срба 1690, када се српско становништво повлачи из ове области, а њихова насеља заузимају албанска номадска племена, која се у ове питоме крајеве спуштају из сурових планинских предела северне Албаније¹⁷⁷. Прихватањем ислама добијају

175 Димитрије Богдановић, *Књига о Косову*, САНУ, посебна издања, Књига DLXVI, Београд, 1986, стр. 2.

176 Михаило Марковић, „Могућности решења проблема статуса Косова и Метохије“, у зборнику: *Срби на Косову и Метохији*, (приредили: Стеван Карамата и Часлав Оцић) издања САНУ, Београд, 2006, стр. 212.

177 Ема Миљковић, „Становништво Косова и Метохије под османском влашћу“, у зборнику: *Косово и Метохија, Прошлост – Садашњост – Будућност*, (приредио: Коста Михаиловић), издања САНУ, Београд, 2007, стр. 25.

високе положаје, постају значајан фактор подршке турској војсци, а принцип силе над преосталим српским становништвом редовно примењују¹⁷⁸.

Услед све отвореније могућности поделе европске Турске, након Санстефанског мировног уговора¹⁷⁹, у току припрема за почетак Берлинског конгреса¹⁸⁰, албански интелектуалци и племенски поглавари, уз подршку Аустро-Угарске и дискретну подршку Енглеске, створили су националистичку организацију Призренска лига („Лига за одбрану права албанског народа“). Иако се Лиги оспорава аутентичност, јер се сматра инструментом турске политике и политике европских сила (Аустро-Угарске, Италије, Енглеске), као један од облика манипулације албанским народом у вођењу балканске политике, важан је моменат у конституисању албанске националне идеје¹⁸¹. Циљ Лиге је ослобађање од Отоманске власти и уједињење свих земаља у којима живе Албанци. „Из територијалних тежњи вођа Призренске лиге настала је идеја о формирању велике Албаније која је пресудно утицала на српско-арбанашке односе и уопште на прилике у региону“¹⁸². Након артикулисања албанских интереса и планова за стварање државе на просторима где живе Албанци, српска држава се сусреће са изазовом како задржати територију и суверенитет, који траје до данас.

Балкански ратови (1912-1913) су омогућили протеривање Турака, а Лондонским¹⁸³ и Букурештанским¹⁸⁴ мировним уговорима, под патронатом великих

178 Ђорђе Микић, „Османско и арбанашко насиље над Србима Косови и Метохије“, у зборнику: *Косово и Метохија, Прошлост – Садашњост – Будућност*, (приредио: Коста Михаиловић), издања САНУ, Београд, 2007, стр. 36.

179 Санстефански мировни уговор је потписан 3. марта 1878, након Руско-турског рата. Србија, Румунија и Црна Гора добијају независност (до тада су биле вазалне кнежевине), а ствара се Бугарска. 180 Берлински конгрес је био скуп изасланика тадашњих великих сила Немачке, Аустроугарске, Француске, Велике Британије, Италије, Русије и Турске, сазван због ревизије Санстефанског уговора, којим је окончан Руско-турски рат. Детаљније на: <http://www.mfa.gov.rs/sr/index.php/dipl-tradicija/istorijski-diplomatski-dokumenti/1288--1878-?lang=lat>, 10/03/2018.

181 Димитрије Богдановић, *Књига о Косову*, САНУ, посебна издања, Књига DLXVI, Београд, 1986, стр. 115.

182 Славиша Д. Недељковић, „Призренска лига (1878-1881) између мита и стварности“, у зборнику: *Хуманизација Универзитета*, књига 1, (приредила: Бојана Димитријевић), Филозофски факултет Универзитета у Нишу, Ниш, 2013, стр. 409.

183 Мировни уговор између зараћених страна (Србија, Бугарска, Грчка и Црна Гора са једне и Турска са друге стране) потписан 30. маја 1913. године у Лондону, уз посредство великих сила, чиме је окончан Први балкански рат. Турска је принуђена на повлачење, а победници добијају ослобођене територије. Иако је изашла на Јадранско море, под притиском Италије и Аустро-Угарске Србија је морала да се повуче, а Албанији је омогућена независност. Детаљније на: <http://www.mfa.gov.rs/sr/index.php/dipl-tradicija/istorijski-diplomatski-dokumenti/1291--1913-?lang=lat>, 10/03/2018.

184 Букурештанским миром потписаним у Букурешту 1913., окончан је Други балкански рат. Србија је добила Вардарску Македонију, Грчка Егејску Македонију, Румунија Јужну Добруду, Турска је успела да поврати Једрене, док је Бугарској остављена Пиринска Македонија, Детаљније на: <http://www.mfa.gov.rs/sr/index.php/dipl-tradicija/istorijski-diplomatski-dokumenti/1292--10-1913-?lang=lat>, 10/03/2018.

сила, дефинисане су границе држава на Балкану. У свом историјском трајању КиМ никада није представљао административно-територијалну целину, па ни у време Краљевине Србије, а касније и Југославије. На Петој земаљској конференцији КПЈ 1940. формиран је Обласни комитет КПЈ за КиМ, издвајањем из састава Покрајинског комитета за Црну Гору, Боку, Санџак, Косово и Метохију. „То је била радикална новина управо зато што је партијска организација КиМ била издвојена из надлежности Србије и Црне Горе“¹⁸⁵.

Након рата створена је и Аутономна покрајина КиМ. Стварање аутономне покрајине и демографска експанзија иду у прилог албанском национализму, који у демонстрацијама (студенске), организованим у Приштини (КиМ) и Тетову (Македонија) уочи албанског националног празника 27. новембра 1968, показује своје право лице. Захтеви Албанаца за статус конститутивног народа и парола „Косово Република“ у оквиру СФРЈ изнети су 1981. на далеко опаснијим демонстрацијама – када је уведено ванредно стање. „Тренутак када ће криза избити више није зависио од унутрашњих фактора, већ од геополитичке ситуације. Федерализација Југославије била је завршена до 1981. и само је страх од Совјетског Савеза приморавао њене саставне делове на останак у заједничкој држави. Са новом политиком Михаила Горбачова 1985. и, још више, са падом Берлинског зида 1989. нестао је и последњи кохезивни чинилац. Начин на који ће се Југославија распасти није више зависио само од унутрашњих чинилаца.“¹⁸⁶ Уставне промене у Републици Србији 1989. и 1990. које су имале за циљ да ограниче елементе самосталности у статусу аутономних покрајина, заоштравају однос између Албанаца и српске државе.

Након увођења вишепартијског система и распада СФРЈ, албански сецесионистипостају све агресивнији, а стварањем терористичке организације „Ослободилачка војска Косова“ (ОВК), уз подршку западних сила, започињу оружани сукоб. „Синхронизованим деловањем албанске терористичке групе успеле су да интернационализују албанско национално питање и припреме терен за остваривања коначног циља – формирање Велике Албаније“¹⁸⁷. НАТОагресија на СРЈ започиње 24. Марта 1999, а завршава се потписивањем Кумановског споразума¹⁸⁸. Дан након споразума усвојена је резолуција 1244 у Савету безбедности ОУН¹⁸⁹.

¹⁸⁵ Зоран Лакић, „Положај Косова и Метохије у саставу Југославије“, у зборнику: *Косово и Метохија, Прошлост – Садашњост – Будућност*, (приредио: Коста Михаиловић), издања САНУ, Београд, 2007, стр. 110.

¹⁸⁶ Душан Т. Багаковић, *Нова историја српског народа*, Војна штампарија, Београд, 2000, стр. 381.

¹⁸⁷ Милоје Здравковић, „Велика Албанија – обликовање нове нестабилности на Балкану“, *Војно дело*, пролеће/2014, Београд, 2014, стр. 166 стр.

¹⁸⁸ Кумановски споразум је потписан 9. јуна 1999. на војном аеродрому код Куманова Тиме је окончана НАТО агресија на тадашњу СРЈ. Србија је морала да напусти КиМ. Детаљније на: <http://www.mfa.rs/sr/index.php/kim/dokumenti/57-kumanovski-sporazum?lang=срп>, 12/03/2018.

¹⁸⁹ *Резолуција Савета безбедности ОУН 1244. из 1999*, Интернет, <http://www.mfa.gov.rs/sr/index.php/component/content/article/58-rezolucija-oun-1244?lang=лат>, 12/03/2018.

Србија је морала да повуче војне и полицијске снаге са КиМ. Уследио је улазак страних војних снага под командом НАТО-а. КиМ је насилно одузето Србији.

1.2 Решавање проблема КиМ

У ситуацији у којој се Србија налази, намеће се питање шта урадити, односно како приступити решавању проблема. Између ратовања (ратном опцијом - силом вратити Косово у оквиру Србије) и безусловног признавања Косова као суверене и независне државе, постоји и низ других могућности. У јавности се често спомиње одржавање постојећег стања. Ипак, још је старогрчки филозоф Хераклит приметио да ништа не може остати исто, и да је све подвргнуто сталним променама (*panta rei*)¹⁹⁰. Замрзнути конфликт подразумева одлагање решавања проблема док се не стекну повољнији услови за Србију, а као добар пример се наводи Кипар¹⁹¹ - група јавних личности, подржана једним делом Српске православне цркве залаже се за овај приступ¹⁹². Поред наведеног, у јавности циркулишу и идеје попут сазивање међународне конференције за решавање свих проблема на Балкану, размена територија (Пчињски округ - „Прешевска долина” за север Косова), подела КиМ на српски и албански ентитет, реална унија независних држава Србије и Косова, решења из међународне праксе (Хонг-Конг, Северна Ирска, модел две Немачке...) и др.

Иако је преговарање као приступ за решавање проблема најприхватљивија опција, поље за деловање Србије прилично је ограничено, имајући у виду жељу Албанаца за међународно признату и независну државу Косово и политички интерес и утицај западних сила. Процес решавања проблема КиМ почео је преговорима и прошао кроз различите фазе (неуспешни преговори, НАТО агресија, *status quo*). Први преговори су вођени 1996. о нормализацији образовног система¹⁹³, али споразум није спроведен јер није постојала обострана политичка воља. Након НАТО агресије, економско и безбедносно стање на КиМ-у је изузетно тешко, а незадовољство Албанаца се усмерава ка Србији и српском народу, што резултира погромом над Србима у марту 2004. Лоше стање на КиМ-у и последице по регион, утичу на Савет Безбедности УН-а да покрене преговоре о статусу КиМ између Срба и Албанаца, посредством специјалног изасланика УН Мартија Ахтисарија, који се одржавају у Бечу фебруара 2006. Након годину дана завршавају се неуспе-

190 Хераклит из Ефеса, старогрчки филозоф, живео око 540-480.п.н.е. Изрека означава да ништа није вечно осим промене, све тече све се мења.

191 Кипар је један од најпознатијих случајева „замрзнутог конфликта“. Турска је извршила инвазију на север острва (1974) и окупирала 37% територије на којој сада живе Турци. Подељен је на грчки и турски део (1975). Турци су на северу (1983) прогласили Турску Републику Северни Кипар

192 *Апел за одбрану Косова и Метохије*, Интернет, <https://stanjestvari.com/2018/01/05/apel-kim/>, 12/03/2018.

193 Постигнут је споразум, који је познат као Споразум Ругова – Милошевић

хом, одбацивањем Предлога за свеобухватно решење статуса Косова од стране Србије. У фебруару 2008. косовски Албанци, уз подршку Запада, проглашавају независност Косова и стављају Србију у незавидни положај. После саветодавног мишљења Међународног суда правде од 22. јула 2010, настаје нова фаза у преговарачком процесу – преговори се измештају из ОУН, под посредништвом Европске Уније. Од 8. марта 2011. теку Бриселски преговори, у почетку као „технички дијалог“, а касније и као „политички“. У оквиру политичког дијалога је постигнут и први споразум о принципима нормализације односа између Приштине и Београда, потписан 9. априла 2013, који између осталог предвиђа и формирање Заједница српских општина (ЗСО)¹⁹⁴. Опструкција преговора и избегавање обавеза пројектују се и на имплементацију договореног - српска страна је испунила скоро све своје обавезе (није у потпуности спровела енергетски споразум), а албанска и након пет година није формирала Заједницу српских општина.

Заоштравање односа између Русије и западних сила, нарочито у контексту украјинске кризе, припајања Крима Руској федерацији (2014) и америчких председничких избора (2016), довело је и до преиспитивања односа Европске уније према земљама Западног Балкана, пре свега због бојазности од растућег утицаја Русије. У фебруару ове године, усвојена је Стратегија за Западни Балкан, која предвиђа европску будућност региона, али и помирење и решавање свих отворених питања, укључујући и граничне спорове, пре пуноправног чланства у унији, а за Србију и Косово се предвиђа и потписивање свеобухватног правно обавезујућег документа о нормализацији односа¹⁹⁵. Пре потписивања овог документа, предстоје тешки разговори, који подразумевају, са једне стране припреме за саме преговоре, а са друге припреме јавности и грађана за компромисна решења, која су неизбежна. Председник Србије је иницирао унутрашњи дијалог и позвао друштвене чиниоце, политичке организације, академску заједницу, стручну и научну јавност, цркву и верске заједнице, невладине организације и удружења грађана, као и све заинтересоване установе и организације да се укључе у унутрашњи дијалог о КиМ и тиме допринесу решавању проблема КиМ. И поред тога што се, уз подршку радне групе за пружање подршке вођењу унутрашњег дијалога о КиМ, одржавају округли столови, јавне расправе и трибине, цео концепт је наишао на опструкцију и критику од стране опозиционих странака, дела верске заједнице (група око митрополита црногорско-приморског Амфилохија Радовића), великог броја чинилаца академске, друштвено-политичке, културне и медијске сфере. У атмосфери константног ме-

194 Фонет/Бета, „Текст Бриселског споразума“, *Блиц*, 19/04/2013, Интернет, <https://www.blic.rs/vesti/tema-dana/tekst-briselskog-sporazuma/8911sr2>, 15/03/2018.

195 European Commission, *Strategy for the Western Balkans: EU sets out new flagship initiatives and support for the reform-driven region*, Интернет: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-18-561_en.htm, 15/03/2018.

Њународног и домаћег притиска за проналажење решење за статус КиМ, расте потреба Србије за јасном стратегијом која ће омогућити заштиту националних интереса. Преговарачки потенцијал Србије умногоме зависи од потеза које држава предузима на унутрашњем плану и потеза које повлачи у спољној политици. Јачање војних и економских потенцијала, регионални развој и повезивање, економска, војна и политичка сарадња са пријатељским државама које су и чланице Савета безбедности УН (Русија и Кина), успоравање процеса међународног признавања Косова, спречавање чланства Косова у међународним организацијама, стварање услова за повратак већег броја Срба на КиМ, поштовање људских и мањинских права, и други потези могу донекле побољшати преговарачке позиције Србије.

1.3 Отварање нових проблема или шанса за напредак и развој Србије

Опције које могу изронити након евентуалног затварања питања КиМ такође треба имати у виду. Дешавања од деведесетих година (и раније), па до данас показују да се након затварања једног проблема отвара други, а за то се користе постојеће могућности (на овим просторима их има у изобиљу), или се стварају нове. Да ли ће се активирати зависи од кооперативности са великим силама (до недавно свако противљење Србије Западу претило је да ће отворити нови проблем: Пчињски округ - „Прешевска долина“, Рашка област - Санџак, Војводина). Не треба заборавити и чињеницу да међународни односи и дешавања на глобалном нивоу утичу и на Србију и решавање њених проблема. У последње време конфронтација између западних земаља и Русије све је отворенија, а сукоб се преноси на свим пољима. У циљу задржавања утицаја на Балкану, западне дипломате све отвореније захтевају да се Србија дистанцира од Русије и њене политике, правдајући то потребом да се спољна политика, као претендент за чланство, мора усагласити са политиком Европске уније. Тиме се Србија ставља у веома неугодну позицију, имајући у виду вековно пријатељство са Русијом, економску сарадњу, а нарочито подршку коју Србија има у међународним организацијама. Прикључење НАТО пакту је, такође, неприхватљиво за Србију, и иако се тренутно не потенцира, може доћи на дневни ред, а потенцијалан проблем је и Република Српска. Створена Дејтонским споразумом (1995), као засебан ентитет у Босни и Херцеговини, изложена је све већим притисцима, а изјаве међународних званичника да је дошло време за ревизију споразума оправдавају бојазан за њен опстанак. Ипак, са друге стране, пред Србијом стоје и могућности за бржи економски развој, инфраструктурно повезивање, регионалну сарадњу, чланство у Европској унији, помирење са Албанцима итд. Које опције ће се реализовати, након евентуалног договора и потписивања правно обавезујућег документа за нормализацију односа између Београда и Приштине, показаће време.

2. СТАВОВИ ЈАВНОГ МЊЕЊА О РЕШАВАЊУ ПРОБЛЕМА КОСОВА И МЕТОХИЈЕ

Испитивање јавног мњења је честа појава у савременом друштву. Не спроводи се само у изборним кампањама, већ служи и за испитивање мишљења већине о разним актуелним политичким и друштвеним питањима. „Јавно мњење је изражавање ставова, формираних заједничким искуством и интеракцијом заинтересованих појединаца, о неком спорном друштвеном питању, уз могућност да настала већина утиче на ток акције ка решавању тог питања.“¹⁹⁶ Истраживање јавног мњења пружа прилику грађанима да се изјасне, и неко чује њихов глас, а заинтересована страна добија резултате у којима су изнети ставови, жеље и намере већине. Политичарима је од користи, јер имају јасну слику шта јавност мисли, па могу да коригују своје ставове и деловање.

Иако деценијама заузима значајан простор у јавној и политичкој сфери Србије, мишљење грађана о решавању проблема КиМ често изостаје, или није довољно видљиво. У оквиру ове целине рада описано је спроведено истраживање и резултати испитивања јавног мњења о решавању проблема КиМ.

2.1 ЦИЉ И ЗАДАЦИ ИСТРАЖИВАЊА

Циљ овог истраживања је да се стекне увид у становиште испитаника о питањима која се односе на решавању проблема КиМ. Евидентирањем кључних питања постављен је оквир за прикупљање одговора испитаника.

За реализацију постављеног циља, дефинисани су конкретни истраживачки задаци:

1. утврдити факторе, који према мишљењу испитаника имају највећи допринос за тренутно стање у коме се Србија налази по питању КиМ;
2. утврдити став испитаника према унутрашњем дијалогу о КиМ;
3. утврдити приступе и решења са највећом подршком међу испитаницима, за проблем КиМ;
4. утврдити последице, које према мишљењу испитаника могу произаћи након потписивања правно обавезујућег акта о нормализацији односа Приштине и Београда, односно одбијањем Србије да настави преговоре о решавању статуса КиМ.

2.2 МЕТОД ИСТРАЖИВАЊА

У истраживању је примењен метод испитивања јавног мњења - анкета у форми онлајн (online) упитника.

¹⁹⁶ Драгомир Пантић и Зоран М. Павловић, *Јавно мњење: концепт и компаративна истраживања*, Friedrich Ebert Stiftung и Институт друштвених наука, Београд, 2007, стр.17.

2.2.1 Узорак

Узорак је чинило 532 пунолетна испитаника, бирани на основу доступности (пригодан узорак), из целе Србије. Мушки пол (66%) је заступљенији у односу на женски (34%), а старосне групе су релативно уједначене (48/52 %). Највећи број испитаника је из Београда (55%), а најмањи са КиМ (5%). (Табела 1.)

Табела 1. Структура узорка

УКУПНО	ПОЛ		СТАРОСТ		РЕГИОН			
	Мушки	Женски	Од 18-25 год.	Преко 25 год.	Београд	Војводина	КиМ	Централна Србија
532	351	181	253	279	296	67	27	142
100%	66%	34%	48%	52%	55%	13%	5%	27%

2.2.2 Инструмент

За потребе овог истраживања креиран је онлајн (online) упитник на Гугловој (Google) платформи за упитнике. Уводни део инструмента садржи питања која се односе на демографске карактеристике испитаника (пол, старост, регион), а главни део је подељен у четири целине: прва садржи питања о тренутном стању Србије по питању КиМ, друга о државној политици Србије и унутрашњем дијалогу о КиМ, трећа о приступима и решењима за КиМ и четврта, питања о могућим последицама након евентуалног затварања проблема КиМ.

Упитник је састављен од питања затвореног типа - од испитаника се тражи да изабере један од понуђених одговора, и комбинованих питања која садрже понуђене одговоре, али и могућност да испитаник, ако не прихвати ни једну понуђену алтернативу, допише одговор. Имајући у виду сложеност проблема, испитаници су могли да одаберу један или више одговора (вишеструки одговори), у зависности од сврхе и карактера питања. За питање „Колико Вам је важно да се пронађе трајно решење за проблем КиМ?“, коришћена је скала од 1 до 10 (1-апсолутно ми није важно, ..., 10 - апсолутно ми је важно), а за питање „Шта је највредније на Косову и Метохији што Србија треба сачувати по сваку цену?“, седмостепена скала (1- у потпуности се не слажем, ..., 7 - у потпуности се слажем). Приоритет се даје опцијама са већом просечном оценом.

2.2.3 Поступак прикупљања и обрада података

Анкетно истраживање је спроведено у периоду између 20.01. - 10.02.2018.

Ланчаном дистрибуцијом линка на електронску адресу испитаника омогућен је приступ упитнику, а одговори су отпремљени у одговарајућу базу података. Статистичком обрадом прикупљених података добијени су резултати истраживања, који су изражени просечном оценом и процентима, а представљени графикама.

2.3 РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

Резултати истраживања директно се односе на напред наведене истраживачке задатке.

2.3.1 Тренутно стање Србије по питању КиМ

Фактор који има највећи допринос за тренутно стање јесте политички интерес великих сила (75%). Погрешна политика српских политичара (57%) је други фактор по значају, а следи одсуство дугорочних визија и стратегија о КиМ (40%). Верске и националне разлике (14%), према мишљењу испитаника, имају најмањи допринос за тренутно стање. (Графикон 1)

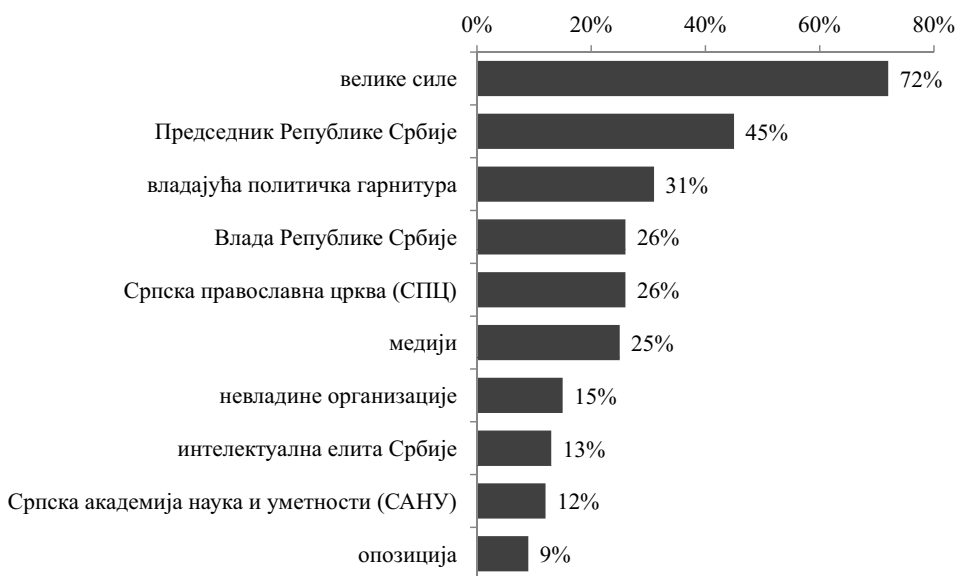
Графикон 1
Који фактори имају највећи допринос за тренутно стање у коме се Србија налази по питању КиМ?

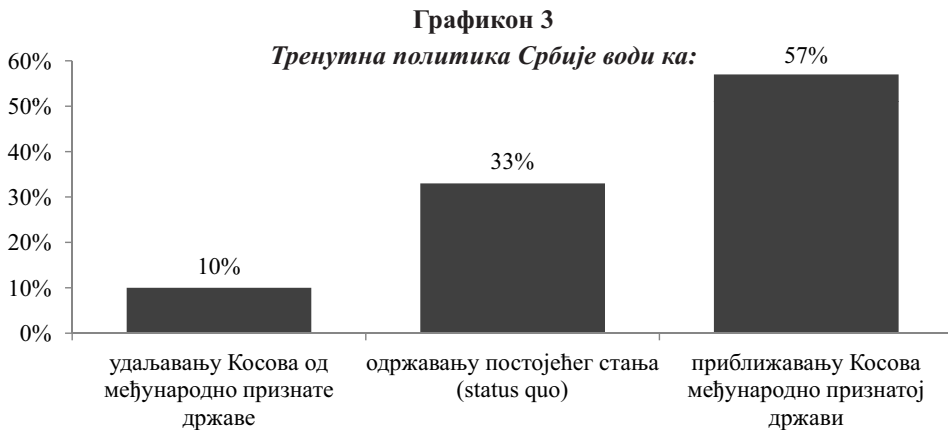
У тражењу одговора на питање: колико Вам је важно да се пронађе трајно решење за проблем КиМ, помогло је изјашњавање испитаника на скали од 1 до 10 (1-апсолутно ми није важно, ..., 10-апсолутно ми је важно). Просечна оцена од 7,9 говори да је испитаницима стало да се пронађе такво решење. Међутим, они нису уверени да се до таквог решења може и доћи – на питање да ли је могуће да се пронађе адекватно решење које ће помирити Србе и Албанце, 46% је одговорило НЕ, 36% ДА, а 18% НЕ ЗНАМ.

Највећи утицај на решавање статуса КиМ имају *велике силе* (72%), а из друштвено-политичке сфере Србије, *председник Републике* (45%) и *владајућа политичка гарнитура* (31%). Најмањи утицај имају *интелектуална елита* (13%), САНУ (12%) и *опозиционе странке* (9%), по мишљењу испитаника. (Графикон 2)

Графикон 2
Ко има тренутно највећи утицај на решавање статуса КиМ?

Да тренутна политика Србије води ка приближавању Косова међународно признатој држави мисли 57% испитаника, одржавању постојећег стања 33%, а само 10% мисли да води удаљавању од међународно признате државе. (Графикон 3)

На питање да ли су упознати са унутрашњим дијалогом о КиМ, 70% испитаника је одговорило ДА, 13% НЕ, а 17% НИСАМ СИГУРАН/А. О унутрашњем дијалогу доминирају одговори са негативном конотацијом, 51% мисли да је то *политичка игра владајуће гарнитуре*, 36% да је *покушај да се подели политичка одговорност са другим друштвеним чиниоцима*. Најмањи проценат испитаника мисли да је *добра основа за проналажење трајног и прихватљивог решења* (12%) и да *омогућава свим релевантним друштвеним и политичким чиниоцима да искажу своје мишљење* (11%). (Графикон 4)

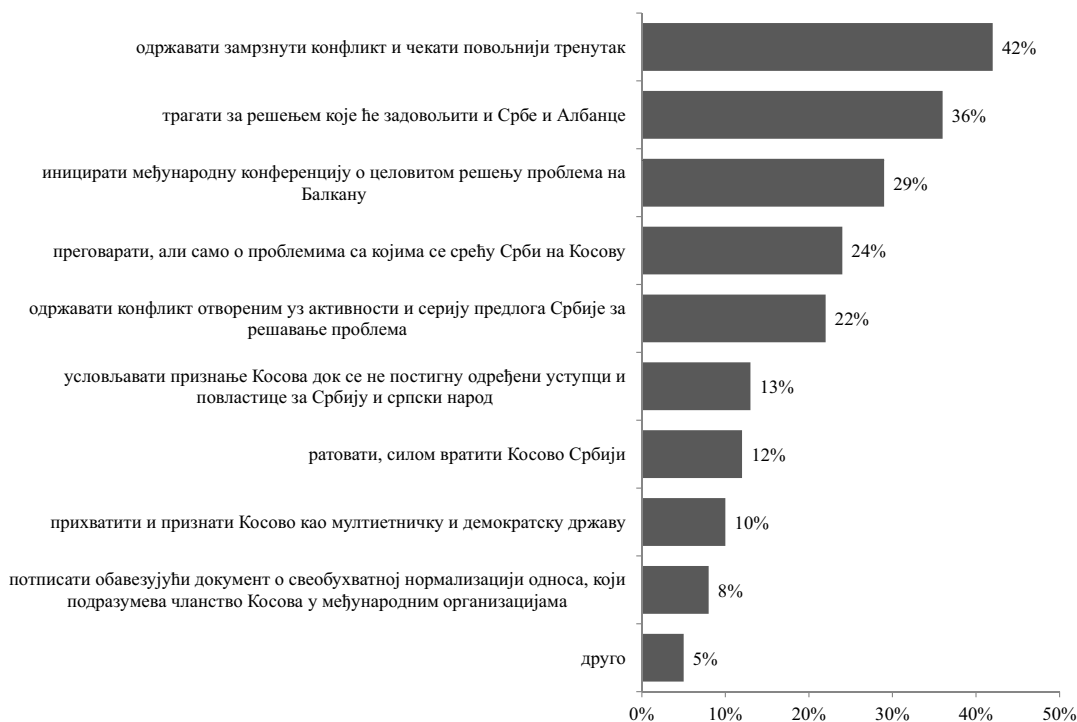
Графикон 4
Шта мислите о унутрашњем дијалогу о КиМ?

2.3.2 Приступ и решења за проблем КиМ

У решавању проблема КиМ, опција *одржавати замрзнути конфликт и чекати повољнији тренутак* има највећу подршку (42%) међу испитаницима. Следе опције *трагати за решењем које ће задовољити и Србе и Албанце* са 36%, и *иницирати међународну конференцију о проблемима на Балкану* са 29%. Најмањи број испитаника је мишљења да *треба потписати обавезујући документ о свеобухватној нормализацији односа, који подразумева чланство Косова у међународним организацијама, али без признања од стране Србије* (8%). (Графикон 5)

Графикон 5
На који начин Србија треба да приступи у решавању проблема КиМ?

Стављање до знања да је спремна да преговара, али да неће одступати од својих националних интереса, јесте најприхватљивија опција за испитанике (50%) на питање како Србија може значајније да утиче на преговоре о статусу КиМ. Позивање на међународно право и Резолуцију 1244 Савета безбедности УН (49%) и стављање до знања да неће прихватити ниједно решење које је у супротности са Уставом Републике Србије (44%) су следеће две опције са највећом подршком. Инсистирање на чињеници да многе земље нису признале Косово као независну државу има најмању подршку међу испитаницима (24%). Да Србија не може значајно да утиче на преговоре, мисли 20 % испитаника. (Графикон 6)

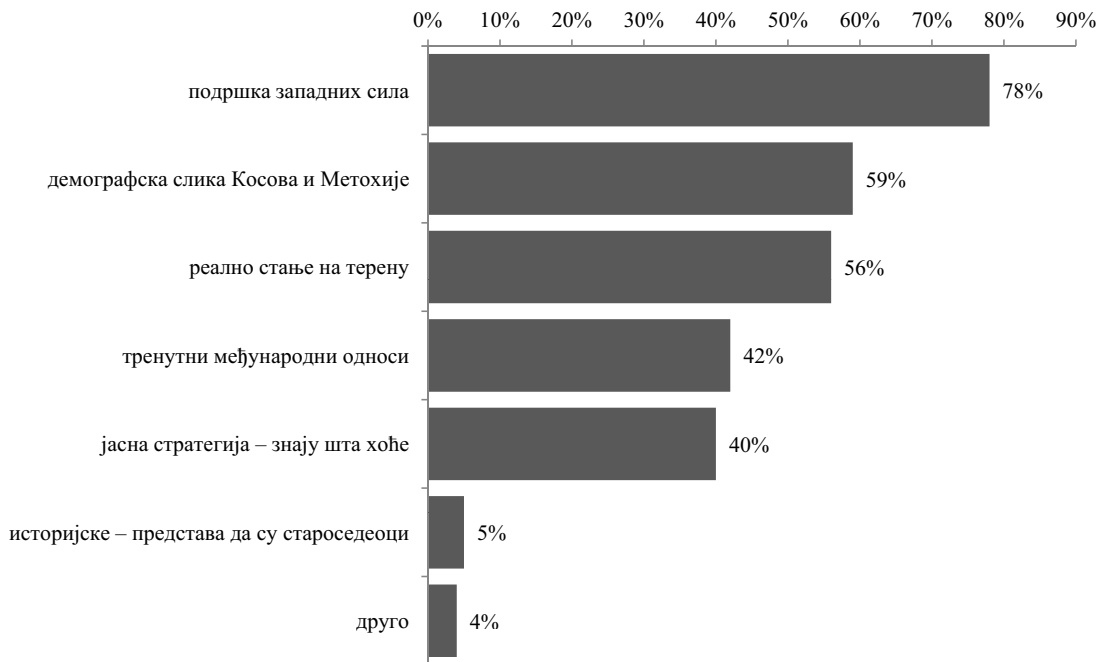
Графикон 6
На који начин Србија тренутно може значајније да утиче на преговоре о статусу КиМ?

Подршка западних сила (78%), демографска слика КиМ (59%) и реално стање на терену (56%) су чињенице на које се Албанци са Косова могу највише ослањати у преговарачком процесу, према мишљењу испитаника. (Графикон 7)

Графикон 7

Које чињенице иду у прилог Албанаца у преговарачком процесу о КиМ?

Међу чињеницама које иду у прилог Србији предњаче **правне** - КиМ је насилно (НАТО агресијом) одузето Србији (57%), следе **историјске** - КиМ је вековима српско (56%) и **имовинске** - катастарске књиге и имовина државе Србије, Српске православне цркве и српске популације са КиМ (51%). **Глобалне проблеме и кретања** је одабрао најмањи број испитаника (14%), а да се **Србија не може позвати ни на једну чињеницу**, мисли 8% испитаника. (Графикон 8)

Графикон 8
Које чињенице тренутно иду у прилог Србији у преговарачком процесу о статусу КиМ?

Потези који могу побољшати позицију Србије у преговорима су *јачање економских потенција Србије* (68%), *дефинисање националне стратегије* (62%) и *повратак већег броја Срба на КиМ* (57%). Понуда Албанцима да учешће у свим међународним организацијама реализују преко Србије као признате државе (15%), најмање може допринети преговарачој позицији Србије. *Да Србија не може ништа учинити у побољшању преговарачке позиције* мисли 8% испитаника. (Графикон 9)

Графикон 9

Који потези могу побољшати позиције Србије у преговорима?

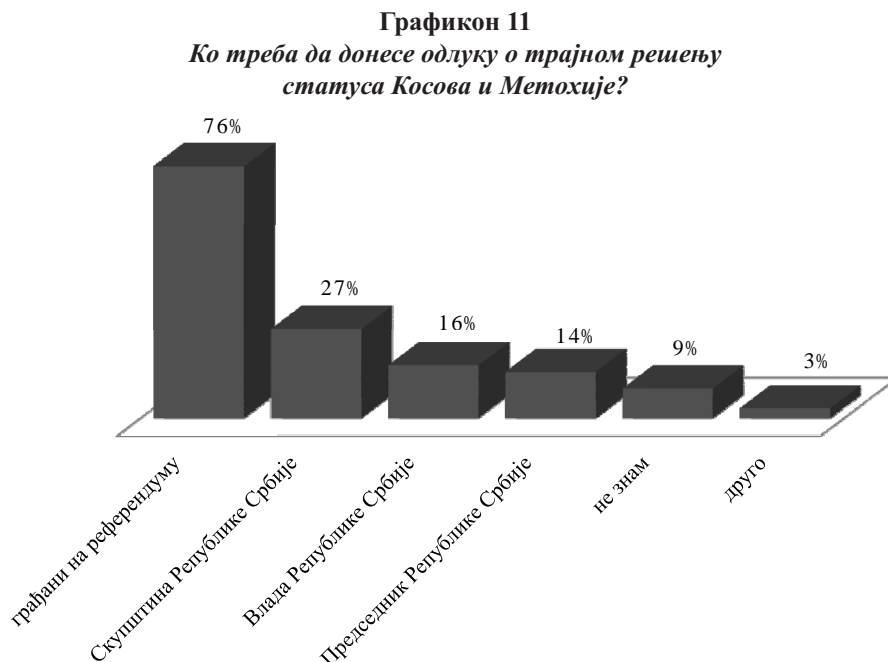

Више од половине испитаника жели Косово у оквиру Србије. На питање: које решење бисте одабрали за статус Косова, 27% испитаника се изјаснило за *Косово у саставу Србије без икакве аутономије и самосталности*. Исти проценат је одабрало и опцију *Косово у саставу Србије као аутономна област*, а 15% опцију *подељено Косово на два ентитета - српски и албански*. Када су питани да ли је одабрано решење реално, 49% испитаника је одговорило ДА, 26% НЕ, а 25% НЕ ЗНАМ. А на питање: које решење је реално, одговори испитаника су кориговани, па тако решење аутономија унутар Србије, иако је и даље остало на првом месту са 18%, значајно је опало, као и Косово без аутономије унутар Србије, са 27% на 15%. Тренутно стање је порасло са 5% на 15%, а Косово у међународним организацијама, али не и признато од стране Србије са 4% на 12%. (Графикон 10)

Графикон 10
Решења за статус Косова

Одлуку о статусу КиМ, према мишљењу испитаника, треба да донесу грађани на референдуму (76%). За Скупштину Републике Србије изјаснило се 27%. (Графикон 11)

Да одлуку о статусу треба донети када се створе повољнији међународни односи за Србију мисли 30% испитаника, или док не ојача да може да се супротстави неповољним решењима (24%). Да се одлука одложи док се не пронађе прихватљиво решење за обе стране мисли 20%, а за одмах, јер се показало да одлагање не иде у прилог Србији, определило се 19% испитаника. (Графикон 12)

Графикон 12
Када Србија треба да донесе одлуку о трајном решењу статуса Косова и Метохије?

2.3.3 Могуће последице након затварања проблема КиМ

Након евентуалног решавања проблема КиМ (потписивањем обавезујућег документа), 48% испитаника мисли да ће се створити услови за отварање нових проблема (Рашка област - Санцак, Војводина, Пчињскии округ - „Прешевска долина“ итд.), 40% - погоршати живот Срба на Косову, а 38% да ће доћи до отуђење српског културно-историјског блага. Само 11% испитаника мисли да ће се решавањем проблема КиМ трајно решити и проблеми у региону. (Графикон 13)

Графикон 13
*Након евентуалног решавања проблема
Косова и Метохије створиће се услови за:*

А шта ће се десити уколико Србија одлучи да напусти преговоре јесте следеће питање на које су одговарали испитаници. *Заустављање европских интеграција Србије* (50%) и *погоршање живота Срба на Косову* (48%) су опције којима се даје предност у односу на остале. *Јачање опозиције* (10%) и *јачање међународне позиције Србије* (8%) су опције са најмањим степеном вероватноће да ће се десити уколико Србија одустане од преговарачког процеса, по мишљењу испитаника. (Графикон 14)

Графикон 14
Одбијањем Србије да учествује у решавању проблема КиМ створиће се услови за:

На питање, шта је највредније на КиМ што Србија по сваку цену треба сачувати, српски народ који живи на КиМ (88%) и културно-историјско благо (88%) имају приоритет. (Графикон 15)

Графикон 15
Шта је највредније на Косову и Метохији што Србија треба сачувати по сваку цену?

2.4 ДИСКУСИЈА О РЕЗУЛТАТИМА ИСТРАЖИВАЊА

Као најутицајнијег чиниоца на тренутно стање у коме се Србија налази по питању КиМ, испитаници виде интересе великих сила. Свесни су да у арени међународних односа велике силе имају надмоћ и могу да наметну своју вољу и интерес. Догађаји из историје, као и тренутна дешавања, поткрепљују чињеницу да се без њихове подршке не могу остварити интереси малих земаља. Ипак, и у неповољној констелацији снага, политички лидери са визијом и јасном стратегијом могу значајно утицати на очување народа и државе. Погрешна политика српских политичара, као следећи најважнији фактор, огледа се у недостатку визија и националне стратегије за деловање и очување националних интереса, а личне интересе, према мишљењу испитаника, стављају изнад општег добра. Тренутно стање у коме се Србија налази по питању КиМ не иде у прилог српским политичарима и кореспондира са мишљењем испитаника.

Испитаници верују да тренутна политика Србије води ка приближавању Косова међународно признатој држави, па није чудно што иницијативу Председника Србије за покретање унутрашњег дијалога за КиМ виде као политичку игру

владајуће гарнитуре, која покушава да подели политичку одговорност са другим друштвеним чиниоцима. Треба узети у обзир и кампању против одржавања дијалога унутар одређеног броја утицајних чинилаца јавне и политичке сфере Србије. Иако је држава осмислила начин да га подржи преко Канцеларије за пружање подршку о унутрашњем дијалогу о КиМ, опструкција се рефлектује и на одговоре испитаника, што говори да није безначајна.

Испитаници желе адекватно и трајно решење за статус КиМ, али не верују да се до њега може и доћи. Чињенице да се више пута покушавало безуспешно и да Албанци желе једино независно и међународно признато Косово иде у прилог томе. Одабрали би супротну опцију од жеље Албанаца, КиМ у саставу Србије, али нису сигурни да је то у овим условима и реално, па замрзнути конфликт виде као прелазно решење. Подела Косова на српски и албански део, такође наилази на подршку међу испитаницима. Одлука о трајном решењу статуса КиМ треба да сачека док се не створе повољнији услови, или док Србија не ојача да може да се супротстави неповољним решењима. Највећи утицај на решавање статуса КиМ имају велике силе, а из политичког миљеа Србије, председник Републике. О статусу КиМ треба да одлуче грађани Србије на референдуму. Испитаници су вема јасни по овом питању, као и јавност Србије, јер ретко се чују дисонантни тонови. У преговарачком процесу чињенице које иду у прилог Србији су правне, историјске и имовинске природе. Иако су испитаници одабрали правне чињенице као главни адут у преговорима око статуса, убеђени да је међународно право на страни Србије, пракса показује да су интереси великих сила изнад њега, а дешавања око КиМ то и доказују. Најјачу снагу могу имати чињенице имовинске природе, с обзиром на то да технички дијалог у оквиру Бриселских преговора захвата имовинске односе. Албанцима са Косова иде у прилог подршка западних сила, демографска слика и реално стање на терену. Контролу на терену имају међународне снаге и органи косовских институција, којима руководе Албанци, што значајно утиче на решење за статус Косова и Метохије.

Од преговарачког тима Србије испитаници очекују да не одступа од националних интереса и да се позива на резолуцију 1244 Савета безбедности ОУН, јер тако може значајније да утиче на исход преговора. Побољшање позиције Србије у преговорима може се остварити јачањем њених економских потенцијала, доношењем националне стратегије и стварањем услова за повратак што већег броја Срба на КиМ. Тренутна званична политика Србије инсистира на повратку што већег броја Срба на КиМ, јачању економских и војних потенцијала, што се у одређеној мери поклапа са мишљењем испитаника. Оно што изостаје, а од великог је значаја за Србију, јесте одсуство националне стратегије. Без тога Србија показује да нема јасну слику о томе шта хоће, где иде и шта треба да уради.

Након евентуалног решавања проблема КиМ испитаници очекују да ће се

створити услови за отварање нових проблема, погоршање живота Срба, отуђење културно-историјског блага и српске имовине. У одговорима на ово питање изражава се страх који је деценијама подстицан код српског становништва: да ће се отворити нови проблем уколико се не повинује интересима западних сила. Чињеница да се у блиској прошлости након затварања једног проблема отварао други, оправдава овакво мишљење и бојазан. Понашање Албанаца према Србима и свему што је српско на КиМ-у (прогон и насиље, уништавање културно-историјског блага и верских објеката, узурпација имовине) поткрепљује уверење испитаника да ће се то дешавати и у будућности, након потписивања правно обавезујућег документа о нормализацији односа између Београда и Приштине.

Одбијање Србије да учествује у решавању проблема зауставиће евроинтеграције, погоршати живот Срба на Косову и довести до изолације од стране дела међународне заједнице. И у случају да се прекину преговори и Србија изађе из преговарачког процеса, испитаници очекују погоршање живота Срба на Косову. Став испитаника да ће се зауставити европске интеграције Србије налази упориште у дугогодишњем процесу приступања и сталном условљавању Србије, као и у прокламованој политици Европске уније која је подржана најновијом стратегијом за Западни Балкан – решавање свих граничних проблема међу суседима, а за Србију и Косово и нормализацију односа.

Највредније на КиМ-у што Србија треба сачувати по сваку цену, према мишљењу испитаника, јесте српски народ, културно-историјско благо и верски објекти, што је у сагласности са приоритетима државне политике Србије.

Иако се резултати истраживања не могу генерализовати на мишљење свих грађана Србије, они ипак дају корисне информације о политичким трендовима које налазе упориште у јавном мњењу, а може се осетити и пулс (реакција) становништва на потезе које чини српска страна у решавању проблема Косова и Метохије.

ЛИТЕРАТУРА

Батаковић Т. Душан, *Нова историја српског народа*, Војна штампарија, Београд, 2000.

Богдановић Димитрије, *Књига о Косову*, САНУ, посебна издања, Књига DLXVI, Београд, 1986.

Лакић Зоран, „Положај Косова и Метохије у саставу Југославије“, у зборнику: *Косово и Метохија, Прошлост – Садашњост – Будућност*, (приредио: Коста Михаиловић), издања САНУ, Београд, 2007, стр. 107-116.

Марковић Михаило, „Еволуција Косовског проблема имогућности његовог решења, у зборнику: *Срби на Косову и Метохији*, (приредили: Стеван Карамата и

Часлав Оцић), издања САНУ, Београд, 2006, стр. 211-217.

Микић Ђорђе, „Османско и арбанашко насиље над Србима Косова и Метохије“, *Косово и Метохија*, у зборнику: *Прошлост – Садашњост – Будућност*, (приредио: Коста Михаиловић), издања САНУ, Београд, 2007, стр. 35-54.

Миљковић Ема, „Становништво Косова и Метохије под османском влашћу, у зборнику; *Косово и Метохија*, у зборнику: *Прошлост – Садашњост – Будућност*, (приредио: Коста Михаиловић), издања САНУ, Београд, 2007, стр. 25-34.

Недељковић Д. Славиша, „Призренска лига (1878-1881) између мита и стварности“, у зборнику: *Хуманизација Универзитета*, књига 1, (приредила: Бојана Димитријевић), Филозофски факултет Универзитета у Нишу, Ниш, 2013, стр. 399-411

Пантић Драгомир и Павловић М. Зоран, *Јавно мњење: концепт и компаративна истраживања*, Friedrich Ebert Stiftung и Институт друштвених наука, Београд, 2007.

Здравковић Милоје, „Велика Албанија – обликовање нове нестабилности на Балкану“, *Војно дело*, пролеће/2014, Београд, 2014, стр. 160 - 193.

Извори са интернета:

Апел за одбрану Косова и Метохије, Интернет, <https://stanjestvari.com/2018/01/05/apel-kim/>, 12/03/2018.

Берлински уговор из 1878, Интернет, <http://www.mfa.gov.rs/sr/index.php/dipl-tradicija/istorijski-diplomatski-dokumenti/1288--1878-?lang=lat>, 10/03/2018.

Букурештански уговор из 1913, Интернет, <http://www.mfa.gov.rs/sr/index.php/dipl-tradicija/istorijski-diplomatski-dokumenti/1292--10-1913-?lang=lat>, 10/03/2018.

Војно-технички споразум: између Међународних безбедносних снага (КФОР) и влада Савезне Републике Југославије и Републике Србије, Интернет, <http://www.mfa.rs/sr/index.php/kim/dokumenti/57-kumanovski-sporazum?lang=sr>, 12/03/2018.

Лондонски уговор из 1913, Интернет, <http://www.mfa.gov.rs/sr/index.php/dipl-tradicija/istorijski-diplomatski-dokumenti/1291--1913-?lang=lat>, 10/03/2018.

Резолуција Савета безбедности ОУН 1244. из 1999, Интернет, <http://www.mfa.gov.rs/sr/index.php/component/content/article/58-rezolucija-oun-1244?lang=lat>, 12/03/2018.

Фонет/Бета, „Текст Бриселског споразума“, *Блиц*, 19/04/2013, Интернет, <https://www.blic.rs/vesti/tema-dana/tekst-briselskog-sporazuma/8911sr2>, 15/03/2018.

European Commission, *Strategy for the Western Balkans: EU sets out new flagship initiatives and support for the reform-driven region*, Интернет: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-18-561_en.htm, 15/03/2018.

*Branko Velov*¹⁹⁷
*Stanko Debeljaković*¹⁹⁸

**THE PROBLEM OF KOSOVO AND METOHIIJA AND
THE VIEWS OF PUBLIC OPINION ON THE MODE OF ITS SOLUTION**

Abstract

In the first part of the paper, the problem of Kosovo and Metohija has been elaborated through three issues: The Genesis of the Problem, Solving the Problems of KiM and Opening New Problems or the Chance for the progress and development of Serbia. Although it has occupied a considerable place in the public and political spheres of Serbia for decades, the citizens' opinion on its resolution is often absent or insufficiently visible. The second part of the paper refers to public opinion and aims to gain insight into the views of the respondents on issues related to resolving the problems of Kosovo and Metohija. Survey in the form of online questionnaires was conducted to collect respondents' answers. The sample was made up of 532 respondents from all over Serbia. Statistical data processing obtained the results of the survey: respondents are interested in finding an adequate solution for the status of Kosovo and Metohija to a large degree, but mostly do not believe that such a solution can be found. They give priority to a frozen conflict until more favorable conditions for Serbia in international relations are created, and the most important factor for the current state of Serbia in regard to Kosovo and Metohija is the interest of great powers. The most valuable thing that Serbia should preserve at all costs is the Serbian people in Kosovo and Metohija, cultural and historical treasures and religious facilities.

Key words: Kosovo and Metohija, KiM, problem, approach, solution, status, public opinion.

197 MA Branko Velov, Secretary of the Institute for Strategic Studies at the Faculty of Diplomacy and Security, branko.velov@gmail.com

198 Stanko Debeljaković, politologist, President of the Center for International Relations and Cultural Cooperation, stanko38192@gmail.com

С А О П Ш Т Е Њ А

Владислав Јовановић

Министар иностраних послова СР Југославије (1994 – 1998)

Почаствован сам позивом за учешће на Округлом столу и потрудићу се да будем што јаснији и директнији, јер само тако можемо да утврдимо пуну истину о томе где се, по питању Косова и Метохије, налазимо, са чим се сусрећемо и куда нам ваља тражити излаз из ове тешке ситуације.

Прво, хтео бих да подсетим на један историјски документ који није уопште помињан, нити коришћен до сада, а то је: после политичких промена 5. октобра 2000. године, генерални секретар УН је послао писмо нашој новој власти у којем тражи да се наша молба за поновни пријем у УН напише у духу тог писма. То писмо је писала „америчка рука”, Ричард Холбрук, генерални секретар УН Кофи Анан је само то преписао и послао нашим властима. Ја не знам да ли је наша нова власт тада то писмо користила приликом тражења пријема; претпостављам да јесте. Оно што је важно у том писму јесте да нас подсећају на налаз и закључак Бадинтерове комисије да је бивша Југославија престала да постоји и да се позивају све републике да у својим тадашњим, раније авнојевским границама затраже пријем у светску организацију. То се десило годину и по после завршетка агресије на СРЈ. Не разумем зашто се чињеница да је писмо настанало са америчким знањем и учешћем не користи са наше званичне стране. За подсећање свих, ми смо и после те агресије признати у оквиру наших пређашњих граница, па је чак изражен званичан став и очекивање Светске организације да молбу напишемо уважавајући те чињенице. Вероватно се то налази у архивама и препоручујем да се тај моменат више користи у нашој политичкој комуникацији, нарочито са УН, Америком и другим великим силама.

Друго питање које нас спутава све време, ево већ 17-18 година, јесте то што је наша „несрећна” нова власт у поданичком маниру пропустила да каже да ми желимо да будемо чланица ЕУ, јер је природно за једну европску земљу да иде тамо. Али то желимо да чинимо под истим условима под којима су примљене и друге земље чланице. То значи са њиховим границама дефинисаним њиховим Уставом. То није учињено, него је остављена празнина и та празнина се користи против нас до дана данашњег, укључујући и Бриселске разговоре. Имали смо пре неки дан изјаву немачког министра који је до сад најбруталније рекао: „ви прво морате да потпишете тај споразум са Косовом, то значи да га признате, а онда да

очекујете награду, а то је чланство у ЕУ”. Сада је то много теже учинити, јер је прошло толико времена, а ми смо се у нашим политичким активностима прилично сродили са тим недостатком у нашој политици према ЕУ и другим западним силама, али никад није прекасно. Можда би и сада ваљало подсетити оне који врше директне притиске на нас, све отвореније, а можда сутра и још бруталније, да ми ништа друго не желимо, него да будемо чланица ЕУ, под истим условима као што су то и друге биле, и да молимо да се то поштује, а нека се онда они изјашњавају да ли то желе или не желе. Ако не желе, онда је терет одговорности за проблеме у даљим преговорима на њима, а не на нама. Никако не би требало да се ми повучемо зато што су они брутални према нама, него да њима оставимо да се изјасне.

Посебно је питање: шта је Косово? Још је лидер косовских Албанаца Ибрахим Ругова, деведесетих година 20. века, на питање француских новинара: која још људска и мањинска права Албанци желе да би били задовољни? – грубо одбацио све сугестије и рекао да Албанце интересује само територија и република. Значи, то уопште није било хуманитарно, него сецесионистичко питање, још од тада, са тим „миротворцем” Руговом. Да не говоримо о овим садашњим „шумским” људима, који су то покушавали да остваре оружјем и уз помоћ НАТО-а, и у томе прилично успели. Према томе, Албанци од почетка третирају Косово као територијално питање, при чему занемарују сва остала питања, попут безбедносних, хуманитарних, економских и др. У српској политици је све време био присутан инфериорни приступ у коме је недовољно истицано да ми сматрамо Косово територијалним питањем, да је то неодвојиви део наше територије који је правним и физичким насиљем отргнут, и да је од тога произведена нова квази-држава. Због тога би било добро да се у нашем ставу унесе и нагласи и тај моменат, да је Косово за нас не само безбедносно и хуманитарно питање, него превасходно територијално, што произилази из преамбуле нашег Устава. Овакав приступ елиминише, или бар ублажава могућност да неки спољни центри моћи извуку погрешне закључке како Србија, тиме што инсистира првенствено на безбедносним питањима, испушта свесно ону садржину Уставне преамбуле која КиМ третира као територијално питање.

Бриселски преговори су, по мом мишљењу, резултат рада или нерада претходне владе, са пропустима о којима ће историја рећи своју реч. Ти преговори су усмерени на наше суочавање са реалношћу, произведеном низом аката правног и физичког насиља и ми се, суочавајући се са тим, морамо корак по корак изјашњавати *vis-à-vis* те нове такозване целине, нове државе. Иначе, ти преговори као такви не могу да доведу до циља који ми желимо, а желимо правичан циљ, компромисни, јер је циљ спонзора косовских Албанаца и правних архитеката тих преговора да се ми, миц-по-миц доведемо до тога да коначно прихватимо ту нову реалност кроз једну од формула.

Једна од њих је Ишингерова, уз постојање и неких других али, у сваком случају, то су њихова очекивања и они мисле да би то могло да се оствари. Разуме се да нема успешних преговора без задовољних учесника, а ако би се настојања спонзора косовске независности и остварила према постојећем сценарију, српска страна би била потпуно и незадовољна и незадовољена. То значи да нема перспективе у тим преговорима овако како се они усмеравају. Постоје ту и друге идеје о којима се данас говорило, а које су у оптицају. Хоће ли то да буду само жеље појединаца, или су то пробни балони да се види реаговање других? Чак је и један амерички професор говорио о потреби стварања националних држава на Балкану. То значи да допушта могућност прекрајања граница, а то опет не може да се изведе све и када би се и прихватио начин како је сугерисано, већ само путем неке нове међународне конференције, ако би до ње икада и дошло.

Према томе, питање завршетка ових преговора се логички и природно на-слања на једно друго питање, а то је: за кога време ради? Да ли ради или не за албанску страну и њихове заштитнике, од чега зависи и питање - да ли би време могло да ради за нас? Ту се мишљења код нас сучељавају и разилазе, има ту и емоционалних реакција, а има и разлога за страховање да бисмо - како се то раније говорило - пропуштањем још једне могућности, пропустили и последњу шансу да било шта задржимо опипљиво, као наше присуство на Косову и Метохији.

Мишљења сам да не треба замрзнути тај конфликт, јер сва друга поређења са примерима из међународне праксе (Кашмир, Блиски Исток, Северни Кипар и др.) указују да су ипак тамо другачији разлози и друге околности. Поготово, што замрзнути конфликт није дефинитивно решење, него је то само одложено решавање за само - по мом мишљењу - десетак година. Зашто то кажем? Зато што је Косово постало тзв. независна држава пре 10 година. Резултати њеног упињања да постане светски призната држава су изостали, и како време пролази, све мање ће бити перспективни. Са друге стране, спонзори косовске независности су веома свесни хипотеке коју имају због свега онога што су учинили и чине са Косовом: низ противзаконитих радњи, од агресије па надаље, супротних међународном праву, што бode очи великом делу европске, али и светске јавности. Тим пре, што се то осећање непријатности, због тога што имају тај „ужарени кромпир у рукама“ и не могу да га се ослободе, све више компликује и повећава чињеницом да сеце-сија, попут ове, постаје све мање популарна у свету, односно, да једно насилно отимање мањинске заједнице из једне суверене државе и њено претварање у самосталну државу није нешто што може да добије аплауз у свету.

Протекла деценија је, можда, максимум који су косовски Албанци могли да постигну, не само због религиозних осећања неких муслиманских земаља, него и због континуираних притисака и „подмићивања“ од стране САД и УК - Велике Британије и Северне Ирске. Оваква пракса се, практично, исцрпљује, и сада се

може очекивати пре један повратни процес осипања тог признања, него ли његовог повећавања. С друге стране, Косово као „црна тачка“ или „црна рупа“ у Европи за ових 10 година није променило ту слику. Замислимо шта ће бити од сада за наредних 10 година. Колико ће то црнило Косова да буде веће и неприхватљивије за Европу као најетаблиранији континент на свету, где се нерегуларности, попут примера Кашмира, Блиског Истока и другде, не могу трпети дуже време, а поготову један нерешени конфликт какав је случај са Косовом.

С друге стране, други негативни елементи на Косову и Метохији све више „скачу у очи“, пре свега корупција, дрога и друге врсте криминала, као и међународни тероризам, затим имиграција самих Албанаца, који напуштају ту „срећну“ нову државу коју су вољом моћних сила добили. Све се то одвија у контексту таласа имиграција све већег броја људи из муслиманских земаља ка Европи, што утиче на стварање и јачање унутрашњег менталног отпора у скоро свим државама Европске уније према овој савременој појави.

Све те чињенице не могу да погодују расту симпатија других за ту новостворену „бумеранг државу“ - Косово и Метохију. Због тога ће заштитници те тзв. државе, пре свега Америка, морати да закључе да не могу да тај процес заврше без сарадње са Србијом, јер Србија има тапију, има право, а без тог права колико год реалност била насилно створена на другој страни, ништа не може правно ваљано да се уради. Не може Косово да се уведе у УН без одустајања Србије од тог права. То је право матичне државе, својеврсни вето који она има на евентуални излазак било којег њеног дела и амбиције тог дела да постане нова држава. Имали смо у историји пуно примера: одвајање Бангладеша од Пакистана је постигнуто сагласношћу чланица Савета безбедности УН, али је протекло две године да Пакистан да своју сагласност након добијања пуне компензације у виду стварања војног нуклеарног програма; случај Еритреје која се 2-3 деценије отимала од Етиопије, па није у томе успевала; тек иза тог периода је добила своје осамостаљење; Јужни Судан, који није могао да се осамостали без прихватања Картума, и то је учињено после више година, тек када је Картум добио компензацију у виду експлоатације нафте итд.

Према томе, знају Американци као спонзори Косова, да то не могу да заврше без Србије, и мораће у периоду од сада до 10 година да закључе да морају да воде правне преговоре са нама, а не ове који су у Бриселу. И ти преговори би требали бити оно што наш председник сада наглашава, да компромис мора бити задовољавајући за обе стране. Значи, мора се понудити Србији одговарајућа компензација, територијална или нека друга, то је ствар преговора. И тада би то били преговори равноправних страна. Ово сада нису преговори равноправних страна, имамо Србију и три друге стране које су солидарне у томе да Србија мора да даје нове уступке да би се довршило оно што су они наумили. Шахисти би рекли да

се спонзори косовске независности сада налазе у оскудици времена, или цајтноту, управо из разлога који сам казао. Они су морали да науче да за ових 10 година нису могли да остваре тај циљ, и да ће још мање могућности бити да то ураде у следећих 10 година, и због тога ће морати да скрате то време тиме што ће морати да нам приђу у једном тренутку и да понуде праве разговоре, са правим часним излазима, било тиме што би се Косово вратило у Србију на неки начин, или што би се извршила нека подела или понудила нека друга компензација Србији.

То су ствари за те будуће разговоре који ће по мени бити неопходни и нужни, и ми само треба да останемо принципијелни у свом ставу, да не попуштамо и да сачекамо тај повољни тренутак који је ту негде у следећим годинама. Треба и да се подсетимо да нам је наша историја дала више добрих поука: прво, да не треба да се конфронтирамо са јачим да се не бисмо „наболи на њихове бодље“, друго, да не треба да капитулирамо, јер капитулација је практично знак престајања да постојимо. Рецимо, кад бисмо ми пристали да се одрекнемо Косова зарад уласка у ЕУ, тиме бисмо изгубили право да се зовемо држава. Јер се ниједна држава до сада у последњих 200-300 година није одрекла дела своје територије ради уласка у било коју организацију, међународну организацију. Зашто бисмо ми били први и једини? И мене радује то што наш председник наглашава да тако нешто није могуће, и то је нешто што би требало да одржимо као принципијелни, чврсти став у временима која долазе. По мени, она нису неповољнија од оних која су била или која су сада, напротив, изгледнија су ако се држимо тог принципијелног става и не попуштамо пред притисцима, ма какви они били.

Живадин Јовановић

*Београдски форум за свет равноправних,
Министар иностраних послова СР Југославије (1998 – 2000)*

Полазећи од теме, најпре бих изнео неколико теза које ми се чине прикладним. Немам предлог за коначно решење. Сматрам да ово време и формат преговора нису повољни за праведно и одрживо решење.

Моја прва и најважнија теза је да већ постоји општеобавезујући правни документ најшире основе и највишег ранга у систему међународног права. То је Резолуција СБ УН 1244. Дијалог и преговори треба да полазе од уважавања и доследне примене тог документа који је резултат најширег консензуса најмоћнијих држава света и светске заједнице. Резолуција СБ 1244 треба да буде основа и оквир свих преговора. Решење о статусу, када буде могуће, не може бити изван система ОУН, нити насупрот одлуци СБ УН.

Из система УН проистекли су и неки други документи, али су они саветодавног карактера, без обавезујуће правне снаге. Како је до тих других докумената дошло, ко је одговоран за то што не одговарају интересима Србије, свакако је важно и интересантно за анализу, али за праксу само утолико да не бисмо данас и убудуће чинили сличне или веће грешке. Вероватно има фактора чијим интересима не одговара наше позивање на Резолуцију 1244 и Устав Србије, који то желе или чак и одбијају. То се може схватити, јер не одговара њиховим интересима. Што се Србије тиче, она не би смела да одустаје од позивања на та документа, јер је однос према њима принципијелна ствар.

Друга теза: најважнији параметар је Устав Републике Србије. Очекује се да га сви поштујемо, а одговорност за то расте са положајем свакога од нас у друштву. Устав обавезује преговараче који не би требало да прихватају било шта, па ни политичке документе, рачунајући да ће уставне промене то касније апсолвирати. То како се односимо према Уставу јесте мера озбиљности државе. Тај однос је, нажалост, на моменте бивао недопустиво лежеран и неодговоран. Србија се није одрекла, нити ће се одрећи резолуције СБ 1244 и свог Устава.

Трећа теза: „погодба“ - Косово и Метохија (право и интереси) за чланство у ЕУ није прихватљива, јер се ради о вредностима које нису упоредиве.

Четврта, гаранције Запада, односно ЕУ, за било какве будуће договоре или решења за Србију, не могу бити кредибилне. Из резолуције СБ 1244 извршене су

само оне одредбе које су од интереса за Албанце, није извршена ни једна одредба којом се гарантују права Срба и Србије. Из тзв. Бриселског споразума од 2013. Србија је извршила све своје обавезе, Албанци нису извршили једину обавезу према Србима и Србији – успостављање Заједнице српских општина. ЕУЛЕКС је представљен и прихваћен као „статусно неутралан“, у стварности, био је и остао инструмент за успостављање илегалне квази-државе на делу српске територије. Само извршавање неизвршених обавеза према Србима и Србији, истинска непристрасност ЕУЛЕКС-а, откривање и процесуирање одговорних за злочине према Србима - могу отклонити резерве Београда.

Пета, Београд је у досадашњим тзв. преговорима отишао предалеко у давању уступака Приштини и Западу, а за узврат није добио ни приближно заштиту својих права и интереса, олако верујући у „статусну неутралност“ ЕУ и ЕУЛЕКС-а. Београд из тога треба да извуче одговарајуће закључке. Најважнији је да не треба да иде у нове договоре и обавезе док се не изврше све обавезе према Србији и српском народу, укључујући слободан и безбедан повратак 250.000 протераних у етничком чишћењу.

Шеста, питање статуса Косова и Метохије за Србију је кључно питање које је отворено дотле док се преговорима не дође до праведног и одрживог решења, како је предвиђено Резолуцијом СБ УН 1244. Нико нема права да Србију уцењује постављањем било каквих рокова до којих се питање статуса Покрајине мора решити, или да Србији намеће решења по мери својих геополитичких интереса.

Седма, брига и напори Србије да се обезбеде основна људска права припадника српског народа на Косову и Метохији, као што су лична безбедност, слобода кретања, неприкосновеност права својине - уживају подршку. Брига за њих, као и за поштовање статуса и неутуђивих права Српске православне цркве не умањује нити замењује суштински задатак а то је - статус Покрајине у складу са резолуцијом СБ 1244.

Осма, не сме се повлађивати носиоцима антисрпске пропаганде да је Косово и Метохија тег о врату Србије којег треба што пре да се ослободи, да би њена економија и грађани кренули у будућност, инвестиције, развој, виши животни стандард, већи природни прираштај, готово - у земаљски рај. Која би то држава у региону, Европи или свету жртвовала своје достојанство, права, суверенитет и територијални интегритет да би њени грађани, наводно, боље живели?!

Девета, праведни компромис је могућ само у оквиру резолуције СБ 1244 и Устава Србије. Није компромис нити одрживо решење да Приштина добије независност, а Срби на Косову и Метохији статус припадника националне мањине и државне границе према централној Србији.

Десета, имајући у виду превазиђени формат бриселских преговора, повезаност решавања питања статуса Косова и Метохије са преговорима о чланству Србије у ЕУ,

као и дубоке кризе и промена у геополитичким односима, сматрам да данас не постоје услови за постизање праведног, стабилног и одрживог решења за статус Косова и Метохије. Када се створе услови за решење у складу са резолуцијом СБ 1244 и Уставом Србије, гаранти морају бити и Русија и Кина. Да би то биле суштинске гаранције, процес решавања треба вратити у Уједињене нације, у коме је и започет.

Србија је била и остаје спремна да тражи компромис, усклађује интересе, али не на брисаном, неозначеном простору, већ на терену принципа и права. Чим прихвати да је са тог простора изнесете, Србија је препуштена самовољи других. Зато не би смела да напушта терен права и принципа и да, у интересу назови прагматизма, предност да неправу у односу на право. И право је део стварности.

Раније је била у оптицају теза да је „status quo“ на Косову и Метохији не-одржив. Вршен је притисак на Србију да жртвује своје интересе, како би се „status quo“ изменио и отклониле наводне фрустрације. Сада је у оптицају теза да је замрзнути конфликт штетан и да решење зависи само од Србије. Ко је, како и зашто замрзнуо конфликт? Замрзнуле су га исте оне западне земље, које су својевремено наметнуле резолуцију СБ 1244. Када су својим штићеницима обезбедиле и више од предвиђеног, када је на ред дошла примена оног што припада Србији, зауставиле су примену резолуције! Имамо дужност да јасно кажемо - тај однос одражава истинску политику Запада према Србији, а не јефтине комплименти. Спречавање 250.000 Срба и других не-Албанаца да се слободно и безбедно врате на своја огњишта на Косову и Метохији није за западне силе хуманитарно питање, то није однос према избеглицама и расељеним лицима, то је далеко више – то је израз праве политике водећих западних земаља према Србији и српском народу!

Правно засноване позиције, политика и интереси су данас универзални захтеви који се чују са највећих светских форума у Њујорку, Хамбургу, Минхену, Давосу, Москви, Петрограду, Пекингу, Шјамену, Делхију, Токију, Таомини... Имам утисак да би могли и требали јасније да се чују и из Београда.

Дивим се колегама правницима, интелектуалцима уопште, који нуде идеје и предлоге за коначни статус Косова и Метохије, а да не осете потребу да се позову на принципе и право.

1. СВЕТ

У току су глобалне геополитичке промене без преседана. Нестаје униполарни и настаје мултиполарни светски поредак. Азија постаје стожер економско-технолошког напретка у свету, у 21. веку. Израз и носиоци тектонских промена глобалних односа су БРИКС, ШОС, ЕАУ, нове економске и финансијске институције, потискивање Бретон-вудског и доларског система.

Дошло је до чудног обрта: и победници хладног рата, они који су 1999. безобзирно кршећи Повељу ОУН, предводили агресију НАТО против Србије (СРЈ), који су глобализовали интервенционизам и ауторитет силе наметали изнад сваког права, почињу данас да се позивају на право и принципе, жале се на „ревизионисте“ светског поретка у које убрајају, пре свега, Русију и Кину. Конституисање мултиполарног светског поретка није никаква ревизија, или ревизионизам, већ неминовност као израз тежњи огромне већине човечанства за равноправношћу и слободом од сваке доминације и хегемонизма.

Губљење привилегија подстиче стратегије Запада да зауставе мултиполаризацију и демократизацију међународних односа.

Обнавља се трка у наоружавању. У тренду је минијатуризација нуклеарног оружја, јер постоји проблематична процена да оно неће изазвати потезање стратешког нуклеарног потенцијала силе која је нападнута „ради превенције“! Паралелно јачају тензије на западу и истоку Азије.

Генерални секретар НАТО-а Јенс Столтенберг у Београду, а директор Минхенске конференције Волфганг Ишингер, у Минхену, готово истовремено оцењују да су данас глобални односи најзаостренији, а исход најнеизвеснији од краја Другог светског рата!

Илузорни су покушаји да се сачува status quo и привилегије тзв. победника у Хладном рату. Човечанство тежи односима равноправности и партнерства, поштовању основних принципа међународног права, одбацујући хегемонизам и хијерархију голе моћи.

ЕУ, после Брежита, дубоких разлика о квотама за пријем миграната, експанзије радикалног ислама, тероризма и сепаратизма, јачања екстремне деснице и ксенофобије, сепаратизма на Балкану, у Шпанији и другде – поново тражи себе. Европа је у транзицији, зна чега би желела да се ослободи, али требаће јој још доста времена, напора и мудрости да би дошла до одговора на питања чему стреми и како то постићи.

Неслагања између ЦИЕЗ и ЗЕЗ постају видљива и не могу се даље гурати под тепих. Кохезија ЕУ је нагрижена, ојачали су национализам и партикуларизам. Нејединство спољне и безбедносне политике постаје озбиљно оптерећење. Болан показатељ и велико оптерећење је нејединство о (не)признавању једнострано проглашене независности српске покрајине Косово и Метохија. Водеће европске силе, а у првом реду, Немачка и Велика Британија, чине велике напоре да петорку чланица ЕУ (Шпанија, Румунија, Словачка, Грчка, Кипар) приволе да се придруже признавању илегалне једнострано проглашене независности Косова и Метохије. Макрон и Меркелова понављају да је време да се Европа (ЕУ) окрене себи, али у погледу Косова и Метохије настављају деструктивну политику коју су САД наметнуле 1999. приморавајући је да учествује у илегалној оружаном агресији против

Србије (СРЈ). Користећи комбинацију претњи, уцена и ласкања, водеће европске земље настоје да увуку Србију у сценарио инаугурације још једне албанске државе коју би да устоличе на делу суверене државне територије Србије. Чине то, пре свега, да би задовољиле своје себичне геополитичке интересе, али и да би успоставиле јединство у редовима ЕУ. Ако би успеле да присиле Србију да учествује у новом исцртавању државних граница на Балкану, рачунају да би тиме отпао разлог што пет чланица ЕУ и даље даје предност праву и принципима у односу на неправу. Опседнуте таквим амбицијама, водеће силе ЕУ не схватају да би тиме и друге границе, и то не само на Балкану, почеле да се руше као кула од карата и да би уместо мира и стабилности, чему декларативно теже, довеле да далеко дубље дестабилизације и још већих конфликта.

Далеко више од „шумова“ неслога оптерећује евро-атлантске везе и сарадњу. После одустајања САД од ТТИР и Париског уговора, јављају се озбиљне претње нормалној трговини, чак и трговинским ратом. Међусобно поштовање на тој осовини и поверење су на најнижој тачки.

Самити у Таорими и Хамбургу 2017, као и Форуми у Давосу и Минхену 2018. показали су растуће разлике између САД и ЕУ о самим основама трговинског система – протекционизам или слободна трговина. Разуме се, сличне су разлике и између САД и Кине, САД и Јапана, САД и Канаде (НАФТА), као и других. Све то, оптерећује функционисање и реформе светског економског система који се још увек опоравља од кризног периода. У тим условима расте значај иницијативе кинеског Председника Си Ђинпинга „Један појас, један пут“, као глобалног, интегративног, стабилизујућег пројекта.

Звуче логично изјаве лидера Немачке и Француске да је дошло време да се Европа окрене себи. Постављају се питања – шта то значи? Шта је реално? Које је Европа до сада била окренута? Да ли се окретање, уколико до њега дође, односи само на економију, или и на политику, безбедност, идентитет – на стратегију, или се ради о пукој жељи (*wishful thinking*) Европљана? Које је Европа била окренута 1995, 1999?

Упркос свему, Западна Европа, и њене институције као што су ЕУ, СЕ, и нарочито НАТО, бар засад, остају забрављени у америчкој политици заопштравања односа са Русијом, а донекле и са Кином.

Глобални светски поредак је у процесу дубоких трансформација ка мултиполарности и отварању простора за демократизацију међународних односа, ка јачању улоге принципа међународног права и улоге Светске организације. Русија, Кина и друге земље растуће моћи су носиоци епохалних промена.

Паралелно, и управо због перспективе демократизације и укидања свих врста монопола, одвија се трка у наоружавању, а глобална конфронтација и напрегнутост односа доносе непредвидиве ризике и опасности од нуклеарног су-

коба. Носиоци стратегије одбране униполарног поретка су западни центри моћи везани за мултинационални корпоративни либерални систем заснован на доминацији.

Глобални односи су у превирању, нестабилни. Уздрмане су основне одреднице европског система.

Тренд мултиполаризације и демократизације глобалних и европских односа је јасан, тешко се може зауставити без трагедије за целу цивилизацију. То не значи да је даље разгоревање постојећих и избијање нових сукоба искључено.

Услови и геополитичко окружење у којима се води дијалог Београда и Приштине битно су другачији него у време када је дијалог започет. Питање (не)адекватности формата преговора намеће се само по себи. Да ли је ЕУ једнако капацитирана данас са свим нараслим унутрашњим проблемима и неизвесностима, као што је била раније? Мој одговор је - није. Шансе Србије да у том формату обезбеди уравнотежено, праведно и одрживо решење ни раније нису биле добре. У новим, данашњим условима, оне су још мање. Шансе за праведно и уравнотежено решење и даље се смањују са јачањем геополитичке конфронтације Запад – Исток у коју је Европска Унија дубоко увучена.

Ако агресија НАТО 1999, као први рат на европском тлу после Другог светског рата, није могла да се оконча без учешћа Русије; ако иоле озбиљнији проблеми у свету не могу да се реше без партнерства са Русијом и Кином, како се онда помишља на могућност мирног, праведног и одрживог решења једног вековног проблема као што је косовско-метохијски уз учешће само комесара ЕУ?! Могу ли било какве концесије Србије смирити нестабилност Балкана увезену геополитичким играма Запада? Хоће ли Запад зауставити Велику Албанију „правно обавезујућим актима“ или ће тиме само убрзати тај процес? Колико пута Србија треба да се спушта и пада низ то уже непостојаних гаранција Запада?

2. ГЕОПОЛИТИЧКИ ИНТЕРЕСИ ЗАПАДА

САД и кључне европске земље (Велика Британија, Немачка), како због заједничких, тако и због ужих геополитичких интереса, повећавају притиске да у што краћем року, најдаље до краја 2019, наметну „коначно“ решење за „незавршене послове“ на Балкану, у првом реду да обезбеде признавање независности Косова од стране Србије.

Заједнички интереси САД, ВБ и Немачке су: а) обезбеђивање монолитности „стратешке дубине“ за геополитичку експанзију на Исток; б) припреме за геополитички обрачун са Русијом; в) слабљење, неутралисање Србије и српског народа као самосталног политичког фактора на Балкану и вечито „сумњивог“ партнера због традиционалног, стратешког савезништва и пријатељства са Ру-

сијом; г) оправдање агресије од 1999, жртава, разарања, отцепљења, етничког чишћења Срба грешкама „бившег режима“ Србије, и д) проглашавањем једностраног отцепљења за јединствен случај који се не може користити као преседан.

Стратегија слабљења и смањивања Србије на делу је дуги низ година, а целовито је реафирмисана као интегрални део геополитике Запада на самиту НАТО и кандидата за чланство у НАТО, у Братислави априла 2000. године. Она, разуме се, и даље важи.

Посебни циљ ЕУ, односно Немачке је да Србија потписивањем тзв. „свеобухватног правно обавезујућег споразума“ призна Косово као независну државу и тиме отклони важан разлог унутрашњег нејединства ЕУ. Слично је било и 1991, када је прихватање разбијања СФРЈ у Мастрихту, било цена Геншера за немачке уступке по другим питањима унутрашњег уређења ЕУ. Изјава Габриела Зигмара да Косово никада више не може бити део Србије није само израз немачке ароганције према Србији, већ према Европи и самој ЕУ. Присећајући се сличних изјава немачких амбасадора у Србији – Андреаса Цобела 2007, Андреаса Маса, децембра 2011. и Аксела Дитмана 11. новембра 2017, може се лако уочити еволуција при којој би неки од будућих немачких представника лако могао рећи да и неки други делови никада више неће бити у саставу Србије.

3. ПРАВНО ОБАВЕЗУЈУЋИ СПОРАЗУМ

После прошлонедељне изјаве немачког министра за иностране послове Габриела Зигмара у Београду и Приштини потпуно је јасно да се најављеним споразумом захтева признавања независног Косова од стране Србије као услов за чланство у ЕУ. Са тим би ишло у пакету и све остало: чланство у ОУН, УНЕСКО, ОЕБС, СЕ, нове међудржавне границе, дипломатски односи, претварање дела српског народа у Покрајини у српску националну мањину. Све оно што је јавности јасно бар од тзв. Брислеског споразума од 2013, а што је званично демантовано као искривљавање и плод лоших намера.

Нуђење тзв. Немачког модела је провидан покушај оправдавања, заваривања и „чувања образа“. Ситуације, међународне околности, порекло и корени проблема, немају никаквих сличности или додирних тачака са случајем две Немачке.

Позивања на реализам, упозоравања на економске и социјалне проблеме, на једној страни, и истицања донација, инвестиција, запошљавања и бољег живота који једино могу стићи из ЕУ, на другој страни, упућују на помисао да постоји спремност на трговину – признавање Косова, односно, потписивање споразума за чланство у ЕУ. По мом мишљењу, то се не сме прихватити, јер то не може донети ништа добро – ни Србији, ни региону, ни Европи. То није пут ка праведном ре-

шењу, већ ка одложеном конфликту који би могао бити шири и опаснији од оног 1998.

Искуство показује да је из Резолуције СБ 1244 примењено само оно што је на штету Србије и ништа од оног што је обавеза друге или других страна. Искуство са применом тзв. Првог споразума о нормализацији од 2013. је слично, ако не и истоветно. Србија је испунила све своје обавезе, Приштина једину – Заједницу српских општина, није. И када би био потписан нови „правно обавезујући документ“ искуство би се у потпуности поновило. Дакле, документа се потписују само ради обавезивања Србије. И никог више. Искуства недвосмислено потврђују да не постоји воља Запада да се друга страна приволи на поштовање. Друга страна је савезник и пријатељ, а Србија је „реметилачки фактор“, непоправљив савезник и пријатељ Русије. Ко би гарантовао да би са извршавањем новог „правно обавезујућег документа“ овога пута било другачије. ЕУ, Запад у целини, је истрошио кредибилитет. Једини начин да га задобије, да пре било каквих нових споразума обезбеди извршавање неизвршених обавеза из Резолуције 1244 и тзв. Бриселског споразума.

Ако би се послужио стилем који је користила већ заборављена Контакт група, мој оквир за решавање косметског чвора могао бих сажети у четири „НЕМА“:

- Нема признавања отетог Косова и Метохије, са или без мимикрије;
- Нема потискивања, одрицања, ревизије или замене за Резолуцију СБ УН 1244;
- Нема нагодбе (deal) - Косово за чланство у ЕУ;
- Нема нормалне нормализације без претходног безбедног враћања 250.000 протераних Срба и других не-Албанаца.

О статусу већ постоји одлука, то је Резолуција СБ 1244.

Да закључим: Не бих желео да будем припадник генерације која би, у име донација, инвестиција и наводног бољег живота, ћутке прешла преко ултиматума Габриела Зигмара. И то на 80. годишњицу Минхенског споразума.

Зоран Миливојевић

Бивши амбасадор, сарадник Центра за стратешке алтернативе

1. УСЛОВЉЕНОСТ РЕШАВАЊА СТРАТЕШКИМ ЦИЉЕМ - ПРИСТУПАЊЕМ ЕУ

Актуелна званична политика Србије приступање ЕУ програмски означава као стратешки циљ. ЕУ приступање условљава решавањем питања КиМ, при чему основу овог услова - решавање питања статуса КиМ, диктирају стратешки интереси Запада и већине у ЕУ. Томе треба придодати и актуелни глобални интерес западних центара моћи на челу са САД, који наш регион ставља у стратешки контекст глобалних надметања са Русијом (и Кином), а конкретном питању решавања статуса КиМ даје значај фактора „стабилности“, као елемента у обезбеђивању западних глобалних интереса у том надметању. Произилази дакле, да се решавање статуса КиМ подудара, како са нашим стратешким циљем, тако и са глобалним интересима Запада, дакле и ЕУ. У том смислу, у овом случају постоји интересна међузависност између стратешких циљева Србије и ЕУ.

2. СТРАТЕГИЈА ЗА ПРОШИРЕЊЕ ЕУ НА ЗАПАДНИ БАЛКАН И ПРИСТУПАЊЕ СРБИЈЕ

Комисија ЕУ је 6. фебруара (2018) усвојила Стратегију ЕУ за проширење и тиме политику проширења вратила у живот. Разлог томе је потреба да се санирају последице Брежита, успоставе основе за наредне институционалне реформе, и преко најуспешније политике ЕУ у њеној историји обезбеде даљи интегративни процеси на нивоу ЕУ. Стратегија нуди у случају Србије перспективу пријема 2025, при чему јасно и изричито инсистира на свеобухватној нормализацији односа Београд-Приштина као услову. То динамику и садржај решавања питања статуса КиМ поставља на кључно место. Треба подсетити да је Србија већ раније у контексту стратешког циља - приступања ЕУ, ушла у процес решавања питања КиМ, својевременим отварањем дијалога о „техничким“ питањима, наставком са закључењем Бриселског споразума и текућим процесом преговора о нормализацији односа Београд - Приштина, у склопу отворених приступних преговора са ЕУ, а на основу обавеза из Преговарачког оквира (поглавље 35). Позиција Србије је да се ради о

статусно неутралним преговорима уз посредовање ЕУ, и тако се ти преговори званично и одвијају у формалном смислу.

За позицију ЕУ је, међутим, релевантно следеће:

- главне чланице ЕУ на челу са Немачком од којих зависи пријем Србије су признале независно „Косово“;
- на тој основи је Комисија ЕУ закључила са „Косовом“ Споразум о стабилизацији и придруживању и увела и „Косово“ у процес приступања иако му статус није *de iure* (де јуре) решен;
- са те позиције нормализацију Београд - Приштина третирају као билатерално питање између два субјекта међународног права и у том смислу и претпоставку за реализацију обавеза о нормализацији, као и у домену решавања билатералних спорова почев од границе и других отворених питања (имовина и др). У том смислу су ставови и препоруке у Стратегији о проширењу прецизни и тврди;
- правно обавезујући споразум из Преговарачког оквира практично виде као легализацију државности „Косова“ и обезбеђење за његов приступ МЗ (ОУН, ОЕБС, СЕ, НАТО) у пуном државноправном капацитету, укључујући и пунопрано чланство и у ЕУ.

Ово сужава маневарски простор Србији. Отежавајућа околност да се пронађе компромисно решење лежи у чињеници што западни центри моћи на косовској независности граде геополитичку слику Балкана, и од тога полазе у приступу безбедности и стабилности, посебно сада у надметању са другим глобалним факторима Русијом и Кином.

3. РЕЛЕВАНТНЕ ЧИЊЕНИЦЕ ЗА ПОСТАВЉАЊЕ СРБИЈЕ

У напред датим околностима кључне релевантне чињенице за питање статуса КиМ које српска страна мора имати у виду у погледу даљег приступа решавању генерално, а и у контексту приступања ЕУ, јесу:

а. Оне које имају међународну основу и карактер:

- Нове државе настају као последице ратова, међународних конференција или путем међународног права (процес деколонизације). Независно „Косово“ није пример ниједне од набројаних последица.

Агресија НАТО на СРЈ противно међународном правном поретку не може

се третирају као класичан рат између држава и народа поводом њихове воље или одлуке. Дакле, из противправне агресије није могла да произађе нова држава, а и није, већ ентитет под управом ОУН.

КиМ није било предмет никакве међународне конференције.

КиМ није било колонија.

- Постојање права на страни Србије које одражава међународноправни статус КиМ (Резолуција 1244 СБ УН) у овом тренутку је неспорно и правно валидно;

- Нема могућности да се наметнути статус („независност“) КиМ признавањем од стране одређеног броја земаља и међународно потврди у оквиру важјећег међународноправног поретка (СБ УН, Резолуција 1244, сагласност Србије и др), јер је у надлежности Савета безбедности који је једино овлашћен за признавање нових чланица ОУН;

- Измењене међународне стратешко-политичке околности које су на сцени. Оне иду правцем потврде мултиполарности и дисперзије утицаја који могу бити релевантни и за питање статуса КиМ, како у оквиру ЕУ (став петорке, Каталонија, Брежит и даљи развој ЕУ), тако и на ширем међународном плану (билатерализам и нови трансатлански односи, нови глобални односи и интереси у региону, фактор утицаја других сила - Кине, Русије, Турске, итд).

б. Оне које се тичу ЕУ

- Према уговору о ЕУ (Лисабонски уговор), а због другачијег става 5 пуноправних чланица (Шпанија, Румунија, Словачка, Грчка, Кипар) које не признају „Косово“, нема консензуса око статуса КиМ на нивоу ЕУ. Стога није могућ третман и приступ „Косова“ ЕУ као субјекта међународног права и односа, дакле у својству кандидата или учесника у просецу приступања резервисаном само за признате државе. Управо на овоме се базира и став Шпаније да „Косово“ не може бити предмет Стратегије за проширење као остале земље Западног Балкана, јер нема својство субјекта међународног права и односа. Доказ томе је и формалноправни третман КиМ на нивоу Комисије ЕУ (звездица и фус нота) и када је реч о процесу Стабилизације и придруживања (потписала КЕУ не ЕУ на нивоу чланица), и сада у најновијој Стратегији за проширење (разматраће се „када се стекну објективни услови“).

- Србија у том погледу нема сметњи, јер је према међународном праву субјект у пуном капацитету и може бити предмет несметаног процеса приступања.

- Познати Кипарски модел или случај на који се ЕУ позива у условљавању Србије, није у међународном политичкоправном смислу подударан са случајем КиМ. У случају Кипра ради се о делу државе који је под страном физичком војнополитичком окупацијом, и тај део територије је фактички без икаквог међународног статуса, осим што се окупација не признаје, а због фактичког стања Кипар има проблем који је решив оног тренутка када окупација престане. КиМ има међународни статус који одређује Резолуција 1244 СБ УН и међународни мандат који врше УН преко УНМИК-а. У том контексту, док тај мандат ОУН траје, питање статуса је отворено у међународном и међународноправном смислу, тако да се питање Србије и КиМ не могу подводити под билатералне односе између међународних субјеката нити Србија спречавати да уђе у ЕУ, а КиМ се прикључи када међународни мандат престане по било ком основу.

4. ФАКТИЧКО СТАЊЕ

Фактичко стање на терену је посебна и важна чињеница од утицаја на коначни исход. Пун мандат за вршење власти на целој територији КиМ, практично треба да има УНМИК у складу са званичним правнополитичким статусом КиМ у међународноправном смислу (протекторат ОУН). Међутим, на терену је то вршење власти делегирано и одвија се делом према фактичком стању (Србија фактички контролише север, а Приштина југ, док УНМИК и ЕУЛЕКС целину у основним ресорима). Дакле, фактичко стање и на овај начин спречава да се вршењем власти на целој територији и спровођењем пуних државноправних надлежности остварују својства „Косова“ као државе и субјеката међународног права. У том смислу представља сметњу за остваривање „независности Косова“ и мотив за притиске на Србију.

5. ЗАКЉУЧЦИ

а. На генералном плану

- Валидност права на КиМ и неодрицање од њега је важан геополитички и безбедносни интерес Србије од дугорочног значаја. Стога треба тражити решења која право Србије не искључује;
- Признање „реалности“ у случају КиМ подразумева губитак територије, демографске масе, ресурса и имовине, што *ipso facto* слаби међународни положај, геополитичку и безбедносну основу земље.
- Нема озбиљних аргумената да би признање „реалности“ од стране Србије,

како се то политички тражи, значајније само по себи ојачало међународни положај и дипломатско-политички маневарски простор за реализацију стратешких интереса из следећих разлога: **Прво**, генерално, одрицање од права на начин који би значао приклањање једностраним политичким условљавањима смањило би утицај Србије на кретања у региону и на односе са суседима; **Друго**, релативизовао би се интерес за Србију важних страних фактора (Русије, Кине, чланица ЕУ које нису признале КиМ), и пријатељских земаља које имају разумевања за српску позицију око КиМ (Индије, Индонезије, Нигерије, Бразила, Аргентине, итд.) или подржавају Србију овим поводом из посебних разлога и интереса; **Треће**, признање „реалности“ на основу западних услова и у корист њихових интереса не би обавезно гарантовало истовремено јачање позиције према Западу. То потврђују нека искуства са западним партнерима, почев од једностране оријентације према Западу после октобарских промена; **Четврто**, нема аргумената да би признање „реалности“ обавезно повољно утицало на садржај и обим осталих услова у приступним преговорима, преваходно када су у питању постављања суседа и др. са специфичним интересима према Србији; **Пето**, генерално би се смањила могућност коришћења и утицаја измењених међународних околности које објективно делују на повољан међународни положај Србије у овом тренутку (одмеравања великих и геостратешки положај Србије од значаја за та одмеравања, постигнути домети спољне политике и међународног положаја у садашњим глобалним односима, стварна функција гаранта безбедности и стабилности у условима ослабљеног положаја и сл.); **Шесто**, изгубила би се могућност стратешкополитичке и национално интересне валоризације правних аргумената и фактичког стања на КиМ.

б. Могућа решења

- Помињане идеје попут разграничење, подела КиМ, размена територија, ваља узимати са резервом, јер су претпоставке за реализацију веома дискутабилне (промене граница и шири контекст целог региона, ставови великих сила, итд), оне подразумевају ризике од националног значаја, јер упућују на претходно статусно решење (само суверене државе размењују територије или одлучују о територијалним питањима и сл.) без гаранција за даљи исход.
- Међународна конференција по дејтонском моделу статуса за КиМ уз принципијелно задржавање основног права Србије на територијални интегритет. То би подразумевало обавезно пуне гаранције великих сила и шири контекст српских интереса који би морали да се озбиљно дефинишу кроз свеобухватну дугорочну националну стратегију и шире обухваћене стратешке ци-

љеве са гаранцијама изводљивости. Полазна позиција Србије би једино могла да буде својство субјекта у пуном капацитету, а КиМ у међународном званичном статусу кога сада има.

- Кроз Правно обавезујући споразум, где би основ морало да буде реализовано на бази процеса нормализације, као статусно неутралног и у складу са захтевима на нивоу позиције коју користи Комисија ЕУ, односно концепта приступања „Косова“ који је дефинисан кроз ССП (мандат ОУН, звездаца и фус нота, итд.).

- Немачки модел, као преовлађујући интерес већине у ЕУ, јер гарантује субјективитет и приступ ОУН без формалног признања. Значио би признање „реалности“ и омогућавање „Косову“ приступ МЗ у пуном државноправном капацитету, јер само међусобно признање није од значаја уколико се **de facto** омогућује приступ.

6. КОМПРОМИС

Уколико је, међутим, решавање статуса КиМ једина могућност да се реализује виши стратешки циљ земље од кога се не одустаје - приступање ЕУ, онда компензација мора бити по вредности реципрочна, гарантована, политички и правно на нивоу земље изводљива и уверљива.

Синиша Боровић

*Академија инжењерских наука Србије, Београд,
Академија електротехничких наука Руске Федерације*

КОСОВО И МЕТОХИЈА – СРПСКА СТРАТЕГИЈА

Апстракт

Судбина Косова и Метохије, у свим историјским епохама и данас, умногосте одређује судбину српске државе и српског народа. То није мит, већ суштина српске вере, борбе, правде, морала и егзистенције Срба на српским историјским просторима. У раду је истакнута потреба и предложен начин изградње јасне и дугорочне стратегије за враћање суверенитета Републике Србије над својом покрајином КиМ. У полазним основама реално је показано садашње стање, узроци и последице који су до тога довели. Уз кратак приказ историјских чињеница, које су неспорне, показано је шта се на КиМ и у вези са КиМ догађало у свим епохама од када су настањени ови простори. Какве су правне основе и политичке чињенице за остварење суверенитета Републике Србије над својом покрајином КиМ изнето је експлицитно и недвосмислено на основу релевантних докумената. На тој основи су изграђени ставови за припрему државе Србије за реинтеграцију КиМ и обнову суверенитета. На основу истраживања ставова компетентних српских представника са КиМ разрађени су предлози статуса КиМ до коначног решења и то: за север КиМ, централни део Ким, Заједницу српских општина и статуса Српске православне цркве. Ради предлога српске стратегије за КиМ који би помогао актуелном српском руководству спроведено је истраживање методом за стратегијско предвиђање „ДЕЛФИ“ на узорку од 17 експерата за безбедност, стратегију, политику и одлучивање. Након другог круга обраде резултата усаглашени су ставови експерата и испитаника и дефинисане алтернативе и критеријуми за одлучивање. На основу тога створен је модел за вишекритеријумско одлучивање, оптимизацију и рангирање алтернатива. Избором и применом метода и софтвера за вишеатрибутивно одлучивање добијено је оптимално компромисно решење. Након оцењивања стабилности, ефикасности и места предложене одлуке у координатном систему, једнозначно је предложено оптимално компромисно решење и предложен оквир, на основу три прихватљиве алтернативе, за разраду српске стратегије и

планирање њеног спровођења.

Кључне речи: Косово и Метохија (КиМ), српска стратегија, прелазно решење, експерти, студенти и грађани, српске светиње, алтернативе, критеријуми, вишекритеријумска оптимизација, ранг, поредак, оптимално решење, доносилац одлуке.

ЦИЉ ИСТРАЖИВАЊА

Пронаћи предлог решења за реинтеграцију Косова и Метохије у састав Републике Србије, који ће бити у складу са европским и стандардима модерних држава у решавању питања правног статуса националних мањина, с једне, и донетим међународним актима са правним последицама донетим у вези са Косовом и Метохијом од 1999. године наовамо, с друге стране.

ПОЛАЗНЕ ОСНОВЕ

1. Стварање јасне и дугорочне стратегије за враћање суверенитета Републике Србије над својом покрајином КиМ.

2. Актуелна руководства од 2000. године која је у Србији помагао “Запад” да би оправдао агресију на СРЈ и њено разбијање, показују непринципијелност, стратегијску несигурност и стално подстицање сумње у властите снаге и евентуалну помоћ пријатеља и савезника ради стварања могућности очувања и заштите српских интереса на КиМ.

3. Лидери ДОС-а нису имали националну стратегију и због поверења у западну демократију или због „дуга” за освајање власти прихватили су услове „Запада”, од сарадње са Хашким трибуналом до дијалога за КиМ, као националне приоритете на путу у бољу будућност. Прихватили су измештање проблема КиМ из надлежности ОУН у надлежност ЕУ.

4. Лидери ДОС-а који су схватили да су изманипулисани или нису успевали довољно верно да остварују стратегију САД и НАТО, елиминисани су из власти пре истека физичких и политичких ресурса. Остали њихови следбеници, пошто су били неуспешни на власти, остали су неуспешни и у опозицији, и зато су постали још подложнији страним утицајима и зависнији од туђе финансијске подршке. После распада ДОС-а неки органи власти су се неодговорно односили према КиМ и Резолуцији СБ УН 1244. (Војно руководство је то редовно захтевало и од КФОР-а и од највишег руководства, а увек је добијало одговор да је то „политичко питање”, а наше највише руководство на то није реаговало).

5. Поједини политички субјекти, прозападни медији и НВО намећу вашингтонско-бриселску визију „српске реалности” о могућем утицају на решавање ста-

туса КиМ, јер по њима Србија је својом кривицом заслужено изгубила право управљања својом покрајином КиМ.

6. Свако помињање заштите српских интереса на КиМ представља се као кочница напредовања Србије у придруживању Европској унији за коју владајуће структуре не виде другу алтернативу.

7. Као што је некада био услов напредовања Србије ка ЕУ сарадња са Хашким трибуналом, сада је услов обавезујући докуменат о заокруживању косовске државности.

8. Када би одмах тај услов испунила, Србији би се поставили нови услови све док САД и НАТО у потпуности на Балкану не остваре своје стратегијске интересе: окруживање Русије и свођење Србије на државу без могућности да самостално води своју унутрашњу и спољну политику, одвајање Војводине, Рашке области, Пчињског округа, укидање Републике Српске и прекид сарадње са Руском Федерацијом.

9. Једина реалност јесте да су КиМ део српске државне територије који је након нелегалне агресије НАТО пакта стављен под привремену контролу Уједињених нација, након чега је НАТО пакт на КиМ изградио своју војну базу и помогао шиптарским сепаратистичким снагама да изврше етничко чишћење територије КиМ и промене његову демографску структуру насилним путем, а затим да једностраним актом прогласе независност КиМ од Србије и успоставе парадржавне институције. Након свега се од Србије захтева да добровољно прихвати „нову реалност” на терену.

10. Злочини над Србима се не кажњавају, а најодговорнији Шиптари за злочине постали су највиши руководиоци и национални хероји.

11. Фалсификовање истине од Маркала до Рачка постало је основно занимање америчких и енглеских оперативаца специјалног ратовања.

12. Српска реална и одговорна политика мора бити усмерена на разбијање свих експанзионистичких и сепаратистичких насртаја на нашу територију, и за то мора припремати реалне снаге и средства.

13. Поништавање српског косовског наслеђа, етике, морала и завета, којим је оно чувано вековима, представља дугорочно погубан пут и води националној издаји која разбија хомогеност српске нације.

14. Државе које поштују територијални интегритет Републике Србије, а пре свих Кина, Русија и Индија, постају водеће економске силе. За 15 година Америка ће бити само једна од развијених држава која неће бити на врху светске економије. Слично ће бити и са војном снагом.

15. Признање косовске независности стагнира, неке земље повлаче признање, а многе важне земље нису ни признале (Русија, Кина, Бразил, Индија, Јужна Африка, Венецуела, Боливија, Иран, Мексико, Индонезија, Аргентина, Белорусија, Израел, Шпанија, Словачка, Румунија, Грчка, Кипар, Нигерија, Оман, Уганда. Мал-

диви, Суринам, Сао Томе и Принципе и Гвинеја Бисао су повукле признање).

16. Великоалбанске територијалне претензије угрожавају безбедност на Балкану, а прерастање Косовских безбедносних снага у Војску Косова, подупиру такве аспирације.

17. Западне земље потичу сепаратизам у Рашкој области, Пчињском округу (Прешевској долини) и Војводини.

ИСТОРИЈСКЕ ЧИЊЕНИЦЕ

СТАРОВЕКОВНО-АНТИЧКО ДОБА - ДО 6. ВЕКА НОВЕ ЕРЕ (Н.Е.)

4500 година Балкан је у непрестаном ратовању.

За КиМ су се борили Келти, Грци, Феничани, Персијанци, Римљани, Византинци, Хуни, Авари, Франци, Бугари, Арапи, Монголи, Млечани, Угари, Албанци, Аустријанци, Французи, Немци, Италијани, Американци.

На нашем простору вођен је један од првих великих ратова човечанства између предака данашњих Европских западних сила и Винчанаца - наших предака. Ту је Рим подигао највише легија у својој историји у рату са Илирима. Ту је завршило велико Монголско царство. Ту су на КиМ изгинули Цар Лазар и храбро српско племство и спасили Европу од најезде Османлија.

КиМ је место завршетка, алфа и омега, улаз на „ПУТ СВИЛЕ” и „ЗВЕЗДАНА КАПИЈА”. Никада се за тако мало простора није борило толико много људи.

Актуелни догађаји око КиМ су доказ да се историја понавља и увек са собом носи уништење и смрт.

Највећа светска царства: Римско, Франачко, Османско, Хабзбургшко, Немачко, јуришала су на Србију на врхунцу својих моћи. Тих царстава одавно више нема, а Срби су још увек овде где су увек и били од свог постанка.

КиМ је и данас јасна потврда да западне елите нису спремне да извуку поуке из прохујалих миленијума, већ и данас свим средствима насрћу на Србе да КиМ ишчупају из мајке Србије.

Сви тајни архиви до којих су научно поштени и добронамерни истраживачи дошли: римски, грчки, византијски, ватикански, франачки, млечачки, турски, аустроугарски, чешки, немачки, амерички, хрватски и други, потврђују да је историја Срба од стране „западне елите“ фалсификована и да се Срби ни од куда нису доселили, већ су од Винчанске културе до данас староседеоци на овим просторима, а на КиМ им је била царска престоница. За ово истраживање треба само погледати мапу српских цркава, манастира, испосничких ћелија и светиња на КиМ (који није српски извор), па знати ко је КиМ градио, развијао и бранио.

Већ током 4. века н.е. Улпијана-Липљан постаје важан хришћански центар и седиште епископа.

СРЕДЊЕВЕКОВНО ДОБА – ОД 6. ДО 15. ВЕКА Н.Е.

Године 1018. Липљан и Призрен су седишта православних епархија, а 1170. год. Велики жупан Стеван Немања односи победу над Византијском војском код села Пантине на левој обали реке Ситнице.

Крајем 12. и почетком 13. века, године 1219. православне епископије Липљанска и Призренска улазе у састав Аутокефалне српске епископије, а први српски Архиепископ Сава у северном делу Метохије оснива ХВОСТАНСКУ ЕПАРХИЈУ са седиштем у месту Подгору у МАЛОЈ СТУДЕНИЦИ северноисточно од Пећи.

Током 13. и 14. века Срби су развили ово подручје и изградили многе цркве и манастире, а град Призрен био је престоница владара Душана и Уроша. Пећ је била седиште Српске православне Пећке патријаршије од 1346-1766. год.

Подручје се привредно успешно развијало, посебно рударство, ратарство и сточарство. Рудник Трепча ради од 1303. год. У руднику Ново Брдо вади се олово и сребро помешано са златом.

Од 13. до 15. века становништво је било углавном српско, и од 1371. до 1389. Косовом и Метохијом владао је Вук Бранковић, а отпор Турцима је пружао све до 1392. год. када губи Скопље. Вук Бранковић тада признаје турско вазалство, али не испуњава ниједну вазалну обавезу.

НОВОВЕКОВНО ДОБА – ОД 15. ДО 19. ВЕКА Н.Е.

Без обзира на још битака после Косовског боја 1389, Косово и Метохија су били под влашћу Српске деспотовине до 1459. год. када потпадају под турску власт и остају под Османским царством од 1459. до 1912. године.

У том периоду под притиском терора и одвођењем у ропство и исламизацијом, српско становништво се смањује и расељава према северу, а Албанци се насељавају у плодније крајеве из планинске и сиромашне Албаније. Косовски Албанци и данас говоре северноалбанским дијалектом.

Методама присиле, исламизације, терора и политичких прогона све до краја 19. века Албанци прелазе масовно у ислам, а Срби делимично. Посебно су сурове репресивне мере спровођене против Срба који нису прихватили промену вере.

После слома турске опсаде Беча, поново долази до буђења отпора покореног српског народа. После пораза аустријске војске од стране Турака код Качаника 1690. год. у страху од турске одмазде почиње највеће иселавање Срба до тада; под патријархом српске православне цркве Арсенијем III Чарнојевићем одлази преко 100.000 душа.

На празне српске поседе Турци насељавају лојалне Албанце дајући им плодну земљу и повластице. До 1912. године Турци успостављају гранични појас са Србијом састављен од села насељених Албанцима. На дан 10. јуна 1878. год. Албанци у Призрену оснивају Прву Албанску Призренску лигу. Према истраживању Јована Цвијића, овај простор је у периоду од 1876. год. под притиском Турака напустило око 176. 000 душа.

Према Начертанију Илије Гарашанина, српска и црногорска војска су напале Отоманску државу и у 1. Балканском рату продиру на Косово и Метохију. Српска војска ослобађа Косово и Призрен, а црногорска Метохију и Ђаковицу. Српски одреди настављају напредовање и у октобру 1912. године заузимају луку Драч. Лондонским споразумом из 1913. год. територија Косовског вилајета Османлијске царевине улази у састав Краљевине Србије, када се формира и Кнежевина Албанија, а Србији се одузима излаз на море. Поразом Српске војске у 1. светском рату 1915. год. аустроугарске јединице окупирају северни део Косова, а бугарске јединице јужни део (Призрен, Приштина, Качаник, Урошевац и Ђиљане).

После пробоја Солунског фронта 1918. године, Косово и Метохију ослобађају јединице српске 2. Армије, и оно касније улази у састав Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца.

У Другом светском рату 1941. год. већина косовских Албанаца поздравља немачке и италијанске трупе, не желећи да се прикључи Југословенском ослободилачком покрету, остајући доследни да су увек на страни освајача – тренутно јачих.

Након капитулације Италије 1943. год. Немци окупирају Албанију и Косово и Метохију. Немци формирају Квислиншку Другу Призренску лигу 16. септембра 1943. и Косовски пук који уништава отпор становништва окупатору.

Све до 1945. год. воде се тешке борбе за ослобођење Косова и Метохије, и тек у марту 1945. год. уведена је војна управа за подручје Косова и Метохије.

Дана 10. јула 1945. год. проглашена је Аутономна Косовско-Метохијска област-АКМО у саставу Народне Републике Србије. Данашње границе АКМО добила је 1959. године проширењем на север, када су делови општине Рашка, насељени искључиво српским живљем, изузети из састава централне Србије и додати као делови општине Лепосавић.

1963. год. АКМО је уздигнут на ниво покрајине. После 1961. год. под притиском албанских власти 103.000 Срба и Црногораца је прогнано са простора КиМ.

Након 78 дана бомбардовања после Кумановског споразума 1999. год. преко 200.000 Срба протерано је са КиМ под терором УЧК и самопроглашене државе Косово. Злочини над Србима без казне настављени су и даље, трају до

данас, а трајаће док се Косово не очисти од Срба, ако се не предузму конкретне и делотворне мере државе Србије и њених савезника. Пример за то је „МАРТОВСКИ ПОГРОМ” Срба и српских светиња и српске имовине 17. и 18. марта 2004. год.

ПРАВНЕ ОСНОВЕ ЗА ОСТВАРЕЊЕ СУВЕРЕНИТЕТА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ НАД СВОЈОМ ПОКРАЈИНОМ КиМ

1. Неповредивост државних граница суверених држава као темељни принцип међународног поретка; свака држава је обавезна да га брани свим расположивим ресурсима.

2. Од 2000. до 2017. сталним попуштањима и уступцима српске власти су битно угрозиле државни и правни поредак Републике Србије на КиМ, а заузврат су добијале само празна обећања.

3. Напредак Србије ка чланству у Европској унији директно се условљава прихватањем независности самопроглашене квази-државе Косово. Србија је једина држава која се условљава да се, ради пријема у чланство ЕУ, одрекне суверених права на делу своје територије.

4. Међународни правни поредак пружа заштиту суверенитета и територијалног интегритета државе, све док се држава као титулар не одлучи да се добровољно одрекне тих гаранција (јер се изнуђени услови употребом силе и преваре третирају као ништавни).

5. Формална сагласност матичне државе о промени државноправног статуса дела своје територије је коначна, трајна и неопозива одлука и не може бити предмет накнадног поништења. Зато се од нас тражи да потпишемо правно обавезујући писмени споразум.

6. Споразум о стабилизацији и придруживању са ЕУ у члану 135 прецизира да се тај уговор примењује на територији Србије изузев територије КиМ. Такав уговор није требало ратификовати.

7. Пренос преговора о коначном статусу КиМ из УН у ЕУ извршен 2010. год. је изузетно лош политички потез и његови протагонисти морају сносити одговорност.

8. Савет министара ЕУ 17. марта 2008. год. је усвојио декларацију да је Косово „*sui generis*” – јединствен случај, који је у супротности са Резолуцијом 1244 СБ УН која такав термин не познаје.

9. Резолуције Савета безбедности УН имају предност над свим другим међународним споразумима и одлукама.

10. Само за Србију ЕУ је отворила посебно Поглавље 35 које се бави нормализацијом односа са Приштином, док се не постигне „свеобухватна нормали-

зација односа између Републике Србије и Приштине”.

11. Европска унија је мимо Резолуција 1244 на КиМ послала своју мисију ЕУЛЕКС која нема легитимитет СБ УН.

12. Бриселски споразум који је парафиран у априлу 2013. означио је почетак прихватања тзв. косовских институција које су 2008. једнострано прогласиле независност.

13. Прихваћено је постојање Устава тзв. Републике Косово. што је супротно уставно - правном поретку Републике Србије.

14. Бриселски споразум је почетак гашења и повлачења институција државе Србије са КиМ. Косово добија грб и заставу, српски судови и тужилаштва интегрисани су у правосудни систем тзв. Косова. Признате су дипломе и лична документа тзв. Косова. Почела је узурпација државне имовине Републике Србије. Успоставља се граница и тзв. гранични прелази, Косово добија међународни позивни број и почиње лобирање за пријем у међународне организације и институције.

ПОЛИТИЧКЕ ЧИЊЕНИЦЕ

1. Албанци на простору Косова и Метохије никада нису имали државу.

2. Албанци имају матичну државу.

3. Албанци на КиМ увек су били на страни освајача српских земаља.

4. Освајачи су владали КиМ некада вековима, некада деценијама и годинама и увек су одлазили или отерани у своје матичне земље.

5. Простор КиМ увек је ослобађала српска војска која је увек била на страни ослободилаца против окупатора.

6. Сваки српски владар се борио свим расположивим средствима за КиМ и ниједан није успео да га реши за сва времена.

7. Албанци су више културних и цивилизацијских добара на КиМ уништили него што су створили.

8. Албанци не могу владати и развијати КиМ као своју државу без подршке окупатора и туђих база.

9. Добронамерни Албанци се прибојавају што их терају да „праве кућу на туђој земљи”.

10. База „Бондстил” је нелегално изграђена на окупираној територији.

11. НАТО агресија је противправно изведена без сагласности Уједињених нација, а није нападнута ниједна земља чланица НАТО алијансе.

ПРИПРЕМЕ ДРЖАВЕ СРБИЈЕ ЗА РЕИНТЕГРАЦИЈУ КиМ И ОБНОВУ СУВЕРЕНИТЕТА СРБИЈЕ

1. Систематско јачање српских ресурса – безбедносних снага, војно-одбрамбених снага, логистике, пропаганде, дипломатије, обезбеђења савезника, културних активности, припрема становништва, оспособљавање државних институција, извлачење испод непосредног утицаја ЕУ и НАТО. Коначно стварање националне стратегије Републике Србије (са посебним делом за КиМ) која ће се базирати на Уставу Републике Србије и Резолуцији 1244 СБ УН.

2. Пружити сваку подршку српском народу на КиМ и подстицати и помагати повратак прогнаних.

3. Скупштина Републике Србије мора поништити све једностране акте самопроглашених институција Приштине који нису у складу са Резолуцијом 1244 СБ УН и Уставом Републике Србије.

4. Инсистирање на одговорности за ратне злочине почињене над српским народом на КиМ.

5. Заштита државне, друштвене, приватне и црквене имовине на КиМ од стране међународних снага, а касније уз помоћ српских безбедносних снага.

6. Канцеларију за КиМ уздићи на ниво Министарство за КиМ.

7. По сваку цену држати север КиМ и смањити утицај приштинских самопроглашених органа на тај део КиМ.

8. Србија нема потребе да срља у „коначне и обавезујуће споразуме са нелегитимним властима Приштине“.

9. Као полазна претпоставка за очување српских националних интереса на КиМ јесте повратак расељених Срба на своја имања.

10. Као пример наводимо општину Вучитрн. У 14. веку у општини Вучитрн живело је 100% Срба. 1941. год. било је 60% Срба, а од 1991. год. 7% Срба. Данас је стање вероватно још горе.

11. Програмом Владе Србије треба предвидети изградњу комплетно нових насеља тамо где Срби имају формално право на повратак, или на стратегијски важним локацијама на државном и друштвеном земљишту које формално правно припада Републици Србији.

12. У новим насељима сваком домаћинству које се врати обезбедити кућу и земљу без права на отуђење.

13. Општине из централне Србије и Војводине би као спонзори добили општине на КиМ којима би помагале у развоју инфраструктуре и индустријских и прерађивачких објеката.

14. Извршити ревизију незаконито и насилно одузете или продате имовине

Срба на КиМ под притиском и у бесцење.

15. Над српским рудницама на КиМ успоставити партнерство или концесиони однос са великим земљама које су наши пријатељи. Свакако би било добро да оне ту имају своје економске интересе.

16. Поништити одлуку којом су три општине централне Србије припојене КиМ.

17. Предвидети могућност изградње заједничке базе Војске Србије и Руске Федерације за обуку летачког кадра, оклопно-механизованих и артиљеријско-ракетних јединица на одабраној локацији (У Србији за то постоји оптимална локација).

ПРЕДЛОЗИ СТАТУСА КиМ ДО КОНАЧНОГ РЕШЕЊА

За прелазно решење стања на КиМ, до коначног решења статуса наше покрајине КиМ, консултовао сам познате српске руководиоце са КиМ које сам лично познавао, и они су сачинили своју варијанту спровођења Бриселског договора коју прво треба имплементирати у пракси, а затим настављати даље преговоре. Синтетизовани материјал обрадио је и доставио ми господин Љиљак Димитрије, рођен у селу Велика Река код Вучитрна. Љиљак је 20 година био генерални директор КиМ банке и помоћник стечајног управника над удруженом Косовском банком. То су људи који најбоље познају стање на КиМ, а живели су дуго у заједници са Шиптарима. Ради аутентичности, материјал прилажем без измена:

На подлози Устава Републике Србије да је КиМ саставни део територије РС, у складу са декларацијом скупштине РС из новембра 2003. године и обавезама Владе РС на решавању имовинских и других проблема, имајући у виду Кумановски споразум од 9.06.1999. године и Резолуцију 1244 СБ ОУН о напуштању војних снага РС са КиМ и уласку страних војних и цивилних снага КФОР и УНМИК, после прекида бомбардовања од стране НАТО-а, прогона народа са КиМ, пљачке и узурпације имовине, друштвене, приватне и акционарске имовине, на основу извештаја са разговора у Бечу од 21.02.2002. године између представника СРЈ и УНМИК, који извештај је саставни документ у допису НБЈ К.Г. бр. 108/2001 године, каснијег прогона Срба из марта 2004. године, и незаконитог и једностраног проглашења тзв. Државе Косова из 2008, поступање ЕУЛЕКС-а уместо УН, сталних обећања уласка РС у ЕУ, Бриселског споразума о Заједници српских општина, на бази промењених околности у свету и на Балкану и позива председника РС грађанима и институцијама за разговор о КиМ, при чињеници да на КиМ сада живи преко 120.000 становника Срба, при чињеници да СПЦ није напустила територију КиМ ни током рата 1999. године, ни надаље, при томе да су жи-

вотно искуство и чињенице најбољи аргумент за коначна одређења, те да су после 1999. године непосредно вођени бројни разговори о имовинским проблемима и опстанку грађана, слободан сам да у овом предлогу текста предочим неке битне чињенице које могу да допринесу најбољем избору предлога решења статуса КиМ без било каквог фактичког признавања свега што се дуго дешавало, па из реченог предлажемо:

ПРЕЛАЗНО РЕШЕЊЕ - статуса Косова и Метохије, положаја СПЦ и народа, природних ресурса, имовине, организације власти, функцију образовања, здравства, правосуђа, трговине и развоја

1. СЕВЕР КОСОВА И МЕТОХИЈЕ

У својој целовитости, север КиМ са четири постојеће општине је компактна, физички природно везана за територију РС и значи такву правно-економску, демографску и политичку чињеницу, кроз проток времена, оба светска рата и 1999. годину, преко које нико не може прећи, је да север КиМ значи искључиво историјско и етничко право РС.

У предњем смислу, скупштина РС да у свему одбаци политичке и тајне нагодбе о одређивању границе да је граница на Јарињу, јер политички став нигде на свету није правни основ стицања имовине, поготово не јер границу на том месту није потврдио српски народ, скупштина нити влада РС, а ни конгрес нити пленум СКЈ.

Река Ибар и мост у Косовској Митровици одређују природно разграничење територије власништва и поседовања Срба о територије живљења Албанаца на начин да је север КиМ саставни део јединствене територије РС.

Сви Албанци који живе на северу КиМ имали би сва права као и Срби.

За случај потребе РС ће бранити своје целовите интересе и да са правом затражи помоћ од првих пет чланица УН и од држава које подржавају резолуцију 1244 СБ ОУН.

2. ЦЕНТРАЛНО КОСОВО И МЕТОХИЈА

Косметски староседелачки српски народ је на том простору провео цело ропство под Османском империјом, а и пре тога, и то је доказ његовог историјског и етничког права данас.

Ову чињеницу употпуњује први Турски попис из 1455. године који указује да Срби имају тапије на свој посед, да плаћају порез, да носе српска имена и да имају своје цркве, и да на том простору нема Албанаца, доказ: књига

о попису штампана у Историјском институту у Сарајеву из 1972. до 1974. године.

Етничко право Срба почело је да слаби почетком 19. века, односно после Првог српског устанка, када је отпочело досељавање читавих породица из Албаније уз помоћ Порте и стравични терор над Српским народом, доказ: роман Године ужаса од проф. Томе Радосављевића из Лепосавића.

У склопу напред реченог, РС се данас нити може, нити сме одрећи ни историјског ни етничког права, без обзира што се после Брионског пленума 1966. године предуго ђутало.

Познато је да је током 1945. године тајном одлуком био забрањен повратак Срба из Дренице расељених у Војводини током рата 1941-1945. године.

Касније, после Уставних промена 1972-1974, исељавање Срба се није евидентирало, а запошљавање условљено националним кључем на штету Срба. То је био институционални терор, и то у време када РС највише издваја у фонд за неразвијена подручја, оснива факултете и финансира албанске кадрове.

Минимум који у преговорима РС мора да захтева за Србе на централном КиМ у УН и непосредно од кључних влада Запада и Истока, са Грачаницом као главним градом и центром духовности и седиштем епархије СПЦ је управо онај исти модел пуне самосталности и независности Срба са КиМ који су Албанци имали после Уставних промена 1974. године у СФРЈ, уз здушну подршку и сагласност свих република и покрајине Војводине и то:

- договорену заједницу српских општина са седиштем у Грачаници и са свим органима власти из редова Срба са КиМ која успоставља све облике сарадње са РС.*
- заједница има свој буџет са изворним приходима од пореза и такси, од дотација УН, ЕУ и РС за текуће и развојне расходе и програме.*
- заједница има главну филијалу НБС са седиштем у Грачаници, има мрежу филијала домаћих и страних банака које послују у оквиру закона НБС,*
- валуте у платном промету и трговинској размени су динар и евро, контролу пословања заједнички врше НБС и НБК, док извештаје добија надлежно регулаторно тело РС и Косова,*
- заједница има све облике здравствене заштите и образовање са кадровима са КиМ, из РС и шире,*
- заједница има своје основно, средње и високо образовање,*
- заједница има своју независну судску власт, тужилачку и полицијску заштиту, као у РС,*

- полиција заједнице обезбеђује заштиту свих грађана на свом подручју и границу према Македонији, Црној Гори и Албанији, у сарадњи са полицијом УНМИК и КФОР,
- царинске послове према РС врше органи РС а према другима, послове заједнички врше органи заједнице са царином Ксова и УНМИК,
- заједница има своје органе и службе за план, урбанизам, стамбену изградњу, комуналије, чистоћу, инспекције, пореску управу, статистику,
- катастар и геодетска служба преузима и врши све послове од интереса за грађане, води службену евиденцију права својине и сарађује са органима РС,
- на приватним поседима грађана заједнице налазе се природни ресурси угља, вода и друго, које заједница, уз правичну накнаду може давати страном или домаћем инвеститору зависно од интереса заједнице,
- од утврђених резерви угља које се експлоатишу и прерађују у електричну енергију, заједница захвата као свој приход, нпр. 10% рудне ренте и толико нето утрошене струје за грађане заједнице. Логика овог захтева је управо историјско и етничко право Срба као и вишегодишња улагања у капацитете угља, струје и воде.

3. СРПСКА ПРАВОСЛАВНА ЦРКВА

СПЦ као очевидац и сведок вишевековног ропства, оба велика рата, бомбардовања, злочина и погрома 1999. године, се у свему укључује у питање статуса КиМ на начин да на основу промењених околности у свету, на Балкану и суседству, процени и одреди живот народа будућег времена.

С тим што се положај СПЦ на КиМ није мењао иако покушаји уклањања цркве и народа трају кроз векове.

Најновији покушаји са УНЕСКО превазилазе и вређају здрав разум, понижавају право и правду и сам карактер српског националног бића. Зато је улога и значај цркве у статусном решењу КиМ од суштинског значаја.

ОБРАЗЛОЖЕЊЕ ПРЕДЛОГА СТАТУСА КИМ

Од Призренске лиге, преко устаничких борби за слободу од турског ропства, преко Балканских, првог и другог светског рата, закључно са ратом и бомбардовањем РС и КиМ 1999. године, уз учешће и подршку западних сила, Албанци су насиљем, лукавством, демографијом и многим српским слабостима освајали физички простор на КиМ и шире.

Исељавање Срба уз сваки терор, са продајом земље, је главни проблем који

је у институцијама државе и партије релативизован до мере исмевања здравог разума (случај Мартиновић, Милинчићи у Самодрези код Вучитрна, мати Игуманија Девичка и многи други), до забрањеног повратка исељених Срба са КиМ, са приказима кроз извештаје о исељавању у којима су Срби претварани у релативни број, када се клицало братству и јединству и уз ношење штафете младости.

Са напоменом да је самовласно заузеће земље, шума, речних корита, утрина, манастирске земље и шуме, чак и тротоара и олука са стамбених зграда, сеоских гробаља, попримило такве размере да нико није смео да јавно говори о томе, у противном био би прогнан са целом породицом и приморан на багателну продају имовине. За оваква недела сви су знали и сви ћутали.

Исељавање је отпочело одмах после Брионског пленума, а после уставних промена доживело је кулминацију иако су Албанци тада имали своју независну и заокружену републику као и остале чланице СФРЈ.

Албанци су дакле тада имали заменика председника државе, самостално судство, полицију, образовање, универзитет, здравство, своју народну банку Косова, свог Гувернера и свој банкарски систем са мрежом основних банака у свим већим градовима на КиМ. Тако да и поред изобиља новчаних страних и домаћих средстава, привреда и банкарство Косова је почетком 1990. године завршило у потпуном колапсу, без средстава за рад, одлазећи у привремене мере и стечај.

И управо коришћењем праксе уставних промена, како је наведено у тексту, и Срби сада морају да добију иста она права и институције какве су имали Албанци које је подржавао запад и све републике из састава СФРЈ од 1970. до 1990. године.

Нови статус заједнице српских општина на КиМ да потврде и признају првих пет чланица УН, ЕУ и државе у граничном окружењу КиМ.

Дакле, заједница српских општина КиМ добија све оне атрибуте самосталности без фактичког признавања самопроглашене државе Косова и могућим помирењем, сарадњом, трговином.

Са напоменом и знањем да је РС основала на КиМ образовање и здравство, финансирала и развијала Трпчу, ЕПС, Фероникал, Балкан, Ибар-Лепенац, аграр.

И са знањем да је први шеф УНМИК-а Кушнер 1999. године, својом вољом променио само шеснаест дана стару Резолуцију 1244 СБ ОУН, и то дана 25.06.1999. године на начин да државна и друштвена имовина СРЈ и РС на КиМ прелазе у надлежност Косовске агенције за приватизацију. Тиме је легализован пут пљачке и узурпације те имовине с тим да није функционисала

никаква правна заштита, а појединачни напори су потискивани.

Нове околности указују на даљу експанзију Албанаца после мартовског погрома 2004. године и после самопроглашене и незаконите такозване државе Косово 2008. године, наваљују на УНЕСКО, прете ратом и новим погромом, практично траже признање од РС, а тиме и апсолутни излазак на обале реке Мораве и Ибра. И обзиром на бројне имовинске трансакције у своју корист успостављају нову границу Ниш-Крушевац, а у прилог им иде њихова старост од 26. година и српска од 56. година.

После 2006. године добри познаваоци стања код Албанаца увиђају њихову нервозу због постепеног мењања светских околности. Губе постепено подршку коју су имали.

Путеви нафте и гаса, нови путни коридори, пруге, нова власништва лука за претовар, указују да се у непосредном окружењу дешава много новог које нису очекивали. Велики обим токова роба и капитала подразумева плаћање у валутама учесница земаља у трговини и инвестицијама, тако да ће доминација до сада једне валуте све више опадати, а тиме и њени политички утицаји и приходи.

Нова и потенцијална власништва знатно ће утицати на промену стања свести и зато може да погодује свакој сарадњи и помирењу у региону.

Српске преговарачке позиције су квалитетно ојачале, мада не сме да се жури као што се то већ једном догодило 1918. године када је председник САД Вилсон исправљао један документ у српску корист (излаз на море), али су Срби по сваку цену хтели савез СХС.

Димитрије Љиљак

02.01.2018.

Краљево

МЕТОДА ЗА СТРАТЕГИЈСКО ПРЕДВИЂАЊЕ - ДЕЛФИ МЕТОДА

Делфи метода је спроведена у два циклуса на експертској групи од 17 испитаника. Експерти су сагласни у следећем; дакле, мора се:

- Сачувати српски народ на КиМ,
- Културно-историјско благо и верски објекти,
- Целовитост територије КиМ у оквиру Републике Србије,
- Експертско језгро је након истраживања усагласило могуће алтернативе, критеријуме и полазну матрицу за доносиоца одлуке – створен је модел за

вко (вао),

- Сваки експерт је у ауторском раду дао свој допринос стратегији државе за КиМ.

МОДЕЛИ ЗА СТРАТЕГИЈСКО ОДЛУЧИВАЊЕ

- У стратегијском одлучивању доносилац одлуке и његов стручни штаб дужни су да разраде алтернативе.
- Доносилац одлуке који нема разрађене алтернативе, већ се унапред определи за једну, нема ни више критеријума, па такав доносилац одлуке мора да плати сваку цену ради њене реализације.
- Стратегијске одлуке се могу доносити „ad hoc“ без метода, методама за стратегијско предвиђање, вишекритеријумском оптимизацијом, секвенцијалним одлучивањем, одлучивањем при ризику, конфликту и неодређености-неизвесности (за све методе развијени су софтвери).
- Ко учествује у стратегијском одлучивању, мора се за то оспособити и своје способности коректно користити и борити се да то буде прихваћено.
- Наши ставови биће најлакше прихваћени ако их унапред можемо егзактно исказати и квантификовати, па их упоредити са другима и извршити избор.
- Стратегијско одлучивање укључује: научно предвиђање, процену вероватноће реализације (или математичко очекивање), показатеље успешности и стратегијско планирање.
- Добра управљачка стратегија мора одражавати интересе целине. Она онда има шансе да систем изведе из невоља или да предупреди да систем не дође у нежељено стање.

АЛТЕРНАТИВЕ ДОНОСИОЦА ОДЛУКЕ

A1 - РЕЗОЛУЦИЈА 1244. КОСОВО ЈЕ ДЕО СРБИЈЕ ПОД ПРИВРЕМЕНОМ КОНТРОЛОМ УЈЕДИЊЕНИХ НАЦИЈА.

A2 - СРБИЈА ЗАДРЖАВА СУВЕРЕНИТЕТ И КОНТРОЛУ ГРАНИЦЕ ПРЕМА АЛБАНИЈИ, ЦРНОЈ ГОРИ И МАКЕДОНИЈИ, АЛБАНЦИ ЗАДРЖАВАЈУ АУТОНОМИЈУ И ФОРМИРАЈУ СВОЈУ ЗАЈЕДНИЦУ ОПШТИНА БЕЗ ДРЖАВНИХ АТРИБУТА И ГРАНИЦА.

A3 - СРБИЈА ПОПУШТА ПРЕД ЗАПАДНИМ УЦЕНАМА И ИСПУЊАВА НАМЕТНУТА РЕШЕЊА БЕЗ ПОТПИСИВАЊА ОБАВЕЗУЈУЋИХ ДОКУМЕНТА.

A4 - СРБИЈА ПРИПРЕМА ВОЈСКУ И САВЕЗНИКЕ ЗА ОСЛОБАЂАЊЕ КиМ У ДАТИМ ИСТОРИЈСКИМ УСЛОВИМА, А ПРОСТОР КиМ ТРЕ-

ТИРА КАО ПЗТ (Део државне територије Републике Србије под окупацијом), НАКОН ТОГА ОРГАНИЗОВАН ПОВРАТАК ПРОГНАНИХ СРБА НА КиМ.

A5 - СРПСКО РУКОВОДСТВО ПОТПИСУЈЕ ОБАВЕЗУЈУЋЕ ДОКУМЕНТЕ ПОД ПРИТИСКОМ И ДАЈЕ ЛЕГИТИМИТЕТ СЕЦЕСИОНИСТИЧКОЈ ТВОРЕВИНИ ДА ПОСТАНЕ ДРЖАВА (А ЗАТИМ И ЧЛАН МЕЂУНАРОДНИХ ИНСТИТУЦИЈА).

A6 - СРБИЈА ВОДИ ПРЕГОВОРЕ И ДИЈАЛОГ СА ПРИШТИНОМ И ЗАПАДНИМ ОСВАЈАЧИМА, АЛИ НЕ ПРИХВАТА УЦЕНЕ И ОДРЖАВА СТАЊЕ БЕЗ НОВИХ УСТУПАКА.

КРИТЕРИЈУМИ

K1 - СРБИЈА ОСТВАРУЈЕ ПУНИ СУВЕРЕНИТЕТ НАД СВОЈОМ ТЕРИТОРИЈОМ

K2 - СРБИЈА И СРПСКИ НАРОД РАСПОЛАЖУ ДРЖАВНОМ И ПРИВАТНОМ ИМОВИНОМ

K3 - СРБИЈА ШТИТИ КУЛТУРНО И ИСТОРИЈСКО НАСЛЕЂЕ НА КиМ

K4 - СРБИЈА ЗБОГ ВОЈНЕ ИНТЕРВЕНЦИЈЕ ТРПИ ЉУДСКЕ ГУБИТКЕ И МАТЕРИЈАЛНА РАЗАРАЊА

K5 - СРБИЈА ИМА МЕЂУНАРОДНУ ПОДРШКУ У ОКВИРУ ОУН

K6 - СРБИЈА ДОБИЈА САНКЦИЈЕ И МЕЂУНАРОДНУ ИЗОЛАЦИЈУ

K7 - СРБИЈА ИМА САВЕЗНИКЕ ЗА БОРБУ И ДИПЛОМАТИЈУ

ОРВ И УТИЦАЈ КРИТЕРИЈУМА НА АЛТЕРНАТИВУ

- ОРВ - Оцена релативне важности критеријума: = 1–3
 - Утицај критеријума на алтернативу: (+) или (-)
 - 3+K1 СРБИЈА ОСТВАРУЈЕ ПУНИ СУВЕРЕНИТЕТ НАД СВОЈОМ ТЕРИТОРИЈОМ
 - 2+K2 СРБИЈА И СРПСКИ НАРОД РАСПОЛАЖУ ДРЖАВНОМ И ПРИВАТНОМ ИМОВИНОМ
 - 2+K3 СРБИЈА ШТИТИ КУЛТУРНО И ИСТОРИЈСКО НАСЛЕЂЕ НА КиМ
 - 3-K4 СРБИЈА ЗБОГ ВОЈНЕ ИНТЕРВЕНЦИЈЕ ТРПИ ЉУДСКЕ ГУБИТКЕ И МАТЕРИЈАЛНА РАЗАРАЊА
 - 1+K5 СРБИЈА ИМА МЕЂУНАРОДНУ ПОДРШКУ У ОКВИРУ ОУН
 - 2-K6 СРБИЈА ДОБИЈА САНКЦИЈЕ И МЕЂУНАРОДНУ ИЗОЛАЦИЈУ
 - 2+K7 СРБИЈА ИМА САВЕЗНИКЕ ЗА БОРБУ И ДИПЛОМАТИЈУ
- ПОЧЕТНА ТАБЕЛА ЗА ОДЛУЧИВАЊЕ

ПОЧЕТНА ТАБЕЛА ЗА ОДЛУЧИВАЊЕ

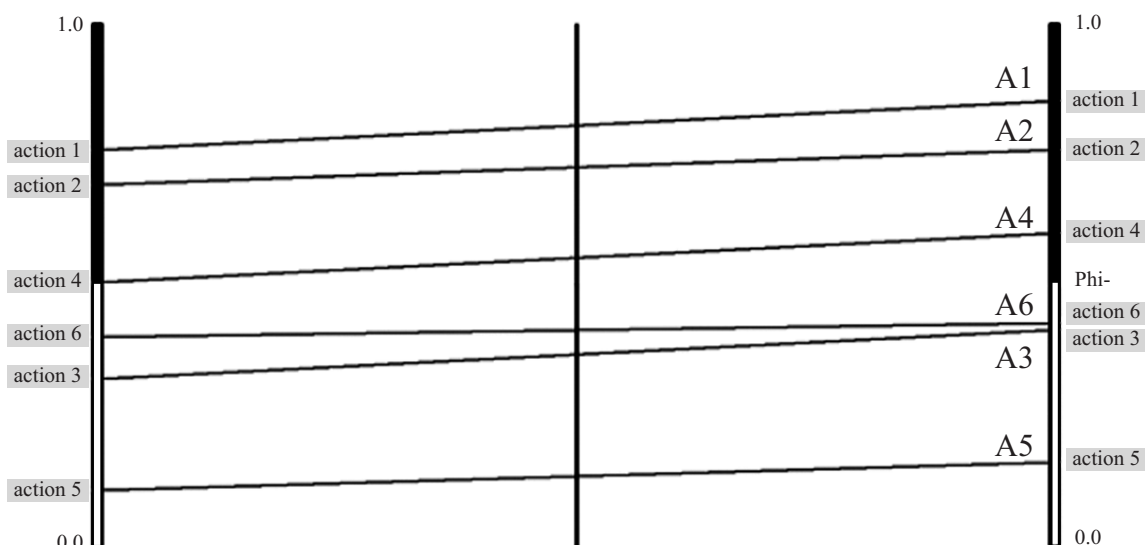
I \ J		КРИТЕРИЈУМИ						
		K-1	K-2	K-3	K-4	K-5	K-6	K-7
АЛТЕРНАТИВЕ	A-1	8	8	7	2	9	1	9
	A-2	10	9	8	3	8	4	8
	A-3	3	2	3	2	5	2	4
	A-4	10	8	6	8	10	6	8
	A-5	1	1	3	9	2	1	3
	A-6	7	3	5	6	7	2	7
ОЦЕНА РЕЛАТИВНЕ ВАЖНОСТИ K-J		3	2	2	3	1	2	2
УТИЦАЈ K-J НА ОДЛУКУ		+	+	+	-	+	-	+

ВИШЕКРИТЕРИЈУМСКА ОПТИМИЗАЦИЈА И РАНГИРАЊЕ

(МЕТОДЕ ВИШЕАТРИБУТИВНОГ ОДЛУЧИВАЊА и
професионални верификовани софтвер вао)

ПАРЦИЈАЛНИ ПОРЕДАК

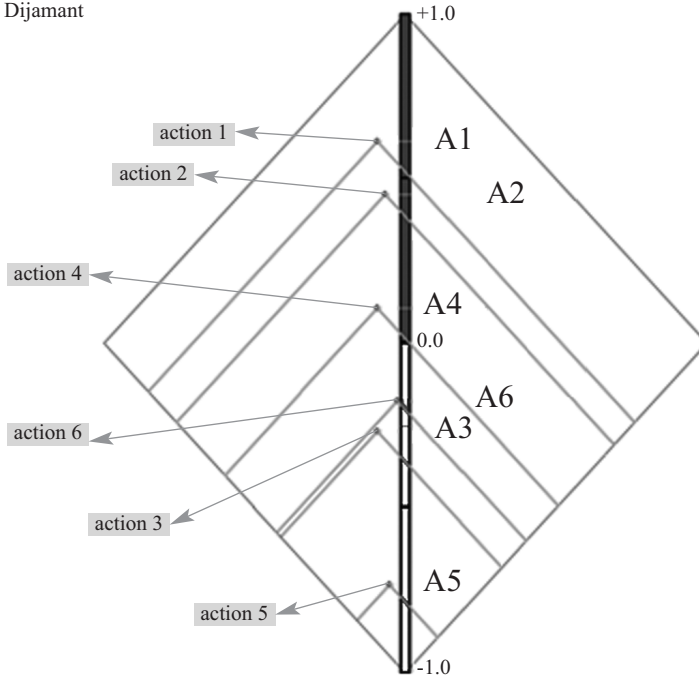
PROMETHEE Rangiranje

PROMETHEE I Parcijalno Rangiranje

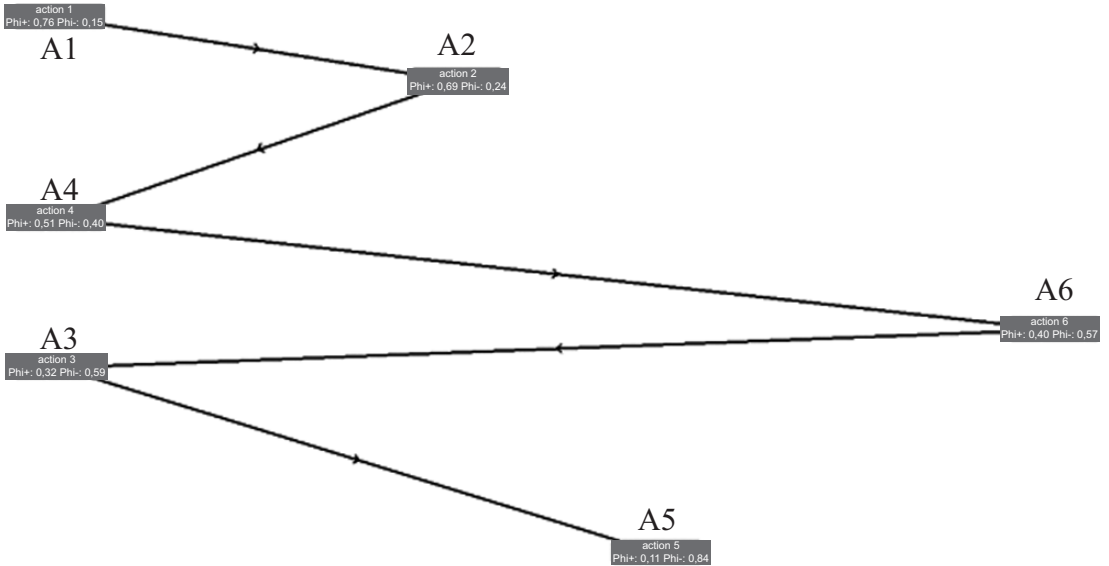
ПОЛИГОН ПОРЕТКА АЛТЕРНАТИВА

PROMETHEE Dijamant

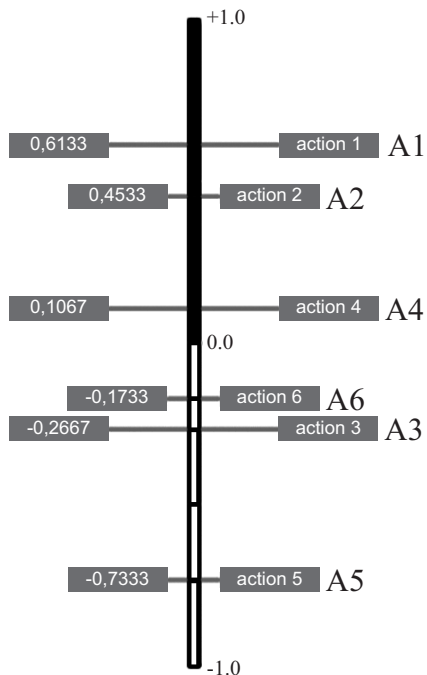
МРЕЖНИ ПРИКАЗ ПОРЕТКА АЛТЕРНАТИВА

PROMETHEE Network

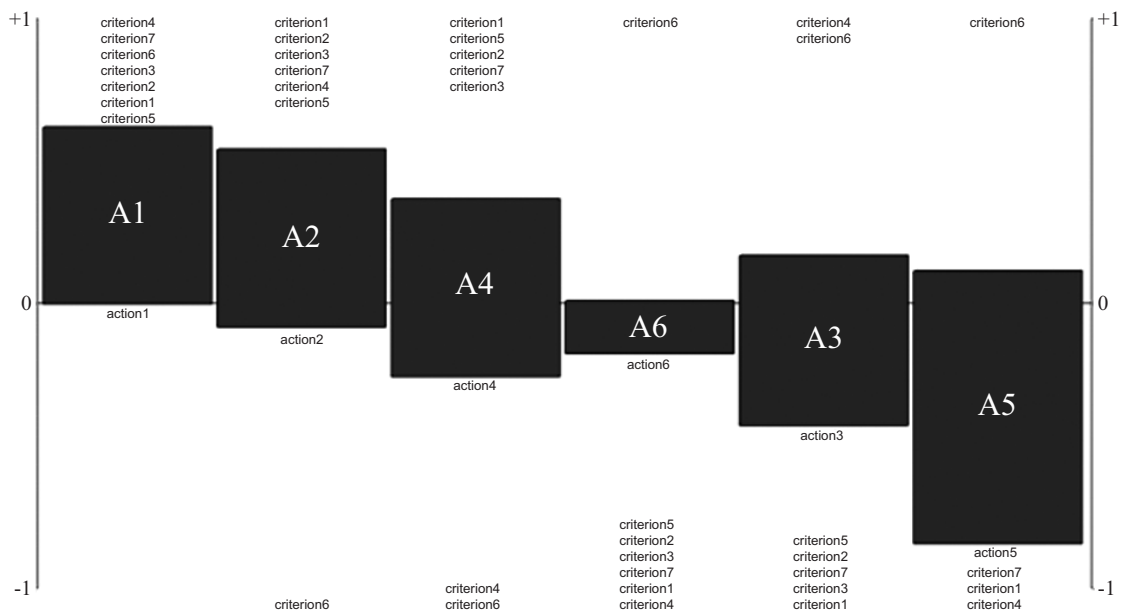
ПОТПУНИ ПОРЕДАК АЛТЕРНАТИВА

PROMETHEE Rangiranje

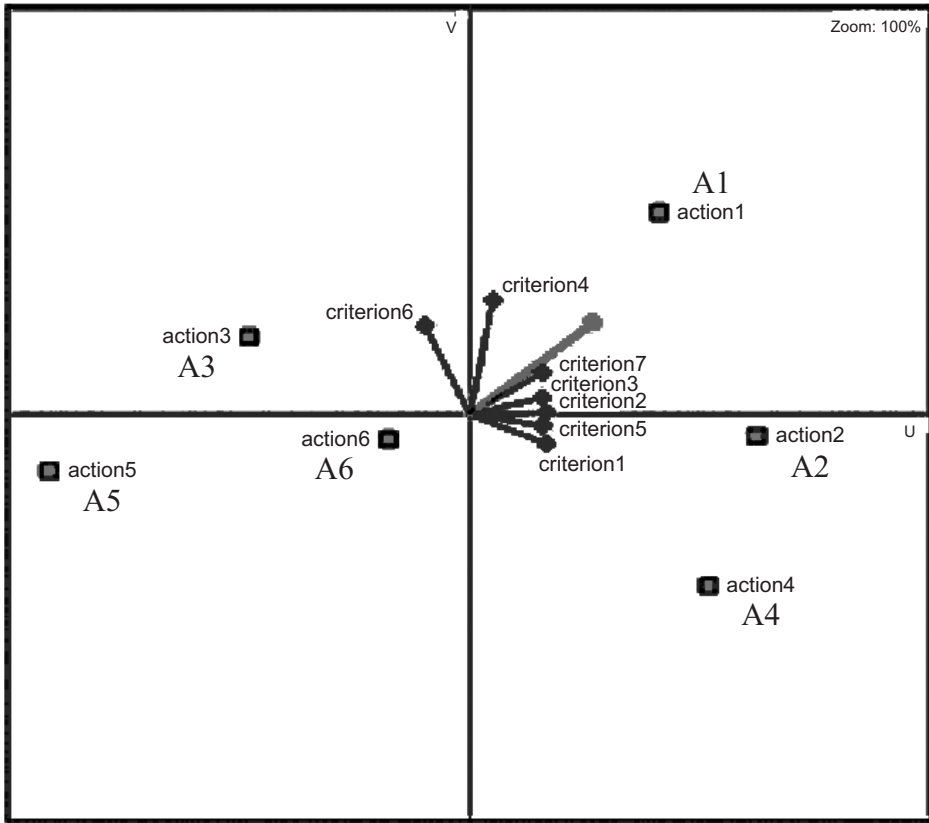
УТИЦАЈ КРИТЕРИЈУМА НА АЛТЕРНАТИВЕ

PROMETHEE Duga

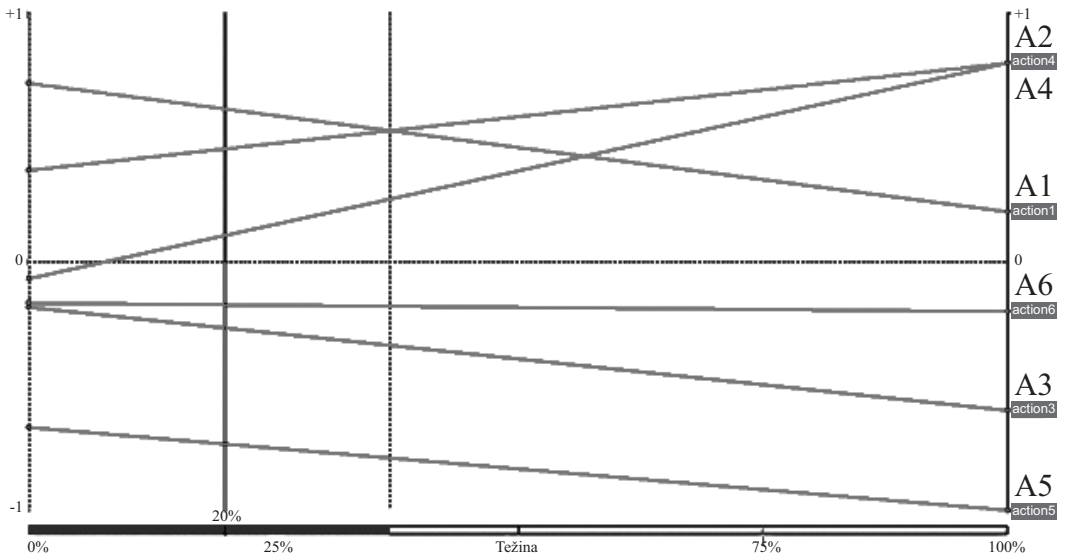

ПРИКАЗ АЛТЕРНАТИВА И ОДЛУКЕ У КООРДИНАТНОМ СИСТЕМУ
 (иделно решење је у првом квадранту)

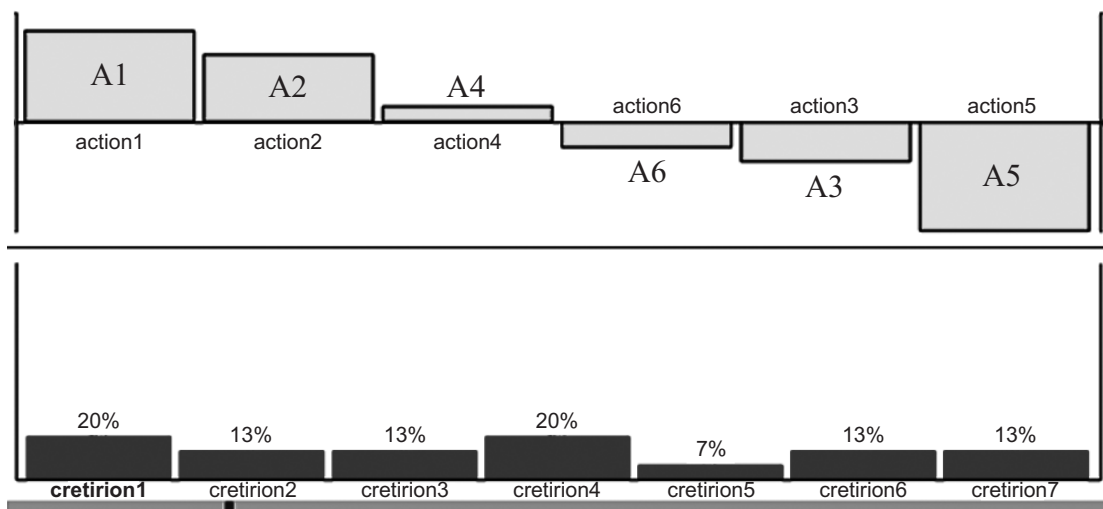
GAIA

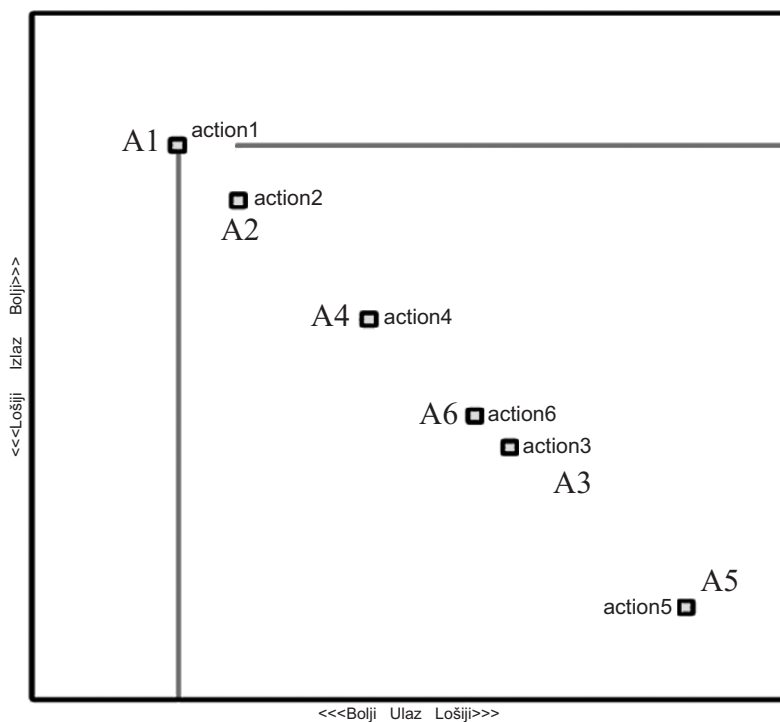
ВИЗУЕЛНИ ИНТЕРВАЛИ СТАБИЛНОСТИ

**СИМУЛАЦИЈА УТИЦАЈА ИЗМЕНЕ КРИТЕРИЈУМА НА
АЛТЕРНАТИВЕ - ИСПИТИВАЊЕ СТАБИЛНОСТИ РЕШЕЊА**

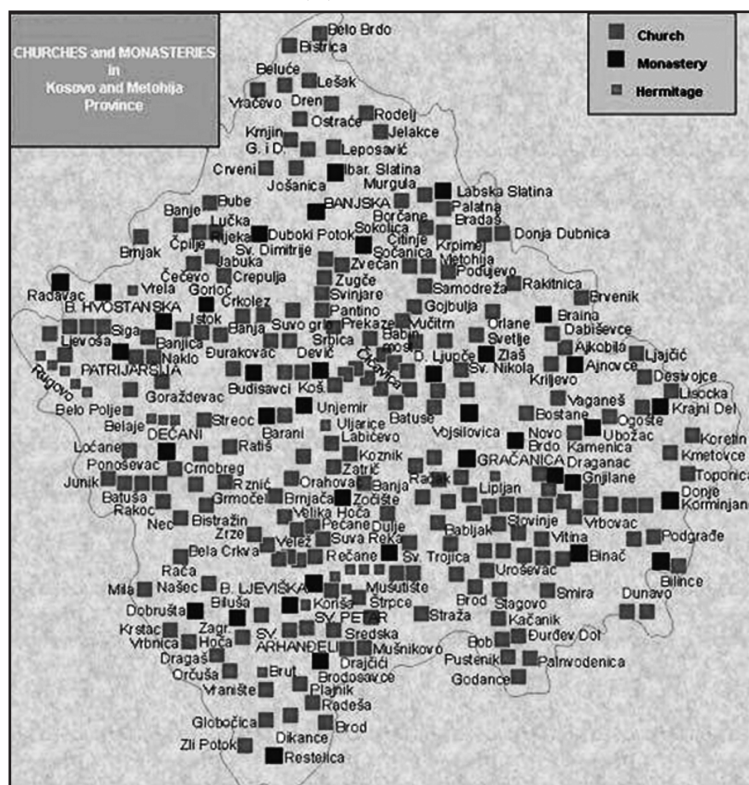
ОЦЕНА ЕФИКАСНОСТИ АЛТЕРНАТИВЕ

ОПТИМАЛНО КОМПРОМИСНО РЕШЕЊЕ

- ПОРЕДАК АЛТЕРНАТИВА (А1, А2, А4, А6, А3, А5)
- Након вишекритеријумске оптимизације и рангирања алтернатива, доносиоцу одлуке препоручује се следеће КОМПРОМИСНО РЕШЕЊЕ:
- АЛТЕРНАТИВЕ ПРИХВАТЉИВЕ ЗА ОДЛУЧИВАЊЕ:
- Најбоља алтернатива је А1 (БОРИТИ СЕ ЗА ДОСЛЕДНО СПРОВОЂЕЊЕ РЕЗОЛУЦИЈЕ 1244 СБ ОУН).
- Прихватљива алтернатива је А2 (АУТОНОМИЈА И ЗАЈЕДНИЦА АЛБАНСКИХ ОПШТИНА БЕЗ ДРЖАВНИХ АТРИБУТА И ГРАНИЦА).
- ТРЕБА узети у обзир за одлучивање и припремити се за алтернативу А4 (ВОЈНА ОПЦИЈА).
- Неповољне алтернативе су А6 и А3 и не препоручују се.
- Најнеповољнија алтернатива је А5 и препоручује се одбацивање.
- ПРЕЛАЗНО РЕШЕЊЕ ЗА КиМ: Да се у потпуности имплементира „БРИСЕЛСКИ СПОРАЗУМ“ а затим наставак преговора.

ПА ЧИЈЕ ЈЕ ОНДА КОСОВО И МЕТОХИЈА? НАШИ ЗАПАДНИ ПАРТНЕРИ ЗНАЈУ ЧИЈЕ ЈЕ КиМ

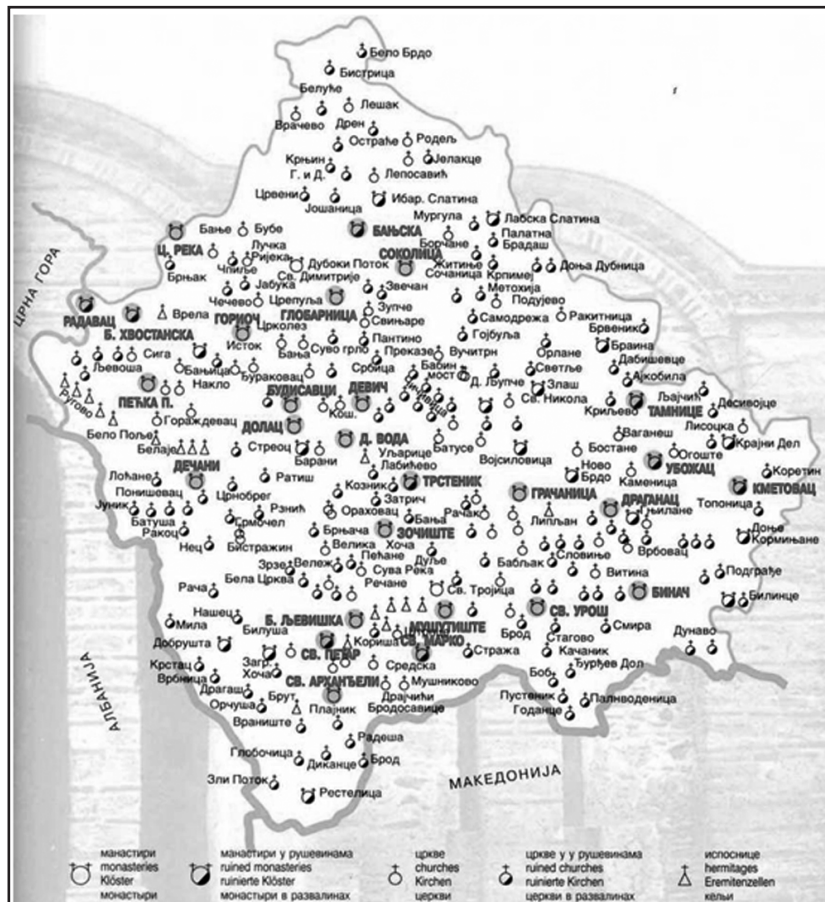

Извор:

<https://www.pinterest.com/pin/48906284070841604/>

Приступ: 15.02.2018.

МИ ЗНАМО ЧИЈЕ ЈЕ КОСОВО И МЕТОХИЈА Епархија Рашко-Призренска

Извор:
<http://www.srpski-despot.com/detalj.aspx?object=220>
 Приступ: 15.02.2018.

КАКО ЕВЕНТУАЛНИ БУДУЋИ ГОСПОДАРИ КиМ ПОШТУЈУ КУЛТУРНО НАСЛЕЂЕ И ИСТОРИЈСКЕ СПОМЕНИКЕ:

УНИШТЕНИ И ДЕМОЛИРАНИ МАНАСТИРИ И ЦРКВЕ НА КиМ

Извор:
http://4.bp.blogspot.com/_BeCIJMs84Ng/SamwuOH10QI/AAAAAAAAABsM/FVJIRwxr0mw/s1600-h/kristallnacht+2004.jpg
 Приступ: 15.02.2018.

ПРИШТИНА

Цр. Светог Николе (19. век)

КОСОВО ПОЉЕ

Цр. Светог Николе (1940)

Цр. Свете Катарине

ВУЧИТРН

Саборна црква Светог Илије (19. век)

Црква у Прилуђу

ОБИЛИЋ

Цр. Рођења Пресвете Богородице (20. век)

КОСОВСКА МИТРОВИЦА

Храм Светог Саве

ПОДУЈЕВО

Храм Св. Илије (1929)

ИСТОК

Цр. Светог Петра и Павла

Градска црква у селу Бања

ВИТИНА

Градска црква

ШТИМЉЕ

Цр. Светог Архангела Михаила (1920)

МАНАСТИР ДЕЧАНИ

Пет минобачачких пројектила

СРБИЦА

Манастир Девич (15. век)

ПРИЗРЕН

Богородица Љевицка (1308)

Храм Христа Спаса (14. век)

Саборни Храм Светог Ђорђа (1865)

Цр. Светог Николаја (14. век)

Цр. Светог Николаја (Руновићева 16. век)

Цр. Свете Недеље (14. век) Тутићева

Цр. Светог Пантелејмона (14. век)

Црква Светог Козме и Дамјана (14. век)

Црква Свете Недеље село Живињане код

Призрена

Манастир Светих Арханђела (14. век)

Гробни Маузолеј цара Душана

Богословија (19. век)

Владичански двор

ЂАКОВИЦА

Црква Успења Пресвете Богородице (16. век)

Саборна Црква Свете Тројице (1940)

Црква Светог Лазара село Пискоте

Црква Светог Илије село Бистрижин

ПЕЋ

Цр. Светог Јована Претече

Цр. Пресвете Богородице

Цр. Светог Јована Претече у Пећкој

Бања

УРОШЕВАЦ

Саборни Храм цара Уроша

Цр. Св. Илије село Некодим

Цр. Св. Петра и Павла село Талиновац

Цр. Пресвете Богородице село Софтовић

КОСОВСКА КАМЕНИЦА

Цр. у Доњој Шипашници

Цр. Св. Николе у Каменици

ОРАХОВАЦ

Цр. Свете Недеље, село Брњак

ЗАКЉУЧАК

- Зашто се намеће хитно решавање статуса КиМ?
- Да би се прешло на следећу фазу:
- Обавезујући споразум са Републиком Хрватском.
- Ту нас чекају нови стратегијски изазови: Хрватска је чланица ЕУ и НАТО.
- НАТО своје стратегијске одлуке доноси научно коректно и проводи их упорно.

Неке одлуке (ЦИА и БНД) су донете још 1977. године.

Једна од НАТО одлука из 1977. године је да се Србима не може дозволити контрола обе обале Дунава.

Ако Хрватска пређе Дунав, 110 км², онда вероватно тај простор неће обрађивати славонски сељаци (пола Славоније је необрађено). То је потенцијално нова база НАТО пакта у нашој северној покрајини а затим следи даље остварење НАТО стратегије...

Ми као православна и праведна нација никада не смемо прихватити, од хегемона наметнуту тренутну реалност, да сила има предност над правом.

ЛИТЕРАТУРА

Николић Илија и Боровић Синиша, *Вишекритеријумска оптимизација, методе, примена у логистици, софтвер*, Центар војних школа Војске Југославије Београд, 1996.

Боровић Синиша и Милићевић Милић, *Збирка задатака из одабраних области операционих истраживања*, Београд, 2001.

Чупић Милутин и Сукновић Милија, *Одлучивање*, ФОН, Београд, 2010.

Ђедовић Бранко и Надовеза Бошко, *Квантитативне методе у менаџменту*, Београд, 2008.

Заветници, Промотивни скупови

Шарић Горан, *Вечни рат - Срби у тајним архивама Ватикана*, трибина на Машинском Факултету у Београду, одржана 14.12.2017.

Историја Србије, треће издање, Нови Сад, 2014.

*Siniša Borović*¹⁹⁹

KOSOVO AND METOHİJA - SERBIAN STRATEGY

Abstract

The fate of Kosovo and Metohija, in all historical epochs and today, largely determines the fate of the Serbian state and the Serbian people. This is not a myth, but the essence of the Serbian faith, the struggle, the justice, the moral and the existence of Serbs in the Serbian historical expanses. The paper emphasizes the need and proposes the way of building a clear and long-term strategy for restoring sovereignty of the Republic of Serbia over its province of KiM. In starting points, the present standing, the causes and the consequences that led to this have been shown in a real way. With a brief overview of historical facts, which are undisputed, it has been demonstrated what happened in KiM and in relation to KiM in all the epochs since these expanses have been inhabited. What are the legal bases and political facts for the effectuation of the sovereignty of the Republic of Serbia over their province of KiM – has been exposed explicitly and unequivocally on the basis of relevant documents. On this basis, the stand for the preparation of the state of Serbia for the reintegration of KiM and the restoration of its sovereignty has been formed. Based on the study of attitudes of competent Serbian representatives from KiM, the proposals of KiM status have been elaborated to the final solution: for the north of KiM, the central part of KiM, the Union of Serb Municipalities and the status of the Serbian Orthodox Church. For the sake of the proposal of the Serbian strategy for KiM that would help the current Serbian leadership, research was carried out using the method for the strategic prediction of “DELFI” on a sample of 17 experts on security, strategy, policy and decision-making. After the second round of results processing, the views of experts and respondents were harmonized and defined alternatives and criteria for decision making. On this basis, a model for multi-criteria decision making, optimization and ranking of alternatives was created. By choosing and applying methods and software for multitributive decision-making, an optimal compromise solution has been obtained. After assessing the stability, efficiency and place of the proposed decision in the coordinate system, the optimal compromise solution and the proposed framework, on the basis of three acceptable alternatives, were unambiguously proposed for the elaboration of the Serbian strategy and the planning of its implementation.

Key words: Kosovo and Metohija (KiM), Serbian strategy, transitional solution, experts, students and citizens, Serbian sanctuaries, alternatives, criteria, multi-criteria optimization, ranking, order, optimal solution, decision maker.

199 Prof. Dr. Siniša Borović, Graduate Engineer, Academy of Engineering Sciences of Serbia, Belgrade, Academy of Electrical Engineering, Russian Federation, sinisa.borovic@gmail.com

УПУТСТВО ЗА АУТОРЕ

Редакција зборника радова (часопис у оснивању) *Дипломатија и безбедност* прихвата радове који су уређени на следећи начин:

За писање рада користити **ћирилично писмо**.

Текст писати у фонту **Times New Roman**, величина фонта **12**, са увученим пасусима (First line) и проредом (Line spacing) **1,5** и маргинама **Normal 2,5 cm**.

Обим рада од 16 до 25 страна (од 36.300 до 56.725 карактера са размаком). Приликом провере броја карактера користити: Review/Word Count/Character (with spaces) - активирати опцију *Include textboxes, footnotes and endnotes*.

Име и презиме аутора се пише на средини, малим словима – **Bold** и **Italic** (фонт 12).

Афилијација се пише испод имена аутора на средини, малим словима – **Italic** (фонт 12). Уколико је аутор запослен на факултету, након навођења факултета, наводи се и универзитет (нпр. *Факултет политичких наука, Универзитет у Београду*). Уколико је аутор запослен на институту, наводи се и град у коме се институт налази (нпр. *Институт за политичке студије, Београд*).

Наслов се пише на средини, великим словима – **Bold** (фонт 14). Фуснота поред наслова служи за навођење назива и броја пројекта у оквиру кога је чланак написан.

Сажетак се пише испод наслова на средини малим словима величина фонта 12. Испод тога пише се текст сажетка у обиму од 100 до 250 речи - фонт 12, *Justify*. Сажетак садржи предмет анализе, циљ рада, коришћене теоријско-методолошке приступе, резултате и закључке рада.

Кључне речи се пишу испод текста сажетка малим словима (фонт 12), и одвајају зарезом. Наводи се од 5 до 10 кључних речи.

Поднаслови се пишу на средини, великим словима - **Bold** (фонт 12) и нумеришу се арапским бројевима. Уколико поднаслов садржи више целина, оне се такође означавају арапским бројевима, и то: 1.1. – малим обичним словима **Bold** (фонт 12).

Начин цитирања:

Фусноте у форми напомена се дају на дну стране у којој се налази коментарисани део текста или навођене литературе. Фусноте уноси командом Insert – Reference – Footnote. Фусноте се пишу у фонту *Times New Roman*, **величина слова 10**. Фусноте треба поравнати по левој и десној маргини, односно изабрати опцију *Justify*.

Приликом навођења фуснота руководити се следећим упутствима:

• приликом навођења монографије/књиге фуснота мора садржати:

- Име и презиме аутора, наслов рада курзивом (*Italic*), назив издавача, место, годину издања и број стране.
- **Пример:** Бранко Крга, *Стратегија националне безбедности у теорији и пракси*, МЦ „Одбрана“, Београд, 2017, стр. 244.

• приликом навођења чланака из часописа:

- Име и презиме аутора, назив чланка под наводницима, назив часописа курзивом (*Italic*), назив издавача, место издавања, број, година излажења и број стране.
- **Пример:** Андреја Савић, Ненад Ђорђевић, „Евроатланска димензија безбедности Србије“, *Политика националне безбедности*, Институт за политичке студије, Београд, број 2/2017, стр. 69.

• приликом навођења зборника радова/поглавља из књиге:

- Име и презиме аутора, назив рада под наводницима, назив зборника/поглавља курзивом (*Italic*), имена и презимена приређивача зборника у загради, назив издавача, место издања, година издања, број стране.
- **Пример:** Михаило Марковић, „Еволуција Косовског проблема и могућности његовог решења, у зборнику: *Срби на Косову и Метохији*, (приредили: Стеван Карамата и Часлав Оцић), издања САНУ, Београд, 2006, стр. 215.

• приликом навођења извора са *Интернета*:

- Име и презиме аутора, наслов чланка курзивом (*Italic*), пуну интернет адресу и датум приступа.
- **Пример:** Janne E. Nolan, *Diplomacy and Security in the Twenty-first Century*, Интернет: https://isd.georgetown.edu/sites/isd/files/Diplomacy_and_Security.pdf, 15/03/2018.

• приликом навођења архивске грађе:

- мора да садржи назив институције у којој се грађа чува, фонд, фасциклу (уколико има), назив документа (ако нема назива документа одређује се тако да одговори на питања: ко? коме? шта?), место, датум.
- **Пример:** Архив Србије, МИД, К-Т, ф 2, р93/1894, Извештај Мини-

старства иностраних дела о постављењу конзула, Београд, 19. април 1888.

• **приликом навођења прописа/закона:**

- Пуним називом прописа/закона, курзивом гласило у коме је пропис објављен, број и година објављивања.

- **Пример:** Закон о извршењу и обезбеђењу, *Службени гласник РС*, бр. 106/2015.

• **приликом навођења публикација у новинама:**

- Име и презиме аутора, назив чланка под наводницима, назив новине курзивом, датум објављивања

- **Пример:** Миленко Пешић, „ЕУ треба да реши Косово исто као и Каталонију“, *Политика*, 06/05/2018.

• **Код поновљеног цитирања истог извора узастопно на истој страни користити:** Исто, број стране

- **Пример:** Збигњев Бжежински, *Друга шанса Америке*, Службени гласник, Београд, 2009, стр. 51.

- Исто, стр. 55.

• **Код поновљеног цитирања истог извора уколико није узастопно и на истој страни користити:** Име, презиме аутора, назив извора, нав.дело, број стране.

- **Пример:** Збигњев Бжежински, *Друга шанса Америке*, Службени гласник, Београд, 2009, стр. 51.

- Збигњев Бжежински, *Друга шанса Америке*, нав. дело, стр. 69.

• **Код уноса табела и графикона користити:**

- Изнад табеле/графикона центрирано пише се Табела/Графикон, редни број, назив табеле, величина фонта 10.

- Испод табеле/графикона пише се Извор: навести извор по правилима цитирања за фусноте, величина фонта 10.

• **Литература** се наводи на исти начин као и у фуснотама, с тим што се прво наводи презиме, па име аутора. Литература је поређана по азбучном реду за изворе на ћириличном писму, који се први наводе, а затим по абecedном реду за изворе на латиници.

За чланке из часописа, зборника као и за поглавља у књигама потребно је навести од које до које стране је чланак или поглавље у зборнику/књизи.

Литература садржи само изворе који су наведени у фуснотама.

Након литературе, латиничним писмом навести **име и презиме аутора** на средини - ***Bold*** (фонт 12), испод тога **наслов рада** на енглеском великим словима - ***Bold*** (фонт 14).

Резиме (Resume) се пише на средини, малим словима – ***Bold*** (фонт 12).

Испод тога пише се текст резимеа на енглеском језику у обиму до **1/10** дужине чланка. Резиме садржи резултате и закључке истраживања до којих је аутор дошао у свом раду.

Кључне речи (Keywords) се пишу малим словима (фонт 12) и одвајају за-резом.

Радови који се предају за објављивање морају да се заснивају на новијој литератури, посебно на изворима, тј. радовима који су објављени у научним часописима.

НАПОМЕНА: Радови који нису усклађени са датим упутствима неће бити разматрани за објављивање у зборнику (часопису у оснивању).

Текстове слати у електронском облику на имејл адресу: institut@fdb.edu.rs

УПУТСТВО ЗА РЕЦЕНЗЕНТЕ

Редакција зборника радова (часописа у оснивању) *Дипломатија и безбедност* настоји да обезбеди висок квалитет радова које објављује. Учешће рецензената у овом процесу је од велике важности и њихов рад изузетно ценимо.

Рецензије су анонимне у оба смера. Рок за рецензирање је 10 дана од пријема рада. Садржај рецензије је поверљив, те се не сме откривати особама које нису у уредништву часописа. Уколико рецензент у било ком тренутку схвати да постоји било који вид конфликта интереса у вези са радом који треба да рецензира потребно је да о томе што пре обавести редакцију.

Приликом рецензије рукописа, рецензент треба да попуни рецензентски лист:

Име, презиме и звање аутора текста:

Назив рада:

Актуелност, друштвени и научни значај разматране теме:

У којој мери је аутор јасно назначио теоријски, методолошки приступ у раду:

Да ли је рад заснован на савременој и релевантној литератури, посебно у којој мери је аутор користио најновије резултате објављене у научним часописима и зборницима (посебно часописи и зборници из политикологије):

Научни и друштвени допринос рада. Општи коментар о квалитету рада:

Сугестија аутору за побољшање квалитета рада, ако је потребно:

Препорука за категоризацију рада:

1. Оригинални научни рад
2. Прегледни рад
3. Научна критика, полемика и осврти

Препорука о публиковању рада:

1. Објавити без измена
2. Објавити уз мале измене
3. Након корекције, рад послати на нови круг рецензије
4. Одбити

Од рецензената се не очекује да раде лектуру и коректуру рада, али је препоручљиво да наведу ако је потребно да се рад лекторише. Препоручљиви су и коментари за уредника који се тичу етичких (плагијаризам, превара, итд.) или неких других аспеката рада, а који ће уреднику помоћи у доношењу коначне одлуке о даљем статусу рада.

Датум оцене рада:

Име, презиме и научно звање рецензента:

Списак рецензената:

- Проф. др Радослав Гађиновић
- Проф. др Божидар Форца
- Проф. др Момчило Талијан
- Доц. др Михајло Вучић
- Проф. др Ђорђе Лопичић
- Проф. др Миша Стојадиновић
- Проф. др Давид Дашић
- Проф. др Ненад Ђорђевић
- Проф. др Андреја Савић
- Проф. др Владимир Вугделић
- Проф. др Душан Пророковић
- Проф. др Леонас Толваишис
- Доц. др Дејан Лабовић
- Доц. др Миле Стојковић
- Проф. др Михајло Манић
- Проф. др Лазар Петровић
- Проф. др Бранко Надовеза
- Доц. др Данијела Бјеља
- Доц. др Гордана Мрдак
- Доц. др Слободан Симовић
- Доц. др Станимир Ђукић

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

341.7/.8

ДИПЛОМАТИЈА и безбедност : зборник
радова / главни и одговорни уредник Андреја Савић
. - 2018, бр. 1- . - Београд : Факултет за дипломатију
и безбедност, Институт за стратешке студије, 2018-
(Београд : Интерпринт плус). – 25 cm

Полугодишње.

ISSN 2620-0333 = Дипломатија и безбедност

COBISS.SR-ID 264203276

ФАКУЛТЕТ ЗА ДИПЛОМАТИЈУ
И БЕЗБЕДНОСТ

ДИПЛОМАТИЈА И БЕЗБЕДНОСТ

ГЕОПОЛИТИЧКИ И БЕЗБЕДНОСНИ АСПЕКТИ МОГУЋИХ РЕШЕЊА СТАТУСА КОСОВА И МЕТОХИЈЕ

ТЕОРИЈСКИ И СТРУЧНИ РАДОВИ
ИСТРАЖИВАЊА | САОПШТЕЊА

Ненад Ђорђевић • Бранко Крга • Данијела Бјеља

Душан Пророковић • Александар Алексић

Владимир Вугделић • Бранко Надовеза • Милорад Ђоковић

Андреја Савић • Катарина Милошевић • Михајло Манић

Бранко Велов • Станко Дебељаковић • Владислав Јовановић

Живадин Јовановић • Зоран Миливојевић • Синиша Боровић